

ALPHONSE DAUDET

SAPHO

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN: TAHSİN YÜCEL

HASAN ÂLÎ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ALPHONSE DAUDET
SAPHO

ÖZGÜN ADI
SAPHO

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
TAHSİN YÜCEL

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2010
Sertifika No: 11213

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MERİH ATAK

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASKI MAYIS 2010, İSTANBUL

ISBN 978-9944-88-905-6 (CİLTLİ)
ISBN 978-9944-88-904-9 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

ALPHONSE DAUDET

SAPHO

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
TAHSİN YÜCEL

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

I

“Bana baksanıza biraz... Gözlerinizin rengi hoşuma gitti... Adınız ne sizin?”

“Jean.”

“Yalnız Jean mı?”

“Jean Gaussin.”

“Güneylisiniz, ben anlarım... Yaş kaç?”

“Yirmi bir.”

“Sanatçı mısınız?”

“Hayır, bayan.”

“Ya! Çok güzel...”

Maskeli balonun dans havaları, bağırmalar, kahkahalar arasında nerdeyse anlaşılmaz duruma gelen bu tümce kırıntıları, bir haziran geces, Déchelette’in atölyesinin fonunu oluşturan bir palmyeler, ağacımsı eğreltiotları serinde, bir İtalyan gaydacısı ile bir Fellah kadını arasında söyleniyordu.

İtalyan gaydacısı, Mısırlı kadının sorularını genç yaşının saflığı, uzun zamandır konuşmamış bir Güneylinin sadeliği ve rahatlığıyla yanıtlıyordu. Tüm bu ressam ve heykeltıraş çevresinin yabancısıydı, daha gelir gelmez, kendisini getiren arkadaşını yitirmişti. İki saattir sıkılıyor, güneşten yanıp tunçlaşmış güzel yüzünü, giysisindeki koyun postu gibi kısa, sık ve kıvrıkcık saçlarını dolaştırıp duruyordu; çevresinde hiç usuna getirmediği bir hayranlık uyanıyor, fısıldıyordu.

Dans edenlerin omuzları sert sert çarpıyor, onu itiyor, ve-revlemesine taktığı gayda, bu yaz gecesinde hem ağır, hem rahatsız edici olan dağ giysisi, resim öğrencilerinin kahkahalarla gülmelerine yol açıyordu. Yüksek saç topuzunu çelik bıçaklarla tutturmuş kenar mahalle gözlü bir Japon kızı, *Güzel arabacı, canım arabacı...* diye bir şarkı mırıldanarak onu sinirlendiriyor; ak, ipek dantelli bir İspanyol yosması da, bir külhanbeyin kolunda yanından geçerken, elindeki ak yase-min demetini kabaca burnuna sürüyordu.

Bu ilk yaklaşımlardan hiçbir şey anlamıyor, alabildiğine gülünç olduğunu sanıyor, yeşillikler altında geniş bir sedirle çevrili, camlı galerinin serin gölgesine sığınıyordu. Hemen sonra bu kadın gelip yanına oturmuştu.

Genç, güzel bir kadın mıydı? Söyleyemezdi... İçinde dolgun belinin kımıldadığı, uzun, mavi yün kılıftan omuzlara kadar çıplak olan, yuvarlak ve ince iki kol çıkmaktaydı; yüzüklerle dolu küçük elleri, geniş geniş açılmış alnına düşen garip maşa süsleriyle, büyümüş, kül rengi gözleriyle uyumlu bir bütün oluşturunuyordu.

Bir oyuncu kadındı kuşkusuz. Böyleleri çok gelirdi Déchelette'e, bu da onu rahatlatacak türden bir şey değildi, çok korkardı bu tür insanlardan. Kadın hemen yanındaydı, dirseğini dizine, başını eline dayamış, ciddi ve biraz yorgun bir tatlılıkla konuşuyordu. "Güneyli misiniz gerçekten? Ama bu sapsarı saçlar!.. Olur şey değil doğrusu."

Sonra ne zamandır Paris'te bulunduğunu, hazırlandığı sınavın çok güç olup olmadığını, çok insan tanıyıp tanımadığını, Quartier Latin'inden böylesine uzak olan Roma sokağına, Déchelette'in şenliğine nasıl geldiğini bilmek istiyordu.

Kendisini getiren üniversitelinin adını söyleyince (La Gournerie... yazarın bir akrabası... onu tanırdı kuşkusuz) kadının yüzü değişti, karardı birdenbire; ama o gözlerin hiçbir şey görmeden parladığı yaştaydı, bunun ayrımına varmadı. La Gournerie akrabasının da burada olacağını, kendisini onunla tanıştıracaklarını söylemişti.

“Öyle severim ki şiirlerini... çok sevineceğim onu tanıdığımı...”

Kadın onun saflığına acıyarak gülümsedi, eliyle bir bambunun hafif yapraklarını aralayıp da ona büyük adamını gösterebilir miyim diye baloya bakarken, omuzları çok güzel toplanıyordu.

Bu sırada şenlik bir peri oyunu gibi kıvılcımlar saçıp dalgalanmaktaydı. Atölye, daha doğrusu salon –çünkü burada pek çalışılmazdı–, yapının yüksekliğince genişleyip onu bir tek odaya dönüştürüyor, yazlık, hafif ve aydınlık duvar kaplamalarının, ince hasır ya da tül perdelerin, lake paravanların, renk renk cam işlerinin, yüksek bir Rönesans şöminesinin ocağını süsleyen sarı gül topluluğunun üzerine, kimi oymalı demirden, bir cami kapısı gibi sivri kemerle bölünmüş, kimi çiçek, kara leylek, yılan biçiminde yelpaze gibi açılmış, sayısız Çin, Acem, Mağrip, Japon fenerlerinin tuhaf ve değişik ışıklarını döküyordu, sonra birden, hızlı ve mavimsi elektrik ışıkları fışkırıyor, baloda hışırdayan, kontrbasların uçlarıyla sert düzenli bir orkestra şefi değneğinin aşağısında kalan birinci katın galerilerine giden geniş parmaklıklı Hollanda merdiveninin üzerinde kat kat dizilen yüzleri ve çıplak omuzları, bütün bu kumaş, tüy, pul, şerit evrenini, bu olağanüstü evreni soğuk bir ay ışığıyla örtüyordu.

Delikanlı bunu oturduğu yerden, dekora karışan, onu çerçeveleyen bir göz aldanmasıyla, bir prenses giysisinin gülmüş kuyruğu üzerine dansın gidiş gelişince türüzotu çelenkleri atan, Pompadour çağından kalmış bir çoban kızı yüzünü bir drakena yaprağıyla çelenklendiren bir ağ ardından görüyordu; şimdi, Mısırlı kadından, eğlenceli bir çeşitlilik ve özenç gösteren kılıklar altında gizlenmiş, hepsi de anlı şanlı adları öğrendikçe, gösteriyi çok daha ilginç buluyordu.

Kısacık kamçısını tüfek gibi omzuna asmış olan bu köpek çobanı Jadin’di; az ötede şu lime lime köy papazı kaftanını yaşlı Isabey’i gizliyordu, tokalı kunduralarındaki iskambil

takımıyla azıcık büyümüşü. Corot baba bir sakat asker kasketinin geniş siperliği altında gülümsüyordu. Thomas Couture'ü buldog, Jundt'ü gardiyan, Cham'ı adakuşu kılığında görüyordu.

Hepsini de gençlerin giydiği tarihsel ve ağırbaşlı birkaç giysi, sorguçlu bir Murat, bir Prens Eugène, bir Birinci Charles, iki sanatçı kuşağı arasındaki farkı çok güzel belirtiyordu; sonuncular ciddi, soğuktu, para sorunlarının oyduğu özel kırıksıklıklarla yaşlanmış borsa adamlarının başlarına benziyordu başları; ötekiler çok daha haylaz, körpe, patırtıcı, dizginleri koparmış kişilerdi.

Heykeltıraş Caoudal, elli beş yaşına ve Enstitü nişanına karşın, çok eski bir süvari kılığına girmişti, kolları çıplak, pazuları şişkindi, uzun bacaklarını bir süvari çantası yerine bir ressam paleti dövmekteydi; keyfe dalmış müezzin kılığına girip sarığını yana kaydırmış, bir yandan göbek atıp bir yandan da tiz bir sesle "La ilahe illallah!" diye bağırان müzikçi de Potter'in karşısında Grande Chaumière zamanından kalma bir yalnız biniciyi tartaklıyordu.

Dans edenleri durduran geniş bir halka çevreliyordu bu ünlü kişileri; ilk sırada ev sahibi Déchelette, uzun bir Acem fesinin altında, küçük gözlerini, kalmuk burnunu, kır sakalını kırıstırıyordu, başkalarının neşesiyle mutluydu, hiç mi hiç göstermiyordu, ama çılgınca eğlenmekteydi.

Mühendis Déchelette, on, on iki yıl öncesinin sanatçı Paris'inin kişilerinden biri, çok iyi, çok da zengin bir adamdı, sanatı, özgürlüğü çok severdi, yolculuk yaşamı ve bekârlığın etkisiyle yaygın düşünceleri küçümserdi, o sıralarda Tauris'le Tahran arasında bir demiryolu işi almıştı; her yıl, on aylık bir yorgunluktan, çadırlarda geçmiş gecelerden, kumlar, bataklıklar arasında hummalı at koşturmalarından sonra Roma sokaklarına, kendi taslaklarına göre yapılmış, yazlık bir saray biçiminde döşenmiş olan bu konağa, zorlu sıcakları geçirmeye gelir, burada kafalı adamları ve güzel kadınları başına toplar,

uygarlığın hoş ve tatlı yanlarının özünü birkaç haftada içine sindirmek isterdi.

“Déchelette geldi.” Konağın camlı cephesindeki tok bezden perdenin bir tiyatro perdesi gibi kalktığı görülür görülmez, tüm atölyelerde bu haber dolaşırdı. Şenliğin başlamak üzere olduğunu gösterirdi bu, bu yazlığa gitme ve yüzme mevsiminde, Avrupa mahallesinin sessiz uyuşukluğu üzerinde çalgılar, şölenler, danslar, bol bol yiyip içmelerle dolu bir yaşam başlayacağını ve iki ay süreceğini gösterirdi.

Evinin içinde gece gündüz gümbürdeyen cümbüşte Déchelette’in kişisel olarak hiçbir işlevi yoktu. Bu yorulmak bilmez eğlence düşkünü, soğuk bir taşkınlık, afyonlu gibi belirsiz, güleç, ama şaşmaz bir duruluk, şaşmaz bir durgunlukta bir bakış katardı eğlenceye. Çok sadık bir dosttu, saymadan verirdi, kadınlara karşı Doğulu erkeklerin anlayış ve nezaketten oluşan hoşgörüsünü beslerdi; büyük servetine, çevresindeki şenliklerin çekiciliğine kapılıp buraya gelen kadınlardan hiçbirini yatağında bir geceden fazla kalmış olmakla övünemezdi.

“Ne olursa olsun, iyi adamdır...” diye ekledi Mısırlı kadın, Gaussin’e bu bilgileri o veriyordu. Sonra birden sözünü kesti: “İşte sizin ozanınız...” dedi.

“Nerede?”

“Önünüzde... köylü damat kılığında...”

Delikanlı üzgün üzgün, “Ya!” dedi. Onun ozanı! Bu terli, bu ışıldayan adam, iki uçlu takma yakasının, çiçekli Jeannot yeleğinin içinde, hantal sevimlilik gösterileri yapan şişman adam... *Aşk Kitabı*’nın, yüreğinde hafif, ateşli bir çarpıntı duymadan okuyamadığı kitabın o zorlu, umutsuz aşk çığlıkları geliyordu Gaussin’in aklına; elinde olmadan, yüksek sesle söylenmeye başladı:

*Damarlarımın tüm kanını verdim, ey Sapho,
Bedeninin mağrur mermerini canlandırmak için.*

Kadın yabanıl takısını şıkırdatarak döndü birden:

“Nedir o söylediğiniz?”

La Gournerie’nin dizeleriydi bunlar; Gaussin onun bu dizeleri bilmemesine şaşıyordu. Kadın kararlı bir sesle:

“Ben şiir sevmem...” dedi; ayakta duruyordu, kaşlarını çatmış, dansı izliyor, önünde sarkan güzel leylak salkımlarını sinirli sinirli buruşturuyordu. Sonra kendisine çok zor gelen bir kararın gerektirdiği çabayla “İyi geceler...” deyip gözden silindi.

Zavallı gaydacı çok şaşırdı. “Nesi var?.. Ne söyledim ki ona?..” Araştırdı, bir şeycikler bulamadı, en iyisi gidip yatmaktı, bunu buldu bula bula. Kederli kederli gaydasını aldı, baloya döndü, kapıya varmak için arasından geçmesi gereken kalabalık, Mısırlı kadının gidişinden daha çok sıktı canını.

Bu kadar ünlü kişi ortasında kendi sönüklüğünü duymak onu büsbütün çekingenleştiriyordu. Dans eden de kalmamıştı artık; şurada burada, can çekişen bir vals son nağmeleriyle coşmuş bazı çiftler vardı, Caoudal da bunların arasındaydı, dev gibi ve görkemli, şapkasını yele vermiş, küçük bir Devrim çağı kadınıyla, başı yukarıda, dönüyor, kızıl kolları arasında kadını havalara sıçratıyordu.

Geride, ardına kadar açılmış büyük camdan sabah havasının solukları giriyor, palmye yapraklarını sallıyor, mum alevlerini söndürmek istercesine yatırıyor. Bir kâğıt fener ateş aldı, şamdan çanaklıkları patladı. Salonun çevresindeki uşaklar, kahve taraçalarındaki yuvarlak masalar gibi masalar yerleştiriyorlardı. Déchelette’in evinde dörder beşer kişilik masalarda gece yemeği yenilirdi böyle; bu sırada sevgililer birbirlerini bulup toplanırlardı.

Bağırmalar, seslenişler, Doğu kadınlarının cırlamalarını yanıtlayan kenar mahalle şakımaları, alçak sesle konuşmalar, bir okşayışla götürülen kadınların şehvetli kahkahaları...

Gaussin dış kapıya yaklaşmak için bu gümbürtüden yararlanırken, üniversiteli dostu kendisini durdurdu, ter içindeydi, gözleri yuvar yuvar, her bir kolunun altında bir şişe vardı: “Nerelerdesiniz kardeşim?.. Her yerde sizi arıyorum... Bir masam var, kadınlar var, Bouffes’tan küçük Bachellery... Japon kızı kılığında. Sizi aramaya yolladı beni. Çabuk gelin...” Sonra koşa koşa uzaklaştı.

Gaydacı susamıştı; sonra balonun sarhoşluğu da çekiyordu onu, uzaktan kendisine el edip duran küçük oyuncu kızın sevimli yüzü de yabana atılmazdı. Ama kulağının dibinde ciddi ve tatlı bir ses, “Gitme...” diye fısıldadı.

Az önce yanında duran kadın kendisini dışarıya sürüklüyordu, o da hiç duralamadan kadının arkasından gitti. Neden mi? Kadının çekiciliğinden değil; pek bakmamıştı ona, saçlarının çelik bıçaklarını dikerek kendisini çağıran öbür kadından daha çok hoşlanıyordu. Kendi isteminden daha üstün bir isteme, bir arzunun şiddetli sertliğine boyun eğiyordu, o kadar.

Gitme!..

Birdenbire Roma sokağının kaldırımında buldular kendilerini. Soluk sabahta arabalar bekliyordu. Çöpçüler, işbaşı yapmaya giden ırgatlar, bu taşkın ve homurdanan şenlik evine, bu kılık değiştirmiş çifte bakıyorlardı, yaz ortasında bir Mardi Gras.*

“Size mi gidelim, bana mı?..” diye sordu kadın. O, nede-nini aramadan, kendi evine gitmenin daha iyi olacağını düşündü, uzak adresini verdi arabacıya; yol çok uzun sürdü, ama az konuştular. Yalnız kadın onun bir elini avuçlarında tutuyor, o da kadının ellerinin küçüklüğünü, üşümüşlüğüne duyuyordu; bu sinirli sarılışın soğukluğu da olmasa, mavi perdeden yüzüne vuran parıltının altında, arabanın köşesine büzülmüş bir durumda uyuduğu sanılabilirdi.

* Mardi Gras: Karemden, yani kırk altı gün sürecek perhiz döneminden önceki son gün. (ç.n.)

Jacob sokağında, üniversitelilerin kaldığı bir otelin önünde durdular. Dört kat çıkacaklardı hem yüksek, hem çetin. “Taşıyayım mı sizi?” dedi erkek gülerek, ama çok alçak bir sesle söyledi bunu, herkes uyuyordu çünkü. Kadın ağır bir bakışla baktı ona, hem küçümseyen, hem sevecen bir bakışla, onu tartan ve açıkça “Zavallı çocuk...” diyen, görmüş geçirmiş bir insan bakışıyla.

O, yaşına ve Güneyliliğine özgü güzel bir atılışla kucaklayıverdi onu, bir çocuk gibi taşıdı, bir sarışın küçük hanım cildi vardı ya, sağlam ve iri yapılıydı, iki güzel, serin, çıplak kolla boynuna bağlanan bu ağırlık ona haz veriyordu, bir solukta çıktı birinci katı.

İkinci kat daha uzun sürdü, bir zevk de vermedi. Kadın kendini bırakıyor, gittikçe ağırlaşıyordu. Önce onu gıdıklayarak okşayan küpeleri, yavaş yavaş ve acımasızca etine batmaktaydı.

Üçüncü katta bir piyano hamalı gibi hırıldıyordu; kadın mutlu mu mutlu, gözleri kısılmış bir durumda “Oh caniko! Ne iyi oluyor... ne güzel...” diye mırıldanırken, onun soluğu kesiliyordu. Bir bir tırmandığı son basamaklarsa, duvarları, korkuluğu, dar pencereleri sonu gelmez sarmal biçiminde dönen bir dev merdiven gibi geliyordu ona. Bir kadın değildi artık taşıdığı, ağır, korkunç bir şeydi, onu boğuyordu, her dakika bu ağırlığı bırakmak, kötü bir ezilme pahasına da olsa öfkeyle atmak geliyordu içinden.

Son basamağa geldikleri zaman, kadın gözlerini açtı, “Ne çabuk!” dedi. O ise, “Hele şükür!..” diye düşünüyordu, ama bunu söyleyebilecek durumda değildi, yüzü çok solgundu, ellerini çatlayan göğsünün üzerine bastırıyordu.

Tüm öyküleri: Sabahın kül rengi hüznünde bu tırmanış.

II

İki gün alıkoydu onu; sonra kadın, tatlı bir ten ve ince çamaşır duygusu bırakarak gitti. Kendi hakkında verdiği tüm bilgi, adı, adresi, bir de şu sözcüklerdi: “İstedığınız zaman çağırın beni... her zaman hazır olacağım...”

Küçücük, kibar, hoş kokulu kartının üzerinde şunlar yazılıydı:

FANNY LEGRAND

Arcade Sok. 6

Jean bunu aynasının üzerine, son dışışleri balosunun çağrısıyla, Déchelette'in şenliğinin pırıl pıl izlencesi, yani o yıl gittiği iki seçkin çevre toplantısının arasına iliştiirdi; sonra kadının bu hoş ve hafif koku içinde, birkaç gün boyunca şöminenin çevresinde kalan anısı, kokuyla birlikte eriyip gitti de Gaussin bu bir gecelik aşkı yenilemeyi düşünmedi; ağırbaşlı, çalışkandı, Paris'in insanı baştan çıkaran, sürükleyip götüren akıntılarına kapılmaktan da çok korkuyordu.

Bakanlık sınavı aralıkta yapılacaktı. Bu sınava hazırlanmak için, topu topu üç ay kalmıştı önünde. Bundan sonra, konsolosluk dairesinin bürolarında üç dört yıllık bir staj başlayacaktı; sonra çok uzaklarda bir yerlere gidecekti. Bu ayrılık düşüncesinden ürktüğü yoktu; çünkü Avignon'un eski ai-

lelerinden Gaussin d'Armandy'lerin geleneğine göre, büyük oğulun kendinden öncekilerden aldığı örnek, yüreklendirme ve ruhsal destekle dışışlerine girmesi gerekirdi. Genç taşralı için, Paris çok uzun bir yolculuğun ilk konak yerinden başka bir şey değildi; bu durum, dostluk alanında olduğu gibi aşk alanında da güçlü bir ilişki kurmasını önlüyordu.

Déchelette'in balosundan bir iki hafta sonra bir akşam Gaussin lambasını yakmış, kitaplarını masasının üzerine getirmişti, hemen çalışmaya başlayacaktı, çekingence kapı vuruldu; açtı; güzel, açık renk tuvaetli bir kadın belirdi. Gaussin ancak peçesini kaldırdıktan sonra tanıdı onu.

"Gördünüz mü, benim... yine geldim..." dedi kadın.

Sonra Jean'ın yeni başladığı işe kaygıyla, huzursuzlukta baktığını görünce, "Yok yok, sizi rahatsız edecek değilim... anlarım böyle şeyleri..." dedi. Şapkasını çözdü. Bir *Tour du Monde* cildi alıp oturdu, bir daha da kımıldamadı, okumaya dalmıştı görünüşte; ama Gaussin başını her kaldırışında, onun bakışıyla karşılaşıyordu.

Onu hemen kollarına almaması için gerçekten gözüpek olması gerekirdi, çünkü basık alınlı, kısa burunlu küçücük başı, şehvetli dudaklarıyla, Mısırlı kadın paçavrası kadar ürpertici olmayan, tümünden Paris işi giysisinin içinde gövdesinin yumuşak olgunluğuyla çok çekiciydi.

Ertesi gün erkenden gitti, hafta içinde birçok kez yine geldi, her gidişinde de yüzü solgun, elleri soğuk ve donuk, sesi heyecandan kısılmış oluyordu.

"Ah! Canını sıktığımı biliyorum," diyordu ona, "biliyorum seni yorduğumu. Daha gururlu olmam gerekirdi... Evet ya!.. Her sabah, buradan giderken, bir daha gelmemeye yemin ediyorum; sonra, akşam olunca, bir delilik gibi sarıyor içimi."

Gaussin ona bakıyor, bu aşk ısrarı karşısında şaşırıyor, eğleniyordu. O zamana kadar tanıdıkları, birahane ya da sokak kadınları, bazı bazı genç ve güzel olsalar bile, budala

kahkahalarının, aşçı kadın ellerinin, içgüdü ve konuşmalarındaki kabalığın tiksintisini bırakırlardı onda hep, gittiler mi hemen penceresini açardı. Saf çocuktuktu, tüm kadınların aynı hazzı verdiklerini sanırdı. Fanny’de bir hoşluk, gerçekten kadınca bir dikkatlilik buluşuna şaşıyordu bu yüzden, annesinin yanında gördüğü burjuva kadınlarından da üstündü, sanattan anlıyor, çok şeyler biliyor, bu da konuşmalarını ilginç kılıyor, çeşitlendiriyordu.

Üstelik müzisyendi de, piyano çalıyor, biraz yorgun, düzensiz, ama yatkın bir kontralto sesiyle Chopin’den, Schumann’dan romanslar, şarkılar, Berrichon, Bourgignon, Picard havaları söylüyordu, geniş bir repertuarı vardı.

Gaussin de müziğin, hemşerilerinin çok hoşlandıkları bu tembellik ve açık hava sanatının delisiydi, çalışma saatlerinde müzikle coşuyor, dinlenmelerinde de onunla ığralanıyordu. En çok bu yanını seviyordu Fanny’nin. Onun bir tiyatroda çalışmayışına şaşıyordu. Bir zamanlar Lyrique’te şarkı söylediğini öğrendi. “Ama uzun sürmedi... Çok sıkılıyordum...”

Gerçekten de tiyatro kadınlarının önceden düşünüldüğü hazırlanmış yapay tavırlarının hiçbirisi yoktu onda; kasılma ve yalandan en ufak bir iz bile taşımıyordu. Yalnız dışarıdaki yaşamının üzerine bir gizlem perdesi çekmişti, en tutkulu saatlerde bile sürdürüyordu bu gizlemi, sevgilisi de bu gizlemin derinliklerine inmeye çalışmıyordu, ne kıskançlık duyuyordu, ne merak, söylenen saatte gelecek mi diye saate baktığı bile yoktu, bekleyiş duygusundan, insanın göğsünde istek ve sabırsızlığı çalan o zorlu vuruşlardan habersizdi.

O yıl yaz çok güzel geçtiğinden, arada sırada Paris dolaylarının güzel köşelerini bulmaya çıkıyorlardı, Fanny tüm ayrıntılarıyla biliyordu bu yerleri. Banliyö istasyonlarının kalabalık, gürültülü akıntısına katılıyor, koru ve su kıyılarında yemek yiyor, yalnız fazla gidilip geline kimisi yerlerden uzak duruyorlardı. Jean bir gün Vaux-de-Cernay’e gitme önerisin-

de bulundu. “Yok, yok... oraya gitmeyelim,” dedi Fanny, “bir sürü ressam vardır orada...”

Jean, onun sanatçılardan hoşlanmayışının aşklarına başlangıç olduğunu anımsadı. Nedenini sordu. “Her şeyi şişirerek anlatan, kaçık, anlaşılmaz insanlardır,” dedi Fanny. “Beni çok üzdüler...”

Jean karşı çıkıyordu:

“Ama sanat güzel şeydir. Yaşamı genişletip güzelleştirmede sanat gibisi yoktur.”

“Caniko, işin aslına bakarsan, güzel olan, senin gibi basit ve doğru olmak, yirmi yaşında bulunmak ve iyi sevişmek...”

Yirmi yaş! Bu canlılığıyla, bu her zaman hazır, her şeye gülen, her şeyi hoş bulan tutumuyla onu görenler, kendi yaşının bundan fazla olduğunu söyleyemezlerdi.

Bir akşam, bayramdan bir gün önce, Chevreuse vadisine, Saint Clair’e gittiler, oda bulamadılar. Vakit de geçmişti, komşu köye gidebilmek için karanlıkta, korular içinde bir fersahlık bir yol yürümek gerekiyordu. En sonunda, duvarcılarının uyuduğu ambarın dibinde, boş kalmış bir germe yatakta kalabilecekleri söylendi.

“Gidelim,” dedi Fanny gülerek. “Daha iyi, yoksulluk günlerimi anımsarım.”

Demek yoksulluğu da tanımişti.

Duvar oyuğunda bir gece lambası tüten, kireçle sıvanmış büyük odada, el yordamıyla, dolu yataklar arasında ilerlediler; sonra bütün gece, sarmaş dolaş, öpüşlerini, gülüşlerini boğdular, iş ceketleri, ağır işçi postalları Parisli kadının ipek giysisinin, incecik botlarının yanında duran yoldaşlarının horultularını, yorgunluktan inleyişlerini duydular.

Şafak vakti, geniş kapının dibinde bir kedi deliği açıldı, yatak çarşaflarına, çiğnenmiş toprağa ak bir ışık çizgisi vurdu, boğuk bir ses, “Hey! Ahbaplar...” diye bağırdı. Sonra yeniden kararan ambarda isteksiz ve ağır bir kımıltı, esneme-

ler, gerinmeler, kaba öksürükler, insanları uyanan bir odanın hüzünlü sesleri duyuldu; Limoge'lular ağır ağır, sessiz sessiz, birer birer gittiler, güzel bir kadının yanı başında uyuduklarının farkına bile varmadılar.

Onların arkasından Fanny de kalktı, el yordamıyla giysisini giydi, çabucak saçlarını topladı: "Sen kal," dedi. "Ben şimdi dönerim..." Az sonra, bir kucak dolusu, çiçe batmış kır çiçeğiyle döndü. Çevrelerindeki havayı yeniden canlandıran bu hoş kokulu sabah bitkileri serinliğini yatağın üstüne serpti. "Şimdi uyuyalım." dedi. Jean onu bu sabah vakti, bu güleç yüzle, uçuşan saçlarıyla, yaban çiçekleriyle ambara girdiği zamanki kadar güzel görmemişti hiç.

Bir kez de, Ville-d'Avray'de küçük göle karşı oturmuş, yemek yiyorlardı. Bir güz sabahı, karşılarındaki koruları ve pas rengi durgun suyu sislerle sarıyordu; lokantanın bahçesinde yalnızdılar, bir yandan da öpüşüyorlardı. Birdenbire, dibinde bir masa duran bir çınara oturtulmuş, kaba bir kulübeden gür ve alaylı bir ses geldi: "Hey, ahbaplar, bana baksanıza, ne zaman bitireceksiniz bu gagalaşmayı..." Kulübenin kütüklerinin aralığından, heykeltıraş Caoudal'in aslan yüzü, kızıl bıyığı eğiliyordu.

"Aşağıya inmek, yemeği sizinle yemek istiyorum... Baykuşlar gibi sıkılıyorum bu ağaçta..."

Fanny yanıt vermiyordu, gözle görülür bir biçimde keyfini kaçırmıştı bu karşılaşma; ama Jean tam tersine, çabucak kabul etti, ünlü sanatçıyı merak ediyor, onu sofrasına oturtmak koltuklarını kabartıyordu.

Caoudal'i, önemsenmemiş gibi görünen, ama kırıksıklıklarla, kırmızı sivilcelerle kaplanmış bir yüzü aydınlatabilmek için, ak Çin krepî kravattan, hâlâ ince ve kasları kabarık gövdesine iyice oturan cekete varıncaya dek her şeyin hesaplı kitaplı olduğu bir dış görünüşü içinde çok çapkın olan Caoudal'i, Déchelette'in balosunda gördüğü zamankinden de yaşlı buldu.

Ama onu şaşırtan, hatta biraz da durumunu güçleştiren bir şey varsa, o da heykeltıraşın, sevgilisine çok içli dışlı davranmasıydı. Düpedüz “Fanny” diyordu ona, “sen” diyordu. Çatalını bıçağını örtünün üzerine yerleştirirken, “Biliyor musun, on beş gündür dulum ben,” diyordu. “Maria gitti, Morateur’le. İlk günlerde pek sarsılmamıştım. Ama bu sabah atölyeye girince, bomboş buldum kendimi... Çalışabilirsen çalış... Kalabalıktan ayrıldım, kırdan yemek yemeye geldim. Bu da fayda etmedi, insan yalnız olduktan sonra... Tavşan yahnimin içine içine, hüngür hüngür ağlayacaktım nerdeyse...”

Sonra, yeni terlemiş sakalıyla, kıvrıcık saçları bardaklardaki Sotern şarabının rengini andıran Provence’lıya baktı:

“Ne güzeldir şu gençlik!” dedi. “Bu çocuk için hiç mi hiç bırakılma tehlikesi yok. Ama asıl sorun onu kazanmak... Bizimki de ne kadar genç gösteriyor.”

“Namussuz!” dedi Fanny gülerek; gülüşü yaşın hiç etkileyemediği çekiciliği, seven ve sevilme isteyen kadının gençliğini çok güzel belirtiyordu.

“Şaşılacak şey doğrusu... Şaşılacak şey...” diye mırıldanıyordu Caoudal, bir yandan yemeğini yiyor, bir yandan da Fanny’ye bakıyordu, ağzının bir köşesinde bir hüznün ve kıskançlık kıvrımı vardı. “Söylesene Fanny, burada bir yemek yemiştik hani, anımsıyor musun? Çok eskiden, hey gidi hey! Ezano vardı. Dejoie vardı, hepsi vardı bizimkilerin... sen göle düşmüştün. Erkek giysisi giydirmiştik sana, göl bekçisinin ceketiyle. Çok yakışmıştı...”

“Anımsamıyorum...” dedi Fanny soğuk soğuk, yalan söylemiyordu; böyle değişken yaratıklar, rastlantıya göre yaşayan insanlar, aşklarının şimdiki saatinde yaşarlar ancak. Ne eskiden olmuşlardan bir anı saklar, ne ileride olabilecek şeylerden korkarlar.

Caoudal’se tümüyle geçmişteydi, Sotern yudumlarıyla birlikte zorlu gençlik, aşk, içki öykülerini, kır gezintilerini,

Opera'daki baloları, atölyedeki işleri, savaşları, fetihleri boşaltıp durmaktan bıkmıyordu. Ama canlandırdığı alevlerden gözlerine yükselen parıltıyla onlara döndüğü zaman, sözlerini pek dinlemediklerini, birbirlerinin ağzına üzümler vermeye dalmış olduklarını gördü.

"Fazla mı tıraşıyorum dersiniz... Evet ya, evet ya, bıktırıyorum sizi... Lanet olsun... Berbat şey şu yaşlılık..." Kalktı, peçetesini attı. "Langlois baba, bana yemek getir.." diye bağırdı lokantaya doğru.

Çaresiz bir hastalıkla kemirilir gibi, üzgün mü üzgün, ayaklarını sürüyerek uzaklaştı. Sevgililer, altın rengi yapraklar altında kambur kambur ilerleyen uzun boyuna baktılar bir zaman.

Fanny tatlı bir acımayla:

"Zavallı Caoudal... gerçekten de moruklaşıyor..." diye mırıldandı; Gaussin o Maria dediklerinin, bir sokak kızının, bir model parçasının, koskoca bir Caoudal'in acılarıyla eğlenebilmesine, büyük sanatçıyı bırakmasına kızıyordu. Hem de kim için bırakmıştı? Morateur, yani gençliğinden başka hiçbir şeyi olmayan, yeteneksiz bir küçük ressam için... Fanny gülmeye başladı: "Ah saf çocuk!.. saf çocuk..." Başını dizlerinin üzerine çekti iki eliyle, onu gözlerinden, saçlarından, her yanından, bir çiçek demeti gibi içine çekiyor, kokluyordu.

O günün akşamı, Jean ilk kez sevgilisinin evinde yattı, Fanny tam üç aydır başının etini yiyordu bu konuda.

"Peki ama neden istemiyorsun?" diyordu.

"Bilmem... huzurumu kaçırıyor işte."

"Serbestim, yalnızım diyorum ya sana..."

Gezintinin yorgunluğunun da yardımıyla, onu Arcade sokağına, garın hemen yanındaki evine sürükledi. Görünüşte dürüst ve düzgün bir burjuva evinin ilk katında köylü başlıklı, hırçın tavırlı, yaşlı bir hizmetçi onlara kاپıyı açtı.

“Machaume bu... Merhaba, Machaume...” dedi Fanny, kadının boynuna sarıldı. “Bak, işte benim sevgilim, benim kralım... Getirdim sonunda... Çabuk ol, bütün ışıkları yak, evimizi güzelleştir...”

Jean, perdeleri kemerli ve basık, sedirleri ve birkaç lake eşyayı da örten o çok bayağı mavili ipekle kaplanmış küçük bir salonda yalnız kaldı. Duvardaki üç dört görünüm, kumaşa şenlik ve ferahlık veriyordu; hepsinde de birer sunuş vardı: “Fanny Legrand’a”, “Sevgili Fanny’ye...”

Şöminenin üzerinde, Caoudal’ın yarı büyüklükte bir mermer Sapho’su vardı, bronz kopyaları her yerde bulunurdu bunun, Gaussin de bu kopyalardan birini, daha küçük bir çocukken, babasının çalışma odasındaki masanın üzerinde görmüştü. Ayaklığın yanına konulmuş biricik mumun aydınlığında bu sanat yapıtıyla sevgilisi arasında ince ve sanki gençleştirici bir benzerlik buldu. Profilin bu hatları, kumaşlar altında belin devinimleri, dizlerin çevresinde düğümlenmiş kolların bu akıcı yuvarlaklığı, bildik, candan bir şeydi onun için; daha tatlı duyguların anısıyla bunların tadını çıkarıyordu gözü.

Fanny dönüp de onu mermeri seyre dalmış bulunca, ilgisiz bir havayla: “Benden bir şeyler var, değil mi? Caoudal’ın modeli bana benzerdi,” dedi. Hemen sonra da yatak odasına götürdü onu, burada Machaume asık bir suratla yuvarlak bir masaya iki kişilik bir sofraya hazırlıyordu; aynalı dolabın kollarına varıncaya kadar tüm şamdanlar yanmıştı, kıvılcımlığın altında iyi bir odun ateşi alev alev yanıyordu, bir ilk ateş gibi keyifliydi, baloya gitmek üzere giyinen bir kadının odasını düşünüyordu insan.

“Yemeği burada yiyelim istedim,” dedi Fanny gülerek, “daha çabuk gireriz yatağa.”

Jean bu kadar şık döşenmiş bir odayı ömründe görmemişti. Annesinin, kız kardeşlerinin odalarındaki Onaltıncı Louis çağı lambaları, açık renk muslinlerle, bu her yanı pamukla

doldurulup kaplanmış, tahta oymaları yumuşak satenler altında gizlenmiş, dipte ak kürkler üzerine yerleştirilmiş yatağı da ötekilerden azıcık daha geniş bir sedirden başka bir şey olmayan yuva arasında en ufak bir benzerlik yoktu.

Tarlalarda koşmalardan, tutuldukları sağanaktan, batan güneşin altında çukur yolların çamurundan sonra bu ışık, bu sıcak, şivli aynalarda uzanan mavi parıltıların okşayışı çok hoştu. Ama rastlantı sonucu bulunan bu rahatlığın tadını gerçek bir taşralı gibi çıkarmasına engel olan bir şey varsa, o da hizmetçi kadının keyifsizliği, kuşkuyla bakıp durmasıydı. Fanny de fark etti bunu, hemen uzaklaştırdı hizmetçiyi, “Bizi yalnız bırak, Machaume... kendimiz alırsak yemeklerimizi,” dedi. Köylü kadın giderken kapıyı çok sert kapattı. “Aldırma,” dedi Fanny, “seni fazla sevdiğim için kızıyor bana... Yaşamımı yıktığımı söylüyor... Şu köylüler öylesine saldırgan ki! Yemekleri kendinden çok daha iyi... şu tavşan kavurmasından biraz ye de bak.”

Eti kesiyor, şampanyayı açıyor, onun yemek yiyişini izlerken, kendi yemeğini unutuyordu, hep evde giydiği yumuşak, ak yünden Cezayir gandurasının kollarını ikide bir omuzlarına çekiyordu. Déchelette’in evindeki karşılaşmalarını anımsatıyordu ona bu görünüşüyle; aynı koltuğa sıkışmışlardı, aynı tabaktan yiyor, o geceden söz ediyorlardı.

“Ah, ben seni görür görmez arzuladım!” diyordu Fanny. “Seni başkalarına kaptırmamak için hemen alıp götürmek istedim... Ya sen, sen beni gördüğün zaman ne düşünüyordun?”

Fanny ilkin onu korkutmuştu; sonra Jean onun yanında tam bir güven, tam bir yakınlık duymuştu. “Ha,” diye ekledi sonra, “hiç sormadım, ne diye kızmıştın? La Gournerie’nin iki dizesi için mi?”

Fanny tıpkı balodaki gibi kaşlarını çattı yine, sonra başını salladı: “Saçma şeyler bunlar!” dedi. “Bunları konuşmayalım artık.” Kollarını beline doladı. “Biraz korkuyordum da on-

dan, yaa, ben de... kurtulmaya, kendimi toplamaya çalışıyordum... ama yapamadım, hiçbir zaman da yapamayacağım.”

“Yok canım.”

“Göreceksin.”

Jean yaşının kuşkucu gülümseyişiyle gülümsemekle yetindi, bu “göreceksin” sözcüğünün söylenişindeki tutkulu, nerdeyse tehdit eden sesin üzerinde bile durmadı. Bu kadın sarılığı öyle yumuşak, öyle boyun eğmiş bir şeydi ki, bundan sıyrılmak için en ufak bir devinimin yeteceğinden kuşku duymuyordu.

Hatta ne diye sıyrılmalıydı? Bu aşk odasının nazlayışı içinde öylesine rahattı ki, gelip geçen görüntülerle, pas rengi korularla, çayırırlarla, sıırıslıklam ot yığınlarıyla, kırdan geçen aşk günleriyle dopdolu, uykudan ağırlaşmış bir biçimde açılıp kapanan gözkapaklarının üzerine bir okşayış gibi gelen bu solukla öyle tatlı bir şaşkınlığa gömülmüştü ki...

Sabahleyin, Machaume’un sesiyle sıçrayarak uyandı. Machaume yatağın başında, hiçbir şeyi gizlemeye çalışmadan bağıırıyordu: “Burada... sizinle konuşmak istiyor...”

“Ne demek! Nasıl istemiş? Ben kendi evimde değil miyim artık!.. demek eve aldın onu...”

Öfkeyle fırlayıp çıktı odadan, yarı çıplak, geceliğinin önü açıktı. “Rahatına bak, caniko... ben şimdi dönerim...” Ama Jean durmadı, ancak kalkıp giyindikten, ayaklarını kunduralarına geçirdikten sonra rahatladı.

Gece lambası sofranın karışıklığını hâlâ aydınlatmaktaydı. Jean sıkı sıkı kapatılmış odada giysilerini toplarken, korkunç bir kavganın gürültülerini dinliyordu, salonun duvar kaplamaları gürültüyü boğuyordu, ama o yine de duyuyordu. Önce öfkeli, sonra yalvaran, haykırışlar hıçkırıklar, ağlamaklı iniltiler altında ezilen bir erkek sesiyle, ilkin tanıyamadığı, sert ve boğuk, kinle, yüz kızartıcı sözcüklerle yüklü, genelev kavgalarının havasını taşıyan bir başka ses, birbiri ardından yükselip alçalıyordu.

Bu kavga tüm bu aşk lüksünü kirletmiş, ipekler üstüne lekeler fışkırtmış, aşkın değerini düşürmüştü; kadın da küçülmüş, daha önce hor gördüklerinin düzeyine inmişti.

Fanny, dağılmış saçlarını güzel bir devinimle toplayarak, soluk soluğa içeriye girdi; “Ağlayan bir erkek kadar iğrenç bir şey var mıdır?” dedi. Sonra Jean’ı ayakta, giyinmiş görünce öfkeyle bağırdı: “Kalktın ha! Yeniden yatacaksın... hemen... Ben istiyorum...” Birdenbire yeniden yumuşadı, devinimleriyle, sesiyle sarılıverdi ona, “Yok, yok... gitme... böyle gidemezsin... Bir daha gelmeyeceğinden kuşkum yok.”

“Yok canım... Neden gelmeyecekmişim?”

“Darılmadığına, yine geleceğine yemin et... İyi bilirim ben seni.”

Jean onun istediği gibi yemin etti, ama onun yalvarmalarına, kendi evinde bulunduğunu, yaşamında, davranışlarında özgür olduğunu yineleyip durmasına karşın, yatağa girmedi. En sonunda, Fanny gitmesine boyun eğer gibi oldu, kapıya kadar geldi onunla, kudurmuş hayvan havasından iz bile kalmamıştı üzerinde, çok alçakgönüllüydü tersine, kendini bağışlatmaya çalışıyordu.

Uzun, derin bir ayrılış öpüşmesiyle bir zaman dış odada kaldılar.

“Peki... ne zaman?” diye soruyordu Fanny, gözleri sevgilisinin gözlerinin derinliklerindeydi. O hemen bir yanıt verecek, çıkmakta acele ettiği için hiç kuşkusuz yalan söyleyecekti, bu sırada bir zil sesi duyuldu. Machaume mutfaktan çıktı ya Fanny ona “Hayır, açma...” diye işaret etti. Üçü de öylece, kımıldamadan, konuşmadan bekliyorlardı.

Önce boğuk bir inilti, sonra kapının altından sokulan bir mektubun hishırtısı, sonra basamaklardan ağır ağır inen ayak sesleri duyuldu. “Ben sana özgürüm dememiş miydim?.. bak!” Fanny açtığı mektubu sevgilisine verdi, zavallı bir aşk mektubuydu bu, çok alçak, çok aşağılık bir mektuptu, bir kahve masasında kurşunkalemle, çok acele yazılmıştı, tut-

kun adam bu mektupta sabahki çılgınlığından dolayı özür diliyor, onun üzerinde hiçbir hakkı bulunmadığını kabul ediyor, onun vereceklerinden fazlasını istemiyordu. Ellerini kavuşturarak, bir daha dönmek üzere kovulmaması için yalvarıyor, onu yitirmekten, Tanrım! Onu yitirmekten başka her şeye boyun eğmiş bir durumda, her şeyi kabul edeceğine söz veriyordu...

“Sanır mısın?..” dedi Fanny kötü bir gülüşle; bu gülüş fethetmek istediğı yüreğı iyiden iyiye kapadı kendisine. Jean onu acımasız buldu. Seven kadının ancak aşkına karşı duyarlı olduğunu, tüm sevgilerin, iyiliklerin, acımaların, bağılılıkların yalnız bir varlık, bir tek varlık için duyulduğunu biliyordu.

“Alay etmeye hakkın yok... Bu mektup korkunç güzel ve üzücü...” Sonra hafif, ciddi bir sesle, ellerini tutarak, “Hem sonra... ne diye kovuyorsun onu?” dedi.

“İstemiyorum artık... Sevmiyorum onu.”

“Ama sevgilindi... İçinde yaşadığın, yaşamakta olduğun, hem de sana gerekli olan bu lüksü o sağlamıştı.”

Fanny tüm içtenliğiyle:

“Caniko, seni tanımadığım zamanlarda bütün bunları çok iyi buluyordum,” dedi. “Şimdiyse bir yorgunluktan, bir utançtan başka bir şey değil; içim bulanıyordu. Ah biliyorum!.. ciddi olmadığını, beni sevmediğini söyleyeceksin... Ama orası beni ilgilendirir... İstesen de, istemesen de beni sevmeye zorlayacağım seni.”

Jean yanıt veremedi, iki gün sonra buluşmayı kararlaştırdılar. Sonra üniversiteli harlığının sonu olan birkaç louis’yi, akşamki kızartmanın karşılığı olarak Machaume’a bıraktı, kaçıp kurtuldu. Onun için artık bu iş bitmişti. Ne diye bulandırmalıydı bu kadının yaşamını, elinden kaçırдықlarına karşılık ne verebilirdi ona?

Bunu hemen o gün, elden geldiğince yumuşak, içten bir dille yazdı ona, ama aşk gecelerinden sonra onun kahkaha-

sına, çamaşırcı kadın küfürlerine karışan aldatılmış sevgili hıçkırıklarını iştince, ilişkilerinden, bu hafif, sevimli hevesten birden sert ve sağlıksız bir şeyler çıktığını sezdiğini söylemedi.

Paris'ten uzaklarda, Provence meşeliklerinin ortasında boy atmış bu koca çocukta babasından gelme bir sertlikle, kendisine bir resim gibi benzediği annesinin incelikleri, sinirlikleri vardı. Kendisini hazzın akıntılarından koruması için de koca bir örnek duruyordu gözlerinin önünde. Amcasının düşkünlükleri, çılgınlıkları ailelerini yarı yarıya batırmış, adlarının onurunu da tehlikeye düşürmüştü.

Césaire amca! Bu iki sözcükle bu iki sözcüğün anımsattığı dram bile, Jean'dan hiçbir zaman önem vermediği bu ufak aşktan daha başka, daha korkunç özveriler istetebilirdi. Bununla birlikte, ilişkisini kesmesi umduğundan çok daha güç oldu.

Kendisine açıkça yol vermişti, ama Fanny aldırmadı, kendisiyle görüşmek istenmemesi, kapalı kapı, sıkı tembihler cesaretini kırmadı, geri döndü. "Onur diye bir şey yok ben de..." diye yazıyordu ona. Lokantadaki yemek saatlerini gözlüyor, gazetelerini okuduğu kahvenin önünde onu bekliyordu. Hem de ne bir damla gözyaşı, ne bir kavgı. Yanında biri oldu mu arkasından gelmekle yetiniyor, yalnız kalacağı dakikayı bekliyordu.

"Beni ister misin bu akşam? Hayır mı? Öyleyse başka bir sefere." Sonra öteberilerini yeniden toplayan bir ayak satıcısının boyun eğmiş yumuşak başlılığıyla onda sert davranışların pişmanlığını, her karşılaşmada kekelediği yalanın alçalışını bırakarak gidiyordu. "Sınavın yaklaşmış olması... zaman kıtlığı... Sonra, ileride, o zaman da isterse yine..." Aslına bakarsanız, sınavı kazanır kazanmaz bir aylık izin alıp Güneye gitmek, bu arada onu unutmak düşüncesindeydi.

Yazık ki sınavdan sonra hastalandı. Bakanlığın koridorunda kapılıp da önemsenmemiş bir soğuk algınlığı ağırlaştır-

tı. Kendi ilinden birkaç üniversiteli bir yana, hiç kimseyi tanımazdı Paris'te, onları da çok şey isteyen ilişkisi uzaklaştırıp dağıtmıştı. Hem şimdi sıradan bir bağılıktan daha fazla şeyler gerekiyordu, daha ilk akşamda Fanny Legrand yatağının başına yerleşti, on gün boyunca onu hiç yalnız bırakmadan, yorulmadan, korkmadan, tiksinden, ömrünü hemşireliğe vermiş bir rahibe gibi tatlı nazlayışlarla baktı ona. Bu bakımlar, ateşinin yükseldiği saatlerde çocukluğundaki bir ağır hastalığa götürüyordu Jean'ı, alınının ıslaklığı üzerinde Fanny'nin ellerini duyduğu zaman, ona Divonne yenge diye sesleniyor, "Teşekkürler, Divonne," diyordu...

"Divonne değil... benim... ben bakıyorum sana..."

Fanny onu parayla tutulan insanlardan, beceriksizlik yüzünden sönmüş ateşlerden, bir kapıcı kulübesinde hazırlanmış ilaçlardan kurtarıyordu; Jean bu tembellik ve şehvet için yaratılmış ellerdeki canlılığa, becerikliliğe, hamaratlığa hiç akıl erdiremiyordu. Fanny geceleri sedirin üstünde iki saat-çik uyuyordu. Uyuduğu sedir de Quartier'nin bir otel sediriydi, polis karakollarının kanapeleri gibi sertti.

"Ama Fanny'ciğim, hiç evine gitmiyor musun?" diye sordu bir gün. "Ben şimdi iyiceyim... Machaume seni merak eder."

Fanny gülmeye başladı. Machaume çoktan gitmişti, ev de onunla birlikte... Her şey satılmıştı, mobilyalar, giysiler, yatak takımı bile... Sırtındaki giysi kalmıştı kala kala, bir de hizmetçisinin kurtardığı birkaç ince çamaşır... Şimdi Jean kendisine yol verecek olursa, dosdoğru sokakta olacaktı.

III

“Bu kez buldum sanırım. Amsterdam sokağı, garın karşısı. Üç oda ve büyük bir balkon. Sen bakanlıktan döndükten sonra gidip bir bakalım istersen. Çok yüksek, beş kat, ama sen beni taşırsın. Anımsıyorsun, değil mi, öyle hoştu ki...” Çok eğlendirmişti onu bu anı, ona sürtünüyor, boynuna sarılıyor, eski yeri arıyordu, kendi yerini.

İki kişi bir oldu mu, otel odalarında, mahallenin gelenekleriyle, merdivenlerde saçları fileli, ayakları terlikli satılık kadınların sürtünmeleriyle, gerisinde başka çiftlerin uğuldadığı bu kâğıt bölmelerle, anahtar, şamdan ve potinlerin iç içeliğiyle, yaşam çekilmez oluyordu. Fanny için değil elbet; Jean yanında olduktan sonra, çatı da, bodrum da, hatta lağım da yuva kurmaya elverişliydi onun için. Ama Jean’ın yalnızken pek düşünmediği kimi yakınlıklar, seven adamı ürkütüyordu. Bu bir gecelik bir arada yaşamalar onu rahatsız ediyor, kendi yaşamının onurunu lekeliyor, hayvanat bahçesinde insan aşkının bütün devinimlerine, bütün anlatımlarına öykünen maymunların uyandırdığı hüznü ve tiksintiye veriyordu ona. Günde iki kez Saint Michel bulvarındaki lokantaya, kendisini tanımasalar bile, bir yıldır yüzüne alışmış olan üniversitelilerle, güzelsanatlar öğrencileriyle, ressamlarla, mimarlarla dolup taşan büyük salona gitmek de canını sıkıyordu.

Kapıyı ittiği zaman, Fanny'nin üstüne dikilen tüm o gözler yüzünü kızartıyor, bir kadınla birlikte olan tüm delikanlıların sinirli huzursuzluğuna kapılıyordu; bakanlıktaki bir şefine ya da bir hemşerisine rastlamaktan da çok korkuyordu. Sonra bir de tutumluluk sorunu giriyordu işin içine, Fanny akşam yemeğinin hesabını eline alıp gözden geçiriyor, her seferinde de:

“Ne kadar pahalı!” diyordu. “Kendi evimiz olsa, ben evimi üç gün idare ederdim bu parayla.”

“İyi ya, bize engel olan yok ya!”

Sonra bir ev aramaya başladılar.

Bir tuzaktı bu. Herkes, en iyiler, en dürüstler bile, aile eğitiminin, baba ocağı ılıkliğının içlerine doldurduğu o temizlik içgüdüsüne, o “yuva” sevgisine kapılarak bu tuzağa düşmüşlerdir.

Amsterdam sokağındaki daire hemen kiralandı, odaları yan yana olmakla birlikte çok sevimli bulundu. Mutfakla yemek odası, bir İngiliz meyhanesinden gelen bulaşık suyu ve klor kokularıyla dolu, küflü bir arka avluya bakıyordu, yatak odası gece gündüz yük katarlarının, kamyonların, kiralık arabaların, omnibüslerin, karşıda kirli su rengi camlı çatısı yükselele Batı garının tüm patırtılarıyla sarsılan, dik, gürültülü bir sokağın üzerindeydi. İşin hoş bir yanı varsa, o da trenin kapılarında, Saint-Cloud'nun, Ville-d'Avray'in, Saint-Germain'in, Seine kıyılarının yeşil istasyonlarının nerdeyse taraçalarının altında olduğunu bilmeleriydi. Geniş, işe yarar bir taraçaları vardı, eski kiracılar cömert insanlarmış, çizgili tok bezler gibi boyanmış bir çinko gölgelik bırakmışlardı, gölgelik kış yağmurlarının hışırtısı altında sıılsıklam ve kasvetliydi, ama bir de yaz geldi mi burada, açık havada, akşamları bir dağ köşkündeymişçesine sofraya oturmak hoş olacaktı.

Sıra mobilyalara geldi. Jean eve yerleşme tasarısını memlekettekilere bildirince, bir bakıma evin kâhya kadını olan

Divonne yenge gerekli parayı yolladı; mektubunda da yakında ayrıca bir dolap, bir komodin, bir de Paris'teki oğul için "Rüzgârlı Oda"dan çıkarılan bir hasır koltuk yollanacağını bildiriyordu.

Castelet'de, bir koridorun sonunda bulunan o oda geliyordu gözlerinin önüne, hiç oturulmazdı orada, kapalı pancurları bir demir çubukla bağlıydı, kapısı sürgülüydü, mistral yelinin altında bir deniz kulesi kulübesi gibi çatırdadığı için böyle boş bırakmışlardı. Eski eşyalar, yeni kuşakların yeni şeyler aldıkça geçmişe bıraktıkları nesneler yığılırdı buraya.

Ah! Divonne o hasır koltuğun ne garip uyku kestirmele-re yarayacağını, Empire konsolun çekmecelerinin Hint ipek-lisinden eteklerle, dantelli kadın donlarıyla dolacağını bir bil-seydi... Ama Gaussin'in bu konudaki üzüntüleri, yerleşme-nin ufak tefek binlerce hazzı arasında eriyip gidiyordu.

Daireden çıktıktan sonra, hava iyice kararmadan, kol kola alışverişe gitmek, bir kenar mahalle sokağında yemek odası eşyaları –bir büfe, bir masa, altı iskemle– ya da pencere ve yatak için kalın bezden, çiçekli perdelikler seçmek öyle eğlenceliydi ki, Jean her şeyi gözü kapalı kabul ediyordu; ama Fanny onun yerine de bakıyor, iskemleleri deniyor, masanın kanatlarını kaydırıyor, alışverişte büyük bir ustalık gösteriyordu.

Fanny küçük bir aile için tam bir mutfak takımının, sonuncusu sabah çikolatası için mine kaplamalı olan beş tencerenin fabrika fiyatına saldıgı dükkânlar biliyordu; bakır kap almıyorlardı hiç, temizlenmesi uzun sürerdi. Sonra çorba kaşıkları da içinde olmak üzere, altı çatal bıçak takımıyla, İngiliz çinisinden, hem sağlam hem de iç açıcı iki düzine tabak, üstelik hesaplanmış, hazırlanmış, paketlenmiş bir oyuncak bebek kap kacağı gibi. Çarşaf, havlular, sofraya ve tuvalet örtüleri için iyi bir satıcı biliyordu. Roubaix'deki büyük bir fabrikanın temsilcisiydi o satıcı, ayda şu kadar para ödedin mi işin görüldü demekti; hep vitrinlerdeydi gözleri,

Paris'in durmamacasına köpükler içinde kıylara attığı şu molozların, kaza kalıntılarının peşindeydi, bir de bakıyordun, Clichy bulvarında, çocuk yiyen devin yedi kızını içine alabilecek kadar geniş, nerdeyse yeni, üstelik de çok güzel bir kelepir yatak buluveriyordu sana.

Daireden çıktıkça Jean da alışveriş yapmayı deniyordu; ama hiçbir şeyden anladığı yoktu, ne hayır demesini biliyordu, ne elleri boş gitmesini. Almasını sevgilisinin söylediği, yerini de belirttiği bir tuzluk takımını almak için bir eskiciye giriyor, satılmış takımın yerine, süslü püslü bir salon avizesiyle dönüyordu, bu da hiçbir işe yaramıyordu, salonları yoktu ki.

Fanny onu avutmak için:

“Verandaya koyarız...” diyordu.

Sonra ölçüp biçmenin tadı, bir eşyanın yeri üzerinde tartışmalar; sonra bunca önlem alınmasına, alınacak şeylerin tam bir listesi yapılmasına karşın, yine bir şeylerin unutulduğu anlaşılınca, şaşkın şaşkın tavana doğru kalkmış kollar, çığlıklar, çılgın kahkahalar.

Rende de bu unutulunanlar arasındaydı. Rende olmadan ev yaşamına başlanılabilir miydi?

Sonra, her şey alınıp yerli yerine konulduktan, perdeler takıldıktan, yeni lambanın fitili tutuşturulduktan sonra, yerleşme gününün akşamı ne güzel akşamdır. Yatmalarından önce üç odanın üçü de gözden geçirildikten sonra, Jean kapıyı sürgülerken ona ışık tutan Fanny nasıl da gülüyordu: “Bir daha çevir, bir daha... iyi kapat... İyiden iyiye kendi evimizde olalım.”

Yeni bir yaşam başladı böylece, çok hoş bir yaşam. Jean işinden ayrılınca, hemen evinde olmak, terliklerini giyip ateşin başına geçmek için acele ediyor, çabucak dönüyordu. Sokakların kara çamurları arasında ilerlerken, sıcak ve aydınlık odalarını düşlüyordu. Eski taşra eşyaları da evi şenlendiriyordu, Fanny başlangıçta bunları gereksiz saymıştı, ama şimdi çok güzel duruyorlardı; hele dolap, taşra şenliklerini,

çiçekli ceketler giymiş çobanları, kaval, darbuka sesleriyle yapılan dansları gösteren resimli panolarıyla, On altıncı Louis zamanından kalma bir mücevherdi. Çocuk gözlerine dost görünen bu eski, modası geçmiş nesnelerin varlığı ona baba ocağını anımsatıyor, rahatlığını tattığı yeni evini kutsallaştırıyordu.

Jean kapının çingırağına dokunur dokunmaz, Fanny koşup geliyordu hemen, bakımlıydı, yosmaydı, kendisinin de söylediği gibi “tam kıvamında”ydı. Dümdüz, ama iyi bir terzi patronu üzerine biçilmiş, kara, yün bir giysi, tuvaletler giymiş bir kadının sadeliği; kol uçları kıvrık, geniş, ak bir önlük. Evet, önlüğü de vardı, mutfaka kendisi bakıyordu çünkü, yalnız elleri çatlatan, biçimlerini bozan ağır işleri bir gündelikçi kadına yaptırmaktaydı.

Çok iyi anlıyordu mutfak işlerinden, birçok yemek biliyordu. Sonra, akşam yemeği bitip de ak önlük mutfağın kapatılmış kapısının ardına asıldıktan sonra, sızılı, tutkulu kontralto sesiyle söylediği halk türküleri gibi çeşitli Kuzey ya da Güney yemekleriydi bunlar.

Aşağıda sokak uğulduyor, sel olup akıyordu. Soğuk yağmur, verandanın çinkosu üzerinde inleyip duruyordu; Gaussin ayaklarını ateşe verip koltuğuna yayılıyor, karşıya, istasyonun camlarına, güçlü lambaların ak ışığı altında eğilip yazı yazan memurlara bakıyordu.

Rahattı, öyle bırakıvermişti kendini. Âşık mıydı? Hayır; ama kendisini saran aşktan, bu hiç değişmeyen sevgiden dolayı minnettardı. Nasıl olmuştu da bir alışma, herhangi bir köstek korkusuyla –şimdi gülüyordu bu korkuya– uzun zaman bu mutluluktan yoksun bırakmıştı kendini? Sağlığını da tehlikeye atarak kadından kadına dolaştığı zamankinden daha temiz değil miydi şimdi yaşamı?

İlerisi için hiçbir tehlike yoktu. Yaklaşık üç yıl sonra gideceği zaman, ayrılış kendiliğinden, sarsıntısız olacaktı. Fanny’ye de söylemişti; ölümden, uzak ama şaşmaz bir alın-

yazısından söz eder gibi konuşuyorlardı bunu. Yalnız yaşamadığını öğrendikleri zaman evdekilerin kapılacağı üzüntü, babasının çok sert ve çok çabuk alevlenen öfkesi kalıyordu kala kala.

Ama nasıl öğrenebilirlerdi ki? Jean Paris'te kimseleri görmüyordu. Babası, memlekettekilerin deyimiyle “konsolos”, bütün yıl büyük toprakların başında bulunmak, bağlara karşı açtığı çetin savaşları sürdürmek için orada kalmak zorundaydı. Annesi kötürümdü, yardım edilmedikçe bir adım olsun atamazdı, evin yönetimini de, beklenmedik doğumları gücünü bir daha dönmek üzere yok etmiş olan ikiz kız kardeşlerin, Marthe ile Marie'nin bakımını da Divonne'a bırakmıştı. Césaire amcaya, Divonne'un kocasına gelince, o kocaman bir çocuktu, tek başına yolculuk etmesine izin vermezlerdi.

Fanny bütün aileyi tanıyordu şimdi. Jean, Castelet'den, altına ikizlerin de küçük parmaklarının kaba yazısıyla birkaç satır eklemeyi unutmadıkları bir mektup aldı mı omzunun üstünden o da okuyor, onunla birlikte duygulanıyordu. Oysa kendisi Fanny'nin yaşamına ilişkin hiçbir şey bilmiyordu, sormuyordu da. Gençliğin bilinçsiz, güzel bencilliği içindeydi, hiçbir kıskançlığı, hiçbir kaygısı yoktu. Kendi yaşamıyla doluydu, yüksek sesle düşünüyor, öteki ağzını bile açmazken, o her şeyini açığa vuruyordu.

Günler, haftalar da mutlu bir huzur içinde akıp gidiyordu böylece, bir ara ikisini de, ama değişik biçimlerde üzen bir olayla bulandı bu yaşam. Fanny gebe kaldığını sandı, bunu da öyle bir sevinçle söyledi ki Jean bu sevinci paylaşamadı. Korkuyordu doğrusu. Bir çocuk, hem de bu yaşta!.. Ne yapacaktı onu? Tanınması gerekir miydi? Bu kadınla kendisi arasında ne büyük bir güvenceydi bu, ilerisi için ne büyük bir karışıklıktı!

Birdenbire, bağlandığı zincir geldi gözlerinin önüne, ağırdı, soğuktu, mühürlüydü. İkisi de pek uyumuyordu geceleri;

büyük yataklarında yan yana, birbirlerinden fersah fersah ötelerde, gözleri açık, düşlere dalıyorlardı.

Bereket versin, bu köksüz telaş bir daha yenilenmedi, güzelce kapalı, sakın yaşamlarına yeniden başladılar. Sonra kış bitip gerçek güneş geri dönünce, küçücük evleri daha da güzelleşti, taraça ve gölgelikle de büyüdü. Akşamları yemeklerini burada, kırlangıç ısıklarının tırmak vurur gibi çizgi çizgi ettiği, yeşilimsi bir gökyüzü altında yiyorlardı.

Sokak, sıcak soluklarını, komşu evlerin gürültülerini yol-luyordu; ama en ufak esinti bile onlar içindi, dizlerini birbirlerine geçirip hiçbir şeyi görmez oluyor, saatlerce kendilerinden geçiyorlardı. Jean, Rhône kıyısında da buna benzer geceler anımsıyor, çok sıcak, çok uzak ülkelerde konsolosluklar, demir almış gemi güverteleri düşlüyordu, orada da meltemin soluğu çadırın perdesini titreten bu uzun soluk gibi olacaktı. Dudakları üzerinde görünmez bir okşayış “Beni seviyor musun?” diye fısıldadığı zaman, yanıt vermek için hep çok uzaklardan geliyordu: “Ya, evet, seni seviyorum.” Çok genç erkeklerle düşüp kalkmak böyledir işte, fazla doludur kafaları.

Aynı balkon üzerinde, çiçeklerle çelenklenmiş bir demir parmaklıkla kendilerinden ayrılmış bir başka çift cıvıldaşı-yordu. Bay ve Bayan Hettéma’lardı bunlar, evliyдилer, çok şişman insanlardı, öpüşleri tokatlar gibi şaklardı. Tam bir yaş, beğeni ve ağırlık uygunluğu içinde çok güzel bir çift oluşturmuşlardı; gençliklerinin sonuna gelmiş olan bu sevgililerin, ikisi birlikte, alçacık bir sesle, korkuluğa yaslanarak, eski, içli romanslar söyleyişlerini işitmek içini bir tuhaf ediyordu insanın...

*Duyuyorum, iç çekiyor karanlıkta,
Ne güzel düş! Uyuyayım, bırakın.*

Fanny çok hoşlanıyordu onlardan, onları tanımak isterdi. Hattâ bazı bazı komşu kadınla o, bölmenin kararmış de-

miri üzerinden, birbirlerine tutkun ve mutlu kadınların gülümseyişlerini yolluyorlardı; ama erkekleri, tüm erkekler gibi kaskatı duruyor, konuşmuyorlardı.

Jean bir ikindi üzeri Orsay rıhtımından dönmektedir. Royale sokağın köşesinden kendisine seslenildiğini duydu. Çok güzel bir gündü, Bois saatine doğru, güzel bir günbatımında dünyada bir eşi daha bulunmayan bu bulvar döneminde, içinde Paris'in sevince gömüldüğü sıcacık bir ışık vardı.

"Oturun şöyle, güzel gençlik, oturun da bir şeyler için... size bakmak gözlerime zevk veriyor."

İki iri kol Jean'ın kavrayıp üç sıra masayla kaldırımı kaplayan bir kahvenin tentesi altına oturtmuştu. O da hiç sesini çıkarmıyordu, çevresinde çizgili ceketli, yuvarlak şapkalı taşralılar, yabancılar kalabalığının merakla Caoudal adını fısıldaması koltuklarını kabartıyordu.

Heykeltıraş, asker bedenine, subay rozetine pek yakışan bir absent kadehinin başına oturmuştu, yanında da daha dün gelmiş olan mühendis Déchelette vardı, hep aynıydı, yüzü yağız ve sarıydı, çıkık elmacık kemikleri, ufak, iri gözlerine, Paris'i içine çeken obur burnuna bir güç veriyordu. Delikanlı oturur oturmaz, Caoudal gülünç bir öfkeyle onu gösterdi:

"Bak şu hayvana, nasıl, güzel, değil mi," dedi. "Bir zamanlar benim de bu yaşta olduğumu, benim de saçlarımı böyle kıvırdığımı düşünüyorum da... Ah gençlik!.. gençlik..."

Déchelette dostunun tutkusunu bir gülümsemeyle selamladı:

"Yine mi?" dedi.

"Dostum, gülme... Neyim varsa, neysem, hepsini, madalyaları, nişanları, Enstitü'yü, hepsini, hepsini verebilirim bu saçlara, bu güneş rengine karşılık..."

Sonra birden Gaussin'e döndü:

"Sapho'yu ne yaptınız?" dedi. "Görünmez oldu artık."

Jean'ın gözleri büyüdü, hiçbir şey anlamamıştı.

“Onunla değil misiniz artık?” Sonra Jean’ın şaşkınlığını görünce sinirli bir sesle ekledi: “Sapho işte canım... Fanny Legrand... Villie d’Avray’de...”

“Ha! Bitti o iş, çoktan bitti...”

Nasıl gelmişti bu yalan diline? Sevgilisine verilen bu Sapho adını işitince bir tür utanç, huzursuzluk duyduğundan; başka erkeklerle onu konuşmanın rahatsızlığından, belki bir de ayrıldığı bilmedikçe söylemeyecekleri şeyleri öğrenmek istediğinden...

Déchelette Madeleine merdivenini, çiçek pazarını, iki yeşil demet arasında bulvarların uzanışını yeniden görmenin sarhoşluğu içindeydi. Dalgın dalgın:

“Sapho mu?.. O hâlâ kocamadı mı?” diye sordu.

“Geçen yıl gelmişti size, nasıl anımsamazsınız! Fellah gömleğinin içinde bir içim suydı. Sonra bir de Langlois’da bir güz günü bu güzel delikanlıyla yemek yerken görmeliydiniz, on beş günlük bir gelin derdiniz.”

“Kaç yaşında peki? Bizim tanıdığımızdan beri...”

Caoudal hesaplamak için başını kaldırdı: “Kaç yaşında mı? Kaç yaşındaydı?.. Durun bakalım, ‘53’te, heykelime modellik ederken on yedisindeydi... Şimdi ‘73’teyiz. Buna göre hesaplayın.” Gözlerinde bir ışık parladı birdenbire: “Ah, yirmi yıl önce bir görmeliydiniz onu! Uzun, ince, dudakları yay gibi, alnı dümdüz... Kollar, omuzlar azıcık zayıfçaydı, ama bu da Sapho’nun* yanmışlığına iyi gidiyordu. Sonra kadınlığı, metresliği... Sonra bu tendeki hazlar, o ateş taşından, o bir notası bile eksik olmayan klavyeden çıkarılan tüm sesler... La Gourmerie’nin dediği gibi, topu birden...”

Jean’ın yüzü çok solgunlaşmıştı: “O da sevgilisi miydi?” diye sordu.

“La Gourmerie mi? Hem de nasıl, az mı acı çekmiştim o yüzden... Dört yıldır karı koca gibi yaşıyorduk, dört yıldır

* Sapho: Eski Yunan’ın söylenceleşmiş kadın ozanı. (ç.n.)

üzerine titriyordum, dört yıldır her istediğini yerine getirebilmek için akla kararı seçiyordum... şan hocaları, piyano hocaları, binicilik hocaları, daha ne bileyim? Sonra, ben onu Ragache balosundan dönerken ırmaktan çıkarıp götürdükten, iyice parlattıktan, ince taştan yontup adam ettikten sonra, o dize dizicisi gelip elimden aldı, her pazar oturduğu dost sofrasından kaldırıp götürdü onu!”

Sesinde hâlâ titreyen o eski aşk kinini kovmak istercesine, güçlü bir soludu, sonra daha sakın bir tavırla sürdürdü sözlerini:

“Alçaklığının hayrını da görmedi ya... Üç yıllık ev yaşamları cehennem oldu. Bu çıtkırıldım ozan, cimrinin, kötü yürekliğin, manyağın biriydi. Birbirlerini öyle bir boyarlardı ki bir görmeliydiniz! Evlerine gittiniz mi Fanny’nin alnını sargılı, ötekinin suratını tırnaklarla hurdahaş olmuş bulurdunuz... Ama en güzeli, ozan bozuntusu Fanny’i bırakmak istediği zaman oldu. Fanny ona kene gibi yapıyor, ardına düşüyor, kapısını kırıyor, paspasının üstüne yatıp kapıda bekliyordu. Kış ortasında bir gece tüm arkadaşlarıyla Farcy’ye gitmiş, o da aşağıda tam beş saat beklemişti... Yürekler acısı! Ama bizim ağıt ozanının kılı bile kıpırdamıyordu, ondan kurtulmak için polise başvurduğu güne kadar da kıpırdamadı. Efendi adamdı kısacası. Sonra, çok ince bir son olarak, kendisine gençliğinin, aklının, etinin en iyi yanını vermiş olan bu güzel kıza teşekkür olarak da zavallının üzerine kinle, salyalı dizelerle, ilençlerle, iniltilelerle dolu *Aşk Kitabı*’nı, en iyi yapıtını boşalttı.”

Gaussin sırtını kamburlaştırmış, kımıldamadan dinliyor, önüne getirilen içkiyi uzun bir kamışla, azar azar içine çekiyordu. Sanki önüne bir zehir koymuşlardı da yüreğinden bedeninin derinliklerine kadar her yanını donduruyordu.

Havanın çok güzel olmasına karşın titriyor, solgun uzaklıklarda gidip gelen arabaları, Madeleine’in önünde durmuş bir sulama arabasını, yumuşak toprakta pamuk üzerindey-

mişçesine sessizce giden taşıtların çaprazlanışını görüyordu. Paris'te gürültü diye bir şey kalmamıştı şimdi, masada söylenenlerden başka hiçbir gürültü yoktu. Şimdi de Déchelette konuşuyordu işte, şimdi de o boşaltıyordu zehiri:

“Ne dayanılmaz şeydir bu ayrılmalar!” Déchelette'in sakin, alaylı sesi bir tatlılık, sonsuz bir acıma havasına bürünüyordu. “Yıllar boyu bir arada yaşamışsınız, yan yana uyumuşsunuz, düşleriniz, terleriniz birbirine karışmış. Her şeyi söylemişsiniz birbirinize, her şeyi vermişsiniz. Alışkanlıklar edinmişsiniz, konuşma, yaşama biçimleri edinmişsiniz, yüzlerinizdeki çizgiler bile benzeşmeye başlamış. Tepeden tırnağa birbirinize bağlısınız. Tümüyle birbirinize yapışmışsınız kısacası! Sonra birden birbirinizi bırakıyor, birbirinizden kopuyorsunuz. Bunu nasıl yaparlar? Nasıl bulurlar o cesareti? Hiçbir zaman başaramam ben bunu. Evet, aldatılsam da, alçaltılsam da, gülünçleştirilsem, çamurlara bulanıp kirletilsem de kadın ağladı mı, ‘Kal’ dedi mi gitmezdim. İşte bunun için, yatağıma kadın aldım mı bir geceliğine alırım. Yaşlı Fransa'nın da söylediği gibi, yarın diye bir şey yoktur. Ya da evlenirsin. Böylesi daha kesin, daha temizdir.”

“Yarın diye bir şey yoktur, yarın diye bir şey yokmuş! Çok rahat konuşuyorsun sen. Bir gecede doyulamayacak kadınlar vardır. Örneğin bu kadın...”

Déchelette rahat bir gülüşle:

“Ben ona bir dakika bile vermedim,” dedi. Zavallı tutkun, çok çirkin buldu Déchelette'in bu gülüşünü.

“Gönlüne göre değildiniz demek,” dedi Caoudal. “Yoksa... Ne kadındır o, sevdi mi yapışır insana. Eve de çok düşkündür. Ama yerleşmelerde şansı yoktur. Romancı Dejoie'yla oturdu, herif öldü. Ezano'ya gitti, o da evlendi. Sonra yakışıldı Flamant, şu gravürcü, eski model geldi –Fanny ya yeteneğe tutulmuştur, ya güzelliğe, başka türlü-süne tutulmadı hiç–, o adamın tüyler ürpertici serüvenini de biliyorsunuz.”

“Hangi serüven?” diye sordu Gaussin, çok boğuk çıktı sesi, birkaç yıl önce Paris’i heyecana boğan aşk dramını dinlerken, kamışını yeniden emmeye başladı.

Gravürcü yoksul bir adamdı, bu kadına tapıyordu; bırakılmak korkusuyla, onun lüksünü sürdürebilmek için sahte banknotlar yapmış, foyası hemen ortaya çıkmıştı, sevgilisiyle birlikte deliğe tıklanmış, on yıllık hapis cezasıyla kurtulmuştu, Fanny de, suçsuzluğu kanıtlanıncaya kadar, yaklaşık altı ay Saint-Lazare’da yatmıştı.

Caoudal, Déchelette’e –o da bulunmuştu duruşmada– Fanny’nin o küçük Saint-Lazare başlığı altında, hem çok güzel, hem gözü pek olduğunu, gözünde bir damla yaş görülmediğini, erkeğine sonuna kadar sadık kaldığını anımsatıyordu. Sonra o moruk başyargıca verdiği yanıt, sonra taşların bile içini sızlatacak bir sesle, “Üzülme caniko... Güzel günler yine gelecek, çok sevineceğiz daha!” diye seslenerek jandarmaların üç köşeli şapkaları üzerinden Flamant’a yoladığı öpücük. Tüm bunlar zavallı kızı bir evde, bir erkekle yaşamaktan tiksindirmişti ne de olsa.

“O gün bugün seçkinler dünyasında yaşadı, aylık, haftalık sevgililer tuttu, hiçbir zaman da tek sanatçı almadı koyuna. Öyle bir korkar ki sanatçılardan. Yanılmıyorsam, hâlâ görüştüğü tek sanatçı benim. Arada sırada atölyeye uğrayıp bir sigaramı içerdi. Sonra aylarca sözünü duymadım, sonra bir gün bu güzel çocukla yemek yerken, ağzına üzümler verirken gördüm. Sapho yine kaptırmış yakayı dedim kendi kendime.”

Jean daha fazlasını dinleyemedi. İçine çektiği tüm zehirin kendisini öldürdüğünü duyuyordu. Az önceki soğuktan sonra şimdi de bir yanma başlamıştı, göğsünü burkuyor, iyice ısınmış bir sac gibi çatlamaya hazır olan, uğuldayıp duran başına yükseliyordu. Arabaların tekerlekleri arasında sendeleyerek geçti yolu. Arabacılar bağırıp duruyordu. Kime kızırıyordu bu budalalar?

Madeleine pazarından geçerken, bir eliotrop kokusu, sevgilisinin en sevdiği koku, içini bulandırdı. Kaçmak için adımlarını sıklaştırdı, yaralanmıştı, öfkeliydi, yüksek sesle düşünüyordu:

“Sevgilim! Evet ya, güzel bir süprüntü işte. Sapho, Sapho... Tam bir yıl bununla yaşadım demek!” Onu küçük gazetelerde başka orospu adları arasında, o kaba Gotha almanağında da gördüğünü anımsıyor, öfkeli öfkeli yineliyordu: Sapho, Caro, Phryn , Jeanne de Poitiers, Le Foque...

Kadının yaşamı, yüz kızartıcı adının beş harfiyle birlikte, bir lağım akıntısı biçiminde gözlerinin önünden geçiyordu. Caoudal’ın atölyesi, La Gournerie’nin evinde tepinmeler, ozanın gittiği pis yerlerin kapısında ya da paspasın üstünde gece nöbetleri. Sonra yakışıklı gravürcü, kalpazan, duruşma, sonra kendisine çok yakışan ufacık hapishane başlığı, sonra kalpazana yolladığı öpücük: “Üzülme caniko...” Caniko! Kendisine de aynı adla, aynı okşayışla... Ne büyük yüz karası! Ah!.. bütün bu pislikleri bir güzel süpürecekti. Bu eliotrop kokusu, solgun leylak rengi bir alacakaranlık içinde hep arkasından geliyordu.

Birdenbire, pazarı bir gemi güvertesi gibi adımlayıp durduğunu ayımsadı. Yeniden başladı ilerlemeye, çabucak Amsterdam sokağına geldi, kararı karardı: Kovacaktı bu kadını evinden, hiçbir açıklamada bulunmadan sokağına atacaktı, ardından adının pisliğini tükürecekti. Kapıda duraladı, düşündü, birkaç adım daha yürüdü, Fanny bağırarak, hıçkıracak, tüm o kaldırım sözcüklerini, oradaki, Arcade sokağındaki gibi, evden taşıracaktı...

Mektup mu yazsaydı? Evet, öyle, yazmak, hesabını zehir zemberek dört sözcükle görmek daha iyiydi. Yeni yakılan gaz fenerinin ışığı altında ıssız ve donuk bir İngiliz meyhanesine girdi, kirli bir masaya oturdu, tek müşteri ölü suratlı bir sokak kıızıydı, isli som balığı yiyor, bir şey içmiyordu. Jean bir bardak bira istedi, elini bile sürmeden yazmaya başladı.

Ama bir sürü sözcük üşüşüyordu beynine, hepsi birden, aynı zamanda çıkmak istiyorlardı, bozulmuş, pıhtılaşmış mürekkep de ağır ağır, kendi keyfince çiziyordu.

İki üç mektuba başlayıp yırttı, yazmadan gidecekti en sonunda, bu sırada yanı başında, dolu ve aç bir ağız çekine çekine, “İçmeyecek misiniz? Acaba?” diye sordu. Jean evet diye işaret etti. Kadın hemen yumuldu bardağa, bir dikişte boşaltıverdi, bu dikiş, cebinde ancak açlığını dindirecek kadar bir parası olan, yiyeceğini bir damla birayla ıslatamayan zavallı kadının umutsuz durumunu çok iyi belirtiyordu. Bir acıma uyandı içinde, bu duygu onu yatıştırdı, birdenbire bir kadın yaşamının acıları konusunda ışık tuttu ona, üzüntüsünü daha insanca düşünüp daha insanca yargılamaya başladı.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Fanny ona yalan söylemiş değildi; yaşamı hakkında hiçbir şey bilmemesi, buna hiçbir zaman kulak asmamış olmasındandı. Başına kaktığı neydi? Saint Lazare’de geçen günleri mi? Ama beraat ettirdiklerine, hapisten çıkınca da nerdeyse utku kazanmış bir insan gibi karşıladıklarına göre... Öyleyse ne? Kendinden önceki erkekler mi? Bunu bilmiyor muydu ki? Bu sevgililer adları bilinen ünlü kişilerdir diye, onlarla karşılaşabilir, konuşabilir, vitrinlerde resimlerini görebilir diye ona daha mı fazla kızması gerekirdi? Onları yeğ görmesini bir cinayet mi sayacaktı?

Yavaş yavaş, varlığının derinliklerinde, onu bu büyük sanatçılarla paylaşmaktan, onu güzel bulmuş olduklarını duymaktan gelen, kötü, söylenmez bir gurur yükseliyordu. O yaşta hiçbir şeyden emin olamaz insan, hiçbir şeyi iyi bilmez. Kadını, aşkı sever, ama gözleri, görmüş geçirmişliği eksiktir, size sevgilisinin resmini gösteren genç tutkun, kendine güven verecek bir bakış, bir beğenme bekler. La Gournerie’nin şiirlerinde onu söylediğini, Caoudal’ın onu mermerlere, bronzlara işlediğini öğreneli beri, Sapho’nun yüzü büyümüş, aylanmış gibi geliyordu ona.

Ama yine öfkeye kapılıyordu birden, düşüne düşünce bir bulvara kadar gelip oturduğu kanepeden ayrılıyor, tozlu haziran akşamında çocukların haykırıışlarını, işçi kadınların gevezeliklerini duyuyordu; yeniden yürümeye, öfkeyle, yüksek sesle, kendi kendine konuşmaya başlıyordu. Ne güzel, Sapho heykeli, tüccarlar eline düşmüş heykel, her yerde sürüklenmiş, bir org havası gibi bayağı. Yüzyıllar içinde yuvarlana yuvarlana ilk güzelliğı yakışksız söylencelerle kir toplamış, bir tanrıça adyken bir hastalık adı olmuş bu Sapho adı gibi. Tanrım, ne tiksindirici şeylerdi bütün bunlar!

Böylece yürüyordu işte, bu düşünce anaforlarıyla, karşıit duygularla bir yatışıp bir köpürüyordu. Bulvar kararıp ısı-sızlaşmaktaydı. Sıcak havada pis, kekre bir koku sürükleniyordu. Geçen yıl, bütün gençlikle birlikte, Dejoie'nın, Quartier Latin romancısının, *Cenderinette* yazarının mezarı üzerinde Caoudal'in yaptığı büstün açılışına geldiğı mezarlığın kapısını gördü. Dejoie, Caoudal! Bu adlar iki saattir ne garip bir havaya bürünüyorlardı! Ve şimdi, işin hüznün verici alt yanlarını öğrendikten, Déchelette'den bu kaldırım evliliklerine verilen iğrenç adı duyduktan sonra, üniversiteli kızla küçük evinin öyküsünü ne kadar yalancı, ne kadar iç karartıcı buluyordu.

Karanlık, ölüm dolaylarında daha da karardı, onu ürpertiyordu. Geri döndü, gecenin kanatları gibi sessiz dolaşan işçi ceketlerine, kirli camları, içinden çiftlerin geçtikleri, öpüş-tükleri sihirli lambanın büyük ışıklarını kesen pis evlerin kapılarında iğrenç eteklere sürtüne sürtüne. Saat kaç? Konak noktasına gelmiş bir yorgun at gibi bitkin buluyordu kendini; sağırlaşmış, bacaklarına inmiş acısından kala kala bu bitkinlik kalmıştı şimdi. Ah!.. yatmak, uyumak... Sonra, uyanınca, soğuk soğuk, hiç öfkelenmeden, şöyle diyecekti o kadına: "Bana bak, ne mal olduğı biliyorum artık senin. Bu ne senin suçun, ne de benim; ama artık bir arada yaşayamayız. Ayrılalım." Kovalanmaktan kurtulmak için de annesini, kız

kardeşlerini kucaklamaya gidecek, Rhône'un yelinde, özgür ve canlandırıcı mistralde kötü düşünün pisliklerini, ürpertisini silkip atacaktı.

Fanny bekleye bekleye yorgun düşüp yatmıştı, önünde, çarşafın üstünde açık bir kitap, lambanın altında, derin derin uyuyordu. O yaklaşıncı da uyanmadı; Jean yatağın yanında ayakta durmuş, yeni bir kadına, evinde bulduğu bir yabancıya bakar gibi, merakla ona bakıyordu.

Güzeldi, ah!.. güzeldi, kollar, gerdan, omuzlar, ince, sağlam, lekesiz, çatlaksız bir amberdendi. Ama bu kızarmış—belki okuduğu roman yüzünden, belki kaygıdan, bekleyişten kızarmış— gözkapaklarında, dinlenme sırasında gevşemiş, sevilme isteyen kadının zorlu arzusuyla desteklenmez olmuş bu hatlarda ne büyük bir yorgunluk vardı, ne büyük açıklamalar vardı öyle! Yaşı, sürtmeleri, kaprisleri, erkeğe sıkı sıkı yapışmaları, sonra Saint-Lazare, dayaklar, gözyaşları, işkenceler, hepsi hepsi, görülüyordu, gözler önüne serilmiş bir durumdaydı; sonra hazzın, uykusuzluğun mosmor çürükleri; sonra bütün bir memleketin su aldığı bir kuyu ağzı gibi yıpranmış, yorulmuş alt dudağı çökerten tiksinti kıvrıntısı, sonra yaşlılık kırışıklarına yer vermek üzere etleri çözmeye başlamış kabarıklık.

Uykunun bu ihaneti, çevresini kaplayan bu ölüm sessizliği, büyük ve kötüydü, görülen ve karanlıktaki kımıldılardan sezilen tüm dehşetiyle, gece vakti bir savaş alanı işte.

Birden çocuklaşırverdi zavallı delikanlı, boğucu bir ağlama isteğiyle doldu içi.

IV

Akşam yemeğini bitirmek üzereydiler; pencere, zayıflayan ışığı uğurlayan kırlangıçların çılgınlıklarına açılmıştı. Jean konuşmuyordu, ama konuşacaktı, Caoudal'la karşılaşalı beri hiç yakasını bırakmayan o korkunç şeyden söz edecekti, Fanny'ye de epeydir acısını çektiriyordu bunun. Fanny onun yere dikilmiş gözlerini, yeni sorular sormak üzere büründüğü ilgisizlik havasını görünce anlayıverdi, ondan daha çabuk davrandı:

“Dinle,” dedi, “bana neler söyleyeceğim biliyorum. Bizi bu sıkıntıdan kurtar, rica ederim, her şey erir, tükenir sonunda, değil mi ki tüm bunlar öldü, değil mi ki ben yalnız seni seviyorum, değil mi ki dünyada senden başka hiç kimsem yok.”

“Keşke öyle olsaydı, tüm bu geçmiş söylediğin gibi ölmüş olsaydı...” Ve titreyen, her izlenimde değişen bir griliği olan güzel gözlerin derinliklerine bakıyordu. “Onu sana anımsatan şeyler kalmadı mı dersin... evet, yukarıda, dolapta.”

Gözlerin grisi bir gölge karanlığıyla kadifelendi:

“Demek biliyorsun?”

Tüm o aşk mektupları ve resim yığını, o kadar yıkımdan kurtarılmış çapkın ve şanlı arşivi de elden çıkarmak gerekiyordu demek!

“Hiç değilse bundan sonra inanacak mısın bana?”

Sonra kendisine meydan okuyan, inanmayan bir gülümseme üzerine, ince çamaşır desteleri arasında duran, işlemeli demirleri birkaç gündür sevgilisinin kafasını karıştırıp duran lake kutuyu getirmeye gitti.

“Yak, yırt, senindir.”

Ama o, küçük anahtarı çevirmekte hiç acele etmiyor, kapağın üstüne pembe sedeflerle işlenmiş meyveli kiraz ağaçlarına, uçan leyleklere bakıyordu, sonra birden kaldırdı kapağı... Tüm desteler, tüm yazılar, başlıkları yaldızlı pembe kâğıtlar, kıvrım yerlerinden kopmuş eski mektuplar, cep defteri yapraklarına kurşunkalemle karalanmış pusulalar, kartvizitler, yığınla, karmakarışık, karıştırılmış, altı üstüne getirilmiş bir çekmecede gibi. Şimdi onun titrek ellerinin girdiği çekmecede.

“Ver bana. Gözlerinin önünde yakacağım.”

Şöminenin önüne çökmüş, ateşli ateşli konuşuyordu, yerde, hemen yanında bir mum yanıyordu.

“Ver...”

Ama o:

“Hayır. Dur!” dedi. Sonra, daha alçak bir sesle, utanmış gibi: “Okumak istiyorum,” diye ekledi.

“Neden? Daha çok üzeceksin kendini.”

Onun çekeceği acıyı düşünüyordu yalnız, tutkularının gizlerini, kendisini sevmiş olan adamların yatak odası gizlerini vermekteki bayağılığı değil; sonra, hep dizlerinin üstünde, yaklaşıyor, onunla birlikte kendisi de okuyor, göz ucuyla onu izliyordu.

1861 tarihli, on sayfalık bir mektup vardı, La Gournerie’nin imzasını taşıyordu. İmparatorla imparatoriçenin yolculuğunun resmi ve duygusal öyküsünü yazmak için Cezayir’e yollanmış olan ozan, şenliklerin gözler kamaştırıcı bir betimlemesini yapıyordu sevgilisine.

Dolup taşan, uğuldayan Cezayir, *Bin Bir Gece Masalları*’nın gerçek Bağdat’ı; tüm Afrika koşup gelmiş, kentin çevresine toplanmış, samyeli gibi, kırarcasına kapılarını açıyor.

Arap zamkıyla yüklü deve ve zenci kervanları, bez çadırlar, geceleri deniz kıyısında, kocaman ateşlerin çevresinde dans eden, açıkta yatıp kalkan, her sabah tüm o Doğu debdebesiyle gelen Güneyli beylerin yolundan çekilen bu garip şeyler, garip insanlar üzerinde insanca bir misk kokusu, uyumsuz çalgılar, kamış kavallar, boğuk sesli, ufak davullar, üç renkli peygamber sancağının çevresine toplanmış yerli birlik; sonra, arkada, zencilerin dizginlerinden tutup çektikleri, impatora armağan olarak ipekler giydirilmiş, gümüşlerle zırhlanmış olan, her adımda çingıraklarını, sırmalı işlemelerini sallayan atlar.

Ozanın ustalığı tüm bunları canlı kılarak göz önüne getiriyor, sayfa üzerinde sözcükler, kuyumcuların kâğıt üzerinde değer biçtikleri çerçevesiz taşlar gibi parlıyorlardı. Kucağına böyle büyük zenginlikler atılan kadın ne kadar övünse yeriydi. Çok seviliyor olmalıydı, öyle ya, şenliğin tüm çekiciliğine karşın, ozan yalnız onu düşünmekteydi:

“Ah! Bu gece Arcade sokağındaki büyük sedirin üstünde seninleydim. Çıplaktın, çılgındın, okşayışlarımla hazdan haykırıyordun, bu sırada, yaldızlı gecede, tараçamda bir haliye sarınmış durumda, sıçrayarak uyandım. Komşu minarenden müezzinin sesi bir duadan çok şehvet verici, aydınlık ve duru bir havayla yükseliyordu, düşümden sıyrılırken de hâlâ senin sesini duyuyordum.”

Hangi kötü gücün etkisine kapılıyordu da dudaklarını ağartan, ellerini büzen kıskançlığa karşın okumayı sürdürüyordu? Fanny usul usul, nazlı nazlı, mektubu elinden almaya çalışıyordu: Ama o sonuna kadar okudu, sonra bir başkasını, sonra bir başkasını daha. Mektupları okudukça, şömineye, büyük ozanın içli ve tutkulu coşkunluklarınca canlanan aleve bakmadan, hor görüyle, ilgisizlikle ateşe bırakıyordu. Bazı bazı, Afrika sıcağında abartılmış bir aşkın taşkınlığı içinde, tutkun kişinin içliliği, Yungfrau'nun gümüş boynuzu gibi lekesiz, ince bir ruhsallık taşıyan *Aşk Kitabı*'nın kibar

kadın okurlarını şaşırtıp tüylerini ürpertecek türden, sokak insanlarına yaşar bir açık saçıklıkla lekeleniyordu.

Ruh düşkünlükleri! Jean en çok böyle yerlerde, sayfanın bu pisliklerinde duruyordu, her seferinde yüzünü sarsan sınırlı ürpertilerin farkında bile değildi. Bir Aissaouas şenliğinin gözler kamaştırıcı öyküsünün altındaki ekle, “Mektubumu bir daha okudum... Epeyce güzel şey var içinde; bunu benim için bir kenara ayır, işime yarayabilir.” sözleriyle alay etmeyi bile göze aldı:

“Hiçbir şeyini atmayan bir bey!” dedi, aynı yazıyı taşıyan başka bir kâğıda geçti. La Gournerie bu kâğıtta, işadamlarının buz gibi soğuk anlatımıyla, bir Arap türküleri cildiyle bir çift terliği geri istiyordu. Aşklarının hesap kesimiydi bu. Ah! Bu adam çekip gitmesini bilmiş, güçlü adammış.

İçinden sıcak ve kötü bir soluktan başka bir şey çıkmayan bataklığı temizlemeyi sürdürüyordu, hiç ara verdiği yoktu. Karanlık basınca, mumu masanın üstüne koymuştu, bir istek ve öfke sertliğiyle ikide bir kâğıdı delen, yırtan kaba parmaklarla, çelik kalemle yazılmışçasına okunmaz bir biçimde karalanmış, kısacık mektuplar vardı şimdi elinde. Caoudal’le ilişkisinin ilk dönemleri, buluşmalar, gece yemekleri, kır gezintileri, sonra bozuşmalar, yalvarmalı dönüşler, haykırışlar, birdenbire tuhafliklarla, gülünç sözlerle, hıçkırıklı serzenişlerle kesilmiş, yüz kızartıcı, bayağı işçi küfürleri, bozuşma ve bırakılmışlık karşısında büyük sanatçının çırılçıplak zayıflığı.

Ateş bunları alıyor, büyük, kırmızı filizler biçiminde uzatıyordu, bu kırmızı filizlerin içinde bir büyük sanatçının eti, kanı, gözyaşları, tütüyor, çıtırdıyordu; ama Fanny için ne önemi vardı, yakıcı ateşi giysilerinin üzerinden kendisini yakan, üzerine titrediği genç sevgilinin o tüm varlığıyla. Mürekkep kalemiyle imza edilmiş bir resim bulmuştu. Üzerinde şu sunuş vardı: *Dostum Fanny Legrand’a, Dampierre’de bir han, yağmurlu bir gün...* Zeki, acılı bir baş, gözleri çökmüş; bir acı, bir yıkılmışlık sinmiş her yanına.

“Kim bu?”

“André Dejoie... İmzası için saklıyordum...”

Jean öyle dertli, öyle zorlama bir tavırla “Peki, sakla, serbestsin,” dedi ki, Fanny hemen resmi aldı, buruşturup ateşe attı. Jean bu sırada, romancının kış plajlarından, kaplıca kentlerinden yazılmış üzücü mektupları arasında kendini yiyip bitiriyordu, sağlığı için buralara yollanmış olan yazar, ruhsal ve maddesel dertleriyle umutsuzluğa düşüyor, içinde Paris’ten uzak bir düşünce bulabilmek için beynini zorlayıp duruyor, ilaç, reçete isteklerine, baskı provalarının, yenilenmiş senetlerin kaygılarına, hekimlerin kendisine yasak ettikleri bu güzel Sapho bedenine doğru hep aynı istek ve hayranlık çığlığını karıştırıyordu.

Jean, saf, öfkeli, mırıldanıyordu:

“Ne olmuş bunlara da hep ardına düşmüşler böyle?”

Delikanlıların çok kıskandıkları, düşçül kadınların düşleyip durdukları şanlı yaşamlardan birinin kargaşasını ortaya koyan bu hüznü mektupların biricik anlamı buydu onun için. Evet, ne olmuştu bu adamlara? Bu adamlara ne içiriyordu? Sımsıkı bağlanmış gibiydi, gözleri önünde sevdiği kadına sövülen bir adamın dayanılmaz acısını duyuyordu; yine de şöyle bir gözlerini kapayıp bu kutuyu bir saniye içinde boşaltmaya karar veremiyordu.

Şimdi sıra gravürcüye gelmişti, o yoksuldu, bilinmeyen bir adamdı, *Gazette des Tribunaux*’dakinden başka ünü yoktu, kutsal kutudaki yerini kendisine duyulan büyük aşka borçluydu yalnız. Mazas’dan gelen bu mektuplar alçaltıcı şeylerdi doğrusu, budalaca, beceriksiz, asker mektupları gibi duygusaldı. Ama bu bayağı satırlar arasında öyle bir tutku içtenliği, öyle bir kadın saygısı vardı ki, bu mahkûmu ötekilerden ayırıyordu; kendisini fazla sevmek gibi bir suç işlediği için Fanny’den özür dileyişi ya da kendisi mahkûm olduktan hemen sonra, Adliye Sarayı’nın kaleminden, sevgilisinin beraat edip serbest bırakıl-

dığını öğrenince duyduğu sevinci belirtmesi bu yanını çok iyi gösteriyordu. Hiçbir şeyden dert yandığı yoktu; iki yıl boyunca onun yanında, onun yardımıyla, öyle dolu, öyle derin bir mutluluk tatmıştı ki, bu mutlu günlerin anısı yaşamını doldurmaya, yazgısının korkunçluğunu yumuşatmaya yeterdi. Mektubunu bitirirken Fanny'den bir ricada bulunuyordu:

“Biliyorsun, memlekette bir çocuğum var, annesi öleli çok oldu; yaşlı bir akrabanın yanında, öyle uzak bir köşede yaşıyor ki, başıma gelenlerin hiçbirini öğrenemezler orada. Kalan paramı onlara yolladım, yolculuğa çıkacağımı, çok uzaklara gideceğimi bildirdim. Sana güvenim var, herhalde bu çocuktan haber alır, bana da bildirirsin, benim iyi yürekli Nini'ciğim.”

Fanny'nin ilgisinin kanıtı olarak bir teşekkür mektubu geliyordu arkadan, bir başka mektup daha vardı ki çok yeniydi, fazla fazla altı ay olmuştu geleli: “Ne kadar iyisin, gelmekle ne iyi ettin. Bana sonsuz bir utanç veren mahkûm gömleğimin karşısında ne kadar güzeldin, ne hoş kokuyordun!” Jean öfke içindeydi, okumayı bıraktı:

“Onunla hep görüştün demek?”

“Arada sırada, acıdığım için.”

“Birlikte olmamızdan sonra da mı?”

“Evet, bir kez, yalnız bir kez, görüşme odasında... yalnız orada görüşülebilir.”

“Çok iyi kızsın doğrusu.”

Aralarındaki bağıntıya karşın, bu kalpazanı görmeye gitmesi çok sinirlendiriyordu Jean'ı. Bunu söyleyemeyecek kadar gururluydu; ama bir mektup paketi, son paket, ince, eğik harfli bir kadın yazısı üzerine mavi şeritle bağlanmış bir paket, tüm öfkesini boşandırdı.

“Araba koşusundan sonra gömlek değiştireceğim. Locama gel.”

“Dur, dur... bunu okuma.”

Fanny üzerinde atıldı, tüm desteyi alıp ateşe attı, o hiçbir şey anlamadı ilkin, diz çöküşünü, ateşin yansıması ve açılmasının utancıyla kızarmış yüzünü gördükten sonra bile anlamadı.

“Gençtim, Caoudal bu... o koca deli... Ne isterse yapıyordum.”

Ancak o zaman anladı, sapsarı kesildi.

“Ha! Evet, Sapho, topu birden.” Murdar bir hayvanmış gibi ayağıyla itti onu: “Bırak beni, bana dokunma, midemi bulandırırıyorsun.”

Oda bir parıltıyla aydınlanıyordu, çok yakın ve uzayan bir gök gürültüsü içinde eridi haykırışı. Yangın! Fanny dehşet içinde doğruldu, masanın üstünde duran sürahiyi bilinçsizce aldı, alevleri son kışın kurumlarını korlaştıran bu kâğıt yığınının üzerine boşalttı, sonra su küpünü, testileri. Sonra güçsüzlüğünü anladı, alev dilleri odanın ortasına kadar uçuyordu. Bağıra bağıra balkona koştu: “Yangın var! Yangın var!”

İlkin Hettéma’lar geldiler, sonra kapıcı, belediye çavuşları. Bağırıyorlardı:

“Çinkoyu aşağıya çekin... çatıya çıkın!.. Su, su!.. Hayır, bir yorgan!..”

Donmuş gibiydiler, basılmış, kirlenmiş evlerine bakıyorlardı; sonra iş bitip, yangın sönüp de aşağıda, sokak fenerinin altındaki kara topluluk dağılınca, komşular güvene gelip evlerine dönünce, iki sevgili bu su çirkefinin, çamurlaşmış kurumların, devrilmiş, sırlıklam olmuş eşyaların ortasında bir tiksinti, bir korku duydular içlerinde, ne kavgaya yeniden başlamaya güçleri vardı, ne odayı temizlemeye. Uğursuz, bayağı bir şey girmişti şimdi yaşamlarına; o akşam, eski tiksintilerini unutup otele gittiler.

Fanny’nin özverisi hiçbir şeye yaramayacaktı. O yok olmuş, yanmış mektuplardan oldukları gibi aklında kalan tüm-

celer, sevgilinin aklından çıkmıyor, kötü kitapların kimi yerleri gibi bir kan yürümesi olarak yüzüne yükseliyordu. Hem de sevgilisinin o eski sevgililerinin hemen hepsi ünlü kişilerdi. Ölenler, öldükten sonra da yaşıyorlardı; yaşayanların her yerde resimlerini, adlarını görüyordu, önünde onlardan söz ediyorlardı, o da, acı bir biçimde kopmuş bir aile bağından söz ediyormuşçasına bir huzursuzluk duyuyordu her seferinde.

Bu kötü hastalık aklını, gözlerini keskinleştiriyor, Fanny'de ilk etkilerin izlerini, onda bıraktıkları sözcükleri, görüşleri, alışkanlıkları bulmaya başlıyordu. "Bunu anlamayacak ne var?" diyerek sözünü ettiği nesneyi işlemek, yoğurmak istercesine başparmağını uzatma biçimi heykeltıraşındı. Dejoie'dan, yayınlayıp Fransa'nın her köşesinde üne kavuşturduğu halk türkülerini almıştı; mağrur, küçümseyici sesi, yeni yazın üzerinde hep sert yargılar vermesi La Gournerie'nin etkisiydi.

Türlü yerbilimsel tabakalardan yeryüzünün yaşını ve evrimlerini öğrenmemizi sağlayan şu tabakalaşma yoluyla, en uzak, en ilgisiz şeyleri bir araya getirip içine sindirmişti; belki ilkin düşündüğü kadar zeki değildi. Hadi canım, zekânın da sözü mü olurdu; herkesten daha budala, daha bayağı da olsa, kendisinden bir on yaş daha büyük de olsa, geçmişin gücüyle, içini kemirip duran bayağı kıskançlıkla, ikide bir patlayarak öfkeler, kinler uyandıran kıskançlıkla, artık hiç gizlemediği kıskançlıkla tutabilirdi onu.

Dejoie'nın romanları artık satılmıyordu, eski kitapçılardan eline düşmüştü tüm baskıları, tanesi yirmi beş santimdi. Sonra bu yaşında bile aşk konusunda direnen şu kocamış Caoudal delisi! "Biliyorsun, dişleri dökülmüş artık. Ville-d'Avrey'de yemek yerken ona bakıyordum. Keçiler gibi yiyor, ağzının ön tarafıyla. Yeteneği de bitmiş, Salon'un son sergisindeki Faunesse'i ne başarısız şeydi öyle! Tutmuyordu." Kendisine Fanny'den geçmiş, Fanny'ye de heykeltıraştan kalmış bir deyim: "Tutmuyordu." O böyle geçmiş za-

man rakiplerinden söz ettikçe, Fanny de kendisine yaranmak için, sözlerini olduğu gibi yineliyordu; bu sanattan, yaşamdan, her şeyden, her şeyden habersiz çocukla o ünlü sanatçılardan azıcık bir şeyler kapmış olan bu bilgisiz kadının aynı sanatçılar hakkında çok yüksekte yargılar belirtmeleri, onları bilgiçe yere vurmaları görülecek şeydi.

Ama Gaussin'in en içten düşmanı gravürcü Flamant'dı. Onun hakkında tüm bildiği çok yakışıklı, kendisi gibi sarışın olduğu, "caniko" diye adlandırıldığı, gizli gizli görüldüğü, bir de ona saldırıp "Duygulu Mahkûm" ya da "Yakışıklı Mahkûm" dediği zaman, Fanny'nin tek sözcük söylemeden başını çevirmesiydi. Çok geçmeden, bu haydudu hâlâ hoş görmekle suçladı sevgilisini, o da yumuşak bir dille ama belli bir kararlılıkla bunu açıklamak zorunda kaldı:

"Seni sevdiğime göre, artık onu sevmediğimi iyi biliyorsun Jean. Görmeye gitmiyorum artık, mektuplarına da yanıt vermiyorum; ama bana çılgınlık derecesinde, cinayetler işleyecek derecede tapan bir adam hakkında hiçbir zaman kötü şeyler söyletemezsin." Jean onun bu içten sesini, en iyi yanını göz önünde bulundurarak karşı gelmiyordu, ama kaygıyla keskinleşmiş, kıskanç bir kinin acısını çekiyordu, bu kaygı da bazı bazı hiç ayırımına varmadan Amsterdam sokağının yolunu tutmasına neden oluyordu. "Ya onu görmeye gittiysel!"

Hep evde buluyordu onu. Fanny evde oturmayı severdi. Doğulu bir kadın gibi ağırdı, ya da piyanonun başına geçer, şişman komşusu Bayan Hettéma'ya şan dersi verirdi. Kapıyı, pencereyi açıp sürekli bir hava akımı içinde yaşayan bu sakin, kanlı canlı, iyi insanlarla yangın akşamından sonra dost olmuşlardı.

Koca, topçuluk müzesinde desinatördü, evine de iş getirir, hafta içi her akşam, pazarları da bütün gün, ter içinde, soluya soluya, gömlekle, içine azıcık hava girsin diye gömleğinin kollarını sallaya sallaya, sakalını, gözlerini geniş masanın üzerine eğdiği görülürdü. Bol gömlekli şişman karısı da,

hiçbir şey yapmamakla birlikte, yanında terlere batardı; arada sırada, kanlarını serinletmek için, en sevgili düolarından birini söylerlerdi.

İki aile çabuk yakınlaştı birbirine. Sabahları saat ona doğru, kapının önünde Hettéma'nın güçlü sesi duyuluyordu. "Hazır mısınız, Gaussin?" Daireleri aynı yönde bulunduğu için, birlikte gidiyorlardı. Desinatör ağır, kabaydı, toplumsal bakımdan da genç arkadaşından birkaç derece aşağıdaydı; ama iyi bir adama benziyordu, Jean'ın içinde bulunduğu kafa düzensizliği de böyle bir dostluk gerektiriyordu. Daha çok sevgilisi için istiyordu bu bağıntıyı, öyle ya, Fanny belki isteyerek vazgeçtiği dostlardan da tehlikeli olan özlemlerle, anılarla dolu bir yalnızlık içinde yaşıyordu, akli fikri kocasında olan, akşam yemeğinde ona yedireceği yeni yemekten, çerezler yenirken söyleyeceği romanstan başka bir şey düşünmeyen Bayan Hettéma'yla dostluk etmesi dürüst ve zararsız bir şeydi.

Ama dostluk, karşılıklı çağrılara kadar varan, sıkı fıkı bir duruma gelince, kaygı düştü Jean'ın içine. Bu insanlar onları herhalde evli biliyorlardı, Jean da yalandan hiç mi hiç hoşlanmazdı, durumlarını komşu kadına haber vermekle görevlendirdi Fanny'yi, bir yanlış anlama olmamalıydı. Fanny çok güldü bu işe. Zavallı bebek! Bu saflıklar yalnız onun kafasından çıkabilirdi. "Bir dakika bile düşünmemişlerdir evli olduğumuzu. Umurlarında da değil ya! Seninki nereden çıkarmış karısını, bir bilsen. Ben tüm yaptıklarımla, bir ermiş sayılırım onun yanında, adam yalnız kendisinin olsun diye evlenmiş onunla, görüyorsun, geçmişe de pek aldırdığı yok."

Jean bir türlü akıl erdiremiyordu bu işe. Bu duru gözlü, bu iyi, bu yumuşak tenli, çocuk gülüşlü, taşra şiveli, romansları hiçbir zaman yeterince duygulu, sözcükleri hiçbir zaman yeterince seçkin bulmayan bu ev kadını eski bir orospu olsun; sonra o, o sakın, o aşk huzuru içinde öylesine güvenli adam! Kendisi hep düşünürken, hiçbir şeye yaramayan öfke-

siyle kendini yiyip bitirirken, onun piposu dişlerinin arasında, hafif mutluluk solumalarıyla yürüyüşüne bakıyordu.

Fanny her şeyin konuşulduğu saatlerde, tatlı tatlı “Geçer caniko, atlatırsın,” diyordu. İlk günkü kadar sevecen ve sevimli havasıyla yatıştırıyordu onu, ama bir de her şeye boş verişti vardı ki, Jean buna bir türlü akıl erdiremiyordu.

Daha serbest davranıp daha serbest konuşmasından, gücünü bilmesinden, eski yaşamı, eski aşırılıkları, eski merak çılgınlıkları üzerinde, Jean sormadan da söylediği garip gizlerinden ileri geliyordu bu. Artık sigara içmekten çekinmiyordu, parmakları arasında sigara sarıp duruyor, orospuların günlerini gevşeklik içinde geçirten bitmez tükenmez sigarasını tüm eşyaların üzerine bırakıyordu, tartışmalarda da yaşam üzerinde, erkeklerin alçaklığı, kadınların düşkünlüğü üzerinde alaylı düşünceler ileri sürüyordu. İçinden açık saçık bir gülüşün parıltısı geçen bir durgun suyla ağırlaşmış, anlamları ikide bir değişen gözlerine bile sinmişti bu hava.

Sevgilerinin içli dışlılığı da değişikliğe uğruyordu. Önceleleri ilk düşünce saygı gösterdiği sevgilisinin gençliğine bakarak daha ağırbaşlı davranırken, dolu geçmişinin bu çocuk üzerindeki etkisini, kanını tutuşturan sıtmayı gördükten sonra, hiç rahatını bozmuyor, kendini kapıp koyuveriyordu. Uzun zaman dizginlenmiş aykırı okşayışları, tam çıkacakları sırada sıkışmış dişlerinin durduruverdiği sayıklayışları, şimdi tutkun, bilgiç, satılık kadın havası içinde, Sapho'nun tüm o tüyler ürpertici utkusu içinde ortaya seriyordu.

Utanmaymış, dikkatmiş, neye yarardı? Erkekler tıpatıp birbirlerine benzerlerdi, günahkârlıkla, yoldan çıkmışlıkla kudurmuş yaratıklardı hepsi de, bu ufaklık da ötekiler gibiydi. Onları sevdikleri şeylerle tuzağa düşürmek, kendilerini alıkoyabilmenin de en iyi yoluydu. Böylece onun bildiklerini, ona aşılarmış olanları Jean da öğreniyordu, o da başkalarına geçirecekti. Zehir böyle dağılır, böyle yayılır işte, bedenleri, ruhları böyle yakıp kavurur, Latin ozanın söz ettiği meşale gibi elden ele geçer durur.

V

Odalarında Fanny'nin bir portresi vardı, James Tissot yapmıştı, eski kızlık görkemini bir kalıntısıydı bu portre. Yanında bir Güney görünümü asılıydı, siyah beyazdı, güneş altında bir kır fotoğrafçısı çekmişti.

Üzerinde bağlar sıralanan, kayalık bir yamaç, sonra yukarıda, kuzey yellerine göğüs geren servi dizilerinin ardında, çamlardan, mersin ağaçlarından oluşan bir korunun yanında, büyük, ak bir ev, yarı çiftlik yarı şato, geniş bir merdiveni, İtalyan çatısı, armalı kapılar, Provence çiftliklerinin kiremit rengi duvarları, tavus kuşu tünekleri, sürülerin yalakları, sabanların, sürgülerin parıltısı üzerine açılmış kara hangar kapıları. Eski sur yıkıntıları, bulutsuz bir gökte kenarları çentik çentik bir koca kule, birkaç çatı ve Gaussin d'Armandy'lerin çok eski zamanlardan beri oturdukları Châteauneuf-des-Paseps'in ortaçağ işi çan kulesi ile her şeye yukarıdan bakıyordu.

Castelet, bağlardan, tarlalardan oluşmuştu. Nerte ve Ermitage bağları gibi ünlü bağlarıyla zengindi, tüm oğullar arasında paylaştırılmaz, ortaklaşa olarak babadan oğula geçerdi; ama büyük oğulun hariciyecisi olması gibi bir aile geleneğinin sonucu olarak, toprakların başına her zaman küçük oğul geçerdi. Yazık ki, doğa çoğu zaman böyle tasarılara ters gider; değil böyle toprakları, hiçbir şeyi yönetemeye-

cek kadar zayıf bir insan çıktıysa, o da Césaire Gaussin'di, üstelik bu ağır sorumluluğu daha yirmi dört yaşında almıştı omuzlarına.

Césaire, takma adıyla İpsiz, çapkın, haylaz herifin biriydi, batakhanelerden çıkmazdı hiç, gençlik adını sürdürmek için, ciddi aileler arasında arada sırada çıkan ve ailenin hava supabı gibi olan şu çelişkin insan örneğini daha da belirgin duruma sokardı.

Birkaç yıllık bir savsaklama, budalaca harcamalar, Avignon ve Orange kulüplerinde yıkıcı kumarlar sonunda, bağ ipotek edildi, yedek mahzenler kurutuldu, ürünler önceden satıldı; sonra bir gün, kesin bir hacizden önce, İpsiz, kardeşinin imzasını taklit etti. Şanghay konsolosluğunca ödenecek üç poliçe yaptı; daha günleri dolmadan geri alacağını sanıyordu; ama bunlar, yıkılışı ve sahteciliği haber veren çılgın birer mektupla, şaşmaz bir biçimde büyük kardeşe geldi. Konsolos palas pandıras Châteauneuf'e döndü, biriktirdiği paralarla ve karısının drahomasının yardımıyla bu umutsuz durumu düzeltti, İpsiz'in yetersizliğini görünce, kendisine pırıl pırıl bir gelecek vaat eden "hariciyecilik"ten vazgeçti, basit bir bağcı olmaya boyun eğdi.

Gerçek bir Gaussin'di, hastalık derecesinde gelenekçiydi, her zaman fışkırtacak lavı bulunan sönmüş volkanlar gibi sert ve sakindi, üstelik çalışkandı da, tarımdan da iyi anlardı. Castelet onun yardımıyla gelişti, Rhône'a kadar büyüttü topraklarını, sonra insanın şansları hep bir arada yürüdüğünden, yurtluğun mersin ağaçları altında küçük Jean da dünyaya geldi. Bu sıralarda bizim İpsiz, suçunun ağırlığı altında ezilmiş durumdaydı; hor görüyle dolu sessizliği, içini ezen kardeşinin yüzüne bakmayı bile göze alamıyor, evin içinde boş boş dolaşıp duruyordu; ancak tarlalarda, kuş ya da balık avında soluk alabiliyor, bönce işlerle kederini gidermeye çalışıyor, salyangoz topluyor, mersin ağaçlarından, kamışlardan güzel sopalar yontuyor, öğle yemeklerini de dışa-

rıda tek başına, zeytin kütüklerinden bir ateş üzerinde kendisi pişirip yiyordu. Akşamları kardeş sofrasına döndüğü zaman, yengesinin hoşgörölü gülümsemesine karşın tek sözcük söylemezdi. Yengesi acırdı zavallı yaratığa, eski saçmalıklarından çok, ileride yapabileceği saçmalıkları göz önünde bulundurarak kardeşine sert davranan kocasından gizli olarak cep harçlığı verirdi ona. Büyük Gaussin ondan sakınmakta haklıydı, büyük çılgınlığı düzelttikten sonra, gururu yeni bir yıkıma uğramıştı.

Haftada üç kez, gündelikle dikiş dikmek üzere, güzel bir balıkçı kızı gelirdi Castelet'ye, Divonne Abrieu'ydü adı, Rhône kıyısının sazlıklarında doğmuştu, endamlı, uzun saplı, gerçek bir su bitkisiydi. Küçük başını saran, geriye atılmış saç bağları, yüzü esmer boynundan gerdanının ve omuzlarının canım ak yerlerine kadar insanı hayran bırakan Katalan başlığının altında, bir zamanlar Châteauneuf, Courthezon, Vacquieras dolaylarında, yıkıntıları tepelerde toza dönüşmüş olan şu eski burçlarda yaşanmış eski aşkların güzel hanımlarından biri gibiydi.

Bu tarihsel anının Césaire'in aşkında hiçbir yeri yoktu, ne ülkücülükle bir ilgisi vardı, ne de okumayla, basit bir ruhtu o; ama kısa boylu olduğu için, iriyarı kadınlardan hoşlanırdı, daha ilk günde tutuluverdi ona. İpsiz bu köy serüvenlerinden iyi anlardı; pazar günü baloda bir kadril dansı, bir av armağanı, sonra, tarlalarda ilk karşılaşmada, lavanta otları ya da gübreler üzerine deviresiye bir saldırı. Ama Divonne dans etmedi, av armağanını mutfığa getirdi, kıyıdaki ak ve esnek kavak ağaçları kadar sağlam olduğu için de baştan çıkarıcıyı on adım ötelere yolladı. Bundan sonra, kuşağına astığı bir makasın ucuyla, onu hiç yanına yaklaştırmadı, aşktan deli etti; öyle ki İpsiz sonunda evlenmekten söz etmeye başladı, yengesine de açıldı. Yengesi, Divonne Abrieu'yü çocukluğundan beri tanıdığı, ağırbaşlı, ince ruhlu bir kız olarak bildiğinden, bu kötü birleşmenin

belki de İpsiz'in kurtuluşu olacağını düşünüyordu için için; ama konsolosun gururu, bir Gaussin d'Armandy'nin basit bir köylü kızıyla evlenmesi düşüncesine karşı ayaklanıyordu: "Césaire bunu yaparsa, bir daha yüzünü görmeyeceğim!" dedi, dediğini de yaptı.

Césaire evlenince Castelet'den ayrıldı, Rhône kıyısına, karısının ailesinin yanına gitti, kardeşi kendisine ufak bir para ayırıyor, iyi yürekli yengesi de bunu her ay alıp getiriyordu. Küçük Jean da annesiyle birlikte geliyordu, Abrieu'lerin kulübesinden, kuzey yelinin ya da mistralin altında sarsılıp duran, yelken direği gibi tek ve dik bir direğin tuttuğu bu ufacık, isli evden çok hoşlanıyordu. Açık kapıdan küçük dalgakıran görünüyor, dalgakıranda ağlar kuruyor, pullar canlı, sedef sedef bir gümüş gibi parlayıp titreşiyordu; aşağıda, palamarları altında dalgalanıp bağırان iki büyük kayık, sonra şen, geniş, ışıklı, solgun bir yeşillikte, öbek öbek adaları önünde yelin geri çevirdiği koca nehir. Böylece Jean, daha küçücük bir çocukken, uzak yolculukların, daha hiç görmediği denizin tadını duyuyordu burada.

İlk üç yıl sürdü Césaire amcanın bu sürgünlüğü, aile içinde bir olay, ikizlerin, Marthe ile Marie'nin doğumları ortaya çıkmasa, belki hiçbir zaman da bitmeyecekti. Bu çiftte doğumun sonunda anne hastalandı, Césaire'le karısı da gelip onu görmek için bir izin kopardılar. Sonra iki kardeş, bir şey düşünmeden, içgüdüyle, kanın büyük gücünün yardımıyla barıştılar. Karı koca Castelet'ye yerleşti, çok geçmeden de, romatizmayla karışan iyileşmez bir kansızlık zavallı anneyi kılmıdayamayacak duruma getirince, Divonne evi yürütmek, küçüklerin beslenmelerine, bir süre adama göz kulak olmak, haftada iki kez Avignon lisesine, Jean'ı görmeye gitmek zorunda kaldı, üstelik hasta kadının durumu da her saat kendisiyle ilgilenmesini gerektiriyordu.

Düzenli, akli başında bir kadındı, bilgisizliğini aklıyla, köylü yılmazlığıyla dizginlenip disiplin altına alınmış İpsiz'in

aklında kalmış bilgi kırıntılarıyla tamamlamaya çalışıyordu. Konsolos evin tüm harcamalarını ona bırakıyordu, masraf da, hem yükleri arttığından, hem bağları filoksera kemirmeye başladığı için gelir gittikçe düştüğünden, çok ağırlaşmıştı. Tüm ovayı sarmıştı bu filoksera belası, ama yukarıki bağ hâlâ dayanıyordu, konsolosun tek düşüncesi de araştırmalar, deneyler zoruyla bu bağı kurtarmaktı.

Başlıklarına, işçi zincirine sadık kalan, büyük bir alçakgönüllülükle bir kâhya kadın, bir hastabakıcı düzeyinde kalan Divonne Abrieu, bu bunalımlı yıllarda evi huzursuzluklardan korudu, hasta kadın hep aynı masraflı bakımı görüyor, küçük kızlar annelerinin yanında birer küçük hanım olarak yetiştiriliyor, bu arada önce lisede, sonra Aix hukukunda, en sonunda hukuk öğrenimini tamamlamak üzere gittiği Paris'te Jean'ın taksitleri günü gününe ödeniyordu.

Nasıl bir düzen, nasıl bir uyanıklık mucizesiyle başarıyordu bu işi? Ne kendisi biliyordu, ne bir başkası. Ama Jean ne zaman Castelet'yi düşünse, başını ne zaman bu solgun parıltılı, ışıktan silinmiş fotoğrafa çevirse, anımsanan ilk yüz, mırıldanılan ilk ad Divonne'du, bu soylu evinin arkasında saklı durup onu ayakta tutan yüce gönüllü köylü kadındı. Bununla birlikte, birkaç gündür, sevgilisinin neyin nesi olduğunu öğreneli beri, annesinin, öbür yakınlarının adı gibi, bu saygıdeğer adı da anmaktan sakınıyordu; fotoğrafa bakmak bile huzurunu kaçırıyordu; bu duvarda, Sapho'nun yatağının üst yanında yolunu şaşırmış gibiydi.

Bir gün, akşam yemeğine dönünce sofrada iki yerine üç takım görüp şaşırdı, Fanny'yi ufak tefek bir adamla iskambil oynar bulunca şaşkınlığı büsbütün arttı, ilkin tanımadı adamı, ama adam başını çevirince, Césaire amcanın çılgın keçi gözlerini, yağız, parlak yüzünü, dazlak kafasını, üçüncü Henri dönemi sakalını buldu karşısında. Césaire amca, yeğeninin haykırışına, iskambillerini bırakmadan yanıt

verdi: “Görüyorsun ya, hiç sıkıldığım yok, yeğenimle bezik oynuyorum.”

Yeğeni!

Oysa Jean herkesten özenle saklıyordu ilişkisini. Hiç hoşuna gitmedi bu içli dışlılık, Fanny akşam yemeğine bakarken, amcasının alçak sesle söylediklerini de beğenmedi: “Kutlarım, evlat... gözler... kollar... krallara yaraşır bir parça.” İpsiz sofrada da hiçbir şeyi saklamadı, Castelet’nin işlelerinden, Paris’e gelmesinin nedeninden söz etmeye başlayınca daha da kötüye gitti durum.

Eski bir alacağını, bir zamanlar dostu Courbebaisse’e ödünç verdiği sekiz bin frankı almak için gelmişti Paris’e. Bu paradan umudunu kesmişti, ama birdenbire, bir noterin mektubu ona hem Courbebaisse’in ölümünü, hem de sekiz bin frankın ödenmeye hazır olduğunu bildirmişti. Ama para getirtilebilirdi de, gerçek neden başkaydı. “Gerçek neden annenin sağlık durumu yavrum. Bir zamandır çok zayıfladı, bazı bazı da kafası işlemez oluyor, her şeyi unutuyor, çocukların adlarını bile. Geçen akşam baban odasından çıkıyormuş, annen kendisini sık sık görmeye gelen bu kibar beyin kim olduğunu sormuş Divonne’a. Yengenden başka hiç kimse fark etmemiş daha durumu, bana da Bouchereau’ya gidip doktorun daha önce tedavi ettiği zavallı kadın hakkında akıl danışmam için söyledi.”

Fanny bir hekim gibi ciddi ciddi, La Gourmerie’nin havasıyla, “Ailenizde çok deli var mıydı?” diye sordu.

“Asla,” dedi İpsiz, sonra şakaklarına kadar uzanan, şeytanca bir gülümsemeyle, kendisinin de gençlikte biraz kaçık olduğunu söyledi. “Ama benim deliliğim kadınların hoşuna gitmiyor değildi hani, bir kez bile bağlamak zorunda kalmadılar.”

Jean onlara bakıyordu, üzgündü. Yeni hastalığın neden olduğu üzüntüye bir de bu kadının, dirsekleri masanın üstünde, sigara sararak, yaşlı bir kadının serbest konuşması ve

görmüş geçirmişliğiyle böyle annesinden, değişim yaşının verdiği güçsüzlükten söz edişini işitmenin ezici huzursuzluğu ekleniyordu. Öteki de çok gevezeydi, bakla ıslanmıyordu ağzında, kendini kapıp koyveriyor, ailenin gizlerini bir bir anlatıyordu.

Ah! Bağlar... bağlar gümleyip gitmişti! Yukarı bağın da çok bir ömrü kalmamıştı öyle; asmaların yarısı silinip süpürülmüştü, gerisi de ancak bir mucizeyle, her salkıma, her taneve hasta çocuklara bakılır gibi bakılarak, pahalıya mal olan ilaçlarla korunabiliyordu. İşin kötüsü, konsolosun, yanıp kızarmış, cüzamlı asma dallarıyla kaplı duran bu yarar-sız toprakcağızı zeytin ve kübbar tarımına bırakacak yerde, durmadan yeni bağ çubukları dikmekte inat etmesiydi, kurt bunlara da saldırmakta gecikmiyordu.

Bereket versin ki, kendisinin, yani Césaire'in, Rhône kıyısında birkaç hektarı vardı, daldırma yoluyla, yalnız alçak topraklarda uygulanan ince bir buluşla bakıyordu buraya. İyi bir ürün şimdiden cesaretini artırıyordu, o kadar sıcak olmayan bir şarabı oluyordu, konsolos dudak bükerek "Kurbağa şarabı" diyordu buna, ama İpsiz'in de inadı inattı, Courbebaisse'in sekiz bin frankı ile Piboulette'i de satın alacaktı.

"Orayı bilirsin, evlat, Rhône'un üzerindeki ilk ada, Abrieu'lerin aşağısında... ama aramızda kalsın şimdilik, Castelet'de daha hiç kimsenin bunu bilmemesi gerek..."

Fanny güldü:

"Divonne da mı, amca?" diye sordu.

Karısının adını duyunca gözleri yaşardı İpsiz'in:

"Divonne mu?" dedi. Ben onsuz hiçbir şey yapmam. Ayrıca düşünceme de güveniyor, Césaire'ciğinin işe Castelet'yi batırmakla başladıktan sonra onu yeniden zengin etmesine de o kadar sevinir ki."

Jean titredi; şimdi de günahlarını dökmeye başlayıp yürekler acısı sahtekârlık öyküsünü mü anlatacaktı? Ama

bizim Provence'lı Divonne'a olan sevgisiyle dopdoluydu, ondan, onun verdiği mutluluktan söz etmeye başlamıştı. Divonne çok da güzeldi üstelik, yapısına da hiç diyecek yoktu:

“Bakın yeğenim, siz kadınsınız, daha iyi anlırsınız.”

Cüzdanından bir resim çıkarıp Fanny'ye uzattı, hiç yanından ayırmazdı bu resmi.

Fanny, Jean'ın yengesinden bir anadan söz eder gibi söz etmesine, köylü kadının biraz titrek, beceriksiz bir yazıyla yazılmış anne öğütlerine bakarak, Seine-et-Oise'in başörtülü kadınları gibi sanıyordu onu, otuz beş yaşlarında bir kadının dar ve ak bir başlıkla aydınlanmış, düzgün hatlı, güzel yüzü, ince, uzun, yumuşak bedeni karşısında şaşırıp kaldı.

“Gerçekten çok güzel,” dedi dudaklarını ısırarak, çok garip çıktı sesi.

“Ya yapısı, ya yapısı!” dedi amca bey, karısının görüntüsü gözlerinin önünden gitmiyordu.

Sonra balkona çıktılar. Sıcaklığı verandanın çinkosunda hâlâ duran bir günden sonra, yitik bir buluttan ince bir yağmur inip havayı serinletiyor, çatılarda keyifli keyifli hışırdıyor, kaldırımları çamurlandırıyor. Paris bu sular altında gülüyor, kalabalığın, arabaların akıntısı, yükselen uğultular taşralıyı sarhoş ediyor, bir çingirak gibi boş ve devingen kafasında gençlik anılarını, bir de otuz yıl kadar önce, arkadaş Courbebaïsse'in üç ay konuğu oluşunun anılarını kımıldatıyordu.

Ne eğlencelerdi, çocuklarım, ne sürtmelerdi onlar öyle! Hele büyük perhizin üçüncü perşembesinin akşamı Prado'ya girişleri, Courbebaïsse Chicard kılığında, aftosu şarkıcı Mor-nas'ya çok uğurlu gelmişti bu kılık değiştirme, öyle ya, çalgılı kahvelere ün salmıştı bundan sonra. Kendisi, amca bey, Pellicule diye adlandırdıkları, ufak tefek bir mahalle kızını taşıyordu yanında. İyice keyiflenmişti, dans havaları mırıldanıyor, hanım yeğeninin beline sarılıyordu. Gece yarısı, Cujas

oteline, bildiği tek otele gitmek üzere onlardan ayrıldığı zaman, merdivende gırtlığı dolusu şarkı söylüyor, yeğenine öpücükler yolluyor, Jean'a bağıyordu:

“Anlarsın ya, iyi kolla kendini!”

Hep bir düşünce kıvrımı kalmıştı Fanny'nin alnında, o gider gitmez, tuvalet odasına geçti. Jean yatarken, o aralık kapıdan kaygısız görünen bir sesle bağıyordu: “Ne dersin, yengen çok güzel... İkide bir ondan söz etmene şaşmıyorum artık... Zavallı İpsiz'e az boynuz taktırtmamışsındır.”

O kızıyor, karşı geliyordu; Divonne, öyle mi! İkinci bir anasıydı o Jean'ın, Jean daha küçücük bir çocukken Divonne ona bakar, onu giydirirdi... Bir hastalıktan, ölümden kurtarmıştı Jean'ı. Hayır, böylesine iğrenç bir şey hiçbir zaman gelemezdi aklına.

“Hadi, hadi,” diye başlıyordu kadının tiz sesi, dişlerinin arasında saç iğneleriyle. “O budalanın övüp durduğu gözlerle, o güzel endamla, Divonne'cuğu senin gibi kız tenli, güzel bir sarışının yanında bir istek duymadan kalamaz, aksine inandıramazsın beni... İster Rhône kıyısından olalım, ister başka yerlerden, biz kadınlar hep aynıyız.”

Düşündüğünü söylüyordu, kendi cinsinden herkesin her hevese kapıldığını, ilk arzuya yeniliverdiğini sanıyordu. Jean kendini savunuyordu, ama akli karışmıştı, anılarını araştırıyor, bir kez olsun arı bir okşayışın kendisine herhangi bir tehlikeyi haber vermiş olup olamayacağını düşünüyordu; bir şey bulamıyordu, ama yine de sevgisinin arılığı yara almış, bir tırnak çizmiş, saf sedefi bir tırnakla çizilmişti.

“Bak bakalım!.. Memleketinin başlığı işte.”

İki uzun sargı biçiminde toplanmış güzel saçlarının üzerine, Katalan başlığına, Châteauneuf kızlarının üç parçalı başlığına oldukça benzeyen, ak bir atkı iğnemişti; dümdük önüne dikilmiş, gecelik patiskasının süt rengi kıvrımları içinde, gözleri tutuşmuş, soruyordu:

“Divonne'a benziyor muyum?”

Yok canım, hiç mi hiç benzemiyordu, öteki başlığa Saint Lazare'da giydiğine, söylediklerine göre, mahkemenin ortasında kürek mahkûmuna, "Üzülme caniko, güzel günler yine gelecek." diye seslenip bir ayrılık öpücüğü yollarken kendisini çok güzelleştiren başlığı andıran bu küçük başlığın altında yalnız kendi kendine benziyordu. Bu anı Jean'a öyle acı geldi ki sevgilisi yatar yatmaz ışığı söndürdü, yüzünü bir daha görmek istemiyordu. Ertesi gün erkenden, gürültü patırtıyla, bastonu havada, amca bey çıkageldi, canlı ve babacan bir sesle "Hey, bebekler!" diye bağıırıyordu, kendisini Pellucule'un kolları arasından almaya geldiği zaman Corbebaïsse de böyle bağıırırdı herhalde. Dünkünden de coşkun görünüyordu: Cujas otelinin, her şeyden önce de cüzdana yerleştirilmiş sekiz bin frankın etkisinden. Piboulette'in parasıydı bu para, evet, elbette ki öyle, ama hanım yeğenine kırdı bir şölen çekmek için birkaç altınını pekâlâ harcayabilirdi!..

"Ya Bouchereau?" dedi yeğeni, bakanlığa iki gün üst üste gitmezlik edemezdi. Yemeğin Champs-Elysées'de yenilmesi, sonra da iki adamın hekimden akıl danışmaya gitmeleri kararlaştırıldı.

Böyle bir yemek değildi İpsiz'in düşündüğü, tantanalı bir arabayla Saint-Cloud'ya gidilmemişti, araba dolusu şampanya yoktu, ama akasyaların gölgesi altında, lokanta tarçasındaki yemek de fena geçmedi. Yakınlarda bir çalgılı kahvede yapılan provanın nakaratları duyuluyordu. Césaire geveze mi geveze, çapkın mı çapkındı, Parisli kadının gözlerini kamaştırmak için tüm inceliklerini ortaya döktü. Garsonları yakalıyor, yemeğin güzelliğinden dolayı şef garsonu kutluyordu. Fanny ise budala ve zorlama bir neşeyle, özel odalara gelen kadınların bönlüğüyle gülüyordu, amca beyle hanım yenge arasında kuruluveren yakınlık gibi bu da çok üzdü Gaussin'i.

"Yirmi yıllık dost bunlar," diyeceği gelirdi insanın, İpsiz yemek sonu şaraplarıyla içlenmiş, Castelet'den, Di-

vonne'dan, bir de Jean'cağızından söz ediyordu; Jean'ın Fanny'yle, zırva şeyler yapmasını önleyecek ağırbaşlı bir kadınla bir arada olduğunu öğrendiği için çok mutluydu. Bir yeni geline öğüt verircesine kollarını okşayarak, gözleri kısık ve ıslak, delikanlının sessiz, ağır yaradılışı üzerine, onu yola getirmenin çareleri üzerine akıl verip duruyordu. Bouchereau'da sarhoşluğu geçti. Vendôme alanındaki o birinci katta, o yüksek ve soğuk dairede, sessiz, sıkıntılı bir kalabalıkla dolu büyük salonlarda iki saat beklediler; ünlü bilginin odasına varıncaya kadar odadan odaya geçerken, bir acı cehenneminin çemberlerini aşıyorlardı sanki.

Akıllara şaşkınlık veren bir bellek vardı Bouchereau'da, on yıl önce, hastalığın başında Castelet'ye gelişini ve Bayan Gaussin'i çok iyi anımsadı; hastalığın çeşitli değişimlerini anlattırdı, eski reçeteleri okudu, kimi ilaçların beyne verdiği zararlar üzerinde iki adamı hemen yatıştırdı. Kalın kaşları keskin araştırmacı gözlerinin üzerine düşmüş, kımıltısız bir biçimde, Avignon'daki meslektaşına uzun bir mektup yazarken, amca ile yeğen, kulaklarında tantanalı Paris'in uğultularını bastıran kalem gıcırıltılarını dinliyorlardı; yeni çağların hekiminin, son papazın, yüce, yenilmez inancın gücünü sezmeye başlamışlardı birden.

Césaire, ağırbaşlı ve soğuk çıktı.

"Otele gidip bavulumu hazırlayacağım, Paris'in havası bana yaramıyor evlat, görüyorsun," dedi. "Kalırsam, saçmalıklar yapacağım. Yedi treniyle gideceğim bu akşam, yeğenimden benim adıma özür dile, olur mu?"

Çocukluğundan, hafifliğinden Jean da ürkmüştü, onu alıkoymaya çalışmadı; ertesi gün uyanınca, amcasının kilit altına, Divonne'un yanına dönmüş olduğunu düşünerek seviniyordu, amca bey de tam bu sırada, suratı allak bullak, üstü başı perperişan, çıkageldi.

"Aman Tanrım! Amcacığım, ne oldu böyle size?"

Amca bey bir koltuğa çöktü, önce sessiz, kımultısızdı, yavaş yavaş canlandı, Courbebaisse zamanından biriyle karşılaştığını, çok zengin bir akşam yemeği yediklerini, sekiz bin frankı da kumarda kaybettiğini anlattı... Bir kuruşu bile kalmamıştı!.. Nasıl dönerdi şimdi oraya, bu işi Divonne'a nasıl anlatırdı! Sonra Piboulette'in alınması... Birdenbire kendinden geçip ellerini gözlerinin üzerine götürüyor, başparmaklarını kulaklarına bastırıyor, uluyarak, hıçkırarak kendi kendine küfrediyor, tüm yaşamını gözler önüne seriyor, pişmanlığını anlatıyordu. Ailenin yüz karasıydı, yıkıneydi, böyle kimseleri, kurtlar gibi öldürmek bir hak olmalıydı. Kardeşi cömert davranmasa nerelerde olacaktı şimdi? Hırsızlarla, sahtekârlarla birlikte kürekte...

"Amcacığım, amcacığım!" diyordu Gaussin, çok üzgündü, amca beyi durdurmaya çalışıyordu.

Ama öteki kör gibi, sağır gibi davranıyor, suçunu en ufak ayrıntılarına kadar anlatmaktan haz duyuyordu. Fanny hayranlıkla karışık bir acımayla bakıyordu ona. Hiç değilse tutkulu bir adamdı, kırıp dökücü bir adamdı, o da böyle erkekleri severdi; iyilik duyguları uyanmıştı içinde, ona yardım etmek için bir yol arıyordu. Ama neredeydi bu yol? Bir yıldır kimsecikleri görmüyordu, Jean'ın da hiçbir dostu yoktu. Birdenbire bir ad geldi aklına: Déchelette! Bu sıralarda Paris'te bulunması gerekirdi, öyle iyi bir çocuktaki ki:

"Ama ben onu çok az tanırım," dedi Jean.

"Ben giderim."

"Nasıl! Sen mi gideceksin?"

"Neden olmasın?"

Bakışları karşılaştı, hemen anladılar birbirlerini. Déchelette de sevgilisi olmuştu, bir gecelik bir sevgiliydi, Fanny güç anımsıyordu, takvimdeki ermişler gibi her birinin bir yeri vardı beyninde.

"Sen istemiyorsan," dedi Fanny huzursuzca. Césaire bu kısa çekişme sırasında sesini kesmişti, çok sıkıntılıydı, öylesi-

ne umutsuzca yalvaran bir bakışla baktı ki Jean razı oldu, kabul ettiğini söyledi dişlerinin arasından.

İkisine de çok uzun geldi bu saat, birbirlerine açmadıkları düşünceler içlerini parçalıyordu, balkona dayanmış, kadının dönmesini bekliyorlardı.

“Çok mu uzakta bu Déchelette?”

“Yok canım, Roma sokağında. İki adımlık bir yer.” Bir öfke vardı Jean’ın sesinde, o da Fanny’nin geciktiğini düşünüyordu. Mühendisin aşk üzerine “Yarın diye bir şey yoktur” özdeyişiyle, Sapho’yla ilgili sözleri eski çapkınlık yaşamına mal olmuş bir kadından söz edilmesini dinler gibi, küçümsercesine dinleyişiyle avunmaya çalışıyordu, ama âşık gururu ayaklanıyordu, neredeyse Déchelette’in onu hâlâ güzel, hâlâ çekici bulmasını dileyecekti. Ah! Bu moruk Césaire kaçığının onun tüm yaralarını deşmesinin de tam sırasıydı hani!

En sonunda, Fanny’nin kısa mantosu sokağın köşesini döndü. Fanny sevinç içindeydi:

“Tamam... parayı aldım.”

Sekiz bin frank önüne serilince, amca bey sevinçten ağlamaya başladı, bir senet yapmak, faizleri, ödeme tarihlerini sağlam kazığa bağlamak istiyordu.

“İstemez amcacığım, istemez. Sizin adınızı bile anmadım. Bana ödünç verildi bu para, siz bana borçlusunuz, ne zaman isterseniz o zaman verirsiniz.”

Césaire minnet duygusuyla coşmuştu:

“Böyle yardımların karşılığı hiç bitmeyen dostluklarla ödenir yavrucuğum,” diye yanıtlıyordu. İstasyonda da –Gaussin amcasının gittiğini gözleriyle görmek için onunla birlikte gelmişti– gözlerinde yaşlarla, “Ne kadın bu böyle, ne hazine!.. Evlat, onu mutlu etmelisin,” diye yineleyip duruyordu.

Bu serüven Jean’ı çok üzdü, daha önce de çok ağır olan zincirin daha bir perçinlendiğini, doğuştan gelme bir incelik-

le her zaman ayrı, uzak tuttuğu iki şeyin; ailesiyle sevgilisinin birleştiğini sezinliyordu çünkü. Césaire şimdi sevgilisine çalışmalarından, fidan dikmelerinden sözediyor, Castelet'yle ilgili tüm haberleri ona ulaştırıyordu; Fanny de konsolosun bağ konusundaki inadını yeriyor, annesinin sağlığından söz ediyor, kaygılarıyla, yersiz öğütleriyle Jean'ı sinirlendiriyordu. Ama yaptığı yardımın sözünü bile etmiyor, İpsiz'in anlattığı sahtekârlık serüvenine, Armandy ailesinin bu yüz karasına da hiç dokunmuyordu. Yalnız bir kez, bir karşı silah olarak kullandı bunu. Bu da şöyle oldu:

Tiyatrodan çıkmışlardı, bir bulvar durağında, yağmur altında arabaya biniyorlardı. Araba ancak gece yarısından sonra sefere çıkan şu külüstür arabalardan biriydi, adam uyuşmuştu, hayvan yem torbasını sallıyordu. Onlar arabada, yağmurdan uzak beklerken, yaşlı bir arabacı, dişlerinin arasında kamçısına takmaya çalıştığı sırimla, sakın sakın arabaya yaklaştı, şarap kokan, titrek bir sesle Fanny'ye:

“İyi geceler. Nasılsın?” dedi. “Vay, nereden çıktın böyle?”

Fanny hafiften ürperdi ya çabuk tuttu ürpermesini, sonra alçak bir sesle sevgilisine: “Babam.” dedi.

Babası, eski uşakların giydiği uzun redingotu çamura batmış, madeni düğmeleri kopmuş, bu hırsız suratlı adam! Gaussin sokak fenerinin ışığında ona bakarken, Fanny'nin düzgün ve şehvetli yüzünün, o geniş, o haz kadını gözlerinin kaba bir müsveddesini bulur gibi oluyordu, yüzü şişkindi, içkiden inmeli gibi görünüyordu. Legrand baba, kızının yanındaki adama hiç aldırmadan, onu görmemişçesine, evinden haberler veriyordu: “Kocakarı on beş gündür Necker'de, hiç beğenmiyorum durumunu. Bu perşembelerden birinde git de bir gör, cesaret gelir zavallıya. Benim hamurum sağlam çok şükür, iyi kamçı, iyi sırim. Ama işler biraz kesat; aylıklı bir arabacı istersen, tam bana göre bir şey olur... İstemez misin? Eh, ne yapalım, hadi hoşça kal...”

İsteksizce el sıkıştılar, araba yürüdü.

“Hey Tanrım! Ne demezsin,” diye mırıldanıyordu Fanny. Hemen sonra uzun uzun ailesinden söz etmeye başladı, oysa hep sakınmıştı bundan. “Öyle çirkin, öyle aşağılıktı ki...” Ama şimdi daha iyi tanıyorlardı birbirlerini; birbirlerinden gizleyecek hiçbir şeyleri kalmamıştı. Fanny, Moulin-aux-Anglais’de, dış mahallede, eski bir süvari olan, Paris’le Chatillon arasında işleyen arabalarda çalışan bir bayla bir han hizmetçisinin kızıydı. Anasını hiç tanımamıştı, kendisini doğururken ölmüştü kadıncağız; yalnız hanın patronları iyi insanlardı, kızını tanımak, sütana aylıklarını da ödemek zorunda bırakmışlardı babasını. O da karşı gelmeyi göze alamamıştı, çünkü hana çok borcu vardı. Fanny dört yaşına geldiği zaman yanına almıştı onu, küçük bir köpek gibi arabanın tepesine, muşambanın altına tüneter, öylece götürürdü; Fanny de yollarda böyle dolaşmaktan, iki yanda fenerlerin ışıklarının koşuşunu, hayvanların sırtının buğulanıp soluyuşunu görmekten, karanlıkta, yelde, yağmurda, çingirak seslerini dinleyerek uyumaktan çok hoşlanırdı. Ama Legrand baba bu babalık gösterisinden çabuk bıkmıştı; ne kadar ucuza mal olursa olsun, bu sümüklü kızı beslemek, giydirmek gerekiyordu. Sonra yolu üzerine dikilmiş evlek evlek lahanalarına göz diktiği, bir bostancıdan dul kalmış bir kadınla evlenmesine de bir engel olarak görüyordu onu. O sıralarda babasının kendisini bir yerlerde bırakmaya çalıştığını kesinlikle sezmişti; çocuğunu her ne pahasına olursa olsun başından atmak, ayyaş kafasının değişmez düşüncesiydi. Bereket versin, iyi yürekli Machaume ana küçük kızı kendi korumasına almıştı.

“Sahi, sen Machaume’u görmüştün,” dedi Fanny.

“Nasıl! Senin evinde gördüğüm şu hizmetçi...”

“Üvey annemdi. Küçüklüğümde bana öyle iyi davranmıştı ki, varını yoğunu yedikten sonra onu tekme tokat döven, birlikte yaşadığı pis kadına hizmet etmeye zorlayan kül-

hanbeyi kocasının elinden kurtarmak için alıyordum onu yanıma. Ah zavallı Machaume, yakışıklı bir erkeğin nelere mal olduğunu iyi bilir. Benden ayrıldıktan sonra sözümü dinlemedi, koşup onun yanına yerleşti yine, şimdi de hastanedeymiş işte. Koca çapkın! Machaume olmadı mı nasıl da kapıp koyveriyor kendini! Ne kadar pisti! Ne kadar derbederdi öyle! Bir kamçısı var... Gördün mü, nasıl dik tutuyordu kamçısını? Küfelik sarhoşken bile, mum gibi dimdik tutar o kamçıyı önünde, eve gelince de dolaba yerleştirir; kamçısından başka temiz bir şeyi olmadı ömründe. 'İyi kamçı, iyi sıırım,' hep böyle der."

Bir yabancından söz eder gibi, tiksinti, utanç duymadan, bilinçsizce söz ediyordu babasından; ama onu dinledikçe Jean'ın tüyleri ürperiyordu. Bu baba! Bu anne! Konsolosun sert yüzüyle Bayan Gaussin'in melek gülümsemesi karşısında! Sonra Fanny sevgilisinin sessizliğindekileri anladı birden, yanında olana sıçrayan toplum çirkefine karşı ayaklanıverdi, filozofça bir tavırla: "Ama böyle şeyler her ailede görülür aşağı yukarı," dedi, "insan bundan sorumlu olamaz, benim Legrand babam var, senin de Césaire amcan."

VI

“Sevgili yavrum, sana bu mektubu yazarken, atlattığımız büyük korku hâlâ tüylerimi ürpertiyor, bir gün bir gece, ertesi gün de öğleye kadar, ikizlerimiz kaybolup Castelet’den uzak kaldı.

“Pazar günü öğle yemeğinde anlaşıldı küçüklerin yokluğu. Konsolos onları sekiz ayinine götürecekti, süslemiş, püslemiştim onları, sonra da çevremizde dolaşan belayı sezercesine her zamankinden daha sinirli olan annenin yanında kalmış, çocuklarla bir daha ilgilenmemiştim. Biliyorsun, annen hastalanalı beri hep böyle olacakları seziyor, bedeni ne kadar az kımıldıyorsa, kafası o kadar fazla çalışıyor.

“Bereket versin, annen odasında; gözlerinin önüne getir bir bizi, hepimiz odadayız, yumurcakları bekliyoruz; yukarı bağda onlara seslenip duruyorlar, çoban da koyunları bile getirecek derecede zorlu üflüyor koca borusunu, sonra Césaire bir yandan, ben bir yandan, Rousseline, Tardive, hepimiz, hepimiz, Castelet’de koşuşup duruyoruz. Her karşılaşmada soruyoruz. ‘Ne haber?’ Yanıt: ‘Hiçbir şey görmedim’. En sonunda sormaya cesaret edemez olduk; yüreklerimiz çarpa çarpa kuyulara, ambarın yüksek pencerelerinin altına gidiyorduk... Tanrım, ne gündü o öyle! Hem de ikide bir annenin yanına çıkmam, sakın bir havayla gülümsemem, pazarı geçirsinler diye Villamuris teyzelerinin yanına yolladığımı

söyleyerek küçüklerin yokluğunu açıklamam gerekiyordu. İlk buna inanır gibi görünmüştü; ama gece geç vakit, camın ardından, ovada ve Rhône'un üzerinde koşup duran, çocukları arayan ışıkları gözetleyerek yanında beklerken, yatağında usul usul ağladığını duydum; ne diye ağladığını sorunca da, 'Benden gizlenen, ama benim yine de anladığım bir şeye ağlıyorum', diye yanıtladı, çocuk sesleri gibiydi sesi, acı çeke çeke, çocukluk sesi geri geldi. Bir daha konuşmadık, ikimiz de keder içindeydik, kaygılanıp duruyorduk.

"Neyse, sevgili yavrum, bu üzücü öyküyü fazla uzatmayayım, pazartesi günü, amcanın adada çalıştırdığı işçiler getirdiler küçüklerimizi, sular ortasında, açıkta geçen bir gecedan sonra, soğuktan ve açlıktan sararıp solmuş bir durumda, bir asma dalı yığınının üzerinde bulmuşlar. İşte bize küçücük yüreklerinin arılığıyla şunları anlattılar; öyküsünü okudukları adaşları Marthe ile Marie gibi yapmak, yelkensiz, kürek-siz, azıksız olarak bir kayığa binmek. Tanrı'nın soluğunun kendilerini üfleyip götüreceği ilk kıyıda İncil'i yaymaya başlamak düşüncesi uzun zamandır kafalarını karıştırıyormuş. Böylece, pazar günü ayinden sonra balıkhaneden bir kayık çözüp ermiş kadınlar gibi dibine diz çökmüşler, kendilerini akıntıya verip usul usul gitmişler, mevsim sularının kabarıklığına, yele, dalgalara karşın. Piboulette'in sazları arasına gelmişler.. Evet, ulu Tanrı koruyordu, sonra da geri verdi bize güzellerimizi! Yalnız pazar başlıklarını bozdu biraz, kilise giysilerinin yaldızlarını sildi. Onlara homurdanacak gücümüz yoktu; kucaklayıp şapur şupur öpmekten başka bir şey yapmadık; ama duyduğumuz korku hepimizi hasta etti.

"En çok sarsılan annen oldu, kendisinin de söylediği gibi, biz daha hiçbir şey anlatmadan, Castelet'nin üzerinde ölüm dolaştığını sezmişti. Hep çok sakın, çok şendi, ama şimdi baban, ben, hepimiz, çevresinde sevgiyle toplansak da bir şey değişmiyor, bir türlü geçmek bilmeyen bir hüznün içinde yaşıyor. Doğrusunu istersen, her şeyden çok senin için eri-

yip bitiyor, senin için kaygılanıyor, sevgili Jean. Senin işinden uzak kalmanı istemeyen babanın yanında söylemeyi göze alamıyor, ama sen de sözünü tutmadın, sınavından sonra gelmedin. Noel yortusunda bir sürpriz yap bize; hastamız güzel gülümsemesine yeniden kavuşsun. İnsanlar ana babalarını yitirince onlara daha fazla zaman ayırmadıkları için ne kadar pişmanlık duyarlar, bir bilsen...”

Jean, sisler altında tembel bir kış aydınlığının sızdığı pencerenin önünde, ayakta, bu mektubu okuyor, onun yaban çiçekleri tadını, sevgili güneşli anıların tadını çıkarıyordu.

“Neymiş o? Göster.”

Fanny aralanan perdenin körpe ışığıyla uyanmış, elini eski bir alışkanlıkla, masanın üstündeki Maryland tütünü paketine uzatıyordu. Jean, Divonne’un adının bile sevgilisinde büyük bir kıskançlık alevlendirdiğini bildiği için duraladı; ama Fanny mektubun büyüklüğünü, nereden geldiğini çok iyi biliyordu, nasıl saklamalıydı bunu ondan?

Fanny, göğsü, kolları dışarıda, kara saçları yastığın üzerine dağılmış bir durumda, bir yandan sigara sardı, bir yandan da küçük kızların kaçışını okudu, çok duygulandı; sonra da çılgınca sinirlendi, buruşturup yere attı mektubu: “Ben bilirim bu ermiş kadınları! Tüm bunlar seni getirtmek için uydurulmuş... Yeğenin eksikliğini duymaya başlamış bu...”

Jean onu durdurmak, ağzından o pis sözcüğün çıkmasını önlemek istedi, ama o yine de söyledi, arkasından da yine o türden, bir sürü sözcük sıraladı. Hiçbir zaman böylesine kaba bir öfkeye kapılmamıştı karşısında, şimdi çamurlu öfkesi, patlamış bir lağım taşkınlığıyla balçığını, pis kokusunu boşaltıyordu. Sürtüklükle, serserilikle geçmiş geçmişinin yüz kızartıcı sözcükleri gerdanını şişiriyor, dilini çözüyordu.

Oradakilerin ne istediğini sezmek için pek akıllı olmak gerekmezdi. Césaire gördüğünü anlatmıştı, ailesi bağıntısını koparmayı, Divonne’un güzel bedenini yem diye kullanarak onu memlekete çekmeyi kuruyordu.

“Sen gidersen, boynuzlu amcana mektup yazdığının resmidir bir kez. Anlatırım her şeyi... Evet ya!” Rengi solgun, yüzü çökük, hatları büyük büyüktü konuşurken, atılmaya hazır bir kötü hayvan gibi kinle büzülüyordu.

Gaussin onu Arcade sokağındaki evde de böyle gördüğünü anımsıyordu; ama şimdi bu kudurmuş kin kendisine yönelikti, sevgilisinin üzerine atılmak, onu dövmek isteğiyle doluyordu Gaussin’in içi, çünkü sevilen varlığın değerinin de, sevgisinin de bir hiçten başka bir şey olmadığı bu tene dayanan aşklarda, okşayışlarda olsun, öfkelerde olsun, her zaman bir sertlik, bir kabalık çıkardı ortaya. Ama Gaussin kendinden korktu, işine gitmek üzere sıvıştı hemen, yürürken kendi eliyle hazırladığı bu yaşama kızıyordu. Böyle bir kadına boyun eğmenin ne demek olduğunu görecekti!.. Ne kadar yüz kızartıcı, ne kadar iğrenç şeylerle karşılaşacaktı daha! Kız kardeşlerine, annesine, hepsine, hepsine bir şeyler söylemişti. Ne! Gidip ailesini görmeye bile hakkı olmayacaktı, öyle mi? Hangi zindana kapanmıştı ki? İlişkilerinin tümü aklına geliyor, Mısırlı kadının balo gecesi boynuna sarılan, güzel çıplak kollarının, kendini dostlarından, ailesinden ayırarak zorbaca yapıştığını görür gibi oluyordu. Kararı karardı artık. Ne pahasına olursa olsun, hemen o akşam Castelet’ye gidecekti.

Birtakım işleri çabucak bitirip bakanlıktan izin aldıktan sonra, korkunç bir kavgayla karşılaşacağını umarak, her şeye, hatta ayrılmaya bile hazır bir durumda, erkenden evine döndü. Ama Fanny’nin çok tatlı bir sesle söylediği bir merhaba, şişmiş gözleri, gözyaşlarıyla yumuşamışa benzeyen yaknakları, düşündüğü gibi davranmasına olanak bırakmadı. Kendini zorlayarak:

“Bu akşam gidiyorum,” dedi.

“İyi ediyorsun, caniko. Git anneni görmeye, her şeyden önce de...” Nazlı nazlı yaklaşıyordu. “Sana çok kötü davrandığımı unut, seni çok seviyorum, delilik ettim.”

Sonra ilk günlerdeki tatlılığına dönmüş olarak, yosmaca yardım etti ona, bavulunu hazırladı, o pişman tutumunu sürdürdü. Belki de onu böylece alıkoyabileceğini umuyordu. Yine de bir kez olsun “Kal...” demedi. Son dakikada, kesin hazırlıklar karşısında, tüm umutlar suya düştükten sonra, sevgilisine sürtünüyor, sarılıyor, onda yolculuk ve ayrılık boyunca kalacak bir iz bırakmaya çalışıyordu. Vedasında, öpüşünde hep aynı sözler vardı: “Söylesene, Jean, bana kızmıyorsun, değil mi?”

Ah! Sabahleyin o küçücük çocukluk odasında, yüreği en yakınlarının kucaklayışlarıyla, dönüşün güzelim içlenmeleriyle sımsıcak durumda uyanmanın, aynı yerde, daracık yatağının cibinliği üzerinde, eski uyanışlarında aradığı ışık çizgisini bulmanın, tüneler üzerindeki tavus kuşlarının çığlıklarını, kuyu çıkırığının gıcırdayışını, sürünün hızlı adımlarla zıplayışını duyanın, sonra pancurlar duvarda şaklatılarak açılınca, sel gibi içeriye dolan bu güzel, bu sıcak ışığı, gittikçe dikleşen bağlardan, servilerden, zeytin ağaçlarından, ıslıl ıslıl ışıldayan çam korularından oluşan, vaktin sabah olmasına karşın, üzerinde sisten ufak bir iz bile bulunmayan, uçsuz bucaksız vadiyi güçlü soluğuyla dolduran mistralin süpürdüğü, yeşil, derin, duru bir gökyüzü altında Rhône’a kadar uzanan eşsiz ufku yeniden görmenin sarhoşluğu.

Jean bu uyanışı, aşkı gibi çamurlu bir gökyüzü altındaki uyanışlarıyla karşılaştırıyor, kendini mutlu ve özgür buluyordu. Aşağıya indi. Gün ışığında apak olmuş ev hâlâ uyuyordu, gözler gibi kapalıydı tüm pancurları; başlayışını duyduğu bu ruh iyileşmesi içinde kendine gelmek için yalnız kalışına sevindi.

Sette birkaç adım yürüdü, parkın dik yoluna saptı; park dedikleri, kuru çam iğneleri yüzünden iyice kayganlaşmış, düzensiz yollarla kesilen bir çam ve mersin ağacı korusuydu. Castelet’nin sarp yamacındaydı. Köpeği Miracle iyice koca-

mişti artık, topallıyordu, kulübesinden çıkmış, sessiz sessiz arkasından geliyordu; öyle çok çıkmışlardı ki bu sabah gezintilerine!

Çevresindeki servilerin sivri uçları eğilen bağların yanına gelince, köpek duraladı; kalın bir kum tabakası gibi görünen toprağın –konsolosun filokseyaya karşı denediği yeni bir çareydi bu–, setin destek basamakları gibi, yaşlı ayaklarının çok az ilerleyebileceği bir yer olduğunu biliyordu. Yine de efendisinin arkasından gitme hazzına karşı koyamadı, her engelde sızılı çabalar harcıyor, hafif, korkak çığlıklar koparıyor, bir kaya üstünde bir yengeç gibi duruyor, beceriksizce ilerliyordu. Jean'ın ona baktığı yoktu, dün babasının uzun uzun anlattığı bu yeni asmalığa dalmıştı. Düz ve parlak kumlar üzerinde kütükler çok güzel görünüyordu. Adamcağız en sonunda inatçı çabalarının karşılığını alacaktı; Nerte, Ermitage, Güneyin büyük üzüm ürünleri öldükten sonra da Castelet'nin yukarı bağı yaşayacaktı!

Birden, ufak, ak bir başlık dikildi karşısına. Divonne'du bu, evde ilk kalkan oydu; elinde bir bağ bıçağı vardı, başka bir şey daha vardı, ama onu yere attı. Her zaman çok donuk olan yanakları canlı bir kırmızılıkla tutuşuyordu: “Sen misin, Jean? Korkuttun beni. Seni baban sandım da...” Sonra kendini toplayarak onu öptü: “İyi uyuyabildin mi?”

“Çok iyi uyudum, yenge. Babamın gelmesinden ne diye korkuyordunuz?”

“Ne diye mi?”

Az önce kopardığı bağ çubuğunu yeniden aldı eline:

“Konsolos bu kez bu işin hakkından geleceğini söylemişti sana, öyle değil mi? Bak işte, böcek burada.”

Jean, ağaca yapışmış, sarımsı, ufacık yosuna, koskoca illeri yavaş yavaş yıkıp ezen fark edilmez küfe bakıyordu; bu pırıl pırıl sabahta, canlılık veren güneşin altında, bu alabildiğine küçük, bu yok eden ama yok edilmeyen nesne doğanın bir alayı gibiydi.

“Bu başlangıç. Üç aya kadar bağ yenilip yutulacak, baban da baştan başlayacak yine, çünkü bir gurur sorunu yaptı bunu. Hep yeni fidanlar, yeni ilaçlar, şeye kadar...”

Hüzünlü bir devinimle bitirdi tümcesini, bu devinim sözlerinin anlamını güçlendirdi.

“Gerçekten bu duruma mı geldik?”

“Ah! Konsolosu iyi bilirsin. Konuşmasını sevmez, her zamanki gibi aylığı avucuma koyuyor, ama çok telaşlı görüyorum onu. Avignon’a, Orange’a koşuyor. Para arıyor...”

Genç adam şaşkın şaşkın:

“Ya Césaire? Onun daldırmaları?” diye sordu.

Tanrı’ya bin şükür, işleri tıkrındaydı onun. Geçen üründe elli fıçı şarap elde etmişlerdi; bu yıl bunun iki katını alacaklardı. Konsolos da bu başarı karşısında şimdiye kadar boş durumda, bir kız mezarlığı gibi, ölü ağaç sıraları gibi kalmış tüm o ova bağlarını kardeşine bırakmıştı; şimdi üç aylığına su altındaydılar.

Provence’lı kadın, erkeğinden, İpsiz’inden gurur duyuyordu, bulundukları yüksek yerden, tuz ocaklarında olduğu gibi kireç tümseklerle çevrelenmiş büyük su birikintilerini gösteriyordu Jean’a.

“İki yıla kadar bu fidanlar ürün verecek: Piboulette de öyle, amcanın hiç söylemeden satın aldığı Lamotte adası da öyle... O zaman zengin olacağız... ama o zamana kadar dayanmak gerek, herkesin kendinden bir şeyler vermesi, özveride bulunması gerek.”

Divonne keyifle, coşkuyla söz ediyordu özveriden. Birden bir düşünce doğdu Jean’ın içine, o da aynı biçimde yanıt verdi:

“Gereken özveriyi gösteririz, Divonne,” dedi.

Hemen o gün Fanny’ye bir mektup yazdı, ailesinin kendisine para yollamayı sürdüremeyeceğini, bakanlığın aylığıyla yetinmek zorunda kalacağını, bu koşullar altında bir arada yaşamanın olanaksız olduğunu anlattı. Böylece ilişkisini

düşündüğünden daha erken, üç dört yıl önce kesmiş olacaktı; ama gösterdiği ciddi nedenleri sevgilisinin de kabul edeceğini, kendisine, kötü durumuna acıyacağını, görevini böyle acı bir biçimde yerine getirmesine yardım edeceğini düşünüyordu.

Özveri denebilir miydi buna? Hele kendini doğaya, ailesine, basit ve dürüst sevgilere verdikten sonra, özveri şöyle dursun, iğrenç ve zararlı bulduğu bir yaşayışa son vermek içini rahatlatmadı mı?.. Mektubunu hiç kendini zorlamadan, hiçbir acı duymadan yazıp bitirdikten sonra, tehditlerle, olmayacak şeylerle dolu olacağını düşündüğü öfkeli mektuba karşı koyabilmek için, çevresindeki mert yüreklerin dürüst ve sadık sevgisine, başı hiçbir zaman eğilmeyen, mağrur bir babanın örnekliğine, küçücük, ermiş kadınların temiz gülümsemelerine, bir de dağların sağlık dolu havasını getiren geniş, durgun ufuklara, bu yüksek gökyüzüne, bu hızlı ve sürükleyici ırmağa güveniyordu, bunlar kendisine yardım edecekti; çünkü tutkusunu, bu tutkuyu oluşturan tüm çirkinlikleri düşündüğü zaman, bataklık yerlerde kapılan tehlikeli sıtmalara benzer bir sıtmadan kurtulmuş gibi bir duygu uyanıyordu içinde.

Zorlu yumruğun sessizliği içinde beş altı gün geçti. Jean, akşam sabah postaneye gidiyor, son derece kaygılı bir durumda, elleri boş dönüyordu. Ne yapıyordu bu kadın? Neye karar vermişti, sonra kararı ne olursa olsun, neden yanıt vermiyordu? Yalnız bunu düşünüyordu Jean. Geceleri Castelet'de herkes, uzun koridorlarda yelin ninnili sesiyle uyurken, Césaire'le o, küçük odada hep bunu konuşuyorlardı.

"Herhalde buraya gelecek!" diyordu amca bey, kaygısı gittikçe artıyordu, ayrılma mektubunun içine, borcunu faiziyle birlikte ödeyecek, biri altı aylık, biri bir yıllık vadeli iki senet koydurmuştu. Nasıl ödeyecekti bu senetleri? Divonne'a bu işi nasıl açıklayacaktı? Bunu düşünmek bile titretiyordu zavallıyı, uyku iyice bastırıp da piposunu sallaya

sallaya, kederli kederli: “Her neyse, iyi geceler... ne olursa olsun, çok doğru bir iş yaptın,” dediği zaman yeğenini çok üzüyordu.

En sonunda geldi bu yanıt, Jean daha ilk satırlarda “Sevgili erkeğim, daha önce yazmadım sana, çünkü seni ne kadar anladığımı, ne kadar sevdiğimi sözlerle değil, başka türlü göstermek istiyordum” sözcüklerini görünce duruverdi, çok korktuğu davul sesi yerine senfoni işiten bir adam gibi şaşırmişti. Son sayfayı çevirdi çabucak, şunları gördü: “... ölünceye kadar seni seven ama istediğin zaman dövebileceğin ve seni tutkuyla okşayan köpeğin olarak kalacağım.”

Mektubunu almamış mıydı? Ama baştan başlayıp da gözlerinde yaşlarla, satır satır okuyunca anladı ki pekâlâ bir yanıttı bu. Fanny, Castelet’nin kederini taşıyarak ayrılığı kaçınılmaz bir duruma getirecek olan bu kötü haberi çoktandır bekliyordu. Artık ona yük olmamak için, hemen bir iş aramaya başlamıştı, zengin bir kadın hesabına, Bois-de-Boulogne caddesinde bir pansiyonun müdireliğini bulmuştu. Ayda yüz frank para, yeme, içme, pazarları da izin.

“İşitiyor musun, canım erkeğim, sevişmek için de her hafta koskoca bir günümüz var; öyle ya, hâlâ istersin sevişmeyi, değil mi? Yaşamımda ilk kez çalışmaya başlamakla harcadığım büyük çaba, bağımsızlık çılgınlığıma çok ağır gelen, aklına getiremeyeceğin kadar büyük alçalışlarla birlikte bu geceli gündüzlü tutsaklık için ödüllendirirsin herhalde beni. Ama sana beslediğim aşk nedeniyle acı çekmek olağanüstü bir mutluluk veriyor bana. O kadar şey borçluyum ki sana, hiç kimsenin sözünü bile etmediği o kadar iyi, o kadar dürüst şeyleri anlamamı sağladın ki! Ah keşke daha erken karşılaşsaydık! Ama ben erkeklerin kollarında yuvarlanıp giderken, sen daha yürümüyordun bile. Onların bir teki bile, kendisini biraz daha alıkoyabilmek için böyle bir karar aldığımı söyleyerek övünemeyecek. Ne zaman istersen dön, ev boş. Tüm eşyalarımı topladım; en zor yanı buydu işin, çekmece-

leri ve anıları kımıldatmak. Yalnız benim resmimi bulacaksın, o da sana yük olmaz; yalnız ona iyilikle bakmanı dilerim. Ah caniko!.. caniko... Bir de bana pazarını, koynundaki yerimi saklarsan... benim yerimi, bilirsin ya...” Sonra sevgiler, nazlanmalar, şehvetli bir ana kedinin yalanmaları, içinden insancıl ve ılık okşayışlar çıkıyormuşçasına, sevgilinin yüzünü ipekli kâğıda sürdüren tutkulu sözler.

Césaire amca çekine çekine:

“Benim senetlerden söz etmiyor mu?” diye sordu.

“Geri yollamış. Zengin olduğunuz zaman ödeyecekmişsiniz.”

Amca bey rahatça bir göğüs geçirdi şöyle, sakalları keyiften kırıştı, sonra görmüş geçirmiş bir adam ciddiliği, zorlu bir Güneyli sesiyle:

“Vay anasını be!” dedi. “Bir ermiş bu kadın, bir ermiş.”

Sonra, doğanın gülünç yanlarından biri olan şu mantık ve bellek kıtlığıyla, o ünlü oynaklığıyla başka düşüncelere geçiverdi. “Hem de ne aşk, ne ateş bu böyle ahbap! Ağzımda tükürüğüm kuruyor. Courbebaisse bana Mornas’nın mektuplarını okurken de böyle olurdum.”

Jean ilk Paris yolculuğunu, Cujas otelini, Pellicule’ü bir kez daha dinlemek zorunda kaldı; ama işitmiyordu bile, rahatlamıştı, yusuvarlak bir ayla Yunmuş geceye açılan pencereye dirseğini dayamıştı, gece öylesine parlaktı ki horozlar aldaniyor, şafak gibi selamlıyorlardı onu.

Demek ozanların anlattığı o aşk kurtarışı doğrudu. Fanny’nin kendisinden önce sevdiği tüm o büyük, o ünlü kişilerin onu yola getirmek şöyle dursun, daha çok düşürdüklerini, oysa kendisinin, yalnız dürüstlüğüne gücüyle, belki de her zaman için Fanny’yi yanlış yoldan çevireceğini düşünerek gurur duyuyordu.

Bu ortalama yolu, gevşek yaradılışına hiç uymayan yeni çalışma alışkanlıkları edinmesine yol açacak bir yarı-ayrılığı bulduğu için ona minnettardı; ertesi gün, bir baba, bir yaşlı

bey tutumuyla, düzelme yolunda onu desteklemek, ne tür bir pansiyonda müdirelik ettiğini, buraya ne tür insanlar gelip gittiğini sormak için bir mektup yazdı; çünkü onun hoş-görürlüğünden, kolayca boyun eğerek, “Ne yaparsın, bu iş böyle,” demesinden sakınıyordu.

Fanny her postada, bir küçük kız uysallığıyla, ona pansiyonunun, yabancıların yatıp kalktığı gerçek aile evinin bir tablosunu çizdi. Birinci katta Perulular, ana, baba, çocuklar, bir sürü hizmetçi, ikinci katta Ruslar, bir de zengin Hollandalı, mercan tüccarı, üçüncü katın odalarında Hipodrom’un iki binicilik öğretmeni barınıyordu, şık ve kusursuz insanlardı; en ilgi çekici küçük aile ise, Stuttgart sitaristi Bayan Minna Vogel ile kardeşi Leo idi, Leo zavallı, küçük bir veremliydi, Paris konservatuarındaki klarnet öğrenimine ara vermek zorunda kalmış, ablası da ona bakmaya gelmişti, yemek ve yatak parasını ödemek için birkaç konserin gelirinden başka bir kaynakları yoktu.

“Görüyorsun ya, sevgili erkeğim, akla gelebilecek en dokunaklı, en dürüst şeyler. Beni bir dul olarak tanıyor, çok saygı gösteriyorlar. Ben de başka türlüünü kabul etmezdim; senin karın saygı görmeli. ‘Senin karın’ dememi yanlış anlama. Bir gün gideceğini, sensiz kalacağımı biliyorum, ama senden sonra hiçbir erkek girmeyecek yaşamıma; hep senin kalacağım, okşayışlarının tadını, bende uyandırdığın iyi iç-güdüleri saklayacağım. Ne tuhaf, değil mi, erdemli Sapho! Evet, erdemli olacağım sen gittikten sonra; ama senin için, beni sevdiğin zamanlardaki gibi saklıyorum kendimi, çılgın, ateşli. Sana tapıyorum...”

Jean ağır ve derin bir hüzne kapıldı birden. Böyle savurgan oğul dönüşlerinden, gelişin güzel sevinçlerinden, bol bol yiyip içmelerden, sevgi yüklü coşkunkuluklardan sonra, göçebe yaşam takanağı, acı palamut ve tembel sürü özlemi başlar. Nesneler, kişiler çırılçıplak oluverirler, renkleri solar, bü-

yü bozulur. Böylece Provence'ın kış sabahları ona o canlı sevinci vermez oldu, ne ırmak boyunda güzel, yaldız yaldız susamurları avlamanın, ne yaşlı Abrieu'nün orada kılkuyruk ördeklere ateş etmenin bir çekiciliği vardı. Jean yeli sert, suyu kekre, bent düzenini, arkların hazırlanışını açıklayıp duran amcasıyla suya batmış bağlarda dolaşmayı tekdüze buluyordu.

İlk günlerde keyifli çocuk koşuları arasından yeniden gördüğü köy, kimileri terk edilmiş olan eski kulübeler, şimdi bir İtalyan köyü gibi ölüm, yıkılmışlık kokuyordu; postaya gittiği zaman da, her kapının oynak taşı üzerinde, o yalnız ağaçlar gibi bükülmüş, kollarına el örgüsü çorap parçaları geçirilmiş yaşlı adamların, sıkı başlıkları altında sarı şimşir çeneli, eski duvarların çatlaklarında parlayanlar gibi parlak ve titrek gözlü kocakarıların gevezeliklerine katlanmak zorunda kalıyordu.

Hep aynı iniltiler, aynı dert yanırları duyduğu, bağların ölümü, kızılkökün sonu, dutların hastalığı, güzel Provence'ı kırıp geçiren yedi Mısır yarası. Bazı bazı, bu insanlardan kurtulmak için, Papalar şatosunun eski surları boyunca dikleşen dar sokaklardan, yolun tepesindeki kocaman, çentik çentik yıkıntıyla gölgelenmiş bu ortaçağ köşesine çok yaraşan çalılıklarla kaplanmış dar sokaklardan dönüyordu eve.

O zaman da ak yakası yana kaymış bir durumda, böğürtlenler ve güveler yüzünden cübbesini iki eliyle havaya kaldırarak, geniş ve sinirli adımlarla ayinden dönen, yokuş aşağı inen papaz Malassagne'a rastlıyordu. Papaz hemen duruveriyor, köylülerin dinsizliği, belediye meclisinin rezilliği üzerinde söylemediğini bırakmıyor, tarlalara, hayvanlara, insanlara, artık ayine gelmeyen, ölülerini kutsanmadan gömen, hekime, papaza gitmeyip manyetizmayla, spiritizmayla iyileşmeye çalışan imansızlara lanetler yağdırıyordu.

“Ya efendim, spiritizma! İşte bu durumlara düştü köylülerimiz. Hal böyleyken bağlar nasıl kurumaz!”

Jean, cebinde Fanny'nin açılmış, ateşli mektubu, bakışı uzaklarda dinliyor, papazdan elden geldiğince çabuk kurtulmaya çalışıyor, Castelet'ye dönüyor, Provence'lıların *cagnard* diye adlandırdıkları şu yel almayan, taşa vuran güneşi yoğunlaştıran bir kaya oyuğuna sığınıyordu.

Hem de en uzağını, en yabanılını, böğürtlenlerle, pınar meşeleriyle kaplanmışını seçiyor, mektubunu okumak için buraya kapanıyordu; yavaş yavaş mektubun hafif kokusu, sözcüklerin okşayışı, akla gelen görüntüler ona şehvetli bir sarhoşluk veriyor, kanının vuruşunu hızlandırıyor, ırmağı, öbek öbek adaları, Alpilles'lerin çukurundaki köyleri, uçsuz bucaksız vadiyi gereksiz bir dekor gibi silecek bir göz aldanmasına daldırıyordu onu. Orada, odalarında, kül rengi çatılı istasyonun karşısındaydı, çılgın okşayışlar, onları boğulan insan kıvranmalarıyla birbirine yapıştıran o azgın arzular içinde...

Birdenbire keçi yolunda ayak sesleri, duru kahkahalar: “Şurada!” Kız kardeşlerini görüyordu, minicik, çıplak bacakları lavanta otlarının içinde... Kocamış Miracle getiriyordu onları, efendisinin yerini bulduğu için gururla kuyruğunu oynatıyordu. Jean onu bir tekmeye geri yolluyor, kızların çekine çekine yaptıkları saklambaç ya da kovalamaca oynama önerilerini sertçe geri çeviriyordu. Oysa hep uzaklarda yaşayan ağabeye deli divane olan küçük ikizleri çok seviyordu; gelir gelmez çocuklaşmıştı onlar için, aynı zamanda doğup da birbirlerine hiç benzemeyen bu küçük yaratıklar arasındaki zıtlık onu eğlendiriyordu. Biri uzun, esmerdi, saçları dalga dalgaydı, hem dindar, hem istemliydi; papaz Malassagne'ın okuduklarıyla coşarak kayığı düşünen oydu, bu küçük Mısırlı Marie, biraz gevşek ve yumuşak olan, annesiyle ağabeyine benzeyen sarışın Marthe'ı da arkasından sürüklemişti.

Ama anılarını karıştırırken, sevgilisinin mektubundan çıkıp üzerine sinmiş yosma kokuya sürtünen bu arı çocuk nazlanmaları Jean'da tatsız bir huzursuzluk yaratıyordu. “Ol-

maz, rahat bırakın beni, çalışmam gerek.” Odasına kapanmak düşüncesiyle eve dönüyor, ama bu kez de babasının sesini duyuyordu:

“Sen misin, Jean? Gel, bak, ne söyleyeceğim sana.”

Posta saatleri yaradılıştan hüzünlü olan, Doğu’da geçmiş günlerinden sessiz debdebe alışkanlıkları saklayan bu adamda yeni hüznün nedenleri yaratmaktaydı. “Ben Hong Kong konsolosuyken...” diye başlıyordu ikide bir. Jean, babasının sabah gazetelerini okuyup tartışmalarını dinlerken, şöminenin üzerindeki Sapho’ya, Caoudal’in Sapho’suna bakıyordu. Kolları dizlerinde, rübabı yanındaydı –topu birden–, yirmi yıl önce, Castelet’ye yeniden çekidüzen verildiği günlerde satın alınmış bir bronzdu. Her yerde satılan bu bronz, Paris vitrinlerinde midesini bulandırırды, ama burada, bu yalnızlık içinde bir aşk heyecanı veriyordu Jean’a, Jean bu omuzları öpmek, bu soğuk ve parlak kolları çözmek, “Sapho senindir, yalnız senin!” diye konuşturmak isteğiyle yanıp tutuşuyordu.

Babasının odasından çıktığı zaman baştan çıkarıcı görüntü de kalkıp kendisiyle birlikte yürüyor, geniş, debdebeli merdivenlerde ayak seslerini çiftleştiriyordu. Emektar saatin sarkacı Sapho adına uyum oluyor, yazlık evin büyük, taş döşeli serin koridorlarında yel Sapho adını fısıldıyordu, kitaplığın tüm kitaplarında, sayfalarının arasında çocukluk kahvaltılarında ekmek kırıntıları kalmış, kenarları kırmızı, eski kitaplarda hep o vardı. Sevgilisinin o hiç yakasını bırakmayan anısı annesinin odasına kadar kovalıyordu onu, burada Divonne hasta kadının saçlarını tarıyor, türlü türlü ve sürekli işkencelere karşın sakın ve pembe kalmış yüzünün üzerinden, o güzel, ak saçlarını kaldırıyordu.

“Vay, işte Jean’ımız geldi!” diyordu annesi. Ama yengesi o açık boynuyla, küçük başlığıyla, yalnız kendisinin yaptığı bu tuvaleti tamamlamak için kıvrılmış kollarıyla Jean’a başka uyanışları anımsatıyordu, yine sevgilisi, ilk sigaranın du-

manları arasında yataktan atlayışı geliyordu gözlerinin önüne. Böyle şeyler düşündüğü için çok kızılıyordu kendine, hele bu odada! Ama bundan kurtulmak için ne yapmalıydı?

Bayan Gaussin üzgün mü üzgün, “Oğlumuz eskisi gibi değil kardeşim,” diyordu. “Nesi var acaba?” Birlikte neden arıyorlardı. Divonne tertemiz aklını yorup duruyordu, delikanlıyı sorguya çekmek isterdi; ama o şimdi kaçır gibi, kendisiyle baş başa kalmaktan sakınır gibiydi.

Bir kez onu gözetledi, “cagnard”da, mektuplarının, kötü düşlerinin ateşi içinde yakalayiverdi. Kalkıyordu, gözleri dumanlı. Divonne onu tuttu, yanına, sıcak taşın üzerine oturdu: “Beni sevmez mi oldun artık? Ben artık tüm sıkıntılarını söylediğin Divonne’un değil miyim senin?”

“Yok canım, hep eski Divonne’sun elbette diye kekeledi Jean. Divonne’un sevecen davranışı içini altüst etmişti, az önce okuduklarından, aşk çağrılarından, çılgın çılgınlardan, uzaktaki sevgilinin sayıklamalarından Divonne’da bir şeyler bulmamak için, başını öte yana çeviriyordu. “Neyin var? Neden kederlisin?” diye mırıldanıyordu. Divonne’un sesinde, ellerinde, çocuklara gösterilen sevgi belirtileri vardı. Jean da onun çocuğu sayılırdı, Jean’ı hep on yaşında, serbest bırakılmış bir küçük adam gibi görmekteydi.

O okuduklarının ateşi içindeydi, bedeninin çok yakınında duran bu güzel bedenin, saçlarını karıştıran, alnının üstünde Paris modası büklümler biçiminde uçuşturan açık havayla canlanmış taptaze dudakların kafa karıştırıcı büyüyle coşuyordu. Sapho’nun dersleri vardı bir de: “Bütün kadınlar aynıdır hep aynı şeyi düşünürler erkeğin karşısında...” Bu sözler yüzünden, köylü kadının mutlu gülümsemesini, bir şeyler sormak istediğinden onu alıkoymak için yaptığı devinimi kışkırtıcı buluyordu.

Birdenbire, kötü bir şeytan etkisinin yükselişini duydu; buna karşı koymak için harcadığı çaba hummalı bir titreyişle sarstı onu. Divonne yüzünün böylesine solgun olduğunu,

dişlerinin birbirine vurduğunu gördükçe ürperiyordu: “Vah vah! Zavalıcılık... ateşi var!” Kendiliğinden bir sevgi duyusuyla, belindeki kuşağı çözmeye başlamıştı, onun boynuna saracaktı; ama birden yakalandı, sarıldı, ensesinde, omuzlarında, çılgın bir okşayışın ateşini duydu. Bağırmaya, kendini korumaya zaman bulamadı, belki olup biteni bile tümüyle kavrayamadı. “Ah! Delirdim ben, delirdim.” Jean kaçıyor-du, meşeliğin taşları ayaklarının altından uğursuzca kayıp yuvarlanıyordu, şimdiden çok uzaklardaydı.

Jean o gün öğle yemeğinde, bakanın bir emriyle geri çağrıldığını, hemen o akşam yola çıkacağını bildirdi. “Şimdiden mi!.. demiştin ki... daha yeni geldin...” Sonra çığlıklar, yalvarmalar. Ama tüm sevgilerinin arasına Sapho’nun insanı deli eden, yoldan çıkaran etkisi sızdığına göre, onlarla kalamazdı. Sonra ikili yaşamdan vazgeçmekle onlar için en büyük özveride bulunmuş değil miydi? Bir zaman sonra tüm-den ayrılacaktı sevgilisinden; o zaman tüm bu iyi, temiz yürekli insanları utanmadan, huzursuzluk duymadan sevmeye, kucaklamaya gelecekti.

Césaire yeğenini Avignon trenine götürüp döndüğü zaman gece epey ilerlemiş, ev uyumuş, ışıklar dönmüştü. Topraktan geçinen tüm insanlar gibi havanın nasıl olacağını anlamaya çalışarak gökyüzüne baktıktan sonra, ata arpa vermiş, odasına gidiyordu, bu sırada, setin kanepelerinden birinin üzerinde ak bir gölge gördü.

“Sen misin, Divonne?”

“Evet, seni bekliyordum.”

Gün boyunca işi başından aşkın olduğundan, taparcasına sevdiği İpsiz’inden ayrı kalırdı, konuşmak, birazcık dolaşmak için geceleri böyle buluşurlardı. Kendisiyle Jean arasında geçen, sonradan anladığı, hem de fazlasıyla anladığı kısacık olay yüzünden mi, yoksa zavallı anneyi bütün gün sessiz sessiz ağlar gördüğü için mi nedir, sesi biraz boğuk çıkıyordu, görevlerine çok bağlı olan bu sakın insanın içinde olağa-

nüstü bir kaygı vardı. “Senin bir bildiğin var mı? Neden böyle birdenbire bıraktı bizi?” Bakanlık masalına inanmıyordu, çocuğu ailesinden uzaklara çeken, kötü bir ilişkiden kuşkulanıyordu daha çok. Paris denen o bataкта öyle büyük tehlikeler, öyle kaçınılmaz karşılaşmalar vardı ki!

Césaire ondan hiçbir şeyi gizleyemezdi, Jean’ın yaşamında gerçekten de bir kadın bulunduğunu, ama bu kadının onu ailesinden uzaklaştıramayacak kadar zayıf, iyi bir insan olduğunu söyledi; bağlılığından, yazdığı çok dokunaklı mektuplardan söz etti, her şeyden önce de cesaretle verdiği çalışma kararını övdü. Köylü kadına çok basit geldi bu karar. “Öyle ya, geçinmek için çalışmak gerek.”

“Bu tür kadınlar için öyle değil,” dedi Césaire.

“Demek Jean ciğeri beş para etmez birisiyle yaşıyordu! Sen de gittin mi oraya?”

“Sana yemin ederim Divonne. Jean’ı tanıdıktan sonra dünyanın en temiz, en namuslu kadını olmuş o. Aşk onu yeniden düzeltmiş.”

Çok dolambaçlı sözlerdi bunlar. Divonne anlamıyordu. Ona göre, kötü kadınlar diye adlandırdığı sınıfa giriyordu bu kadın, Jean’ın böyle bir kadının avucunda olduğunu düşünmek onu sinirlendiriyordu. Konsolos bunu bilseydi!..

Césaire onu yatıştırmaya çalışıyor, hafif bir çapkınlık havasıyla, iyi yüzünün tüm kıvrımlarıyla, gençlik çağında kadınsız edilemeyeceğini söylüyordu. Divonne içe işleyen bir inanmışlıkla, “Hadi canım, evlensin öyleyse,” dedi.

“Neyse, artık bir arada değiller, bu da hiç fena sayılmaz.”

Bunun üzerine Divonne, ciddi bir tavırla, “Dinle, Césaire,” dedi “bizde bir söz vardır, bilirsin: Mutsuzluk mutsuzluğu getirenden daha uzun sürer. İş gerçekten senin anlattığın gibiyse, Jean bu kadını çamurdan çıkardıysa, belki de bu üzücü olayda kendini epeyce kirletmiştir, ondaki kötülüğün de bizim çocuğumuzu yüreğine varıncaya kadar bozmadığı nereden belli!”

Sete dönüyorlardı yine. Ayın kayıp giden ışığından, dalgalı ırmaktan, gümüş göllerini andıran sulanmış bağlardan başka hiçbir şeyin bir yaşam duygusu uyandırmadığı sessiz vadinin üstünde duru, sakin bir gece. Sakinlik, her şeyin uzaklaşması, düşsüz bir uykunun büyük huzuru çekiliyordu ciğerlere. Birdenbire Rhône kıyılarından trenin bulanık uğultusu geldi.

“Ah bu Paris, bu Paris,” dedi Divonne, “Biz ona neler veriyoruz, o bize neler yolluyor!” Yumruğunu kaldırdı, taşra-
nın tüm kini bu yumrukta toplanmıştı.

VII

Sisli bir soğuk vardı, saat dörttü, Champs-Élysées'nin bu geniş caddesinde bile karanlık bir ikindiydi; arabalar boğuk ve yumuşak bir uğultuyla ilerliyordu. Jean, parmaklıklı kapısı açık duran bir küçük bahçenin sonunda, lüks ve sakin bir sayfiye evini andıran bir yapının duvarında, oldukça yüksekte duran şu yaldızlı harfleri güçlükle okudu: Eşyalı daireler, aile pansiyonu. Kaldırımın yanında da bir kupa arabası bekliyordu.

Jean, yazıhanenin kapısını iter itmez gördü onu. Aradığı kadın, pencerenin ışığına oturmuş, büyük bir hesap defterini karıştırmaktaydı, karşısında güzel giyinmiş, iri bir kadın vardı, bir elinde bir mendil, bir elinde küçük bir para çantası tutuyordu.

“Bir şey mi istediniz, bayım?..” Fanny onu tanıdı, kalktı, heyecanlanmıştı, kadının önünden geçerken “Bizim ufaklık,” dedi alçak sesle. Öbür kadın, görüp geçirmişliğin verdiği şu güzel uzman sakinliğiyle tepeden tırnağa süzdü Gaussin'i, sonra yüksek sesle, hiç istifini bozmadan, “Öpüşün yavrularım, bakmıyorum,” dedi. Sonra Fanny'nin yerine oturdu, rakamları gözden geçirmeye başladı.

Birbirlerinin ellerini tutmuşlar, bönce şeyler söylüyorlardı: “Nasılsın?” “Şöyle böyle, teşekkürler.” “Dün akşam yola çıktın demek?” Ama seslerinin değişikliği sözcüklere gerçek anlamlarını veriyordu. Fanny sedirin üstünde oturmak-

taydı, kendini toplar gibi oldu: “Patronumu tanımadın mı?” diye sordu alçak sesle. “Daha önce de görmüşündür onu. Déchelette’in balosunda, İspanyol gelini kılığında.” Ama biraz kartlaştı bizim gelin.”

“Öyleyse bu...”

“Rosario Sanchés, de Potter’inki.”

Bu Rosario, Rosa, adı gece lokantalarının tüm camlarına yazılmış, altına da her zaman birkaç pis sözcük eklenmiş kadın, Hippodrome’da birinci kadındı eskiden, alaylı arsızlığıyla, sahnedeki atlar gibi yönettiği erkeklerin çok sevdiği söz ve kırbaç vuruşlarıyla eğlence dünyasında ün salmıştı. Oran İspanyoluydu, güzelden çok sevimliydi gençliğinde, şimdi bile, kara, sürmeli gözlerinin, bir çizgi biçiminde birleşmiş kaşlarının etkisi kendini belli ediyordu; ama burada, bu yapay ışıktaki bile, ellisinde olduğu gözden kaçmıyordu, düz ve sert derisi, memleketinin limanları gibi pütür pütür ve sarı yüzü yaşını belli ediyordu. Yıllar boyunca, Fanny’nin candan bir dostu olmuş, çapkınlık yaşamında ona kâhyalık etmişti, adı bile sevgilinin tüylerini ürpertiyordu.

Fanny, Jean’ın kolundaki titremenin anlamını seziverdi, kendini bağışlatmaya çalıştı. Bir iş bulmak için kime başvuracaktı? Durumu çok güçtü. Hem Rosa artık uslu duruyordu; zengin, çok zengindi, Villiers caddesindeki konağında ya da Enghein’deki villasında yaşıyor, birkaç eski dostu kabul ediyordu, ama bir tek sevgilisi vardı, bu da hep aynı sevgiliydi, müzisyendi yani.

“De Potter mi?” diye sordu Jean. “Ben onu evli bilirim.”

“Evet, evli, çocukları da var, karısı da güzelmiş hatta, ama bu durum eskisine dönmesine engel olmadı. Hem Rosa’nın onunla nasıl konuştuğunu, ona nasıl davrandığını bir görsen. Ah! Seninki çok fena kapılmış kapana.” Sevecen bir serzenişle elini sıkıyordu onun. Kadın bu sırada okumayı bıraktı, ipinin ucunda sıçrayan kesesine seslendi:

“Rahat dursana, a canım!” Sonra müdireye emir vericesine, “Çabuk bir parça şeker getir bana. Michito’ya yedireceğim,” dedi.

Fanny kalktı, şekerini getirdi, okşayıcı, nazlayıcı, çocuksu sözcüklerle, gülünç şeyin ağzına yaklaştırdı şekerini, “Bak, ne güzel hayvan.” dedi sevgilisine, baştan başa pamuklara sarılı, biçimsiz, benekli, iri bir kertenkele gibi bir hayvan gösterdi ona, pelte gibi, titrek bir et üzerinde kukuleta gibi bir başı vardı. Bir bukalemundu bu, Rosa’ya Cezayir’den yollamışlardı, Rosa da çok sıcak tutarak, üzerine titreyerek Paris kışından koruyordu onu. Tapıyordu bu hayvana, hiçbir zaman hiçbir erkeği böylesine sevmemişti. Jean da onun gönlünde bu korkunç hayvanın tuttuğu yeri Fanny’nin dal-kavukça övgülerinden anlıyordu.

Kadın defteri kapattı, gitmek üzereydi. “İkinci bir on beş gün için fena değil. Yalnız, muma dikkat et.”

Patron kadın gözlerini bakımlı, düzenli, eşyaları kadife kaplı küçük salonun çevresinde dolaştırdı, yuvarlak masadaki yukkanın tozunu üfledi, pencerelerin dantelasında bir yırtık gördü; sonra her işten anladığını gösteren bir gözle gençlere baktı, “Bana bakın çocuklar, saçmalamak yok, burası namuslu bir yerdir.” dedi. Kapıda kendisini bekleyen arabaya gitti, koruda dolaşacaktı.

“Katlanmak kolay değil!” dedi Fanny. Hep tepemdelersin ya o, ya annesi, haftada iki kez. Annesi daha da korkunç, daha da cimri. Neyse, sen geldin ya çok şükür, sen yine benimsin ya! Öyle korkmuştum ki, senin için.” Ayakta kucakladı onu, uzun uzun tuttu öyle, dudakları dudaklarındaydı, öpüşündeki titreyişe bakarak onun hâlâ kendisinin olduğuna güveniyordu. Ama koridorda gidip gelenler vardı, sakınmak gerekirdi. Lamba getirilince, her zamanki yerine oturdu, ufak bir iş aldı eline; o da iyice yakınına ilişti, konukluğa gelmiş gibi.

“Değiştim, değil mi? Az şey mi benim için?”

Bir küçük kız beceriksizliğiyle kullandığı tıgını gösterek gülümsüyordu. Her zaman nefret etmişti bu iğne işlelerinden, bir kitap, piyanosu, sigarası ya da hafif bir yemeği hazırlamak üzere sıvanmış kollar, hepsi buydu, başka şeylerle hiç uğraşmazdı. Ama burada ne yapabilirdi ki? Gündüzleri salonun piyanosunu kullanmayı düşünemezdi. Roman okumak mı? Fanny romanların anlattıklarından çok başka öyküler biliyordu. Sigara da yasak edilince, bu dantelayı almıştı, dantela parmaklarını boş bırakmıyor, düşüncelere dalmasını da engellemiyordu, eskiden hor gördüğü bu işlerden kadınların neden hoşlandıklarını şimdi anlıyordu.

İpliğini acemice, deneyimsizlikten gelen bir dikkatle yeniden yakalarken, Jean ona bakıyordu; sade giysisi, ufak ve dik yakasıyla iyice durmuş oturmuş bir görünüşü vardı, saçları başının eski yuvarlaklığı üzerinde dümdüzdü, her şeyiyle öyle namuslu, öyle mantıklıydı ki. Dışarıda, tantanalı bir dekor içinde, faytonlar üzerine kurulup gürültülü Paris bulvarına doğru inen moda kadınlar geçiyordu durmadan; Fanny o utkulu günahlara bir özlem duymaz gibiydi, istese kendisi de katılabilirdi onların arasına, ama Jean için onları hor görüyordu. Jean arada sırada kendisiyle görüşmeye razı olduktan sonra, tutsaklık yaşamını seve seve kabul ediyordu, hoş yanlar bile buluyordu bunda.

Tüm müşteriler ona hayrandı. Yabancı kadınlar zevksizdi, giysi alacakları zaman ondan akıl danışıyorlardı; sabahları küçük Peruluların büyüğüne şan öğretiyor, beylere okuyacakları kitaplar, görecekleleri oyunlar üzerinde öğütler veriyordu, onlar da her türlü saygıyı, her türlü inceliği gösteriyorlardı kendisine, hele ikinci kattaki Hollandalı. “Şu senin bulunduğun yere oturur, düşüncelere dalar, sıkılırım en sonunda: ‘Kuyper, sıkmaya başladınız’, derim. ‘Eyi’ diye yanıtlar, kalkıp gider. Şu küçük mercan broşu o verdi bana. Biliyorsun, yüz kuruşluk bir şey, uzatmasın diye aldım.”

Bir garson girmişti içeri, dolu bir tepsi getirmiş, yeşil bitkiyi biraz geriye çekerek masanın kenarına bırakıyordu. “Burada tek başıma, müşterilerden bir saat önce yerim yemeğimi.” Oldukça iyi doldurulmuş iki tabağı gösterdi. Müdirenin yemek hakkı ancak iki kap yemekle çorbaydı. “Köpeğin biri bu Rosario! Yemeğimi burada yemek daha çok hoşuma gidiyor, konuşmaya gereksinimim yok, senin mektuplarını baştan okuyorum, onlar bana yoldaşlık ediyor.”

Çatal, kaşık ve peçete almak için yine ara verdi konuşmasına, ikide bir rahatsız ediyorlardı onu, her zaman verilecek bir emir, açılacak bir dolap, yanıtlanacak bir yakınma bulunuyordu. Jean daha fazla kalmakla onun huzurunu kaçıracağını anladı, hem de şu masanın üstünde tüten, ikisine de aynı düşüncüyü, baş başa geçmiş eski günlerinin özlemini veren bir kişilik çorba kâsesi öylesine kötüydü ki!

Fanny onu uğurlarken alçak sesle, “Pazara, pazara,” diye mırıldanıyordu. Hizmetçiler ve aşağıya inen müşteriler yüzünden öpüşemedikleri için, Fanny onun elini tutmuştu, okşayışını içine sindirmek için uzun uzun yüreğinin üzerine bastırıyordu.

Jean bütün akşam, bütün gece onu düşündü, bu cada-lozla kocaman kertenkelesinin önünde alçalmış tutsaklığının acısını çekti; sonra şu Hollandalı da kaygılandırıyordu onu. Pazara kadar yaşamadı kısacası. Gerçekte, ilişkilerinin sonunu hazırlayacak olan bu yarı ayrılık, budayanın ağacı yeniden canlandıran bıçak vuruşu oldu. Hemen her gün aşk sabırsızlığıyla karalanan, sevgi dolu mektuplar yazdılar birbirlerine. Jean’ın bakanlıktan döndüğü, Fanny’nin dantela ördüğü saatlerde de yazıhanede tatlı bir söyleşiye dalıyorlardı.

Fanny pansiyonda ondan söz ederken “Bir akrabam,” demişti. Bu belirsiz adlandırmanın örtüsü altında, bazı bazı akşamları salonda, Paris’ten fersah fersah uzaklarda geçire-

bildi. Perulu aileyi, çiğ renkli giysileri içinde salonun çevresine dizilen, konuşmayan, tünemiş papağanları andıran sayısız küçük hanımlarını tanıdı; bir şerbetçiotu sıırığı gibi süslenmiş Bayan Minna Vogel'in sitarını dinledi; çalgıya kafadan, tutkuyla uyan, parmaklarını bir düş-klarnet, yani çalmasına ses çıkarılmayan biricik çalgı üzerinde dolaştıran, hasta, sessiz kardeşini gördü, Fanny'nin Holandalısıyla, o iğrenç görünüşlü, dazlak, şişman, hantal adamla vist oynadı. Adam dünyanın tüm okyanuslarını dolaşmıştı, aylarca kaldığı Avustralya hakkında kendinden biraz bilgi istendi mi gözlerini kırpar, "Melbourne'da patates kaça, bilin bakalım?" diye yanıt verirdi, bir tek şey, gittiği tüm ülkelerde patatesin pahalılığı çekmişti dikkatini.

Fanny bu toplantıların ruhuydu, konuşuyor, şarkı söylüyor, Parisli, bilgili, seçkin kadın rolü oynuyordu; davranışlarındaki bohem ya da atölye yaşamı kalıntıları yabancıların gözünden kaçıyor ya da yüksek türden davranışlar gibi görünüyordu. Resim, heykel ya da yazın alanının ünlü kişileriyle, onlarla bağlantılarıyla gözlerini kamaştırıyor, Dejoie'nın yapıtlarına bayılan Rus hanıma, romancının yaşama biçimi, bir gece içinde boşalttığı kahve fincanlarının sayısı, *Cenderinette*'i yayınlayan kişilerin, kendilerini zengin eden başyapıta ödedikleri gülünç rakam üzerinde bilgiler veriyordu. Sevgilisinin böylesine beğenilmesi Gaussin'i öylesine gururlandırıyordu ki kıskançlığını unuttuyordu, biri kuşkulanacak olsa, hemen sözlerinin doğru olduğunu ileri sürebilirdi.

O abajurlu lambalarla aydınlatılmış sakın salonda Fanny'nin çay dağıtışına, genç kızların şarkılarına eşlik edişine, onlara bir abla gibi öğütler verişine hayran kalırken, pazar sabahı sıırıksıkam, titreye titreye evine geldiği, şerefine parlatılmış ateşe yaklaşımadan çabucak soyunduğu, büyük yatağa, sevgilisinin yanına sokulduğu zamanı, o zamanki bambaşka görünüşünü düşlemenin eşsiz bir tadı var-

dı. Nasıl kucaklaşıyorlardı o zaman, nasıl sevişiyorlardı! Koca bir hafta boyunca kendilerini saklamalarının, aşklarının canlandırıcı arzusunu saklayan yoksun kalışın tüm acısını çıkarıyorlardı.

Saatler geçiyor, bulanıyordu; akşama kadar yataktan çıkmıyorlardı. Yataktan başka hiçbir şey çekmiyordu onları; hiçbir eğlence, hiç kimse, masrafı azaltmak için kırdı yaşamaya karar vermiş olan Hettéma'lar bile. Kahvaltı yanlarında hazır oluyordu, dalıp gidiyorlardı, Paris pazarının uğultusunu, tren düdüklerini, yük arabalarının tekerlek seslerini işitiyorlardı; çinkonun üstünde iri yağmur damlaları, göğüslerinin hızlı hızlı vuruşları, alacakaranlık bastırınca kadar, saat kavramı olmadan, bu yaşam yokluğunu uyumlandırıyordu.

Karşıda yakılan gaz lambası, perdenin üstüne solgun bir ışık yolluyordu; kalkmaları gerekiyordu. Öyle ya, Fanny saat yedide dönmek zorundaydı. Odanın yarı aydınlığında, hâlâ kurumamış potinlerini, müdire giysisini, yoksul kadınların o kara üniformasını giyerken, sıkıntıları, tiksintileri daha zor, daha amansız geliyordu ona.

Çevresindeki bu sevgili eşyalar, güzel günlerin mobilyaları, küçük tuvalet odası da kederini kabartıyordu. Kopuyordu nerdeyse: "Hadi bakalım!" Daha fazla bir arada kalabilmek için Jean da onunla çıkıyordu; karanlıktan kopmuş bir durumda yukarıda duran Zafer Anıtı ile bir gökyüzü parçasına takılmış birkaç yıldızla iki sıra lambaları bir diyorama fonunu andıran Champs-Élysées caddesinde sarmaş dolaş, ağır ağır ilerliyorlardı. Pergolese sokağının köşesinde, pansiyonun hemen yanında, Fanny son bir kez daha öpüşmek için peçesini kaldırıyor, yönünü şaşırmış, elden geldiğince geç ayrıldığı evinden tiksiniş bir durumda bırakıyordu Jean'ı. Jean yoksulluktan nefret ediyordu, giriştiği özveri yüzünden Castelet'dekilerden de nefret edecekti nerdeyse.

İki üç ay sürdürdüler bu yaşayışı. En sonunda çekilir bir yanı kalmadı. Jean da bir hizmetçinin gevezeliği yüzünden, pansiyona daha seyrek gitmek zorunda kalmıştı. Ana kız Sanchés'lerin cimriliği Fanny'yi gittikçe daha çok öfkeliyordu. Küçük ev yaşamlarına yeniden başlamayı düşünüyordu içinden, sevgilisinin de dayanacak durumu kalmadığını seziyordu, ama ilk o konuşsun istiyordu.

Nisan ayında bir pazar günü, Fanny her zamankinden daha süslü geldi eve, yuvarlak bir şapka, sade –öyle ya, zengin değillerdi–, ama bedeninin güzelliklerini iyi gösteren bir bahar giysisi giymişti.

“Çabuk kalk, öğle yemeğini kırdı yiyeceğiz...”

“Kırdı mı?”

“Evet, Enghien'de, Rosa'nın evinde. İkimizi de çağırdı.”

Jean ilkin “olmaz” dedi ya Fanny dayattı. Rosa geri çevirmeyi hiçbir zaman bağışlamazdı. “Benim için razı ol canım. Ben yeterince yapıyorum elimden geleni.”

Rosa'nın evi Enghie gölünün kıyısında, birkaç kayıkla birkaç gondolun sallandığı iskeleye kadar inen geniş bir çimenliğin önünde büyük bir köşktü, güzelce süslenip döşenmişti, tavanları, aynamsı panoları, suyun kıvılcımlanmalarını, yeşilliklerle, çiçek açmış leylaklarla titreşen bir bahçenin çok güzel gürgenlerini yansıttı. Düzgün görünüm, üzerlerinde bir tek çöp bulunmayan yollar, Rosario ile yaşlı Pilar'ın büyük titizliğine tanıklık ederdi.

Yollarını şaşıarak bahçenin büyük duvarları arasında, dar sokaklarda bir saat kadar boşu boşuna dolaşıp geldikleri zaman evdekiler sofraya oturmuşlardı. Jean, bekletildiği için öfke içinde olan ev sahibesinin soğuk karşılayışı, Rosa'nın kendisini o arabacı sesiyle tanıştırdığı kartlaşmış kadınların tuhaf görünüşleri karşısında afallayıp kaldı. Büyük yosmaların kendilerini kendi aralarında adlandırdıkları gibi üç “kibar”, ikinci imparatorluğun şöhetleri arasında

sayılan, adları büyük bir ozanın ya da yengiler kazanmış bir generalin adı kadar ün salmış üç eski yosma vardı: Wilkie Cob, Sombreuse, Clara Desfous.

Kibardılar, kibarlıkları kuşku götürmezdi, yeni modaya göre süslenmiş, bahar renklerine bürünmüşlerdi; ama öyle solgun, öyle pudralı, öyle boyalıydılar, öyle onarımlar görmüşlerdi ki! Sombreuse kirpiksizdi, gözleri ölüydü, dudakları gevşemişti, tabağını, çatalını, bardağını el yordamıyla buluyordu: Desfous kocamandı, yüzü sivilcelerle kaplıydı, ayaklarında bir sıcak su kabı vardı, takıp çıkarması zor mu zor, kıvılcım kıvılcım yüzüklü, damlalı, buruşuk parmaklarını masanın üzerine koymuştu. Cob inceikti, sarı yelelerinin altında bir deri, bir kemik kalmıştı, hasta soytarı başını daha bir çirkinleştiren, gencecik bir bedeni vardı. Batmış, hiçbir şeyi kalmamış, şansını son bir kez daha denemek için Monte-Carlo'ya gitmiş, beş parasız kalmış, kendisini istemeyen yakışıklı bir krupiyeye körkütük tutulmuş olarak dönmüştü; Rosa onu yanına almış, besliyor, bununla övünüyordu.

Tüm bu kadınlar Fanny'yi tanıyor, onu koruyucu bir merhabayla karşılıyorlardı: "Ne haber, küçük?" Gerçek şu ki, sevgilisi, metresi üç franklık giysisi, Kuyper'in verdiği kırmızı broşla bu lüks çerçeve içinde, yemek odasının kapısından bahar kokularıyla karışık bir durumda girip onları daha çok hayaletleştiren göl ve gök ışığı içinde, çapkınlık yaşamının tüyler ürpertici sabıkaları arasında bir acemi eri düşündürüyordu.

Bir de Pilar ana, Fransızca ile İspanyolca bozması diliyle kendi kendini adlandırdığı bir "*le chinge*" vardı, rengi solmuş, derisi yıpranmış bir makak maymunuydu, kır saçları kulağının dibinden kesilmiş, erkek saçları gibi taranmıştı, kara saten giysisinin üzerinde büyük, mavi bir usta-dümen-ci yakası vardı.

Rosa, tüm konuklarını tanıştırdıktan sonra, üzerinde bukalemunun titrediği pembe pamuk torbasını gösterdi Gaussin'e:

“Bu da Bay Bichito,” dedi.

Açık renk ceketi, yüksek yakası içinde düzgün, hatta biraz katı kılıklı, kır bıyıklı, iri bir adam, zorlama bir neşeyle:

“Ya ben, ben tanıştırlılmıyor muyum?” diye karşı geldi.

Kadınlar güldüler:

“Sahi... Ya Tatave?” dediler. Ev sahibesi hiç önemsemeden onun adını da söyledi.

Tatave dedikleri de Potter’di, *Claudia*’nın, *Savonarole*’ün çok alkışlar toplamış yaratıcısıydı, usta müzisyendi; Jean onu Déchelette’in balosunda şöyle bir görmüştü, böylesine büyük bir sanatçının dehaya hiç mi hiç yakışmayan davranışları olmasına, bu düzenli, sert tahtadan maskeyi, kendisini yıllardır bu düşük kadına bağlayan, büyük servetinin bir bölümüyle tiyatrodan sağladığı kazançlarını yitirdiği, bir uşaktan daha kötü davranışlar gördüğü bu evin sofrasında oturabilmek için karısını, çocuğunu bırakmasına yol açan, çılgın, iyileşmez tutku yüzünden solmuş gözlerine şaşıyordu. Müzisyen bir şey anlatmaya başlar başlamaz, Rosa’nın kızgınlığını bir görmeliydi, öyle küçümseyici bir tavırla susturuyordu ki onu. Pilar da kızına dayanarak, ikide bir:

“Kafamızı şişirme, be evlat,” deyip duruyordu.

Jean’ın yanında oturuyordu bu Pilar. Yemek yerken hayvan ağızları gibi şapırdayan porsumuş dudakları, tabağına dikkatle bakışı delikanlı için bir işkence oluyordu. Patron Rosa’nın davranışları da huzurunu kaçırıyordu. Rosa şimdi pansiyondaki çalgılı akşamlarla, müdireyi mutsuzluğa uğramış bir yüksek çevre kadını sanan o zavallı yabancıların budalalıkları üzerinde Fanny ile şakalaşıyordu. Pis bir yağla kabarmış eski sirk oyuncusu, her kulağında onar bin franklık küpeler, dostunun bu genç ve yakışıklı sevgiliden aldığı gençlik ve güzellik yenileşimini kıskanır gibiydi. Fanny’nin de hiç kızdığı yoktu, tam tersine, sofrayı eğlendiriyor, pansiyonerlerle alay ediyordu, gözlerini döndüre döndüre, *büyük bir yosmayla* tanışmak istediğini söyleyen Pe-

ruluyu, iskemlesinin arkasında, “Batavia’da patates kaç, bilin bakalım?” diyen, kesik kesik soluyup duran Hollandalının sessizce, fok balıkları gibi soluyarak kur yapışını anlatıyordu.

Gaussin’in pek güldüğü yoktu; Pilar da gülmüyor, kızının gümüş takımına göz kulak oluyordu ya da birdenbire fırlayıp çatalın, kaşığın yanındaki, insanın kolunun üstündeki bir sineği yakalıyor, çökmüş, büzülmüş, Desfous’un parmakları gibi biçimsiz görünüşüyle masa örtüsünün üzerinde duran çirkin hayvana ikram ediyor, sevecen bir sesle konuşuyordu: “Ye bakalım, *mange mi alma, mange, mi co-razon.*”

Kimi zaman da tüm sinekler dağılıp gidince, tabak rafının ya da kapının camının üstünde bir sinek görüp kalkıyor, sineği kahramanca öldürüyordu. Bunu sık sık yinelemesi kızının kafasını bozdu, Rosa çok sinirliydi o gün:

“Her dakika kalkma böyle; sıktın artık.”

Annesi o anlaşılmas diliyle yanıtı yapıştırıverdi hemen:

“Siz tıkınıp duruyorsunuz, o yemesin mi?”

“Ya sofradan kalk ya da uslu dur, rahatsız ediyorsun...”

Yaşlı kadın direndi, ana kız, birer İspanyol sofusu olarak, kaldırım küfürlerine şeytanı, cehennemi karıştırarak atışmaya başladılar.

“Hija del demonio!”

“Cuerno de satanos.”

“Putal..”

“Mi madre!..”

Öteki konuklar bu tür aile kavgalarına alışmışlardı, rahat rahat yemeklerini yiyorlardı, ama Jean onlara dehşetle bakıyordu. Yalnız de Potter, yabancıyı düşünerek araya girdi:

“Bırakın atışmayı canım.”

Rosa büsbütün öfkelen-di, onun üzerine boşalttı öfkesini:

“Sana ne, sen neden karışyorsun? Bak şu işe! Konuşmak hakkım değil mi? Beğenmedinse karıcığının yanına dö-

nersin, işte kapı! Çipil gözlerinden bıktım senin, tepende kalan üç tel saçtan da. Hindine götür onları, tam zamanı!” De Potter’ın rengi atmıştı, gülümsüyordu.

“Yaşayabilirsen yaşa böyle bir kadınla,” diye mırıldanıyordu bıyıklarının arasından.

Rosa tüm bedeniyle masanın üzerine eğildi:

“Söylediği söze bakın şunun!” diye gürlledi. “Biliyorsun, kapı açık, çek arabayı, haydi!”

Müziyenin o zavallı, donuk gözleri “Yavaş ol, Rosa, yavaş ol,” diye yalvardı. Pilar ana yeniden başlamıştı yemeğine, öyle gülünç bir öfkeyle “Kafa şişirme, be evlat!” dedi ki herkes gülmeye başladı, Rosa bile, de Potter bile güldü. De Potter hâlâ homurdanıp duran sevgilisini kucaklıyor, iyice bağışlanmak için bir sinek yakalıyor, kanatlarından tutarak, kibar kibar, cici cici Bichito’ya veriyordu.

Bu adam da de Potter’di işte, şanlı besteci, Fransız müziğinin yüzünü ağartan adamdı! Günahlarıyla çökmüş bu kaba kadın, düşüklüğü iki katına çıkaran, yirmi yıl sonra kendisinin de ne olacağını açıkça gösteren annesiyle birlikte, bu adamı nasıl ve hangi tılsımla tutabiliyordu acaba?

Göl kıyısında, yakındaki suyun kımıldılarını yansıtan, açık renk ipeklerle kaplanmış, çakıl döşeli bir mağarada, tavanında doyunluktan gelme bir baygınlık içinde geniş sedire yayılmış eski ecel perilerinin duruşlarını yansıtan bir ayna bulunan, on sekizinci yüzyıl öykülerinin buluşu olan şu güzel öpüş yuvalarının birinde kahveler içildi. Boyalar altında Rosa’nın yüzü alevlenmişti, kollarını geriye, müziyeneye doğru uzatıyor:

“Ah Tatave’ım! Tatave’ım benim,” diyordu.

Ama bu sevgi sıcaklığı çabucak geçiverdi, hanımlardan birinin aklına bir kayık gezintisi yapmak gelince, Rosa, de Potter’i tekneyi hazırlamaya yolladı.

“Yelkenliyi, anlıyor musun, Norveç teknesini değil.”

“Désiré’ye söylesem?”

“Désiré yemek yiyor.”

“Tekne su dolu; boşaltmak ister, kolay değil.”

“Jean da sizinle gelir, de Potter,” dedi Fanny, yine bir kavga çıkacağını sezmişti.

Karşı karşıya geçmişlerdi, her biri bir kanepesine oturmuştu kayığın, çamçaklardan fışkıran suyun uyumuna dalmışçasına, hiç konuşmadan, birbirlerine bakmadan, ateşli ateşli boşaltıyorlardı tekneyi. Büyük bir kara meşenin gölgesi çevrelerine hoş kokulu bir serinlik biçiminde düşüyor, ışıklarla pırıl pırıl gölün üzerinde parçalanıyordu.

Müziyen birdenbire işini bıraktı:

“Fanny’yle çoktandır birlikte mi yaşıyorsunuz?” diye sordu.

“İki yıl oldu,” diye yanıtladı, Gaussin, biraz şaşırmıştı.

“Yalnız iki yıl mı? Öyleyse bugün gördükleriniz belki de size yararlı olabilir. Ben yirmi yıldır Rosa’yla yaşıyorum, yirmi yıl önce, Roma Ödülü’nü kazandıktan üç yıl sonra, İtalya’dan dönünce, bir akşam Hippodrome’a girdim, pistin dönemecinde, kamçısı havada, sekiz mızraklı miğferi başında, altın rengi sedeflerden zırh gömleği bedenini kalçalarına kadar sıkışmış bir durumda, üzerime doğru gelir gördüm onu. Ah! Bir bilseydim...”

Yine tekneyi boşaltmaya başladı, bir yandan da anlatıyordu. Evdekiler bu ilişkiye gülmüşlerdi ilk günlerde; ama sonra iş ciddileşince, büyükleri sonsuz çabalarla, yalvarmalarla, özverilerle ayrılmasını sağlamaya çalışmışlardı. İki üç kez, Rosa para zoruyla gitmişti, ama kendisi hep yeniden bulmuştu onu. “Yolculuğu deneyelim,” demişti annesi. Yolculuğa çıkmış, dönmüş, onunla yeniden birleşmişti. Evlendirilmesine de ses çıkarmamıştı o zaman, güzel bir kızdı evlendiği, yüklü bir drahoması, düğün sepetinde bir Enstitü vaadi vardı. Ama üç yıl sonra, eski sevgilisi için yeni eşini bırakmıştı. “Ah delikanlı, delikanlı!..”

Yüzünde hiçbir canlılık belirmeden, kendisini dimdik tutan kolalı yaka gibi kaskatı, kuru bir sesle yaşamını anlatıyordu. Gölden üniversitelilerle, satılık kadınlarla dolu, şarkılar, gençlik ve sarhoşluk kahkahaları taşan sandallar geçiyordu; bu bilinçsizler içinde kim bilir kaçının durması, korkunç dersten kendine bir pay çıkarması gerekiyordu.

Bu sırada köşkte, kocamış “kibar”lar, onu sevgilisinden ayırmak üstlerine görevmiş gibi, Fanny’ye akıl veriyorlardı: “Ufaklığın güzel olmasına güzel, ama meteliği yok. Ne sağlar bu Fanny’ye?”

“Her neyse, değil mi ki, onu seviyorum.”

Roza omuzlarını kaldırdı, “Bırakın canım, bırakın,” dedi. “Tüm güzel fırsatları kaçırdığı gibi Hollandalısını da çıkaracak yine. Flamant’dan sonra, biraz akıllı davranmaya çalışmıştı, ama şimdi her zamankinden de çılgın.”

“Ay! Vellaca...” diye homurdandı Pilar ana.

Soytarı kafalı İngiliz kadın, yıllar boyunca el üstünde tutulmasını sağlamış olan o korkunç şivesiyle söze karıştı:

“Aşkı sevmek çok güzeldi kızım, aşk çok güzel şeydir, biliriz, ama parayı da sevmek gerek. Ben şimdi zengin olsaydım, krupiyem bana çirkin olduğumu söyler miydi sanırsınız?” Öfkeyle sarsıldı, sesi tizleşti. “Of, ne olursa olsun, çok korkunçtu bu iş. Dünyaya ün salmak, evrensel olmak, bir anıt gibi, bir bulvar gibi. Wilkie Cob dediniz mi nerede olduğunu en sefil arabacıların bile bileceği kadar ünlü olmak. Ayaklarının dibinde prensler görmüşsün, tükürmüşsün de koskoca krallar tükürüğünün çok güzel olduğunu söylemişler! Ama o pis haydut çirkinsin diye istemesin seni; senin de onu bir gecelik olsun yanında tutabilecek paran olmasın.”

Kendisini çirkin bulduklarını düşününce öfkesi kabardı, birden entarisini açtı:

“Yüz, evet yüzde iş yok; ama bu gerdan, omuzlar... Akllığına, sertliğine bir diyeceğiniz var mı?”

Otuz yıllık cehennem ateşinden sonra mucize olmuş gibi genç kalmış bedenini, üzerinde boyun çizgisinden sonra porsumuş yüzünün ölü başları gibi yükseldiği büyücü kadın tenini utanmadan gözler önüne seriyordu.

“Hanımlar, tekne hazır!” diye seslendi de Potter.

İngiliz kibarı, entarisini gençlik diye kalan yanının üzerini kapadı, sonra gülünç bir hüznülle:

“Ama meydanlarda çırılçıplak dolaşamam ki!” diye mırıldandı.

Körpe yeşillik içinde, güneşte sedef sedef olmuş çimenlikleri, taraçlarıyla köşklerin aklığının parladığı bu Lancret dekoru içinde şu kocamış, şu kötürüm Cythère’in gidişi ne gidişti böyle; kör Sombreuse, kocamış soytarı, felçli Desfous, suyun üzerinde makyajlarının miskli kokusu!

Jean kürek çekiyordu, sırtını kamburlaştırmıştı, bu uğursuz ve alegorik kayıkta görülür de bayağı bir iş yaptığı sanılır korkusuyla utanç içindeydi, çok üzgündü. Bereket versin, karşısında, de Potter’ın tuttuğu direğin yanında Fanny Legrand vardı, Fanny Jean’ın gönlüne ve gözlerine serinlik veriyordu. Fanny’nin gülümsemesini hiç bu kadar genç görmemişti, ama bu, karşılaştırmının sonucuydu kuşkusuz.

Bahar Desfous’yu gevşetmişti:

“Bize bir şeyler söyle çocuk,” dedi.

Fanny o anlamlı ve derin sesiyle *Claudia* barkarolüne başlıyor, müzisyen de ilk büyük başarısının anısıyla sarsılmış, melodi üzerinde raks eden su ışığı gibi bir şeyler dolaştıran bu dalgalanışı, ağzını açmadan orkestranın devinimlerini canlandırarak dinliyordu. Bu saatte, bu dekor içinde çok hoş bir şeydi. Yakınlarda bir taraçadan “Yaşa!” diye bağırıyorlar. Provence’lı sevgilisinin dudaklarındaki bu müziğe susamıştı, ağzını o kaynağa dayamak, güneşte, başı geride, hiç durmadan o kaynaktan içmek için can atıyordu.

Rosa birden öfkeyle kesiverdi müziği, bu müziğin ses birliğine sinirlenmişti: “Hey, ne bu böyle, ne zaman bitireceksin böyle surat surata cıvıldaşmayı? Böyle Nuh’tan kalmış bir romansın bizi eğlendireceğini sanıyorsanız... Yeter artık... vakit de geçti, Fanny’nin pansiyona dönmesi gerek.”

Öfkeyle en yakın iskeleyi gösterdi:

“Yanaş şuraya,” dedi sevgilisine, “burası istasyona daha yakın.”

Kaba bir ayrılıştı bu doğrusu; eski sirk oyuncusu, dostlarını bu tür davranışlara alıştırmıştı, hiç kimse karşı gelmeyi göze alamadı. Rosa delikanlıya bazı soğuk nezaket sözleri söyledikten, Fanny’ye de ıslıklı bir sesle emirler verdikten sonra, sevgililer kıyıya çıktılar, kayık da haykırışlarla, bir tartışma gümbürtüsüyle uzaklaştı, sonra alçaltıcı bir kahkaha yükseldi, su da iki sevgiliye kadar ulaştırdı bu kahkahayı. Fanny öfkeden sapsarı kesilmişti:

“İşitiyor musun, işitiyor musun, bizimle alay ediyor,” diyordu.

Bu aşağılamalar tüm alçalışlarını, tüm hınçlarını aklına getirmişti, bunları bir bir sayıyor, her zaman sakladığı şeyleri bile açığa vuruyordu. İstasyona doğru giderken hep bunlardan söz etti. Rosa Jean’ı kendisinden uzaklaştırmaya çalışıyor, onu aldatmak için fırsat kollayıp duruyordu. “Bu Hollandalıyı kafese koymam için neler söylüyor, bir bilsen! Az önce de hepsi birden bu konuda dil döktüler. Seni fazla seviyorum, anlıyor musun, bunu görünce kendi günahlarını düşünüyor, huzuru kaçıyor, öyle ya, tüm günahları işledi o, en aşağılıklarını, en canavarcalarını. Ben artık istemediğim için de...”

Durdu, Jean’ı çok solgun, dudaklarını titrek gördü, Jean o mektup yığınının karıştırdığı geceki gibiydi.

“Hiç korkun olmasın,” dedi Fanny. “Senin aşkın iyileştirdi beni, tüm pisliklerden arıttı. Ondan da, o pis kokulu bukalemenundan da tiksiniyorum.”

Sevgilisi hastalıktan farksız kıskançlıklar yüzünden çılgına dönmüştü:

“Orada kalmanı istemiyorum artık,” dedi. “Fazla pislik karışıyor kazandığın ekmeğe; benimle geleceksin, başımızın çaresine bakarız.”

Fanny de bu çılgılığı bekliyordu, çoktandır bu çılgıktaydı akli. Yine de direndi, bakanlığın üç yüz frankıyla geçinmenin çok zor olacağını, belki de yeniden ayrılmaları gerekeceğini ileri sürdü. “Zavallı evceğizimizden ayrılırken o kadar acı çekmiştim ki...”

Akasyaların altında kırlangıç yüklü telgraf telleriyle birlikte yolu çevreleyen kanepeler vardı; daha rahat konuşabilmek için oturdular, ikisi de çok heyecanlıydı, kollarını birbirine dolamışlardı:

“Ayda üç yüz frank, yalan değil,” diyordu Jean, “ama Hettéma’lar topu topu iki yüz elli frank alıyorlar, onlar nasıl çıkıyor işin içinden?”

“Kırda, Chaville’de oturuyorlar bütün yıl.”

“İyi ya, biz de öyle yapalım, ille de Paris’te oturalım demiyorum ki.”

“Sahi mi? Gerçekten istiyor musun? Ah caniko!.. caniko!”

Yoldan insan geçiyordu, öpüşemiyorlardı. Birbirlerine sokulmuşlar, kımıldamadan duruyor, bu kır güzelliğini, uzaktan gelen karabina sesleriyle, bir dış mahalle eğlencesinin org nakaratlarıyla şenlenen ilk huzuru taşıyacak bir mutluluğu, yeniden gençleşmiş bir mutluluğu düşünüyorlardı.

VIII

Chaville'e, Pavé des Gardes diye anılan şu eski orman yolunun üzerinde, ormanın giriş yerinde eski bir avcılar uğrağına yerleştiler: Paris'teki odalarından fazla büyük olmayan üç oda, yine eski eşyaları, hasır koltuk, boyalı dolap. Yatak odalarının o çirkin yeşil kaplamasını süslemek için, Fanny'nin portresinden başka hiçbir şeyleri yoktu, göç sırasında Castelet'nin resminin çerçevesi kırılmıştı, gereksiz eşyalar arasında soluyordu.

Amca beyle yeğen hanımın mektuplaşmayı kesmelerinden beri, zavallı Castelet'nin sözü edilmez olmuştu. Fanny İpsiz'in ilk bozuşmayı destekleyişini anımsıyor, "Vefasız bir adam..." diyordu. Yalnız küçük kızlar haber yolluyorlardı ağabeylerine, ama Divonne artık mektup yazmıyordu. Belki hâlâ hıncı vardı yeğenine; iri köylü harfleriyle yazılmış, analık duygularıyla dolu mektuplarını açmak, bu mektuplar hakkında konuşmak üzere kötü kadının yeniden geldiğini sezer gibiydi.

Bazı bazı, yeniden komşuları olan Hettéma'ların romanslarıyla, yolun öbür yanında sürekli olarak karşılaşan, büyük bir bahçenin dalları arasından görülen trenlerin düdük sesleriyle uyandıkları zaman, hâlâ Amsterdam sokağında sanıyorlardı kendilerini. Ama burada, Batı garının soluk camları, büro memurlarının eğik gölgelerini gösteren perdesiz pen-

cereleri, dik sokağın homurtulu gürültüsü yerine, ağaç demetleri içinde, yamacın eteğine kadar inen evceğizlerle çevrili küçük meyve bahçelerinin ötesinde sessiz uzanının tadını çıkarıyorlardı.

Sabahları, Jean evden ayrılmadan, küçük yemek odalarında kahvaltı ediyorlardı. Pencere taş döşemeli, otlarla kaplı, sert kokulu diken çitleriyle çevrili geniş yola açılmaktaydı. Jean istasyona giderken, hışırdayan park boyunca on dakika bu yol üzerinde yürüyordu; dönüştüyse, önce çukurlarda duran gölge, batan günle kızışmış yeşil yolun yosunlarına doğru yükseldikçe, korunun dört bir yanında kukumav kuşlarının çağrıları sarmaşıklardaki bülbül seslerine karıştıkça, bu uğultu yatışıyordu.

Ama ilk yerleşme tamamlanıp da çevredeki nesnelerin verdiği sakinliğin şaşkınlığı geçince, Jean o kısır ve ince ele-yip sık dokuyan kıskançlık sıkıntılarına yeniden kapılmaya başladı. Sevgilisinin Rosa ile bozuşması, otelden ayrılması, iki kadın arasında çift anlamlı korkunç hesaplaşmalara neden olmuş, kuşkularını, bunaltıcı kaygılarını yeniden alevlendirmişti; işe giderken, üzerinde yuvarlak bir pencere bulunan zemin kattaki basık evlerinin duvarına bakıyordu vagonadan, gözlerini ayıramıyordu. “Kim bilir?” diyordu kendi kendine, dairede kâğıtlarıyla uğraşırken bile bu düşünce hiç aklından çıkmıyordu.

Eve dönünce, gününü, ufak tefek işlerini, nelerle ilgilendiğini anlattırıyordu ona. Çoğu zaman ilgisiz şeylerdi bunlar. Jean bunları dinlerken birden sözünü kesiyor, “Ne düşünüyorsun? Söyle, çabuk söyle,” diyordu. Fanny’nin hep aynı içtenlikle anlattığı korkunç geçmişe mal olmuş bir şeyi ya da bir kişiyi özlemesinden korkuyordu.

Pazardan pazara buluştukları sırada, birbirlerine susamış oluyorlar, böyle gönül kırıcı, aşağılayıcı işkencelere ayıracak zamanları olmuyordu. Ama bir araya gelmelerinden sonra, ikili yaşam sürüp gitmeye başlayınca, okşayışlarına, en can-

dan kucaklaşmalarına bile boğuk bir öfke karışıyor, acı düzeltilmezlik duygusuyla sarsılıyor, birbirlerine işkence ediyorlardı; Jean bu aşktan bıkmış kadında hâlâ bilmediği bir sarsıntı yaratabilmek için kendini yiyip bitiriyordu. Fanny de daha önce on kişiye verilmemiş bir haz verebilmek istiyordu ona, bunun için her özveriye hazırdı, ama bunu başaramıyor, güçsüzlüğüne kızıyor, ağlıyordu.

Sonra bir gevşeme başladı aralarında; belki doğanın ılık kucaklayışı içinde duyularının doygunluğundan, belki de sırf Hettéma'ların komşuluğundan ileri geliyordu bu. Çünkü Paris banliyösünde oturan ailelerden hiçbiri kırım tadını belki onlar kadar çıkarmamıştır, üstlerine eski püskü şeyler giyiyor, başlarına hasır şapkalar geçiriyorlardı, hanım korsesiz, bey bez pabuçlarla dolaşıyordu; sofradan kalkarken ördeklerle ekmek, tavşanlara sebze kırıntıları götürmeyi, sonra bahçedeki kötü otları ayıklamayı, toprağı kazmayı, ağaçları aşlamayı, sulamayı bir eşsiz hazza dönüştürmüşlerdi.

Ya! Bahçe sulamalar!

Bey eve dönüp de dışarılık giysisini bir Robenson ceketiyile değiştirir değiştirmez başlıyorlardı bu işe; akşam yemeğinden sonra da çalışıyorlardı, karanlık çöktükten sonra da. Üzerinden serin bir ıslak toprak buğusu çıkan küçük bahçede tulumbanın gıcirtısı, büyük sulama kovalarının çarpışmaları, çalışanların alınlarından kovalarının süzgecine düşer gibi gelen bir şırıltı, tüm çiçekler üzerinde dolaşan müthiş soluklar, arada sırada da bir utku çılgılığı duyuluyordu:

“Bezelyelere otuz iki kova su döktüm!”

“Ben de kına çiçeklerine on dört kova!”

Mutlu olmakla yetinmeyen, mutluluklarını seyreden, mutluluklarının tadını ağızları sulandıracak derecede çıkaran insanlardı bunlar; hele erkek, karısıyla birlikte geçirdiği kışın hazlarını ballandıra ballandıra anlatışı!

“Bunlar bir şey değil daha, aralık ayında göreceksiniz! İnsan eve sırılsıklam, çamura batmış bir durumda, Paris'in can

sıkıcı şeyleriyle yüklü döner; güzel ateşi, güzel lambayı, güzel güzel kokan çorbayı bulur, masanın altında içi sapla doldurulmuş postallarını bulur. Bir tabak dolusu lahana ve sosu, bezler altında serin tutulmuş bir dilim gravyer peynirini gövdeye indirdin mi, üstüne de temizinden birkaç kadeh yuvarladın mı, koltuğu ateşin başına çekmek, alkollü karamella katılmış kahveni içerken pipoyu ateşlemek, camların üzerinden ince buzlar damla damla akarken karşı karşıya birazcık kestirmek ne güzeldir!

“Azıcık bir uyku, yediğini sindirecek kadar... Sonra biraz resim çizersin, hanım sofrayı kaldırır, ufak tefek işlerini tamamlar, yatağı yapar, yatarsın, yatağın sıcaktır, gömülürsün içine, postalinin içindeki sıcak otlara gömülüymüşsun gibi bir sıcaklık duyarsın bütün bedeninde.”

Bu kıllı, bu az konuşan, başka zamanlarda iki sözcüğü olsun kızarıp kekelemeden söyleyemeyen adam, böyle şeylerden söz ederken yaman bir laf ebesi olup çıkıyordu.

Evliliğini de, yaşamının huzurunu da, kara sakallı ve dev yapısıyla gülünç bir karşıtlık oluşturan bu çılgın utangaçlık sağlamıştı. Hettéma, yirmi bir yaşında güçle, sağlıklı dolup taşıyordu, o zamanlar ne aşktan haberi vardı, ne kadından. Bir gün Nevers’de toplu bir yemekten sonra, arkadaşları onu bir geneleve götürmüşler, bir kadını seçmek zorunda bırakmışlardı. Allak bullak bir durumda çıkmıştı buradan, yine gelmiş, hep aynı kadını seçmişti, onu elinden alabileceklerini, yeni bir kadına başvurması gerekeceğini düşününce ürkümüş, borçlarını ödeyerek onu alıp götürmüş, sonunda da onunla evlenmişti.

Fanny, kendisini dehşet içinde dinleyen Jean’a:

“Yasal bir aile dostum,” deyip bir utku gülüşüyle gülüyordu. “Tanıdığım aileler içinde en temizi, en namuslusu da bu.”

Bilgisizlikten gelen bir içtenlikle söylüyordu bunu, onun tanıyabildiği yasal ailelerin başka türlü bir yargıyı hak etme-

dikleri kuşku götürmezdi; Fanny'nin tüm yaşam görüşleri bu kadar yanlış, bu kadar da içtendi.

İnsanı rahatlatan bir komşulukları vardı bu Hettéma'ların, huyları hiç değişmez, fazla rahat kaçırıcı olmayan yarıdımlarda bile bulunabilirdi, her şeyden çok kavgalardan, bir yanı tutmaları gereken atışmalardan, kısacası mutlu bir sindirimi bozabilecek her şeyden nefret ederlerdi. Kadın, Fanny'yi tavuk ve tavşan yetiştirmeye, bahçe sulamanın sağlıklı hazlarına alıştırmaya çalışıyordu, ama emekleri boşunaydı.

Gaussin'in sevgilisi, atölyeler görmüş kenar mahalle kızı, kırı ancak kimi anlarda, kimi bakımlardan bağırabileceği, yuvarlanabileceği, sevgiliyle çiftleşebileceği bir yer olarak seviyordu. Çabadan, çalışmadan tiksiniyordu; altı aylık müdireliği de canlılığını daha uzun süre geri dönmek üzere alıp götürmüştü; bulanık bir uyuşukluk içinde, neredeyse giyinme, taranma, hatta piyanosunun kapağını açma gücünü bile bulamadan bir rahatlık ve açık hava sarhoşluğu içinde gevşiyordu.

Evin bakımını yerli bir kadına bırakmıştı olduğu gibi. Akşam olup da gününü Jean'a anlatmak için özetlediği zaman, Olympe'in yanına gitmesinden, çit üzerinden yapılan dedikodulardan, sigaralardan, kalıntıları şöminenin önündeki mermeri kirleten yığın yığın sigaralardan başka bir şey bulamıyordu. Aaa, saat altıya gelmiş! Sırtına bir giysi geçirip korsajına bir çiçek takarak yeşil yola, onu karşılamaya çıkacak zamanı ancak bulabiliyordu.

Sisler, güz yağmurları gelip de erkenden karanlık çökmeye başlayınca, evden dışarı çıkmamak için birçok nedenler buldu. Çoğu zaman, eve dönünce, Jean onu sabahları giydiği büyük kıvrımlı, ak yünden ganduralardan birinin içinde buluyor, saçları da gittiği zamanki gibi kalkık oluyordu. Onu böyle, ensesi körpe, teni baştan çıkarıcı, bakımlı bir durumda, hazır, kösteksiz bulmak hoşuna gidiyordu. Yine de bu gevşeklik onu sarsıyor, bir tehlike gibi ürpertiyordu.

Ama Castelet'ye başvurmadan gelirlerini biraz olsun artırmak için harcadığı büyük çabalardan, Hettéma'nın hesabına planlar, top, cephanе arabası, yeni model silah kopyaları üzerinde geçen uykusuz gecelerden sonra, birdenbire en güçlülerin, en canlıların bile yakalandıkları, uyuşturucu tohumu ısırsız bir köşede geçmiş çocukluğunda atılmış olan o yıkıcı kır ve yalnızlık hissinin kendi benliğini de kapladığını duydu.

Şişman komşularının rahata düşkünlüklerinin, durmacasına bir evden öbürüne gidip gelmelerinin sonucunda, onların ruh düşüklükleri, canavarca iştahları bizimkilere de geçer gibi oldu. Gaussin ile sevgilisi de yemek sorununu, yatma saatini ciddi ciddi tartışacak duruma geldiler. Césaire bir fıçı kurbağa şarabı yollamıştı, bütün bir pazarı bu şarabı şişelere doldurmakla geçirdiler. Küçük mahzenlerinin kapısı yılın son güneşine açılmıştı, koruların fundaları gibi pembe bulutların üzerinde koştuğu bir mavi gök görünüyordu. Sıcak ot dolu postal zamanı uzak değildi, büyük ateşlerinin iki yanında karşılıklı uyku kestirmelerin zamanı da yaklaşmıştı. Bereket versin ki, sıkıntılarını giderecek bir şey çıktı ortaya.

Jean, sevgilisini bir akşam çok heyecanlı buldu. Olympe, Morvan'da bir ninenin yetiştirdiği, zavallı bir küçük çocuğun öyküsünü anlatmıştı. Babasıyla anası Paris'teymiş, odun satarlarmış. Aylardır mektup yazmıyor, para da yollamıyorlarmış. Nine de birdenbire ölmüş. Denizciler çocukcağızı büyüklerine vermek için Yonne kanalından Paris'e gitmişler; ama kimse yokmuş artık. Oduncu dükkânı kapanmış, çocuğun anası sevgilisiyle çekip gitmiş, babası da ayyaşın biriymiş, dükkânı batırıp ortadan kaybolmuş. Şu yasal ailelerin gidişi de gidiş hani! Zavallı çocuk, daha altı yaşında, ekmeksiz, giysisiz bir durumda sokaklarda kalmış.

Gözleri yaşaracak ölçüde duygulanıyordu, sonra birdenbire:

“Onu yanımıza alsak... Ne dersin?” diye sordu.

“Deli misin sen?”

“Neden?” İyice sokuldu ona, nazlı nazlı, “Biliyorsun, senden bir çocuğum olmasını çok istemiştim,” dedi. “Bunu büyütürüz, yetiştiririz. İnsan sokaktan alınan çocukları da bir zaman sonra kendi çocuklarıymış gibi sevmeye başlar.”

Böylece sıkıntılarının da dağılacağını söylüyordu; tek başına, sürü sürü iğrenç düşüncelerle alıklaşmaktaydı. Bir çocuk korurdu insanı. Sonra Jean’ın masraftan ürktüğünü gördü: “Yok canım, hiçbir masrafı olmaz,” dedi. “Düşünsene, daha altı yaşında! Senin eskilerini giydiririz. Olympe bu işlerden iyi anlar, farkına bile varamayacağımızı söylüyordu bana.”

“Öyleyse kendisi alsın!” dedi Jean, kendi zayıflığına yenilmiş bir insanın keyifsizliği vardı her şeyinde. Kesin kanıtın da yardımıyla her şeye karşın direnmeye çalıştı: “Peki, ya ben buradan gidince?” Fanny’yi kederlendirmemek için çok ender söz ederdi bu gidişten, ama hep bunu düşünüyor, bir arada yaşamamanın tehlikelerine, de Potter’in hüznünlü gözlerine karşı bununla güvene geliyordu. “Başına çok dertler açar bu çocuk, ileride çok ağır bir yük olur sana!”

Fanny’nin gözleri dumanlandı:

“Yanıyorsun caniko,” dedi, “senden söz edebileceğim bir insan, bir avuntu, bana çalışma, yaşamdan tat alma gücü verecek bir sorumluluk olur.”

Jean bir dakika düşündü, onun boş evde, yapayalnız oturuşunu görür gibi oldu.

“Nerede bu yumurcak?” diye sordu.

“Bas-Meudon’da, bir denizcinin evinde, birkaç günlüğüne yanına almış adam. Sonra kimsesizler yurdu, yardım mardım...”

“İyi ya, bu kadar çok istiyorsan git getir.”

Fanny boynuna atıldı, bütün gece bir çocuk sevinciyle piyano çaldı, şarkı söyledi, mutluydu, taşkındı, değişmişti. Jean, ertesi gün trende Hettéma’ya aldıkları karardan söz etti,

adam konuyu bilir gibiydi ama karışmak istemiyordu. Köşesinde *Petit Journal*'i okumaya dalmıştı, sakallarının arasından kekeliyordu:

“Evet biliyorum, ...kadınların işi... beni ilgilendirmez...”

Sonra gazetenin üzerinden başını kaldırdı, “Karınız fazla düşçül gibi geliyor bana,” dedi.

Düşçül olsun olmasın, akşam çok şaşkın görünüyordu. Diz çökmüş, eline bir çorba tabağı almış, Morvan’lı küçük oğlanı evcilleştirmeye çalışıyordu, çocuk ayaktaydı, bedenini geriye çekmiş, kenevir saçlı, kocaman başını önüne dikmiş, konuşmaya, yemeye, hatta yüzünü göstermeye bile yanaşmıyor, güçlü, boğuk, tekdüze bir sesle aynı şeyi yineleyip duruyordu:

“Ménine gel, Ménine gel...”

“Ménine dediği büyükannesi anlaşılan. İki saattir başka bir şey alamadım ağzından.”

Jean da çorbasını içirmeye çalıştı ya sonuç alamadı. İkisi de önünde diz çökmüşler, öylece duruyorlardı, hasta bir kuzunun karşısındaydılar sanki. Biri tabağı, biri kaşığı tutuyor, içsin diye yüreklendirici, sevecen sözler söylüyorlardı.

“Sofraya oturalım biz, belki onu ürkütüyoruz; bakmazsak yer.”

Ama çocuk hep büfeye yaslandı, öyle ayakta uyuyuncaya kadar o yüreklerini parçalayan yabanıl iniltisini, “Ménine gel...” sözcüklerini yineleyerek kımıldamadan, bön bön durdu. Sonra öyle derin bir uykuya daldı ki giysisini çıkardılar, bir komşudan aldıkları ağır köylü beşiğine yatırdılar da bir saniye bile gözlerini açmadı.

Fanny kazancından gurur duyuyordu: “Bak, ne kadar güzel,” diyor, Gaussin’i bu inatçı alına, köylü yanıklığı altında ince ve kibar hatlara, kolları, böğürleri dolgun, bacakları uzun, sinirli, alt yanları daha şimdiden tüylenmiş küçük bedeninin güzelliğine hayran bırakmaya çalışıyordu. Bu çocuk güzelliğini seyrederken kendinden geçiyordu.

“Üstünü örtsene, üşüyecek,” dedi Jean. Sesi Fanny’yi bir düştten uyandırmışçasına titretti. Fanny sevecenlikle üzerini örttü çocuğun. Çocukcağız, uyumakla birlikte, uzun uzun, hıçkırır gibi iç çekiyor, umutsuzca inliyordu.

Gece de kendi kendine konuşmaya başladı:

“Guerlaude, Ménine...”

“Ne diyor? Dinle...”

“*Guerlaude*” edilmek istiyordu; ama bu yeni sözcüğün anlamı neydi? Jean, bir şey düşünmeden elini uzattı, ağır beşiği oynatmaya başladı. Çocuk yavaş yavaş yatıştı, tombul, küçük, sert avucunda, on beş gün önce ölen Ménine’inin sandığı eli tutarak yeniden uyudu.

İnsanı tırmalayan, ısırın, ötekilerden ayrı yem yiyen, yem çanağını yaklaştırdırca homurdanan bir yabanıl kedi gibiydi evde; ağzından alınan birkaç sözcük de Morvan’lı oduncuların yabanıl dilindendi, onun memleketinden olan Hettéma’lar olmasa, kimsecikler anlayamazdı söylediklerini. Bununla birlikte, iyi bakımlar, tatlılıklar sonunda birazcık, kendi deyimiyle “*un pso*” evcilleştirilebildi. Üzerindeki paçavraları sıcak ve temiz giysilerle değiştirmeye razı oldu, oysa ilk günlerde bunları yaklaştırdılar mı, üzerine tazı postu geçirilmek istenen bir çakal gibi kudurup kükrüyordu. Sofrada yemek yemesini, çatal bıçak kullanmasını, adını sordukları zaman da memlekette kendisine “Josaph” dediklerini söylemesini öğrendi.

Ama en ufak, en ilkel bilgileri vermeye gelince, şimdilik böyle şeyleri hiç düşünmemek gerekirdi. Orman ortasında bir kömürcü kulübesinde büyümüşü, denizin gürültüsü bir kabuğun sarmalını bırakmadığı gibi, gürültülü patırtılı bir doğanın uğultusu da bu küçük orman çocuğunun koca kafasını bırakmıyordu bir türlü; ne bu koca kafaya başka bir şey sokabilmeye, ne de onu en soğuk havalarda bile evde tutmaya olanak vardı. Yağmurda, karda, çıplak ağaçlar buzdan mercanlar gibi dikilirken, kaçıp gidiyor, çalılıklarda dolaşı-

yor, avcı dağ gelinciklerinin becerikli acımasızlığıyla inleri karıştırıyor, açıklıktan bitkin düşüp de eve döndüğü zaman, parça parça olmuş ceketinin içinde, karnına kadar çamura batmış pantolonunun cebinde hep uyuşmuş ya da ölmüş bir hayvan, bir kuş, bir köstebek, bir tarla faresi, o da yoksa tarlalardan sökülmüş pancarlar, patatesler bulunuyordu.

Bir köylü manyaklığıyla karışmış olan bu avcılık ve yağmacılık içgüdülerini hiçbir şey yenemiyordu. Josaph parlayan her şeyi, bakır düğmeleri, boncukları, çikolata kâğıtlarını bir yerlere sokuşturuyor, kapıp alıyor, hırsız saksağan gömülerine götürüyordu. Tüm bu ganimetler onun için belirsiz ve genel bir ad alıyordu: erzak. Sözler, yumruklar, silleler, her şeyin ve herkesin sırtından erzak edinmesine engel olamıyordu.

Yalnız Hettéma'lar buluyorlardı bunun çaresini, desinatör elinin altında, küçük vahşinin pergellerin, renkli kalemlerin çekimine kapılarak çevresinde dolaştığı masanın üstünde bir köpek kamçısı bulunduruyor, yumurcak yaklaştı mıydı bacaklarında şaklatıyordu. Ama sanki *Ménine* ölürken kendisini her türlü sevgiden yoksun bırakmışçasına, çocuk onlara da sinsi, çekingen davranmasına, tatlı şımartmalarla bile evcilleşmemesine karşın, Jean ile Fanny böyle tehditlere başvuramıyorlardı. Fanny, güzel koktuğu için, onu arada sırada kucığında tutabiliyordu, ama Gaussin, ne kadar yumuşak davranırsa davranırsın, karşısında o ilk günkü sakıngan bakışlı, pençeleri gerilmiş yırtıcı hayvanı buluyordu her zaman.

Çocuğun bir türlü yenilemeyen, nerdeyse içgüdüsel tiksintisi, ak kirpikli, ufak, mavi gözlerinin garip kötülüğü, her şeyden çok da Fanny'nin yaşamlarına birdenbire giren bu yabancıya duyduğu kör ve içten sevgi, sevgilisini yeni bir kuşkuyla kaygılandırıyordu. Belki de kendi çocuğuydu bu, bir dadının ya da üvey annesinin yanında büyümüştü; o sıralarda Machaume'un öldüğünü de öğrenince, meraklanmakta haklı olduğunu düşündü. Geceleri, bazı bazı, kendi

eline yapışan –çünkü çocuk uykunun, düşlerin bulanıklığı içinde, elini hep *Ménine*’e uzattığını sanıyordu– bu küçük eli tutarken, içinde sakladığı, açıklayamadığı kaygıyla, küçük yarattığın sıcaklığı kendi içine işledikçe, doğumunun gizlemişliğini öğreneceğini umarak “Kimsin? Nerden geliyorsun?” diye soruyordu ona.

Ama ölmüş karısının mezar parasını ödeyebilmek için yardım istemeye gelen Legrand baba, Josaph’ın beşiğini görüp de kızına, “Vay anasını! Bir yumurcak ha! Çok mutlusundur herhalde! Hiç çocuğun olmamıştı,” diye haykırınca, Gaussin’in kaygısı geçti.

Öylesine sevindi ki, masraf defterine bakmadan ödedi parayı, Legrand babayı öğle yemeğine alıkoydu.

Paris’le Versailles arasında işleyen tramvaylarda çalışan, şarapla, inmeyle zehirlenmiş, yas nedeniyle taktığı kara şerit yüzünden gerçek bir cenaze memuru şapkasına benzeyen meşin şapkasının altında her zaman dinç ve keyifli görünen yaşlı arabacı, kızının efendisinin kendisini böyle ağırlayışından çok hoşlanmışa benziyordu. Bundan sonra, zaman zaman onlarla çorba içmeye geldi. İyice kazınmış şiş yüzünün üstünde apak soytarı saçları, tantanalı sarhoş tavırları, kamçısına gösterdiği saygı, onu dikkatli bir dadı gibi, güvenli bir yere koyması Jean’ı çok etkiliyordu; çok geçmeden büyük bir dostluk başladı aralarında. Bir gün yemeklerini bitirmek üzere oldukları bir sırada, Hettéma’lar çıkageldiler. Bayan Hettéma:

“Kusura bakmayın, bilmiyorduk, ailece toplanmışsınız,” dedi kırta kırta. Bu sözler Jean’ın suratına alçaltıcı bir tokat gibi çarpıldı.

Ailesi! Başını masanın üzerine koyup horlayan bu bulunmuş çocuk, iki kuruşluk kamçısının altı ay dayandığını, yirmi yıldır da sapını değiştirmedikçe belki yüzüncü kez anlatan, ağzının köşesinde bir pipo, pis bir sesle konuşan bu yaşlı, beyni sulanmış korsan eskisi, öyle mi? Ailesi, hadi canım!

Nasıl bu çökmüş, bu yorgun, bu sigara dumanları arasında dirseklerine dayanan Fanny Legrand karısı değilse... Bütün bunlar, bir yıla kadar yolculuk karşılaşmalarının, masa arkadaşlarının dalgası içinde yaşamından silinip gidecekti.

Ama zayıflığını hoş görebilmek için dört elle sarıldığı bu düşünce, başka zamanlarda, düşer gibi olduğunu, aşağıya çekildiğini duyunca kendisine güven, huzur verecek yerde, çevresine sıkı sıkı sarılmış bağların ağırlığını duyurmaktaydı. Çok acı olacaktı bu gidiş, bir ayrılış değil, on ayrılıştı, geceleri avcuna düşen bu minik çocuk elini bırakmak çok zor gelecekti ona. La Balue'yü, küçücük kafesinde ılık çalıp öten, demir hücrede bir kardinal gibi sırtını büken sarıasma kuşunu bırakmak bile zordu; evet, La Balue bile yüreğinde küçük bir köşeye yerleşmişti, onu buradan çıkarmak canını yakacaktı.

Ama ne olursa olsun, önlenmez ayrılık yaklaşıyordu; doğayı şenlendiren, görkemli haziran ayı, birlikte geçirecekleri son haziran olacaktı belki de. Bu muydu onu böyle sinirli, böyle öfkeli kılan, Josaph'ı eğitmek için girişilen çabalar mı? Küçük Morvan'lıyı çok sıkıyordu bu iş, görmüyordu, sözcükleri söylemiyordu, çiftliklerin avlu kapılarının ardına dayanan direkler gibi bir çizgiyle kapalı duruyordu alnı, saatlerce böyle kalıyordu harflerin önünde. Gaussin hoşgörülü davranmaya çalışıyordu, ama bu kadın niteliği durmadan yenilerten kavgalarda şiddet ve gözyaşı olup köpürüyordu. Fanny o kadar aşağılıyordu ki, sevgilisinin gençliğine, eğitime, ailesine, yaşamın iki yazgı arasında daha da büyüteceği bir kin, öyle bir hınç besliyordu ki, sevgilisini en duyarlı noktalarından vurmasını öyle iyi biliyordu ki, Jean da kızıp karşılık veriyordu en sonunda.

Ne var ki onun öfkesi bir dikkat, iyi yetişmiş erkeklere özgü bir acıma duygusu, fazla acılı, fazla kolay oldukları için indirilmemiş yumruklar saklıyordu. Oysa Fanny hem solumsuzdu, hem arsız, orta malı kadınlar gibi öfkelere kapı-

lıyor, her şeyi bir silah olarak kullanıyor, yol açtığı acının sınırlarını kurbanının yüzünde acımasız bir sevinçle izliyor, sonra birden kollarına atılıp özür diliyordu.

Sofraya oturup güzelce yerleştikten sonra, çorba kâsesinin kapağını kaldıracakları ya da tam bıçaklarını kızartmaya uzatacakları sırada, birden patlayıveren bu kavgalara tanık olan Hettéma'ların yüzünü bir görmeliydi. Hazır sofranın üstünden gülünç bir şaşkınlıkla bakıyorlardı birbirlerine. Yemeği yiyebilecekler miydi, yoksa şu but, tabakla, salçayla, fasulyeyle birlikte bahçeyi mi boyalayacaktı?

Ne zaman bir araya gelmek söz konusu olsa, “Kavga yok ha!” diyorlardı. Fanny bir pazar, duvarın üzerinden ormanda bir öğle yemeği yemek önerisinde bulunurken de bu sözcüklerle karşılaştı. Yok canım! Bugün atışmazlardı, hava çok güzeldi! İçeriye koştu, çocuğu giydirecek, sepetleri dolduracaktı.

Her şey hazırды, nerdeyse yola çıkacaklardı, postacı dolgun bir mektup getirdi. Gaussin mektubu yollayanın imzasını görünce geride kaldı. Korunun kıyısında yetişti arkalarından, alçak sesle Fanny'ye:

“Amcamdan,” dedi. “Çok sevinçli, iyi bir ürün almış, hem de satmış. Déchelette'in sekiz bin frankını yolluyor, yeğenine de çok çok selamları var, teşekkür ediyor.”

“Yeğeni, öyle mi! Gaskonya işi yaşlı düzenbaz, sen de...” dedi Fanny, Güneyli amcalara pek güvenmiyordu artık; sonra keyifli keyifli:

“Bu parayı yatırmak gerekecek,” dedi.

Jean ona şaşkınlıkla baktı, para konularında çok duyarlı olduğunu bilirdi.

“Yatırmak mı? Para senin değil ki...”

“Ha, bak, söylememiştim sana...” Kızardı, gerçeği azıcık değiştirince soluveren bir bakışla baktı. İyi yürekli Déchelette, Joseph için yaptıklarını öğrenmiş, bu paranın da küçüğün yetiştirilmesinde kendilerine yardımcı olabileceğini yazmıştı.

“Sonra, biliyorsun, canını sıkıyorsa, veririz sekiz bin frankını; kendisi Paris’te.”

Gizlerini dinlememek için arayı epeyce açan Hettéma’ların sesi çınladı ağaçların altında;

“Sağa mı, sola mı?”

“Sağa, sağa... Göllere,” diye seslendi Fanny, sonra sevgilisine döndü: “Bana bak, saçma sapan şeyler yüzünden kendini yiyip bitirmeye başlama yine. Hey Tanrım, eski bir çiftiz biz!”

Dudaklarının bu titremeli solgunluğunu, gözlerinin bir şeyler sorarcasına küçüğü tepeden tırnağa süzüşünü iyi bilirdi; ama bu kez kıskançça bir şiddet hevesinden başka bir şey duymadı. Alışkanlığın korkaklıklarına, huzurunu kaçırmamak için ona haklar tanımaya başlıyordu. “Ne diye kendime işkence edeyim, ne diye her şeyin derinliğine ineyim? Bu çocuk onunsa, ona tüm çektirdiklerimden, kavgalarımın, sorulardan sonra, bu çocuğu yanına alırken gerçeği benden saklamasından daha basit bir şey olabilir mi! Durumu olduğu gibi kabul etmek, önümüzdeki son birkaç ayı da sakın geçirmek daha iyi değil mi?”

Vadileri andıran kuru yolunda, ağır sepetinde yemeklerini taşıyarak gidiyordu, yaşlı bir bahçıvan gibi sırtını çıkar-mıştı, boyun eğmişti; yorgundu, ana oğul da önünde, birlikte yürüyordu. Josaph koşmasına engel olan *Belle-Jardinière* giysisi içinde şık ve beceriksizdi. Fanny açık renk bir penyuvar giymişti, bir Japon şemsiyesinin altında başı ve boynu açıktı, beli kalınlaşmış, yürüyüşü gevşekti, kaytan biçimi örülmüş güzel saçlarının arasında artık gizleme çabasına katlanmadığı kocaman bir ak perçem vardı.

Önde, biraz daha aşağıda, yokuşun üstünde Hettéma çifti yuvar yuvardı. Erkek, Touareg binicilerinin şapkaları gibi kocaman bir hasır şapka geçirmişti başına, kırmızı flanelden bir giysi giymişti, yiyeceklerle, balık tuzaklarıyla, ağlarla, yengeç kapanlarıyla yüklüydü; kadın kocasının yükünü ha-

fifletmek için dev göğsüne çaprazlamasına bir av borusu takmış, yiğitçe taşıyordu, bu borazan olmadıkça desinatör orman gezintisine çıkmazdı. Karı koca hem yürüyor, hem de şarkı söylüyordu:

*Severim kürek sesini
Akşamları dalgalarda;
Severim geyik sesini...*

Olympe'nin repertuvarındaki bu duygulu sokak şarkıları bitmek tükenmek bilmezdi. İnsan bunları nereden, kapalı pancurların hangi yüz kızartıcı yarı gölgesinden topladığını, şimdiye kadar bunları kaç erkeğe söylediğini düşündü mü şarkıya eşlik eden kocasının huzuru olağanüstü bir büyüklük kazanmakta, Waterloo'daki elbombacının söylediği "Çok fazlalar!" sözü, bu adamın da filozofça gamsızlığına tıpatıp uymaktaydı.

Gaussin, arkasından gittiği kocaman çiftin bir vadi çukuruna gömülüşünü dalgın dalgın izlerken, yolda bir tekerlek gıcırtısı, çılgın kahkahalar, çocuk sesleri yükseliyordu. Birden birkaç adım ötesinde, küçük bir eşeğin çektiği bir İngiliz arabasında bir sürü küçük kız gördü, ötekilerden pek de büyük olmayan bir genç kız, bu geçilmesi güç yolda dizginleri tutuyordu.

Topluluğu oluşturanların birbirini tutmayan görünüşleri, hele belinde bir av borusu sallanan şişman kadın, önüne geçilmez bir keyifle canlandırmıştı küçük kızları, Jean'ın da bu topluluktan olduğunu anlamak güç değildi; bu nedenle genç kız çocukları bir dakika susturmaya çalıştı. Ama bu yeni Touareg şapkası daha çılgın alaylara yol açtı. Küçük arabaya yol vermek için kenara çekilen adamın önünden geçerken, biraz huzuru kaçmış, güzel bir gülümseme ondan özür diliyor, yaşlı bahçıvanın böylesine hoş, böylesine genç bir yüz olmasına şaşıyordu.

Jean çekingen bir selam verdi, neden utandığını pek anlayamadıysa da kızardı; araba yamacın tepesinde bir yol kavşağında, yağmurdan yarı yarıya silinmiş yol adlarını... *Göller yolu, Chêne du grand veneur, Fausses repouses, Vélizy yolu...* yüksek sesle okuyan körpe seslerin cıvıltısı içinde durunca, Jean geriye döndü, üzerinde tekerleklerin kadife üstünde kayar gibi gittiği, güneşten yıldız yıldız olmuş, yosunlarla kaplanmış yeşil yolda, bu sarışın gençlik kasırgasının, gülüşleri dallar altında hava fişekler gibi yükselen, bahar rengi, araba dolusu mutluluğun gözden silinişini izledi.

Hettéma'nın öfkeyle öten borazanı birdenbire düşünden sıyırdı onu. Gölün kıyısına yerleşmişler, azıkları açıyorlardı; duru suyun otlar üzerinde ak örtüyü, kırmızı flanelden gemici gömleğini yansıttığı görülüyordu uzaktan.

"Gelsenize... Istakoz sizdeydi," diye bağıırıyordu şişman adam; sonra da Fanny'nin sinirli sesi duyuldu:

"Küçük Bouchereau için mi durdun yolda?"

Jean bu Bouchereau adını duyunca titredi, bu ad birdenbire Castelet'ye, hasta annesinin yatağı başına götürmüştü onu.

Desinatör sepeti elinden alırken:

"Evet, elbette," dedi, "Büyük kız, arabayı süren, hekimin yeğenidir. Kardeşinin kızı, yanında oturur. Yazı Vélizy'de geçirirler. Güzel kızdır."

"O da güzelse artık... hele o arsız suratı!" Fanny ekmeği keserken sevgilisini gözetliyordu, gözlerinin dalıp gitmesi onu kaygılandırmıştı.

Bayan Hettéma çok ciddiye, bir yandan sucuğu çıkarıyor, bir yandan da genç kızları böyle kendi başlarına korurlarda dolaşmaya bırakmayı ayıplıyordu. "İngilizler yapar bunu, bu kız da Londra'da yetişmiş diyeceksiniz. Olsun, hiç de doğru bir şey değil bu."

"Değildir, ama kırıştırmaya pek elverişlidir!"

"Böyle konuşma Fanny!"

“Affedersiniz, unutmuştum. Beyefendi arı kızlar bulduğuna inanır.”

“Bana bakın, yemeğimizi yesek nasıl olur?” dedi Hettéma, korkmaya başlıyordu yine. Ama Fanny dünyanın tüm genç kızları hakkında ne biliyorsa hepsini sayıp dökmek istiyordu. Çok güzel öyküler biliyordu bu konuda, manastır okulları, pansiyonlar, çok temiz yerlerdi hani... Oralardan solmuş, bitmiş, erkeklerden tiksiniş olarak çıkarlardı; çocuk bile yapamazlardı artık. “İşte o zaman verirler onları size, budalalar! Arı bir kız! Arı kız diye bir şey var da sanki; sanki seçkin çevre kızları da, başka kızlar da dönen dolaptan habersizmişler gibi. Ben daha on iki yaşımıdayken, bilmediğim hiçbir şey kalmamıştı. Siz de öyleydiniz, değil mi Olympe?”

“Elbette,” dedi Bayan Hettéma, omuz silkti; ama her şeyden önce yemeğin yazgısı düşündürüyordu onu. Gaussin’in kabarmaya başladığını, kızdan kıza fark olduğunu, ailelerde hâlâ temiz kızlar bulunduğunu ileri sürdüğünü görünce, yemeğin zehir olmasından korkmaya başlamıştı.

Sevgilisi küçümsercesine:

“Ha! Aile mi dedin?” diye atıldı. “Onu da konuşalım, hele senin aileni!”

“Kes sesini! Ailemi ağzına alma!”

“Burjuva!”

“Utanmaz. Çok şükür ki bitecek artık. Yakında kurtulacağım senden.”

“Hadi, durma, bas git, asıl ben sevineceğim bu işe.”

Yüzükoyun otlara yatıp merakla kendilerine bakan çocuğun karşısında, birbirlerine küfrediyorlardı. Bu sırada gölde ve koruda yankılanarak yüz katına çıkmış korkunç bir borazan sesi kavgalarını birdenbire bastırıverdi.

“Yeter mi? Daha ister misiniz?” Şişman Hettéma kıpkırmızı olmuş, boynu kabarmıştı, onları susturmak için borazan çalmaktan başka bir çare bulamamıştı, borazan ağzında, bekliyordu.

IX

Genellikle çok uzun sürmezdi küskünlükleri, Fanny biraz şarkı söyleyip nazlı nazlı yaltaklandı mı eriyip giderdi; ama Jean bu kez fena kızmıştı, alnında aynı kırışık, aynı kin sessizliği günlerce sürdü, yemekten hemen sonra oturup çizgi çizmeye başlıyor, onunla sokağa çıkmaya da hiç yanaşmıyordu.

Ağaçlık yola tırmanan küçük arabaya, durmamacasına düşündüğü o duru gençlik gülümsemesine yine rastlamak korkusu, içinde yaşadığı bayağılığın birden beliriveren utanıcı gibiydi. Sonra bu görüntü uzaklaşan bir düş gibi, bir peri oyununun bozulan dekorları gibi bulanıklaştı, uzak korular da silindi, Jean da onu bir daha görmedi. Yalnız bir hüznün tortusu bıraktı içinde, Fanny bu hüznün nedenini sezdiğini sandı, gereğini yapmaya karar verdi.

“Tamam,” dedi bir gün sevinç içinde. “Déchelette’i gördüm. Parasını geri verdim. O da böylesinin daha iyi olduğunu düşünüyor senin gibi; benim aklım pek yatmıyor ya buna... Her neyse, oldu bitti. İleride ben yalnız kalınca, çocukla ilgilenecek. Beğenmedin mi? Hâlâ kızıyor musun bana?”

Sonra ona Roma sokağındaki eve gidişini, kendinden geçmiş insanların doldurduğu, gürültülü, çılgın kervansarayın yerinde, ciddi bir yazıyla korunan, sakın bir burjuva evi bulunca duyduğu şaşkınlığı anlattı. Galalar, maskeli balolar

yoktu artık; bu değişikliğin açıklaması da baştan savılması-na sinirlenen bir asalağın, atölyenin kapısına tebeşirle yazdığı şu sözcüklerde yatıyordu: *Aşk nedeniyle kapalı*.

“Yalan da değil dostum. Déchelette Paris’e gelince bir düşünük kadına tutulmuş, Alice Doré’ye; bir aydır yanında tutuyormuş onu, karı koca gibiler, tam karı koca gibi. Çok cici, çok tatlı bir kadıncık, uysal bir şey. Gürültüsüzce yaşıyorlar kendi başlarına. Onları görmeye gideceğimize söz verdim; av borularından, barkarollerden sonra biraz kafamız dinlenir. Neydi onun o filozofça düşünceleri? Yarın diye bir şey yok, aşk yok. Bir güzel dalga geçtim onunla!”

Jean, Madeleine’deki karşılaşmalarından beri görmediği Déchelette’e gitmeye ses çıkarmadı. O sırada, sevgilisinin bu alaycı ve mağrur âşığıyla tiksinden düşünüp kalkacak, hat-ta nerdeyse dost olacak bir duruma geleceğini söyleseler, çok şaşardı. Ama daha ilk gidişinde, kazak sakalı içinde bu iyi çocuk gülüslü, yüzünün, gözlerinin rengini kurşunlaştıran korkunç karaciğer sancılarına aldırmandan neşesini sürdüren bu adamın tatlılığıyla büyülenerek onun yanında çok rahat edişine şaşmıştı.

Alice Doré’de uyandırdığı sevgi nasıl da anlaşılıyordu! Alice Doré’nin uzun, yumuşak, ak elleri, adı gibi yaldızlı Felenekli teninin parıltısıyla ortaya çıkan, fazla dikkat çekmeyen, sarışın bir güzelliği vardı; saçlarında, gözbebeklerinde, kirpiklerini saçaklandıran, derisini tırnaklarının altına varıncaya kadar pul pul eden bir altın vardı.

Déchelette kendisini düşük bir evden, patronun sertlikleri, kabalıkları, erkeklerin bir rakamla birlikte kadının mak-yajı üzerine püskürttüğü dumanların girdabı içinden alınca, bu davranıştaki kibarlığa şaşmış, duygulanmıştı. Zavallı bir haz aracıyken, yeniden kadına dönüştüğünü görmüştü, sonra sabah olup da Déchelette, ilkesine uygun olarak, kendisini iyi bir yemek ve birkaç altınla geri yollamak isteyince, o kadar üzölmüştü ki, öyle tatlı, öyle istekli bir sesle, “Biraz

daha kalayım,” demişti ki, Déchelette geri çevirmeyi göze alamamıştı. O gün bugün biraz insanlık saygısından, biraz da yorgunluktan, rastlantının getirdiği bu balayı üzerine kapısını kapalı tutuyor, balayını rahat etmek için çok güzel düzenlenmiş yaz sarayının serinlik ve sakinliği içinde geçiriyordu. Çok mutlu bir yaşam sürüyorlardı böylece, kadın hiç görmediği, sevgi dolu inceliklere, o ise bu zavallı yaratığa verdiği mutluluğa, onun o arı minnetine bayılıyordu. Bir kadınla içli dışılığın içe işleyen büyüsünü, gönül rahatlığı içinde ikili yaşamın gizlemleri tılsımını ilk kez duyuyordu.

Roma sokağındaki atölye, Gaussin için, sahte aile yaşamı sürdüren küçük memur olarak sürüklendiği bayağı ve miskin ortamda hoş bir değişiklik oldu; sanatçı beğenileri bulunan bu bilginin, öğretisi gibi hafif ve gevşek bir Acem entarisi giyen bu filozofun söyleşilerini, Doğu perdeleri, yaldızlı Buda’lar, bronz ejderler, güneşin yüksek camlardan bambuların ince yaprakları, ağaç gibi eğrelti otlarının demetleri, su bitkileri gibi esnek, gölgeyi, nemi arayan filodendronlarla, iç içe strillijialarla kımıldayan, gerçek bahçe köşesi ışığı biçiminde indiği büyük salonun uzak ülkelere vergi lüksüne çok uygun düşen yolculuk öykülerini elden geldiğince az sözcük kullanarak anlatışını seviyordu.

Hele pazar günleri, Paris’in yaz mevsiminde çok ıssız olan bir sokağına bakan bu geniş pencere, yaprakların titreyişi, bitkilerin dibindeki serin toprağın kokusu, nerdeyse Chaville kadar bir kır havası taşıyordu, burası da koru altıydı. Hettéma’ların arkadaşlıklarıyla borazanları yoktu yalnız. Gelen giden de olmuyordu, yalnız bir kez Gaussin’le sevgili si bir akşam yemeğine gelirken, sesler duydular kapıdan. Gün batmak üzereydi, serada rakı içiliyordu, tartışma da çok ateşliye benziyordu.

“Bence beş yıl Mazas’da yatmak, ününü yitirmek, yaşamını oldukça pahalıya ödemektir. Dilekçenizi imza edeceğim, Déchelette.”

“Caoudal bu,” dedi Fanny alçak sesle, sonra titredi.

Biri de kırıncı bir kurulukla geri çeviriyordu öneriyi:

“Ben imza etmem, o herife hiçbir yardımda bulunmak istemem.”

“Bu da La Gournerie.”

Fanny sevgilisine sokulmuş, mırıldanıyordu, “Gidelim, onları görünce canın sıkılırsa...”

“Neden? Hiç de sıkılmam!” Bu adamlarla karşı karşıya gelince neler duyacağını pek hesaba kattığı yoktu, kötü deney karşısında gerilemek istemiyordu, belki de tüm istediği, zavallı aşkını oluşturan bu kıskançlığın şu andaki derecesini bilmektir.

“Yürü!” dedi.

Gün sonunun pembe ışığına girdiler, pembe ışık bir Doğu masasının çevresine serpilmiş dostların dazlak kafalarını, kır sakallarını aydınlatıyordu. Alice masanın üstündeki beş altı kadehe anasonlu ve süt rengi bir içki dolduruyordu. Kadınlar öpüştüler. Déchelette yaylı koltuğunda sallana sallana, “Bu beyleri tanır mısınız, Gaussin?” diye sordu.

Hem de nasıl! Portrelerini vitrinlerde seyrede seyrede, en azından ikisinin yakını olmuştu. Ne kadar acı çektirmişlerdi ona, ne büyük bir kin duymuştu onlara. Onlardan sonra gelmenin kinini duymuştu, sokakta karşılaştığı zaman üstlerine atlayacak, suratlarını dağıtacak derecede büyük bir kin duymuştu! Ama bu durumun geçeceğini Fanny de söylemişti ya; şimdi bunlar onun için birer bildik yüz, nerdeyse birer akraba, yeniden bulunmuş amcalar, dayılardı.

“Delikanlı hep öyle yakışıklı!” dedi Caoudal, dev yapıyla uzanmış, gözlerini ışıktan korumak için ellerini alnında tutuyordu. “Ya Fanny, o nasıl bakalım hele?” Dirseklerinin üzerinde doğruldu, uzman gözlerini kırptı: “Yüz hâlâ fena değil; bele gelince, belini sıkığına iyi etmişsin... neyse üzülme kızım, La Gournerie senden de şişman.”

Ozan ince dudaklarını hor görüyle büktü. Bir minder yığınının üzerinde Türkler gibi oturmuştu, –Cezayir yolculuğundan beri başka türlü oturmadığını ileri sürerdi– kocaman, tulum gibiydi, ak bir orman altında sağlam bir alınla sert esir tüccarı bakışından başka, zekâ izi taşıyan hiçbir yanı kalmamıştı. Fanny’ye karşı kibar çevre insanlarına yaraşır bir dikkat, abartmalı bir kibarlık gösteriyordu. Caoudal’a bir ders vermek istiyordu sanki.

Topluluğu yağız ve kaba yüzlü iki görünüm ressamı tamamlıyordu; onlar da tanıyorlardı Jean’ın sevgilisini, en genci elini sıkarken:

“Déchelette, çocuğun öyküsünü anlattı, çok güzel bir şey yapmışınız dostum,” dedi.

“Evet, öyle, çok güzel,” dedi Caoudal Gaussin’e. “Evlat edinme... Taşralılıkla hiçbir ilgisi yok.”

Fanny bu övgülerden rahatsız olur gibiydi, bu sırada karanlık atölyede biri bir eşyaya çarptı, bir ses, “Kimse yok mu?” diye sordu.

“Ezano geldi,” dedi Déchelette.

Jean hiç görmemişti bu adamı; şimdi yaşamını düzene sokmuş, evlenmiş, Güzel Sanatlar’da bölüm şefi olmuş bu bohem, her hevese kapılan bu adamın, Fanny Legrand’ın yaşamında nasıl bir yer tuttuğunu biliyordu, tutkulu ve çok güzel mektuplarla dolu bir paket anımsıyordu. Küçük bir adam ilerledi, çökmüştü, kupkuruydu, sert bir yürüyüşü vardı, kürsüde oturmanın, yöneticiliğin verdiği alışkanlıkla elini uzaktan uzatıyordu. Fanny’yi görmek, üstelik onu bunca yıldan sonra yine güzel bulmak onu şaşırtmış gibiydi.

“Vay! Sapho!”

Elmacık kemiklerinin üzeri kaçak bir kırmızılıkla canlandı.

Onu yeniden geçmişe götüren, eski sevgililerine yaklaştıran bu Sapho adı biraz huzurunu kaçırdı.

“Gelmesini M. d’Armandy’e borçluyuz,” dedi Déchelette hemen, böylece yeni geleni durumdan haberdar etmiş oldu.

Ezano Jean'ı da selamladı; söyleşiye başlandı. Fanny durumu sevgilisinin nasıl ele aldığını görünce güvene geldi, bu sanatçı, bu erbap kişiler karşısında onunla, onun yakışıklılığıyla, gençliğiyle gurur duydu, keyifli, coşkun göründü. Akıllı fikri şimdiki tutkusundaydı onun, bu adamlarla ilişkilerini zor anımsıyordu; bununla birlikte, yıllarca birlikte oturunca, bir arada yaşayınca insan bazı huylar, alışkanlıklar kapar, bunlar da ilişkiler sona erdikten sonra bile sürerdi. Ezano'dan aldığı sigara sarışı gibi, yine onun etkisiyle Job ve Maryland tütünlerini tüm tütünlerden üstün tutuşu gibi.

Jean eskiden kendisini küplere bindirebilecek bu küçük ayrıntıyı hiçbir heyecan, hiçbir sıkıntı duymadan görüyor, böylesine sakın kalabilişine bakarak, kaçmak için ufacak bir çabanın yeteceğini sezen, zincirini törpülemiş bir tutuklunun sevincini duyuyordu.

“Ya, işte böyle, Fanny’ciğim,” diyordu Caoudal alaylı bir sesle, ötekileri gösteriyordu, “Ne çöplük değil mi? Ne kadar da kocamışlar, ne kadar da şişmanlamışlar! Yalnız biz ayakta kaldık.”

Fanny gülmeye başladı:

“Affedersiniz, albayım –bıyığı nedeniyle bazı bazı albay derdi ona– durumumuz pek de aynı değil, ben başka bir dönemdenim.”

“Caoudal eski babalardan olduğunu hep unuttur,” dedi La Gourmerie; heykeltıraş bir hareket yaptı, ama La Gourmerie onu en can alıcı noktasından vurmasını bilirdi, tiz bir sesle: “1840’ta madalya almış, 1840 oturaklı bir tarihtir!” dedi.

Bu iki dost arasında hep bir saldırı havası, hep boğuk bir kızgınlık vardı, bu yüzden birbirlerinden ayrılmamışlardı, ama bu durum bakışlarında bile, en ufak devinimlerinde bile kendini belli ederdi, hem de yirmi yıldır, ozan heykeltıraşın sevgilisini alıp götürüldü beri. Fanny’nin bir önemi yoktu artık onlar için, ikisi de başka hazlar, başka acılar tatmışlardı, ama kin sürüyordu, yıllar geçtikçe daha da derinleşmişti.

“İkimize de bir bakın Tanrı aşkına, kim kimin babası gibi gösteriyor, açıkça söyleyin!” Caoudal, kaslarını belli eden ceketinin içinde sımsıkı ayakta durmuş, göğsünü şişirmiş, içinde bir tek ak tel görünmeyen parıl parıl yelesini oynatıyordu.

“1840’ta madalya aldım. Üç ay sonra elli sekizime gireceğim. Peki sonra, neyi gösterir bu? Yaş mı ihtiyarlatır insanları? Başlarını sallaya sallaya altmışında saçmalayanlar, altmışında kambur olanlar, gevşek yürüyürlü olanlar yalnız Comédie Française’de, Konservatuar’dadır. Altmış yaşında, hey Tanrım! Otuz yaşındakinden daha dik yürür insan, çünkü kendine dikkat eder; gönül genç olduktan, ısıttıktan, gövdeyi destekledikten sonra kadın da küçümsemez adamı.”

“Öyle mi dersin?” dedi La Gourmerie, alaylı alaylı Fanny’ye bakıyordu. Tatlı gülümseyişiyle Déchelette söze karıştı:

“Ama sen gençlikten başka bir şey yoktur dersin hep, yineler durursun bunu,” dedi.

“Küçük Cousinard’ım düşüncemi değiştirdi. Cousinard, yeni modelim. Yaş on sekiz, her yanı dolgun, düzgün bir Clodion. Hem öyle iyi çocuk ki, öyle halktan ki, Halle’den bir kız, annesi kümes hayvanları satıyor Halle’de. Öyle tatlı sözleri var ki sevişirken... Geçen gün Dejoie’nin bir romanını buldu atölyede, adına baktı: *Thérèse*. Tatlı tatlı yüz buruşturup atıverdi hemen: ‘Adı Zavallı Thérèse olsaydı, bütün gece okurdum!’ Deli ediyor beni, deli!”

“Yine başladın karı koca yaşamına, öyle mi? Altı ay sonra yine bozuşma, yumruk gibi gözyaşları, çalışmadan tiksinti, önüne geleni öldürebilecek derecede bir öfke...”

Caoudal’in alnında bir hüznün belirdi:

“Hiçbir şeyin sürekli olmadığı da bir gerçek. İnsan dediğin birleşir, ayrılır.”

“Öyleyse ne diye birleşmeli?”

“Peki, sen? Yaşamının sonuna dek Felemenklinle bir arada kalacağını mı sanıyorsun?”

“Biz öyle karı koca değiliz ki. Değil mi, Alice?”

Genç kadın sofraya bir demet hazırlamak düşüncesiyle türüz otları ve yeşillikler koparmak için bir iskemlenin üstüne çıkmıştı, tatlı ve dalgın bir sesle:

“Elbette,” diye yanıtladı.

Déchelette konuşmasını sürdürdü:

“Bozuşma diye bir şey olmayacak bizim aramızda, topu topu bir ayrılma. İki aylık bir sözleşme yaptık, bu iki ayı bir arada geçireceğiz; son gün gelince de, şaşkınlığa, umutsuzluğa düşmeden ayrılacağız. Ben Isfahan’a döneceğim, yerimi bile ayırttım, Alice de hiç bırakmadığı dairesine, Labruyère sokağına dönecek.”

“Ara kattan sonra üçüncü kat, kendini pencereden atmak için bundan daha elverişli daire bulunamaz!”

Genç kadın bunları söylerken gülümsüyordu, batan günün ışıkları içinde kızıl ve parıl parıldı, elinde mor çiçeklerin ağır salkımı vardı; ama konuşmasında öyle bir derinlik, öyle bir ciddilik vardı ki hiç kimse yanıt vermedi. Yel bir serinlik getiriyordu, karşiki evler daha bir yüksek görünüyordu.

“Hadi sofraya oturalım!” diye bağırdı albay, “Daha keyifli şeyler konuşalım.”

La Gournerie sahteliği belli bir gülüşle:

“Evet, öyle, *gaudeamus igitur*... Gençlik elden gitmeden eğlenelim, değil mi, Caoudal?” dedi.

Jean birkaç gün sonra yine Roma sokağına uğradı, atölyeyi kapalı, kalın perdeyi çekilmiş buldu, mahzenlerden taraçanın çatısına kadar, her yanda donuk bir sessizlik vardı. Sözleşme bitmiş, Déchelette belirtilen zamanda gitmişti. Düşünüyordu: “Yaşamda istenileni yapmak, mantığına ve gönlüne egemen olmak güzel şey. Ben de bulabilecek miyim bu cesareti?”

Omzuna bir el dokundu:

“Merhaba Gaussin!”

Déchelette yorgun görünüyordu, yüzü her zamankinden daha sarıydı, suratı asıktı, hâlâ yola çıkmadığını, birtakım işler nedeniyle Paris'te kalmak zorunda olduğunu, o tüyler ürpertici olaydan sonra atölyeden dehşet duyduğu için Grand-Hotel'de kaldığını anlattı.

“Ne oldu ki?”

“Öyle ya, bilmiyorsunuz, Alice öldü. Kendini öldürdü. Durun bir dakika, bana mektup var mı, bir bakayım.”

Hemen sonra geri döndü, bir yandan sinirli parmaklarıyla gazetelerin kuşaklarını yırtarken, bir yandan da boğuk boğuk, uykuda gezen bir insan gibi, yanında yürüyen Gaussin'e bakmadan konuşuyordu:

“Evet, öldü, bize geldiğiniz akşam da söylediği gibi, pencereden attı kendini. Ne yaparsınız? Ben bilmiyordum, aklıma bile gelmezdi. Gideceğim gün bana çok sakın bir sesle, ‘Beni de götür Déchelette, beni yalnız bırakma, artık sensiz yaşayamam,’ dedi. Gülüyordum bu düşünceye. Oraya, o insanların arasına bir kadınla gidebileceğimi aklınız alır mı? Çöl, sıtma, açıkta geçen geceler. Akşam yemeğinde yine yineledi: ‘Seni rahatsız etmem, ne kadar uslu davranacağım, göreceksin.’ Sonra beni üzdüğünü görünce, fazla ısrar etmedi. Sonra Variété’ye gittik, bir locaya oturduk. Bütün bunlar önceden kararlaştırılmıştı. Mutlu görünüyordu, hep elimi tutuyor, ‘Çok iyiyim,’ diye mırıldanıyordu. Ben gece yola çıkacaktım, arabayla evine götürdüm; ama ikimiz de ke-derliydik, konuşmuyorduk. Kendisini bir iki yıl rahat yaşatabilecek bir kese attım cebine de teşekkür bile etmedi. Labrüyère sokağına gelince, benim de yukarı çıkmamı söyledi. İstemiyordum. “Ne olur, yalnız kapıya kadar,” dedi. Ama burada sağlam durdum, girmedim. Yerim ayrılmıştı, çantam hazırды, sonra yola çıkacağımı da kaç kez söylemiştim. İçimde bir sıkıntıyla aşağıya iniyordum, ‘Senden daha çabuk...’ gibi bir şeyler söylediğini duydum, ama ancak aşağıda, sokakta anladım. Of!..”

Durdu, artık kaldırımda her an gördüğü korkunç görün-
tünün, o hırıldayan, kımıltısız, kara yığının önünde, gözleri
yerdeydi.

“İki saat sonra öldü, tek sözcük söylemeden, dert yanma-
dan, o altın gözbebeklerini üzerime dikerek. Acı çekiyor
muydu? Beni tanımış mıydı? Giyinik olarak yatağının üzeri-
ne yatırmıştık, başında dantelli, büyük bir örtü vardı, beyni-
nin yarasını gizlesin diye. Çok solgundu, şakağında biraz
kan vardı, hâlâ güzeldi, öyle tatlıydı ki. Ama o durmadan ge-
len, bir türlü kesilmek bilmeyen kan damlasını silmek için
eğildiğim zaman, bakışı kızgın ve korkunç bir anlatıma bü-
rünüyormuş gibime geldi. Zavallı kızın üzerime fırlattığı ses-
siz bir ilenç. Öyle ya, bir zaman daha kalsam ya da onu, o
her şeye hazır, zararsız kızcağızı da birlikte götürsem ne olur-
du sanki? Hayır, gurur... söylenen sözde inat... İşte böyle, bo-
yun eğmedim, o da öldü, benim yüzümden öldü, oysa sevi-
yordum onu.”

Öfkeleniyor, sesini yükseltiyor, Amsterdam sokağın-
dan geçerken dirsek dirseğe geldiği insanları şaşırtıyordu;
Gaussin de eski evinin önünden geçiyor, balkonunu, ve-
randasını görüyor, aklı Fanny’ye, kendi sorunlarına gidi-
yor, titremeye başlıyordu. Déchelette konuşmasını sürdür-
üyordu:

“Montparnasse’a götürdüm onu, dostsuz, akrabasız.
Her şeyine tek başıma bakmak istedim. O gün bugün hep
böyleyim, hep aynı şeyi düşünüyorum, yakamı bırakmayan
bu saplantıyla yola çıkmayı göze alamıyorum, onunla birlik-
te öylesine mutlu iki ayımı geçirdiğim evimden kaçıyorum...
Dışarıda yaşıyorum, dolaşıp duruyorum, eğlenmeye, bir kan
çizgisinin altında beni suçlayan o ölü gözünden kurtulmaya
çalışıyorum.”

Bu pişmanlıkla fışkırıp öyle iyi, yaşamaya öyle tutkun,
küçük, yassı burnunun üzerine kayan iki damla iri gözyaşı-
yla durdu:

“Dostum, pek de kötü bir adam değilim ben, ama... ne de olsa biraz ileri gittim,” dedi.

Jean onu avutmaya çalışıyor, her şeyi bir rastlantıya, bir kötü yazgıya yüklüyordu; ama Déchelette başını sallıyor, dişlerini sıkıyor, “Hayır, hayır... Ben kendimi hiçbir zaman affetmeyeceğim, kendimi cezalandırmak isterdim,” diye yineliyordu.

Kendini cezalandırmak isteği hiç içinden çıkmadı, dostlarına, daireden çıkma saatinde almaya geldiği Gaussin’e hep bundan söz ediyordu.

Caoudal da, ötekiler de, “Git buradan, Déchelette. Yolculuk et, çalış, sıkıntın dağılır o zaman,” diye yineliyordu, bu saplantı, kötü bir insan olmadığını yinelettirip durması, dostlarını biraz kaygılandırıyordu. En sonunda, bir akşam, yola çıkmadan önce atölyeyi bir daha görmek istediği için mi, yoksa acısına son vermeye kesinlikle karar verdiği için mi, bilinmez, evine döndü. Ertesi sabah, dış mahallelerden inip işlerine giden işçiler, onu kapısının önündeki kaldırımda, sevdiği kadın gibi canına kıymış, aynı umutsuzluk acısıyla kendini sokağa atıp kafatası ikiye ayrılmış bir durumda buldular.

Yarı aydınlık atölyede büyük bir kalabalık, sanatçılar, modeller, oyuncu kadınlar, son eğlencelerde bol bol dans edip yemek yiyenler birbirlerine giriyorlardı. Mumların kısa alevleri altında bir çiğneme, fısıldama gürültüsü, bir küçük kilise uğultusu vardı. Sarmaşıklar, yapraklar arasından, balo gecesi Gaussin’in sevgilisiyle tanıştığı, türüz otlarıyla gölgelemiş basık sedirin üzerinde, başının çirkin yarasına sarık gibi bir şey sarılmış, geri yanı dal dal altın çiçekli bir ipek kumaşla örtülüp upuzun uzatılmış cesede, ayrılışı, son çözülüşü söyleyen ak ellerine bakıyorlardı.

X

Zaman zaman, bu ayrılmalar yüzünden de ölünmüş demek! Şimdi yine atışmaya başladılar mı Jean artık gideceğinden söz etmeyi, öyle öfkeli öfkeli “Çok şükür yakında bitecek!” diye bağırmayı göze alamıyordu. Fanny hemen bulurdu verilecek yanıtı: “İyi ya, git, ben de öbürü gibi yaparım, kendimi öldürürüm.” Onun bakışlarından, söylediği şarkıların hüznünden, sessiz sessiz dalıp gidişlerinden sezer gibi olduğu bu tehdit yüzünden tüyleri ürperecek derecede kaygılanıyordu.

Konsolosluk ataşeleri için bakanlık stajının sonu olan sınavı da vermişti bu arada; iyi bir derece almıştı, boş yerlerden birine atanacaktı; artık bir hafta, bir gün sorunuydu bu iş. Çevresinde, güneşlerin gittikçe daha çabuk battığı bu mevsim sonunda, her şey kış değişikliklerine doğru koşuyordu. Fanny bir sabah pencereyi ilk seslere açınca:

“Aa!” diye bağırdı, “kırlangıçlar gitmiş!”

Yazlıktaki burjuva evlerinin pancurları birbiri arkasından kapanmaktaydı. Versailles yolunun üzerinde, yapraklar döne döne dökülüp basık göğün altında koşan bulutlar gibi yuvarlanırken, biçilmiş tarlalarda harman yığınları yükselirken, göç arabaları, denklerle, çiçeklikler üzerinde yeşil bitki sorguçlarıyla büyük kır omnibüsleri birbirini izliyordu. Yeşillik yokluğuyla soyulmuş, ufalmış meyve bahçesinin ardın-

da, kapanmış köşkler, kırmızı çatılı çamaşırhanelerin kurutma yerleri, kasvetli bir görünüm biçiminde uzanıyordu. Evin öbür yanında, artık açığa çıkan demiryolunun kurşun rengi kuru boyunca uzandığı görülüyordu.

Onu burada, bu hüznün içinde yalnız bırakmak ne büyük acımasızlıktı. Şimdiden yüreğinin yumuşadığını duyuyordu; vedalaşma cesaretini hiçbir zaman bulamayacaktı kendinde. Fanny'nin güvendiği de buydu işte, bu son dakikayı bekliyordu, şimdilik sakindi, hiç sözünü etmiyordu böyle şeylerin, önceden bildikleri, önceden kabul ettikleri gidişi engelleme sözüne bağlı kalıyordu. Jean bir gün şu haberle döndü:

“Atanmam geldi.”

“Ya! Nereye?”

Fanny ilgisiz bir biçimde soruyordu ya dudaklarının ve gözlerinin rengi soluvermişti, yüzünde öyle bir kasılma vardı ki, Jean daha fazla bekletmedi onu: “Hayır, hayır... şimdilik bir şey yok... sıramı Hedouin'e bıraktım... altı ay kazanıyoruz böylece?,” dedi.

Bir gözyaşları, kahkahalar, çılgın öpüşler taşkınlığıdır başladı. “Teşekkürler, teşekkürler,” diye kekeliyordu Fanny, “Ne hoş bir yaşam sürdüreceğim şimdi sana! Beni kötü eden buydu, biliyor musun, bu gidiş düşüncesi idi.” Şimdi buna daha iyi hazırlanacak, yavaş yavaş boyun eğecekti. Hem altı ay sonra mevsim de böyle güz olmazdı, ölüm duyguları uyandırmazdı insanın içinde.

Sözünde durdu. Ne sinirlenmeler kalmıştı, ne de kavgalar, çocuğun neden olduğu sıkıntıları önlemek için de onu Versailles'da yatılı okula vermeyi düşündü. Joseph pazardan pazara çıkıyordu okuldan, bu yeni yaşayış asi ve yabanıl yaradılışını değiştiremiyorsa da hiç değilse ikiyüzlülüğü öğretiyordu ona. Huzur içinde yaşayıp gidiyorlardı. Hettéma'larla birlikte akşam yemeklerinin tadı da fırtınasız çıkarılıyordu, en sevgili parçaları çalmak üzere piyanonun kapağını yeniden açmışlardı. Ama Jean her zamankinden de kaygılı, her

zamankinden de şaşkındı gerçekte, zayıflığının kendini nere-
lere kadar götüreceğini düşünüyordu, bazı bazı konsolosluk-
tan vazgeçmek, merkezdeki servislerden birine girmek geli-
yordu aklına. Paris'te kalırdı böylece, birlikte oturma sözleş-
mesi alabildiğine uzatılırdı; ama o zaman da tüm gençlik
düşleri yerle bir olur, evdekileri umutsuzluğa gömer, babasıy-
la da bozuşurdu, babası hiçbir zaman bağışlamazdı bu el çe-
kişi, hele nedenlerini öğrendikten sonra.

Hem de kim için? Artık sevmediği, sevmediğini eski sevgi-
lilerinin karşısında iyice anladığı, yaşlanmış, rengi solmuş bir
yaratık için. Hangi büyü böyle bir arada tutuyordu onları?

Ekimin son günlerinde bir sabah trene biniyordu, gözle-
rine dikilen bir genç kız bakışı, birden korudaki karşılaşma-
yı, anısı aylar boyunca yakasını bırakmamış olan o ıslıl ıslıl
çocuk kadın güzelliğini getirdi aklına. Dallar altında güneşin
öylesine hoş bir biçimde beneklediği giysiyi giymişti yine,
ama üzerinde geniş bir yolculuk mantosu vardı; vagonda ki-
taplar, küçük bir çanta, sazlardan ve son çiçeklerden yapılmış
bir demet, Paris'e dönüşü, yazlığın sonunu anlatıyordu.
O da kendisini tanımıştı, kaynak suları gibi duru gözlerinde
bir yarım gülümseme titriyordu; bir saniye her ikisinin de
içinde aynı düşüncenin söylenmeyen anlaşması doğdu.

"Anneniz nasıl, M. d'Armandy?" diye sordu birden yaş-
lı Bouchereau. Jean'ın gözleri kamaşmıştı, bir köşede solgun
yüzünü eğip kitap okuyan yaşlı adamı o zamana kadar gör-
memişti.

Jean sorulanlara yanıt verdi, yakınlarının ve kendisinin
anımsanması çok duygulandırmıştı onu, genç kız da annele-
rine gösterdiği bakımdan dolayı amcasına hoş bir teşekkür
mektubu yazmış olan minik ikizleri sorunca Jean iyice duy-
gulandı. Onları tanıyordu demek! İçi sevinçle doldu; ama o
gün olağanüstü bir duyarlılığı vardı anlaşılan, Paris'e döndük-
lerini, Bouchereau'nun tıp derslerine başlamak üzere oldu-
ğunu öğrenince hemen kederleniverdi. Onu bir daha göre-

meyecekti artık. Pencereden bakılınca kaçır gibi olan, az önce pırıl pırıl tarlalar şimdi kasvetliydi, tutulmuş bir güneşin ışıyla aydınlanmış gibi görünüyordlardı gözlerine.

Tren uzun uzun düdüğü çaldı; geliyorlardı. Selam verdi, onlardan ayrıldı, ama gardan çıktıktan sonra yeniden karşılaştılar, Bouchereau da kalabalığın gürültüsü içinde, gelecek perşembeden sonra evinde, Vendôme alanında olacağını haber verdi. Canı kendileriyle bir bardak çay içmek isterse... Kız amcasının kolundaydı, Jean'a öyle geldi ki hiçbir şey söylemese de o çağırıyordu kendisini.

Bouchereau'ya gitmeye, sonra gitmemeye –öyle ya, boşu boşuna üzüntüler yaratmanın ne yararı vardı?– birçok kez karar verdikten sonra, yakında bakanlıkta büyük bir balo olacağını, bu baloda kendisinin de bulunması gerektiğini söyledi Fanny'ye. Fanny giysisini gözden geçiriyor, ona ak kravatlar ütüliyordu; ama perşembe akşamı gelip çatınca evden çıkmak için en ufak bir istek duymadı. Ama sevgilisi bu angaryanın gerekliliği üzerinde düşünceler yürütüyor, tüm zamanını aldığı, onu bencilce tuttuğu için kendi kendini suçluyordu, razı olması için her şeyi yapıyor, sevecen oyunlarla giysisini giydiriyor, kravatının düğümünü, saçlarının kıvrımını düzeltiyor, hiç durmadan alıp alıp şöminenin üzerine bıraktığı sigaradan parmakları koktuğu, onunla dans edecek kızların bu yüzden suratları buruşacağı için gü-lüyordu. Jean da Fanny'nin böyle çok neşeli, çok iyi olduğunu gördükçe yalanından dolayı pişmanlık duyuyordu. Fanny “Ben istiyorum, gitmelisin,” diye dayatmasa, onu tatlılıkla dışarıya, yolun karanlığına itmeseydi, Jean seve seve yanında, ateşin başında kalırdı.

Döndüğünde bayağı geç olmuştu: Fanny yatmıştı, yorgunluk uykusu üzerinde yanan lamba Jean'a üç yıl öncesini, öğrendiği korkunç şeylerden sonra tıpkı böyle döndüğünü anımsattı. Ne kadar korkak davranmıştı o zaman! Nasıl bir sapıklığa kapılmıştı da zinciri koparacak yerde daha sağlam

bağlanmıştı? Bir bulantı yükseldi dudaklarına tiksintiden. Oda da, yatak da, kadın da aynı oranda tiksinti veriyordu ona; lambayı aldı, usulca yandaki odaya götürdü. Başına geleni düşünmek için öyle yalnız kalmak istiyordu ki... Ah, hiçbir şey gelmemişti başına nerdeyse hiçbir şey.

Seviyordu,

Her zaman kullandığımız, sıradan sözcüklerde gizli bir yay vardır, bazı bazı bu yay birdenbire sonuna kadar açılır onları, olağanüstü içtenlikleriyle açıklar bize; sonra yine büzülür, sözcük yine o sıradan konumuna döner, alışkanlıkla, yinelenmeyle yıpranır, yine yitirir önemini. Aşk da bu sözcüklerden biridir; onu bir kez tüm aydınlığıyla görmüş olanlar, bir saatten beri Jean'ın duyduklarını, içinde pek ayrımına varmadan yaşadığı tatlı sıkıntıyı anlayacaklardır.

Orada, Vendôme alanında, uzun uzun konuştukları o salon köşesinde, engin bir esenlikten her yanını saran bir büyüden başka bir şey duymuyordu. Ancak dışarıya çıktuktan, kapı kapandıktan sonra, çılgınca bir sevince, tüm damarları açılıyormuşçasına bir kendinden geçişe tutulmuştu: "Tanrım, ne oldu bana böyle?" Evine dönerken içinden geçtiği Paris, ona perili, yepyeni, pırl pırl görünüyordu. Evet, gece hayvanlarının başiboş dolaştıkları, sarı sokak fenerinin altında lağımların pisliğinin yükseldiği, yayıldığı, guruldadığı bu saatte, o Sapho'nun her türlü haz düşkünlüğüne meraklı sevgilisi, bu Paris'i görmüştü işte. Başı vals nağmeleriyle dolu bir durumda balodan dönen, ak süsleri altında bu nağmeleri yıldızlara yineleyen bir genç kızın görebileceği Paris'i, içinde arı ruhlar açılan duru ay ışığıyla yunmuş, tertemiz Paris'i görmüştü! Sonra birden, istasyonun kötü barınağa pek yakın olan geniş merdiveninden çıkarken, yüksek sesle, "Ama onu seviyorum, seviyorum!" dediğini ayırmamış, durumunu böyle öğrenmişti.

“Geldin mi Jean? Ne yapıyorsun?”

Fanny sıçrayarak kalktı, onu yanında bulamayınca ürpermişti. Şimdi gidip onu öpmesi, yalanlar atması, bakanlık balosunu anlatması, güzel tuvaletler görüp görmediğini, kimlerle dans ettiğini söylemesi gerekiyordu; ama Jean öbürünün anısının etkisindeydi, bu işkenceden, hele o çok korktuğu okşayışlardan kurtulmak için, acele bir iş uydurdu, Hettéma’nın resimlerini...

“Ateş yak, üşüyeceksin.”

“Yok, yok...”

“Hiç değilse kapıyı açık bırak da lambanı göreyim...”

Yalanı sonuna dek sürdürmek, masayı, resimleri yerleştirmek zorundaydı; sonra oturdu, kımıldamıyor, soluğunu tutuyor, düşünüyor, anımsıyordu; sonra düşünüyü belirleyebilmek için, uzun bir mektupla Césaire’e anlatıyordu onu, bu arada gece yeli dalları kımılatıyor, dallar hiçbir yaprak hışırtısı vermeden çıtırdıyordu, homurdana homurdana trenler geçiyordu birbiri ardından, ışıktan rahatı kaçan La Balue de küçük kafesinde çırpınıyor, kararsız çılgınlıklar kopararak bir tünekten öbürüne atlıyordu.

Her şeyi söylüyordu mektubunda, korudaki karşılaşmayı, vagonda olanları, akıl danışmaya gittikleri gün çok kasvetli ve acılı gördükleri bu salonlara girerken duyduğu heyecanı anlatıyordu, kapılarda gizli fısıltılar, iskemleden iskemleye kederli bakışlar vardı o zaman, oysa şimdi uzun, ışıklı bir dizi biçiminde, canlılıkla, neşeyle açılıyorlardı. Bouche-reau’nun o sert yüzü, kalın kaşlarının altında o kara, araştırmacı gözleri bile yoktu, evinde eğlenilmesini kabul eden iyi bir adamın dinlenmiş, babacan yüzü vardı.

“Birden bana doğru geldi, hiçbir şey göremez oldum. Adı Irène, dostum, güzel bir kız, her şeyinden iyilik akıyor, saçlarında İngiliz kızlarının saçlarındaki şu yaldızlı karalık var, sonra hep gülmeye hazır çocuk dudakları. Yok, yok, birçok

kadının insanı sinirlendiren o neşesiz gülüşü değil; gerçek bir gençlik ve mutluluk belirtisi. Londra'da doğmuş; babası Fransız; şivesi hiç de bozuk değil, yalnız kimi sözcükleri hayranlık verici bir tatlılıkla söylüyor, yaşlı Bouchereau'nun gözlerine her seferinde bir okşayış getiren, çatlak bir 'amca' deyişi var. Bouchereau, kardeşinin pek kalabalık ailesinin yükünü hafifletmek için, iki yıl önce klinik şefiyle evlenen ablasının yerine getirmiş Irène'i. Ama Irène hekimlere göre bir kız değil doğrusu. Nişanlısından, her şeyden önce, öldükleri zaman cesetlerinin İnsanbilim Kurumu'na bırakılmasına ilişkin kesin bir söz isteyen genç bilginin saçmalığını anlatırken ne kadar güldürdü beni! Bir göçmen kuş, başka bir şey değil o. Gemileri, denizi seviyor; açıklara yönelmiş bir tekneyi görmek gönlünü sevinçle dolduruyor. Serbestçe, arkadaşıca anlatıyordu bunları bana; güzelliği Paris kızlarının güzelliği, ama her davranışına İngiliz hanımlığı sinmiş. Sesi, gülüşü, zevklerimizin uygunluğu beni sarhoş etmişti; bir de yaşamımın mutluluğunun şuracıkta, elimi uzatınca tutabileceğim kadar yakında olduğunu, onu tutup uzaklara, serüvenli mesleğimin beni sürükleyeceği yerlere götürmekten başka işim kalmadığına iyiden iyiye inanmam."

"Gel, artık yat, caniko!.."

İrkiliyor, duruyor, yazdığı mektubu içgüdüyle saklıyor!

"Az sonra. Uyu, sen uyu."

Öfkeyle konuşuyor onunla, sırtını germiş, bu kadının soluyuşuna uykunun sızmasını dinliyor, çünkü çok yakınlar birbirlerine, hem de çok uzak!

"... Ne olursa olsun, bu karşılaşma ve bu aşk benim kurtuluşum olacak. Yaşamımı biliyorsun; hiçbir zaman konuşmadıysak da eskisinin aynı olduğunu, kendimi yemediğimi anlamışsındır. Ama senin bilmediğin bir şey varsa, o da mutluluğu, geleceği, her şeyi, her şeyi, her gün

biraz daha battığım bu karşı durulmaz alışkanlığa feda etmeye hazır olduğumdu. Şimdi silkinme gücünü, bende eksik olan dayanak noktasını buldum; zayıflığımın hiçbir çıkış noktası kalmasın diye, oraya ancak ve ancak özgür ve ayrılmış olarak döneceğime yemin ettim. Yarın kaçıyorum.”

Bunu ne ertesi gün yapabildi, ne daha sonraki gün. Kaçmak için bir yol bulmak gerekiyordu, bir daha dönmemek için bir bahane, “Ben gidiyorum,” diye bağırabileceği bir kavga sonu isterdi. Fanny ise, bir arada yaşayışlarının ilk günlerindeki gibi yumuşak ve neşeli davranıyordu.

Hiçbir açıklamada bulunmadan, “bitti” diye bir mektup yazmak mı? Ama bu sert kadın böyle boyun eğmezdi ki, yeniden atılırdı ileriye, otelinin, dairesinin kapısında nöbet tutmaya kadar vardırırdı işi. Hayır, tam karşıdan saldırıya geçmek, ayrılmanın zorunlu olduğuna, kesin olduğuna onu inandırmak, öfkeye, acımaya kapılmadan bunun nedenlerini bir bir saymak gerekiyordu.

Ama bu düşüncelerle birlikte, Alice Doré’nin intiharı yüzünden bir korku doğdu içine. Evlerinin önünde, kaldırımın öbür yanında, demiryoluna giden parmaklıkla kapalı, dik, dar bir sokak vardı. O Güneyli kafasında, ayrılış sahnesinden sonra sevgilisinin yola koştuğunu, traversi geçtiğini, kendisini götüren trenin tekerlekleri altına atıldığını görür gibi oluyordu. Hiç aklından çıkmıyordu bu korku, sarmaşıklarla kaplı iki duvar arasındaki parmaklığı düşünmek bile, konuşmasını ertelemek için bir neden oluyordu.

Yanında bir dostu, kendisini koruyacak, ilk bunalımı atlatmasına yardım edecek bir kimse olsaydı, yine neyse, ama dağ sıçanları gibi inlerine çekilmişlerdi, kimsecikleri tanımyorlardı. Hettémalar, o yağ tulumları, Eskimo kışları yaklaştığı için daha da hayvanlaşmış olan o canavar benciller de umutsuzluk ve terk edilmiş zavallı kadının yardıma çağıracağı kimselerden değillerdi.

XI

Bu iniş çıkışlar arasında bir gün, bakanlık masasının üzerinde, odacının saygıyla söylediğine göre, iki kez uğramış olan bir beyin kartını buldu:

C. GAUSSIN D'ARMANDY
Rhône Vadisi Daldırmacılar Başkanı
Merkez İnceleme Kurulu Üyesi
Bölge Delegatesi, vb. vb.

Césaire amca Paris'te! İpsiz delege, inceleme kurulu üyesi! Jean'ın şaşkınlığı geçmeden amca bey göründü, çam kozalakları gibi esmerdi, gözleri delidoluydu, sakalı da Ligue zamanının sakalıydı yine, ama Mısır kutnusundan ceket yerine, karnına sımsıkı oturan, küçük adama gerçekten de başkanlara yaraşır bir ağırlık veren yeni bir redingot giymişti.

Paris'e gelmesinin nedeni mi? Yeni bağların suya daldırılması için, yükseltici bir makine alımı –"yükseltici" sözcüğünü kendini kendi gözünde büyüten bir havayla söylüyordu– sonra arkadaşlarının toplantı salonunu süslemek için isteyip durdukları büstünün ısmarlanması.

"Gördün mü," diye ekledi alçakgönüllü bir tavırla "beni başkan seçtiler. Şu benim daldırma düşüncem tüm Güneyi allak bullak etti. Bir düşün hele, ben İpsiz, Fransa'nın bağlarını kurtarıyorum! Ne varsa kaçıklarda vardır, görüyorsun."

Ama yolculuğunun başlıca amacı onun Fanny'den ayrılması sorunuydu. Bu işin uzadıkça uzadığını anlamış, buna da şöyle bir el atmaya gelmişti. "İyi çıkarım bu işlerden bilirsın. Courbebaiss'e evlenmek için aftosunu bırakınca..." Öyküsüne iyice girmeden önce durdu, redingotunun düğmelerini çözdü, gerilip yusuvarlak olmuş bir küçük cüzdan çıkardı:

"İlkin şunun ağırlığından kurtar beni. Ya! Para... toprakların kurtuluşu." Yeğenin devinimine bakarak aldı, saygısından almıyor sandı: "Al, canım, al! Babanın yaptıklarının azıcığını olsun oğluna ödemek koltuklarımı kabartır benim. Hem Divonne da böyle istiyor. Konuyu biliyor, evlenmeyi, paslı çivileri sökmeyi düşünmene çok sevindi!"

Sevgilisinin Césaire'e yaptığı iyilikten sonra, onun paslı çivi deyimini biraz haksız buldu, yanıt verirken bir acılık vardı sesinde:

"Cüzdanınızı alın, amcacığım. Böyle şeylerin Fanny'yi hiç mi hiç ilgilendirmediğini siz herkesten iyi bilirsiniz."

Amca bey bir ölünün arkasından konuşurcasına:

"Evet, iyi bir kızdı," dedi, göz kırptı. "Yine de para sende kalsın," diye ekledi, "Paris'te bu baştan çıkarıcı şeyler olduktan sonra, bende durmaktansa, senin elinde kalması daha iyi; sonra düellolarda olduğu gibi ayrılışlarda da para gerektir insana."

Sonra kalktı, aklıktan öldüğünü, bu önemli sorunun yemekte, elde çatal, daha iyi tartışılacağını söyledi. Ah, bu Güneyli erkeklerin kadın konularını ele alışlarındaki alaylı hafiflik!

"Evlat, söz aramızda..."

Bourgogne sokağında bir lokantada oturuyorlardı, Jean'ın midesi küçüldükçe küçülmüştü, dişlerinin ucuyla bir şeyler alıyordu ister istemez, ama amca bey peçeteyi çenesinin altına yerleştirmiş, açıldıkça açılıyordu. "Bana kalırsa

sen bu işi fazla büyütüyorsun. Bilirim, ilk adım zordur, açıklama can sıkıcıdır, ama bu iş gücüne gidiyorsa, hiçbir şey söyleme, Courbebaisse gibi yap. Düğün sabahına kadar Mornas'nın hiçbir şeyden haberi olmamıştı. Akşam nişanlısından ayrılınca, gidip onu o bayağı şarkılı kahvesinden alıyor, evine götürüyordu. Bunun öyle doğru ve dürüst bir yol olmadığını söyleyeceksin. Ama insan kavgayı sevmezse, hele kavga edeceği kimse de Paola Mornas gibi korkunç bir kadın olursa! O iri, o yakışıklı çocuk, tam on yıldır bu ufakcık kadının karşısında tir tir titriyordu. Ondan sıyrılabilmek için açık göz davranmak, dolap çevirmek gerekiyordu. O da böyle yapmıştı.”

Courbebaisse'in düğününden bir gün önce, bir on beş ağustosta, bir yortu gününde, Césaire kıza Yvette'te bir balık avına çıkmayı önermiş; Courbebaisse de akşam yemeğine gelecek, onlara katılacakmış sözde; ertesi akşam Paris'in tozları, hava fişek iskeletleri, kandil yağları uçtuktan sonra üçü birden döneceklermiş. Olur mu olur. Titrek, basık kıyılar arasında parlayan, yemyeşil çayırları, sık yapraklı söğütleri besleyen o küçük derenin kıyısına, otlar üzerine uzanmış ikisi de. Balık avından sonra banyo. Paola ile onun böyle uslu çocuklar gibi, arkadaşça, böyle baş başa yüzmeleri ilk kez olmuyormuş; ama o gün, o ufak Mornas, kollarıyla, çıplak bacaklarıyla, ıslak giysinin kalıp gibi oturduğu o düzgün bedeniyle... belki Courbebaisse'in ona açık kart vermiş olması da... Ah! Kâfir karı... Dönmüş, gözlerinin içine bakmış sert sert.

“Bana bak, Césaire, bir daha böyle şeyler istemem.”

Césaire işi bozmaktan korkmuş, fazla dayatmamış. “Akşam yemeğinden sonra bir punduna getiririz,” diye düşünmüş. Akşam yemeğinde, hanın tahta balkonunda, patronu on beş ağustos onuruna diktiği iki bayrağın arasında pek keyifliymiş. Hava sıcakmış, kuru otlar çok güzel kokuyormuş, sokaklarda çalgıcı topluluğunun davul, mızıka sesleri duyuluyormuş.

“Bu Courbebaisse de amma can sıkı, gelse gelse yarın gelir,” diyormuş Mornas. Gözlerinde şampanyadan gelme bir parlaklık varmış, kollarını geri yormuş. “Eğlenmek istiyorum bu gece,” diyormuş.

“Ben varım ya!”

Gelmiş, balkonun gündüzki güneşten hâlâ sıcak kalmış korkuluğuna, onun yanına yaslanmış, sinsi sinsi kolunu beline doluyormuş, durumları yokluyormuş yani: “Ah Paola!.. Paola...” Şarkıcı kadın kızacak yerde gülmeye başlamış bu kez, öyle bir gülüyormuş ki, en sonunda o da başlamış gülmeye. Gece dans ettikleri, badem kurabiyeleri yedikleri şenlikten dönerken, Césaire yine girişimde bulunmuş, yine terslenmiş. Odaları bitişik olduğu için de, kadın duvarın ardından, Courbebaisse’le kendisini can sıkıcı bir biçimde karşılaştırıyor, “*Pek küçüksün, küçücüksün,*” diye şarkı söylüyormuş. Amca bey yanıt vermemek, “Öyle mi, dul Mornas?” dememek için zor tutuyormuş kendini, daha vakit erkenmiş bunun için. Ama ertesi gün, Paola erkeği hâlâ gelmediği için sabırsızlanıp kaygılanırken, Césaire okkalı bir yemeğin başına oturmuş, belli bir memnurlukla saatini çıkarmış.

“Öğle olmuş, artık tamam...” demiş cafcaflı bir havayla.

“Tamam olan ne?”

“Evlendi.”

“Kim?”

“Courbebaisse.”

Şırraaak!

“Ah, dostum, ne tokattı o öyle! Hiçbir çapkınlık serüvenimde böyle tokat yememişim. Sonra hemen yola çıkmak istedi seninki. Ama saat dörtten önce tren yoktu. Vefasız da bu arada karısıyla birlikte, İtalya’ya doğru, raylar üzerinde kayıp gidiyordu. Kadının öfkesi dinmek bilmedi, yeniden çullandı üstüme, tokatlarla, tımaklarla canıma okudu: –Ben de çok şanslıyım hani! Kapıyı üzerimizden kilitlemiştim;–

sonra bacağa saldırdı, sonra da korkunç bir sinir nöbetine tutuldu. Saat beşte yatağına götürülüyor, tutuluyor, ben de çalılar, dikenler arasından çıkıyormuşum gibi her yanım sıyrık içinde, Orsay hekimini bulmaya koşuyorum. Böyle işlerde her zaman bir hekim bulundurmalı insan yanında. Aç açına yollara düşmüşüm, düşün bir kez, sonra bir güneş, bir güneş!.. Hekimi getirdiğimde hava kararmıştı. Hana yaklaşınca bir de ne görüp ne duyayım, korkunç bir uğultu, pencerelerin altında bir kalabalık. Aman Tanrım, intihar mı etmiş? Birini mi öldürmüştü? İşin içindeki Mornas oldu mu ikinci olasılık daha akla yakındı. Hemen koşuyorum, bir de ne göreyim? Balkon Venedik fenerleriyle donanmış, bizim şarkıcı kadın da ayakta, bayraklardan birine bürünmüş tam şenliğe göre bir iş yapıyor, kendisini alkışlayan halkın yuvarısında gırtlığa kuvvet *Marseillaise*'i söylüyor. Ya evlat, Courbebaisse'in ilişkisi böyle bitti işte; her şey bir kerede oldu bitti demeyeceğim sana, aradan on yıl da geçse biraz dikkat ister yine. Ama işin en çetin yanını ben savuşturmuştum, bir o kadar dayak da seninkinden yerim istersen.

“Amcacığım, Fanny o tür kadınlardan değil ki.”

“Hadi canım,” dedi Césaire, bir sigara paketi açtı, sigaraların kuru olup olmadıklarını anlamak için kulağına yaklaştırdı. “Onu ilk bırakan sen değilsin ya...”

“Orası öyle.”

Jean sevinçle karşıladı bu sözü, oysa birkaç ay önce duysa çok üzülürdü. Amca bey de, güldürücü öyküsü de ona biraz güven veriyordu gerçekte, ama onun kabul edemediği şey, bu aylar boyunca süren iki yanlı yalan, bu ikiyüzlülük, bu bölüşmeydi, hiçbir zaman kabul edemezdi bunu, fazlasıyla beklemişti.

“Ee, sen nasıl yapmak istiyorsun?”

Genç adam kararsızlıklar içinde çırpınırken, inceleme kurulu üyesi gülümsemeler, bakışlar deniyordu, sonra ilgisiz bir havayla:

“Uzakta mı oturuyor?” diye sordu.

“Kim?”

“Şu senin sanatçı, büstüm için sözünü ettiğin şu Caoudal, canım. Hazır birbirimizi bulmuşken, gidip fiyatları öğrenirdik.”

Caoudal, ününe, çok para yemesine karşın, hep Alsace sokağında, ilk başarılarını kazandığı atölyesinde kalırdı. Césaire, yolda giderken, onun sanat değerini soruyordu; parasını verecekti elbet, ama kurul üyeleri birinci sınıf bir yapıt istiyorlardı.

“Hiç korkma amcacığım, Caoudal bu işi üzerine aldıktan sonra...” Heykeltıraşın unvanlarını sıraladı ona. Enstitü üyesiydi, Légion d’honneur almıştı, yabancı ülkelerden de birçok nişanlar almıştı, İpsiz’in gözleri büyük büyük açılıyordu.

“Onunla dostsunuz, öyle mi?”

“Çok dostuz.”

“Başkadır şu Paris! Ne iyi dostlar edinir insan burada.”

Bununla birlikte, Gaussin bu Caoudal’in Fanny’nin eski sevgilisi olduğunu, onları Fanny’nin tanıştırdığını söylemekten çekiniyordu, utanırdı. Césaire de bunu düşünüyordu sanki.

“Bizim Castelet’deki Sapho’yu yapan heykeltıraş o mudur? O ise sevgilini tanıyor demektir, ayrılmanda sana yardımcı dokunabilir. Enstitü, Légion d’honneur, kadınlar böyle şeylere çok değer verir.”

Jean yanıt vermedi, belki o da düşünüyordu ilk sevgilinin etkisinden yararlanmayı.

Amca bey tatlı tatlı gülererek sürdürüyordu konuşmasını:

“Ha, biliyor musun? Bronz babanın odasında değil artık. Divonne işi öğrenince, ben bir dikkatsizlik edip de onun senin sevgilinin büstü olduğunu ağızımdan kaçırınca, orada durmasına gönlü razı olmadı. Konsolosun huyları, en ufak değişiklikleri bile çok güç kabul etmesi, bunu yapmak, hem

de nedeni üzerinde hiç kuşku uyandırmadan yapmak zor bir şeydir. Ah, bu kadınlar! Öyle bir dolap çevirdi ki, deme git-sin, şimdi babanın şöminesi üzerinde M. Thiers tutuyor başköşeyi, zavallı Sapho da rüzgârlı odada, eski ızgaralar, kullanılmaz olmuş eşyalar arasında çürüyor; taşınırken de yaralandı, saç topuzu kırıldı, rübabı da tutmaz oldu artık. Divonne'un hışmına uğramış anlaşılan.”

Assas sokağına geldiler. Sanatçılarla dolu bu yapının al-çakgönüllü görüşünü karşısında, sulamacılar başkanı böyle sıradan bir yere yerleşmiş bir adamın yeteneği hakkında yeni kuşkulara kapıldı; ama Caoudal'ın yanına gelir gelmez, kiminle karşı karşıya olduğunu anladı:

“Yüz bin de desen olmaz, bir milyon da desen olmaz!” diye ulumaya başlamıştı heykeltıraş, oysa Gaussin ilk tüm-cesini bile bitirmemişti daha. Atölyenin karışıklığı, bırakıl-mışlığı içinde uzandığı sedirden kocaman bedenini yavaş yavaş kaldırıyordu: “Bir büst, ha! Tam da zamanını bul-dun... Şu bin parçaya ayrılmış alçı yığınının baksana bir kez... Yakında açılacak salon sergisinde göstereceğim yapıt bu, çekişle vura vura yerle bir ettim... Beyefendinin suratı ne kadar çekici olursa olsun, heykeltıraşlığa verdiğim önem bu kadar işte...”

“Gaussin d'Armandy... şey başkanı...”

Amca bey tüm unvanlarını sıralıyordu, ama çok fazlay-dılar, Caoudal da sözünü kesip genç adama döndü:

“Bana bakıyorsun, Gaussin... Yaşlanmış mıyım?”

Gerçekten de, yukarıdan yüzünün yara yerlerine, keyif ehli ve fazla yorulmuş başının çukurlarına, berelerine, kimi yerleri eski halılara dönmüş aslan yelesine, sarkık, gevşek ya-naklarına, artık kıvrıp boyamaz olduğu –neye yarar ki?–, yaldızı dökülmüş maden rengi bıyıklarına düşen bu ışık için-de yaşını iyiden iyiye gösteriyordu. Küçük model Cousinard gitmişti. “Evet dostum, kalıpcımla; görmemişsin, kerestenin tekiydi, ama yirmi yaşındaydı herif!”

Sesi kızgın ve alaylıydı, atölyeyi adımlıyor, geçmesini engelleyen sehpayı tekmeliyordu. Birden divanın üst yanındaki nakışlı bakır çerçeveli aynanın önünde durdu, çirkin bir surat buruşturmayla kendi kendini seyretti. “Yeterince çirkinleşmiş, yeterince çökmüşüm,” dedi. “Kocamış inek boyunlarına dönmüş boynum!” Gırtlığını avuçluyordu, sonra acıklı ve gülünç bir sesle, kendi kendine ağlayan, kocamış bir güzelin öngörülüğüyle, “İşin kötüsü şu ki, gelecek yıl bunu bile arayacağım,” diyordu.

Amca bey şaşkın şaşkın bakıyordu. Kendi kendine dil çıkaran bu akademi üyesi, aşâğılık aşklarını anlatıyordu! Her yerde kaçıklar vardı demek, Enstitü’de bile; büyük adamın zayıflıkları karşısında duyduğu sevgi ona olan saygısını azaltıyordu.

“Fanny nasıl? Hâlâ Chaville’de misiniz?” dedi Caoudal, birdenbire yatışmış, gelip Gaussin’in yanına oturmuştu, dost dost omzunu okşuyordu.

“Ha! Zavallı Fanny, birlikte geçirecek çok bir zamanımız kalmadı artık.”

“Yolculuk mu var?”

“Evet, çok yakında... Daha önce de evleniyorum. Onu bırakmak zorundayım.”

Heykeltıraş azgın bir kakhaha kopardı:

“Aferin! Çok sevindim. Öcümüzü al yavrum, öcümüzü al bu çirkeflerden. Bırak, aldat, ağlasın aşâğılık karılar! Ne kadar kötülük edersen et onlara, onların erkeklere yaptıkları kötülüğün yanında hiç kalır senin yaptıkların.”

Césaire amca bu sözlerden çok hoşlanmıştı:

“Görüyorsun ya, beyefendi senin gibi acıklı yanından almıyor bu işleri,” dedi. “Efendim, anlayın bu yavrucuğu. Gitmesine engel olan da kadın kendini öldürür diye korkması!”

Jean, Alice Doré’nin kendini öldürmesinin içinde uyanırdığı izlenimi gizlemedi.

Caoudal ateşli ateşli:

“O başka, bu başka,” dedi. “Hüzünlü, uyuşuk bir kadındı o, mızımızın biriydi, içinin kepeği boşalmış bir zavallı bebektir. Déchelette onun kendisi için canına kıydığına inanmakla iyi etmedi. Yorgunluktan, yaşama sıkıntısından öldürdü kendini. Oysa Sapho, hadi canım! O kim, kendini öldürmek kim? Aşkı fazla sever o, sonuna kadar, fitilinin son kertesine kadar da yanacaktır. Hiçbir zaman rol değiştirmeyen, dişsiz, kirpiksiz olarak *jeune premier* kalıpları içinde zıbar *jeune premier*’ler ırkındandır o. Bana baksanıza sonra... Ben kendimi öldürüyor muyum? Ne kadar dertlenirsem dertleneyim, iyice bilirim ki bu gittikten sonra bir başkasını bulurum, kadınsız edemem... Sevgiliniz de benim gibi, daha önce yaptığı gibi yapacak... Ne var ki artık genç değil, işi biraz zor olacak.”

Amca bey kabarmasını sürdürüyordu: “Nasıl, aklın yatı mı şimdi?” Jean hiçbir şey söylemiyordu, ama kaygılarını yenmiş, kararını vermişti. Gidiyorlardı, heykeltıraş geri çağırırdı, masanın tozları içinden bir fotoğraf alıp giysisinin koluyla sildi, bunu gösterecekti onlara. “Bakın işte! Çok güzeldi kaltak, önünde diz çökülecek kadar! Bu bacaklar, bu gerdan!” Küçük model Cousinard’ın güler yüzlü, güzel görüntüsünü tutan, bu kalın, bu eczacı kaşıkları gibi parmakların yaşlılıktan titreyişiyle ateşli gözleri, tutkulu sesi arasındaki zıtlık korkunçtu.

XII

“Sen misin? Ne kadar erken geldin!”

Fanny bahçeden geliyordu, dökülmüş elmalarla doluydu eteği, basamakları çok hızlı çıkıyordu, sevgilisinin hem huzursuz, hem kararlı olduğunu görünce biraz kaygılanmıştı.

“Ne oldu?”

“Hiç, hiç... bu hava, bu güneş... Seninle baş başa bir gezinti yapmak için son güzel günden yararlanayım dedim, ister misin?”

Fanny her sevinişinde olduğu gibi bir sokak çocuğu cıglığı kopardı: “Çok güzel!” Bir aydır yağmurlar, kasım kasırgaları yüzünden içeriye kapanmış, hiç gezintiye çıkmamışlardı. Her zaman eğlenilmiyordu kırdaki; Nuh’un gemisinde hayvanlarla yaşamak gibi bir şey. Hettéma’lar akşam yemeğine geleceği için, mutfağa girip hizmetçiye bazı şeyler söyleyecekti; Jean dışarıda onu beklerken, yazdan kalmış günün tatlı güneşinde ısınmış küçük eve, taşları yosun tutmuş kır sokakına, bırakacağımız yerlere dikilen gözlerimizin anılarla yüklü, kucaklayıcı “hoşça kal”ıyla bakıyordu.

Salonun kapısı ardına kadar açıktı, sariasma kuşunun cıvıltıları duyuluyordu, Fanny’nin hizmetçi kadına verdiği emirler de kuşun sesine karışıyordu: “Sakın unutma, saat altı buçukta. Önce tavuğu getireceksin. Ha, sana bez vereyim.” Sesi, mutfağın cızırtıları, güneşte cıvılayan kuşun ha-

fif haykırışları içinde duru, mutlu çıkıyordu. Bu şölen hazır-
lıkları yüregini daraltıyordu Jean'ın, öyle ya, birlikte geçir-
dikleri yaşamın topu topu iki saati kaldığını biliyordu o.

Eve dönmek, her şeyi burada, bir çırpıda söylemek geldi
içinden; ama onun çığlıklarından, komşuların duyacağı kor-
kunç kavgadan, bir baştan bir başa tüm Chaville'i ayağa kal-
dırabilecek olan rezaletten korktu. Biliyordu, Fanny kızma-
ya görsündü, hiçbir şeye kulak asmaz olurdu, en iyisi orma-
na götürmektir.

“Tamam, işte geldim!”

Sevinçle koluna girdi sevgilisinin, komşularının evinin
önünden geçerken alçak sesle konuşmasını, hızlı yürümesini
söyledi. Olympe de kendileriyle gelmek isterdi de gezintinin
tadını kaçırdı belki. Kaldırımı, demiryolu kemerini geçtik-
ten, koruya varıp sola döndükten sonra rahatladı ancak.

Tatlı, pırıl pırıl bir hava vardı, gümüş rengi, dalgalı bir si-
sin kalburundan geçen gün ışığı havayı yıkıyor, tepelere takı-
lıyordu, tepelerde birkaç ağaç, hâlâ düşmemiş sarı yapraklar
arasında saksagan yuvaları, çok yükseklerde yeşil ökseotu
tutamları barındırıyordu. Törpü gürültüsünü andıran sürekl-
li bir kuş sesi, baltalık ağaçlar alanında oduncuya karşılık ve-
ren gaga vuruşları duyuluyordu.

Güz yağmurlarıyla yumuşamış toprakta adımlarının izle-
rini bırakarak, ağır ağır yürüyorlardı. Fanny çabuk yürüdü-
ğü için sıcak buluyordu havayı, yanakları alev alev, gözleri
parlaktı, ipek başörtüsünü çıkarmak için durdu, Rosa'nın
bir armağanıydı bu, geride kalmış parlak günlerin çabucak
bozuluveren, pahalı bir kalıntısıydı, çıkarken başına almıştı.
Sırtındaki giysiyi, kol altları, beli gitmiş, kara ipekten, zaval-
lı giysiyi Jean üç yıldır tanıyordu; Fanny önünden geçerken,
bir su birikintisi yüzünden eteğini kaldırdığı zaman, potinle-
rinin bükülmüş topuklarını görüyordu.

Sevinçle, pişmanlık duymadan, yakınmadan benimseyi-
vermişti bu yarı yoksulluğu, akklı fikri onda, onu rahat ettir-

mekteydi, ellerini onun kolları üzerinde birleştirdi mi, ona süründü mü keyfine diyecek olmazdı. Jean onun bu güneş ve aşk tazelenmesiyle yeniden gençleşmiş görünüşüne bakarken, yüzüne işlenmiş olan, ama en ufak bir neşe çiçeklenişinde siliniveren bir tutku, günah, gözyaşı yaşamından sonra, böyle neşeli, böyle kaygısız kalabilmesi için onda kim bilir nasıl bir yaşama gücü, ne olağanüstü bir unutma ve bağışlama yeteneği bulunduğunu düşünüyordu.

“Kuzu mantarı bu, kuzu mantarı diyorum...”

Fanny konuya giriyor, dizlerine kadar ölü yapraklara gömülüyor, saçı başı dağılmış, çalılarla örselenmiş bir durumda geri dönüyor, mantarın gerçeğini yalancısından ayıran ağı gösteriyor ona: “Görüyorsun ya, tülbenti var bunun!” Koltukları kabarıyordu.

O dinlemiyordu, dalgındı, “Sırası mı acaba? Söylesem mi şimdi?” diye sorup duruyordu kendi kendine. Ama cesareti yetmiyordu, ya Fanny fazla gülüyor, ya yer uygun olmuyordu; hep daha ötelere götürüyordu onu, vuruşunu hazırlayan bir katil gibi.

Tam karar vereceği sırada, yolun dönemecinde bir adam göründü, huzurlarını kaçırdı, buraların bekçisi Hoche-corne’du bu, bazı bazı karşılaşılardı. Devletin ayırdığı, göl kıyısında bulunan küçük orman evinde birbiri arkasından iki çocuğunu yitirmişti zavalıcık, sonra da karısı gitmişti, hepsi de sıtmadan. Daha birinci ölümde, hekim oturduğu yerin sağlığa elverişsiz olduğunu, suya, sudan çıkanlara fazla yakın oturduğunu söylemişti, ama belgelere, önerilere karşın, iki üç yıl bırakmışlardı zavallıyı burada. Bu arada çoluk çocuk birer birer ölmüştü, bir küçük kız kalmıştı kala kala, en sonunda geçenlerde, onunla birlikte korunun başında yeni bir barınağa yerleşmişti.

İnatçı bir Breton yüzü vardı Hoche-corne’da, gözleri duru ve cesurdu, kasketinin altında alnı görünmez olmuştu, gerçek bir sadıklık, emirlere körü körüne bağlılık örneği idi, bir

omzunda tüfeğinin kayışı, öteki omzunda taşıdığı çocuğun uyumuş başı vardı.

Fanny daha yeni uyanan, çevreleri pembeleşmiş gözlerini büyük büyük açan bu dört yaşındaki solmuş, ufalmış kızcağıza bakıp gülümseyerek “Çocuk nasıl?” diye sordu. Bekçi içini çekti.

“İyi değil... Nereye gitsem yanıma alıyorum, ama boşuna... ne yiyor, ne de içiyor, hiçbir şeyden tat aldığı yok; evi değiştirdiğimiz zaman iş işten geçmişti, illeti kapmıştı herhalde. Öyle hafif ki, bakın bayan, bir yaprak diyeceği gelir insanın. Bu da ötekiler gibi gidecek bugünlerde. Güzel Tanrım!”

Alçak sesle, bıyıklarının içine söylediği bu “Güzel Tanrım” sözü, dairelerin, kâğıtlardan ötesini görmeyenlerin acımasızlığına karşı tüm ayaklanışydı onun.

“Titriyor, üşümüş galiba.”

“Sıtmadan, bayan.”

“Durun, ısıtırız şimdi...”

Kolunun üzerindeki ipek örtüsünü aldı, çocuğun bedenine sardı:

“Yok, yok, bırakın, ileride gelin duvağı olur.”

Baba dertli dertli gülümsedi, bu ak örtü içinde küçücük bir ölü gibi solgun bir durumda uyuyan çocuğun elceğizini kımıldatıp teşekkür ettirdi, sonra ayaklarının altındaki dalların çıtırtısı içinde kaybolan bir “Güzel Tanrım!” iniltisiyle uzaklaştı.

Fanny’nin keyfi kaçmıştı, kederden ya da sevinçten kaynaklanan bir heyecanla sevdiğine yaklaşan kadınların şu korkak sevecenliğiyle Jean’a sokuluyordu. Jean, “Ne iyi kız!..” diye düşünüyordu, ama kararından caydığı da yoktu, tam tersine, daha da sağlamlaşıyordu kararı, çünkü dar yolun tepesinde Irène’in imgesinin derin büyüğü, zeki tatlılığının içten kaynağını tanımamasına karşın, içini birdenbire sarıvermiş olan pırıl pırıl gülümsemesinin anısı yükseli-

yordu. Son dakikaya kadar beklediğini, günlerden de perşembe olduğunu düşündü. “Hadi dayan, bu zorunlu.” Az ötedeki bir yol ağzına dikti gözlerini, bunun son sınır olacağını düşündü.

Korunun baltalık yerinde bir açıklık, yongalar, kanlı kabuk kalıntıları arasında yatmış ağaçlar, çalı çırpı yığınları, kömür çukurları... Biraz daha aşağıda küçük göl görünüyordu, ak bir buğu yükseliyordu üzerinden, kıyıda eğri çatılı, pencereleri kırık ve açık küçük ev, Hochecorne’ların hastalık yuvası. Sonra korular Vélizy’ye sıkışık, kasvetli ağaçlarla kaplı, kızıl yapağıdan bir büyük tepeye doğru yükseliyorlardı. Jean birden durdu:

“Biraz dinlensek mi?”

Yere uzatılmış uzun bir kütüğün, dalları balta yaralarından sayılan yaşlı bir meşenin üzerine oturdular. Bulundukları yer ılık, soluk bir ışıkla, bir yitik menekşe kokusuyla şenlenmişti.

“Hava ne kadar güzel!” dedi Fanny, omzuna yaslandı, boynundan öpmeye çalıştı onu. Jean biraz çekildi, elini tuttu. Fanny onun birdenbire sertleşmiş yüzünü gördü, ürperdi:

“Bu da nesi? Bir şey mi oldu?”

“Kötü bir haberim var canım... Hédouin, biliyorsun, benim yerime giden...”

Boğukluğu kendisini de şaşırtan, ama önceden hazırlanmış öykünün sonuna doğru katılaştan bir sesle, güçlkle konuşuyordu. Hédouin işine başladıktan sonra hastalanmıştı, onun yerine kendisini yollamaya karar vermişlerdi. Böyle söylemeyi daha uygun bulmuş, bunun gerçeği söylemek kadar acımasız bir şey olmadığını düşünmüştü. Fanny hiç sözünü kesmeden sonuna kadar dinledi, kül rengi bir solgunluk vardı yüzünde, gözleri hiç kıpırdamıyordu. “Ne zaman gidiyorsun?” diye sordu, elini çekti.

“Bu akşam... bu gece...”

Sesi yapmacıklıydı, gevşekti, ekledi: “Yirmi dört saat de Castelet’de kaldıktan sonra Marsilya’dan gemiye binmek istiyorum.”

Fanny azgın bir öfkeyle ayağa fırladı:

“Yeter, bırak yalanı artık,” diye bağırdı. “Bırak yalanı, beceremiyorsun! İşin gerçeği şu: Evleniyorsun. Ailen çoktandır sıkıştırıyordu seni. Seni hep alıkoymamdan, gidip de tífüse, sarı hummaya tutulmana engel olmamdan öyle bir korkuyorlardı ki! Neyse, işte istedikleri oldu. Gönlüne göre bir küçük hanım. O perşembe günü sana kravat bağlayışlarımı düşünüyorum da... Bu kadar budala mı sandındı beni?”

Dayanılmaz, acılı bir gülüşle gülüyor, ağzı büzülüyordu, dişinde bir kırık görünüyordu, yeni bir kırıktı kuşkusuz. Jean onun pek övündüğü sedef dişlerindeki bu eksik yeri ilk kez görüyordu; bu çökmüş, bu altüst olmuş, bu toprak gibi yüzde bu eksik diş, korkunç bir keder verdi Gaussin’e.

“Dinle beni,” dedi, yinetutupyanına oturttu onu. “Evet, yalan değil, evleniyorum. Babam da evleneyim diye dayatıp duruyordu, iyi biliyorsun; ama nasıl olsa gitmek zorundaydım, sana ne zararı var bunun?”

Fanny kızgınlığını sürdürmek istedi, ondan sıyrıldı.

“Bunu haber vermek için de bir saat korunun içinde yürüttün beni. Bağırırsa duyulmaz hiç değilse diye düşündün... Hayır, işte görüyorsun, ne bağırdığım var, ne bir damla göz yaşı döktüğüm. Senin gibi yakışıklı çocuklardan bıktım artık. Güle güle git, döndürmek için uğraşacak değilim. Karınla, seninkilerin diliyle ufaklığınla adalara kaç bakalım. Temizdir herhalde ufaklığın. Goriller gibi çirkin ya da karnı burnunda gebe. Sen de onu sana seçenler kadar budalasın çünkü.”

Kendini tutamıyordu artık, art arda hareketler, yüz kızartıcı sözler sıralıyordu, sonunda iyice sokuldu yanına, artık kışkırtmak ister gibi, yumruk gösterir gibi, “Alçak... yalancı... . alçak...” diye kekeliyordu yalnız.

Hiçbir şey söylemeden, sözünü kesmek için hiçbir çaba harcamadan dinleme sırası Jean'daydı şimdi. Böylesi, böyle küfürbaz, arsız, Legrand babanın gerçek kızı olarak davranması daha iyiydi; ayrılık o kadar acı gelmeyecektir. Fanny de bunun ayrımına mı vardı ne? Her ne olursa olsun, birden su-suverdi, başı, gövdesi önünde, hıçkırı hıçkırı sevgilisinin dizlerine devrildi, hıçkırıklarla tepeden tırnağa sarsılıyor, kesik kesik inliyordu: “Bağışla, ne olur, seni seviyorum, senden başka hiç kimsem yok. Sevgilim, canım, bunu yapma, bırakma beni, ne olurum ben sonra?”

Jean da içlenmeye başlıyordu... Ah! İşte bundan korkmuştu. Gözyaşları ondan kendisine geçiyordu şimdi, gözle-rinden boşanmasınlar diye başını geriye çekip yukarı kaldırıyordu, önce sözlerle, hep o çok akla yakın kanıtla onu yatıştırmaya çalışıyordu: “Nasıl olsa gidecek değil miydim?”

Fanny tüm umudunu ortaya koyan bir haykırıyla doğruldu:

“Hayır, gitmeyecektin,” dedi. “Bekle, biraz daha sevil diyecektim sana. Benim sevdiğim gibi sevilmek herkese nasip olur mu sanırsın? Evlenmek için zamanın bol, öyle gençsin ki. Bana gelince, benim işim çok yakında bitecek, artık bir şey yapamaz olacağım, o zaman kendiliğimizden ayrılacağız.”

Jean kalkmak istedi, bu cesareti buldu; ona tüm yaptıklarının yararsız olduğunu söylemek cesaretini de buldu; ama Fanny ona yapışıyor, vadinin çukurunda kalmış çamurlar içinde dizüstü sürükleniyor, onu yine eski yerine gelmeye zorluyordu; önünde, bacaklarının arasında, dudaklarının soluğu, gözlerinin şehvetli kucaklayışıyla, çocuksu okşayışlarla, elleri o sertleşen yüzde, parmakları saçlarının arasında, ağzında, aşklarının soğuk külleri içinden kıvılcımlar çıkarmaya çalışıyor, alçacıktan bir sesle tüm geçmiş hazları, güçsüz bir durumda uykudan kalkışları, pazar öğle sonlarının çöşkulu kucaklaşmalarını yineliyordu. Tüm bunlar ileride

vereceklerinin yanında hiçbir şey değildi; başka öpüşler, başka sarhoşluklar biliyordu, onun için yaratacaktı.

Pis evlerin kapısında erkeklerin işittiklerine benzeyen bu sözcükleri fısıldarken, bir can çekişme, bir dehşet havasına bürünmüş yüzüne iri iri gözyaşları akıyordu, çırpınıyor, düşünde bağırır gibi bağırıyordu: “Of, bu iş olmasın! Beni bırakmadığını, bunun doğru olmadığını söyle!” Sonra yine hıçkırıklar, inlemeler, imdat çağlıkları başlıyordu, ellerinde bir bıçak görüyordu sanki.

Ama cellat kurbanından daha güçlü değildi. Onun okşayışlarından korkmadığı gibi öfkesinden de korkmuyordu. Ancak umutsuzluk, koruyu dolduran, hüznü, kırmızı bir güneş altındaki ölü ve sıtmal suda sönen bu haykırış karşısında hiçbir şey yapamıyordu. Biliyordu acı çekeceğini, ama acının böylesine keskin olacağını düşünmemişti; iki elini de kaldırıp “Kalıyorum, sus, kalıyorum,” dememek, direnmek için yeni aşkın parıltısına sarılıyordu.

Böyle kendilerini yiyip bitirmeye başlamalarının üzerinden ne kadar zaman geçmişti? Güneş, batıda gittikçe daralan bir çizgiden başka bir şey değildi artık; göl bir arduvaz griliğine boyanıyordu; hastalık dağıtan buharı, toprağı, koruyu, karşı tepeleri sarar gibiydi. Jean çevrelerini saran karanlıkta artık yalnız kendisine yönelen bu solgun yüzü, sonu gelmez bir yakınmayla haykırıp inleyen bu açık ağzı görüyordu. Çok geçmeden gece oldu, haykırışlar yatıştı. Şimdi yalnız sonu gelmez, bol bol akan bir gözyaşı seli, boranın arkasından başlamış uzun yağmurlardan biri vardı, arada sırada da bir “of”, kovduğu, ama durmadan gördüğü korkunç bir şey karşısındaymış gibi çektiği derin, boğuk bir “of”.

Sonra hiçbir şey. Her şey bitmiş, canavar ölmüş: Soğuk bir poyraz başlıyor, dalları hışırdatıyor, uzaklardaki bir saatın yankısını getiriyor.

“Hadi gel, durma orada.”

Usluca kaldırıyor onu, ellerinin içinde gevşekliğini, çocuksu boyun eğişini, uzun iç çekişlerle titreyişlerini duyuyor. Az önce çok güçlü davranan erkek karşısında bir saygı, bir korku duyar gibi. Yanında yürüyor, onun adımlarına uyduyor adımlarını, ama çekine çekine, koluna girmeden; yollarını toprağın sarılığından bularak böyle sendeleye sendeleye, durgun mu durgun ilerleyişlerini görenler açık havada uzun uzun çalıştıktan sonra bitkin bir durumda eve dönen bir köylü çift sanır onları.

Korunun kıyısında bir parıltı beliriyor, Hochecorne'un açık kapısı ayakta duran iki adam görüntüsünü aydınlatıyor. "Siz misiniz, Gaussin?" diye soruyor bekçiyle yaklaşan Hettéma'nın sesi. Geri dönmeleri, sonra korudan gelen iniltiyle nedeniyle kaygılanmaya başlamışlar. Nerdeyse Hochecorne tüfeğini alacak, onları aramaya çıkacakmış.

"İyi geceler beyim, iyi geceler bayan. Küçük, şala çok sevindi. Onunla yatırmak zorunda kaldım."

Birlikte yaptıkları son şey, bu iyilik, son bir kez bu ufacık, bu can çekişen bedenin çevresinde birleşmiş elleri.

"Hoşça kal, hoşça kal Hochecorne haba." Üçü de hızlı adımlarla, eve doğru ilerliyorlar, koruyu çınlatan uğultular hâlâ kafasını karıştırıyor Hettéma'nın. "Bir yükseliyor, bir alçalıyordu, bir hayvan boğazlanıyordu sanki. Nasıl oldu da siz hiçbir şey duymadınız?"

Ne Fanny yanıt veriyor, ne Jean.

Pavé des Gardes'ın başında Jean duralıyor.

"Akşam yemeğine kal," diyor Fanny, sesi alçak, sanki yalvarıyor, "Trenin kaçtı, dokuz trenine binersin."

Onlarla eve dönüyor. Neden korkacak? İki kez başlanmaz öyle bir kavgaya, bu da bir avuntu ne de olsa.

Oda sıcak, lamba güzel güzel yanıyor. Hizmetçi de ayak seslerini duydu, çorbayı sofraya getiriyor.

"Hele şükür, gelebildiniz!.." diyor Olympe. Olympe yerleşmiş bile sofraya, peçetesi kısa kollarının altında. Çorba

kâsesini açıyor, sonra duruyor birdenbire, bir çığlık koparıyor: “Aman Tanrım, canım dostum!”

Yüzü solgun, on yaş daha yaşlanmış, gözkapakları şişkin, kanlı, giysisinde, hatta saçlarında bile çamurlar, her şeyinde polisin elinden zor kurtulmuş bir sokak kadınının şaşkınlığı, Fanny bu işte. Bir an soluk alıyor, zavallı, yanmış gözleri ışıktaki kırılıyor, yavaş yavaş küçük evin sıcaklığı, sevinçle hazırlanmış bu sofraya, güzel günlerin anısını kışkırtıyor, yeniden başlıyor gözyaşları, gözyaşlarının arasından şu sözcükler duyuluyor:

“Bırakıyor beni. Evleniyor.”

Hettéma, karısı, köylü kadın, birbirlerine bakıyorlar, “Neyse, yine de yiyelim yemeğimizi,” diyor şişman adam, öfkeli olduğu belli; oburca kaşık sallamaların gürültüsü, yandaki odadan gelen bir su şıptısına karışıyor, Fanny yüzünü yıkıyor orada. Pudradan mavileşmiş bir durumda, ak bir yün penyuvarla döndüğü zaman Hettéma’lar sıkıntıyla baktılar ona, yeniden köpürecek diye korkuyorlar, sonra onun tek sözcük söylemeden, aç gözlülükle, deniz kazasından kurtulmuş bir insan gibi yemeklere saldırışını, kederinin çukurunu, haykırıışlarının girdabını, elini uzatabileceği yerlerde bulunan her şeyle, ekmekle, lahanayla, bir tavuk kanadıyla, elmalarla dolduruşunu görüp şaşıyorlar. Yiyor da yiyor.

Önce kendilerini zorlayarak, sonra daha rahat konuşuyorlar, Hettéma’larla da ancak dümdüz, maddeyle ilgili şeyler konuşulabildiğinden, reçellerle galetaları düzenleme biçimi, uyumaya sert kılın mı, yoksa kuştüyünün mü daha uygun olduğu üzerinde duruluyor, patırtısızca kahveye geliyor sıra, şişman eşler dirseklerini masaya dayamışlar, ağır ağır tadı çıkarılan bir ufak karamelayla daha bir hoşlaştırıyorlar kahveyi.

Bu ağır yemlik ve ahır yoldaşlarının arasındaki güvenli, sakın, iyi bakışı görmek hoş bir şey. Birbirlerini bırakmak isteği yok onların içinde. Jean bu bakışı yakalıyor, her köşeye

sinmiş anılarla, alışkanlıklarla dolu odanın içli dışlılığında bir yorgunluk, bir sindirim, bir rahatlık uyuşukluğu sarıyor içini. Fanny onu gözetliyordu, usulca iskemlesini yaklaştırdı, bacaklarını uzattı, kolunu kolunun altına getirdi.

“Bak,” diyor Jean birden. “Saat dokuz, çabuk olmalı, hoşça kal. Yazarım sana.”

Ayakta, dışarıda, sokağı geçmiş, geçit parmaklığını da aşmak için karanlıkta ilerliyor. Tüm bedenine iki kol sarılıyor: “Öp beni hiç değilse!”

Jean, açık penyuvarın içinde tutulduğunu duyuyor, Fanny bu penyuvarın içinde çırılçıplak. Jean bu kokuyla, bu kadın teni sıcaklığıyla sarsılmış, ağzında bir sıtma ve gözyaşı tadı bırakan bu ayrılış öpüşüyle altüst olmuş; Fanny de seziyor şimdi çok zayıf olduğunu, alçak sesle, “Bir gecelik daha,” diyor ona, “yalnız bir gece.”

Yolun üstünde bir işaret. Tren!

Sıyrılmaya, yapraklarını dökmüş dallar arasından fenerleri ışıldayan gara kadar koşmaya nasıl güç buldu? Vagonda soluk soluğa, pencereden küçük evin ışıklı pençelerini, parmaklığın önündeki ak gölgeyi gözetlerken hâlâ şaşıyordu bu işe. “Güle güle! Güle güle!” Ölüm düşünün tuttuğu yerde sevgilisini görünce, bu çılgılık duyduğu sessiz dehşeti gidiyordu.

Başını dışarıya çıkarmıştı, toprakların yumaklanışında, artık ışıkları yolunu şaşırmış bir yıldızdan başka bir şey olmayan küçük evlerinin uzaklaştığını, küçüldüğünü, yuvarlandığını görüyordu. Birden büyük bir sevinç, bir rahatlayış duydu. Ne kadar da rahat soluk alıyordu insan, tüm bu Meudos Vadisi ne kadar güzeldi, uzakta Seine nehrine doğru düzgün kordonlar biçiminde dizilmiş sayısız ışıklarla kıvılcım kıvılcım bir üçgen oluşturan bu büyük, kara tepeler ne kadar güzeldi! Irène onu bekliyordu, trenin tüm hızıyla, tüm aşk arzusuyla, namuslu ve genç yaşama doğru tüm atılışıyla Irène’e doğru gidiyordu.

Paris! Vendôme alanına gitmek için bir araba çevirecekti. Ama gaz lambasının altında giysilerinin, ayakkabılarının çamur içinde olduğunu gördü, ağır bir çamur, onu hâlâ ağır, kirli bir biçimde tutan tüm geçmişi. “Yok, yok, bu akşam olmaz.” Jacob sokağına, eski oteline döndü, burada İpsiz kendi odasının yanında ona da bir oda ayırtmıştı.

XIII

Césaire ertesi gün Chaville'e gidip yeğeninin öteberilerini, kitaplarını almak, ayrılışı göçle tamamlamak gibi ince bir iş almıştı üzerine, çok geç döndü. Bu sırada Gaussin, birbirinden çılgın, birbirinden uğursuz varsayımlardan yorulmaya başlıyordu. En sonunda, cenaze arabaları gibi ağır bir araba Jacob sokağını döndü, bağlanmış sandıklarla, ta uzaktan tanıdığı bavuluyla yüklüydü. Sonra gizlemlî ve üzgün bir durumda amca bey geldi:

“Her şeyi bir seferde toplamak, geri dönmek zorunda kalmamak istiyordum, biraz geciktim,” dedi. Sonra, iki garsonun odaya yerleştirdiği paketleri göstererek, “Bunda çamaşırların, giysilerin var, şunda kâğıtların, kitapların. Yalnız mektupların eksik; yeniden okumak istiyordu, senden bir şeyler kalsın istiyordu, bırakayım diye yalvardı. Ben de bunda hiçbir tehlike olmadığını düşündüm. Öyle iyi bir kadın ki,” dedi.

Bavulun üstüne oturdu, bir peçete kadar geniş, ipek mendiliyle alnını kurulayarak uzun uzun soludu. Jean ayrıntıları, onu nasıl bir durumda bulduğunu sormayı göze alamıyordu; ötekiyse onu kederlendirmekten korkuyor, bu ayrıntıları anlatmıyordu. Sonra söylenmemiş şeylerle yüklü dayanılmaz sessizliği, dünden beri soğumaya başlayan hava üzerine, Paris'in fabrika bacalarıyla, kocaman dökme silindir-

lerle, bostanların su hazneleriyle dolu, ıssız, çıplak banliyö-sünün kasvetli görünüşü üzerinde sözlerle doldurdular. Bir zaman sonra Jean:

“Amcacığım, bana bir şey yollamadı mı?” diye sordu.

“Hayır, yüreğini ferah tut. Başına dert açmayacak, büyük bir kararlılıkla, büyük bir onurla benimsedi durumu.”

Jean’ın bu birkaç sözcükte bir ayıplama havası, tutumunun sertliğine ilişkin bir serzeniş görmesi nedendi?

“Aynı şey, aynı iş,” diye yineleyip duruyordu amca bey, “ama Mornas’nın tırnaklarını bu zavalılığın üzüntüsüne yeğ tutarım doğrusu.”

“Çok mu ağladı?”

“Sorma dostum. Hem öyle bir ağladı ki, öylesine yürekten ağladı ki, ben de hıçkırıyordum karşısında, kendimi tutamıyordum.” Silkindi, yaşlı bir keçinin baş sallayışıyla sarstı kederini. “Her neyse, ne gelir elden,” dedi. “Senin suçun yok bu işte. Tüm ömrünü orada geçiremezdin. Her şey gerektiği gibi oldu, ona para bırakıyorsun, ev eşyaları bırakıyorsun. Şimdi aşka geldi sıra! Evlenme işini becermeye çalış. Bana göre ağır bir iş doğrusu. Konsolosun bu işe bir el atması gerek.” Sonra yine bir keder nöbetine tutuldu, alnını cama dayamış, çatılar arasına boşalan alçak gökyüzüne baktı:

“Aynı şey ya, dünya daha bir hüznülmü olmaya başladı. Benim zamanımda insanlar daha keyifli ayrılırlardı,” diye söylendi.

İpsiz suyu yükseltecek makineyi alıp gidince, Jean bu canlı, geveze, keyfi yerinde yoldaştan yoksun kaldı, önünde geçirilmesi gereken, uzun bir hafta, içinde bir boşluk ve yalnızlık duygusu, dul kalmanın sıkıntılı şaşkınlığı vardı. Böyle bir durumda, tutkudan gelen bir özlem olmasa da eşini arar insan, onun eksikliğini duyar; çünkü ikili yaşam sofrada, yatakta birliktelik, incecik ve gözle görülmez tellerden bir kumaş örer, bu kumaşın sağlamlığı da yırtmaya, koparmaya çalışanın duyduğu sızıdan, harcadığı çabadan anlaşılır. Bir-

likte düşüp kalkmanın, alışkanlıkların etkisi öyle akıl almaz bir biçimde içine işler ki insanın, aynı yaşamı yaşayan iki yaratık yavaş yavaş birbirine benzemeye başlar.

Sapho'yla geçirdiği beş yıl onu bu ölçüde yoğuramamıştı daha, yine de zincirin izleri kalmıştı bedeninde, onun ağır çekimini duyuyordu. Birçok kez, daireden çıktığı zaman, ayakları kendiliklerinden Chaville'e yöneliyor, sabahları uyanınca da yanında, yastığın üstünde, o ilk öpüşünün düştüğü, ağır dalgalarla çözülüp yayılmış kara saçları aradığı oluyordu.

Hele geceleri hiç mi hiç bitmeyecekmiş gibi geliyordu, bu otel odası ona ilişkilerinin ilk günlerini, küçük kartı, aynasını, Fanny Legrand adının gizlemi ve yatak kokusuyla kokulandıran bir başka, bir ince, bir sessiz sevgilinin varlığını anımsatıyordu. Kalkıp kendini yormaya, yürümeye, küçük bir tiyatronun nakaratları içinde kendini unutmaya gidiyordu. Yaşlı Bouchereau haftada üç gecesini nişanlısının yanında geçirmesine izin verinceye kadar sürdü bu yaşayışı.

En sonunda anlaşmışlardı. Irène onu seviyordu, amcası da razıydı; nisanın ilk günlerinde, dersler kesilince her şey tamamlanacaktı. Birbirlerini görmeleri, tanımaları, arzulamaları, ruhları bağlayan ilk bakışın, gönülleri dalgalandıran ilk açılmanın sevgi dolu ve çekici anlamına varmaları için üç kış ayı vardı önlerinde.

Jean anlaşma akşamı odasına döndüğü zaman, en ufak bir uyku isteği duymuyordu, yaşamımızı görüşlerimize uydurmaya yönelik, doğal içgüdüyle, odasını düzenli ve çalışmaya elverişli bir duruma sokmak istedi. Masasını, kitaplarını yerleştirdi, hâlâ açmamıştı kitap paketlerini, yasaları aceleyle doldurulmuş sandıklardan birinin dibinde, bir mendil destesiyle bir gemici gömleğinin arasındaydı. Bu sırada, en çok karıştırdığı kitabın, *Ticaret Hukuku Sözlüğü*'nün arasından zarfsız bir mektup düştü, sevgilisinin yazısını taşıyan bir mektup.

Fanny, Césaire'in çok kısa süren içlenişine güvenememiş, böylece daha güvenli gideceğini düşünmüş, gelecekteki çalışmaların rastlantısına bırakmıştı mektubunu. Jean ilkin çekindi mektubu açmaktan, ama heyecanı yalnız kalemin titrekliğinden, yazının eğriliğinden sezilen, çok yumuşak, çok mantıklı olan ilk satırlardan sonra dayanamadı. Fanny yalnız bir lütuf istiyordu, bir tek lütuf, arada sırada gelmesi. Hiçbir şey söylemeyecekti, hiçbir şeyi başına kakmayacaktı, ne evlenmesini, ne de mutlak ve kesin olduğunu bildiği ayrılığı. Ama Jean'ı görmek!..

“Düşünsene, benim için öyle korkunç, öyle beklenmedik, öyle sert bir yumruk ki bu. Bir ölüm ya da bir yangın sonunda gibiyim, ne yapacağımı bilmiyorum. Ağlıyor, bekliyor, mutluluğumun yerine bakıyorum. Beni bu yeni duruma ancak sen alıştırabilirsin. Bir acıma sorunu bu, beni görmeye gel, yalnızlığımı bu kadar duymayayım, kendi kendimden korkuyorum.”

Bu yakınmalar, bu yalvaran çağrı tüm mektup boyunca sürüyor, hep aynı sözcüklerle yeniden başlıyordu: “Gel, gel...” Jean'ın kendini korular ortasındaki açıklıkta sanması işten bile değildi, Fanny ayakları dibinde, akşamın menekşe rengi külleri altında, kendisine doğru dikilmiş, gözyaşlarıyla buruşmuş, gevşek, zavallı yüzü, insanı bağırtacak ölçüde karanlıkla dolmuş o açık ağız. Bütün gece hiç yakasını bırakmayan buydu, uykusunu allak bullak eden buydu, oradan getirdiği mutlu sarhoşluk değil. Kendisiyle onun arasına her şeyiyle tertemiz, çiçek açmış karanfil tenli aşk açılmasının gözler altında pembe alevlerle boyadığı yüzü koyabilmek için ne kadar çaba harcarsa harcasın, hep o yaşlanmış, solmuş yüz geliyordu gözlerinin önüne.

Sekiz gün önce yazılmıştı bu mektup; zavalıcılık sekiz gündür bir mektup bekliyordu, onun gelmesini bekliyordu, boyun eğişinde desteklenmeyi bekliyordu. Ama nasıl olmuştu da o zamandan beri yine yazmamıştı? Belki de hastaydı. Es-

ki korkuları geri dönüyordu. Hettéma'nın kendisine bilgi verebileceğini düşündü, alışkanlıklarının düzenliliğine güveniyordu, Topçuluk Komitesi'nin önüne, onu beklemeye gitti.

Şişman adam, yakasını kaldırmış, parmaklarını ısıtmak için iki eliyle tuttuğu piposunu dişlerinin arasına almıştı, küçük alanın köşesini döndüğü zaman, Saint-Thomas d'Aquin'de saat onun son vuruşu çınliyordu. Jean onun anımsattıklarıyla çok kederlenmişti, gelişini izliyordu uzaktan, ama Hettéma isteksiz bir tavırla karşıladı onu: "Vay, merhaba! Belki de lanet etmişizdir size bu hafta! Biz de rahat yaşayalım diye kent dışında oturalım demiştik."

Kapıda, piposunu bitirirken, geçen pazar, o kara düşünceleri dağılsın diye, o gün izinli olan çocukla Fanny'yi akşam yemeğine çağırışlarını anlattı. Oldukça neşeli geçmişti yemek, hatta çerezler sofraya geldiği zaman Fanny bir şarkı söylüyordu; saat ona doğru ayrılmışlardı; güzel güzel yataklarına girmeye hazırlanıyorlardı, birden pancurları vurulmuş, küçük Joseph'in sesi şaşkın şaşkın onları çağırıyordu:

"Yetişin, annem kendini zehirlemek istiyor!"

Hettéma hemen fırlamış, lavdanum şişesini zorla elinden almak için tam zamanında yetişmişti. Çarpışmak, yakalayıp tutmak, kafa vuruşlarına, insanın yüzünü berbat eden tırnaklara karşı korunmak zorunda kalmıştı. Çarpışmada şişe kırılmış, lavdanum her yana yayılmıştı, giysiler de zehirle lekelenmişti. "Ama siz de bilirsiniz ki bu türlü şeyler, gazetele- re geçecek olaylar, sakın insanlara göre değildir. Bu nedenle bitti artık, vazgeçtim, önümüzdeki ay oradan taşınacağım." Piposunu kabına koydu, sonra Gaussin'i az önce işittikleriyle altüst olmuş bir durumda bırakarak sakın sakın vedalaştı, küçük bir avlunun basık kemerleri altında gözden silindi.

Bir zamanlar kendi odaları olan yerdeki olayı, yardım isteyen çocuğun korkusunu, şişman adamla zorlu çarpışmayı gözlerinin önüne getiriyor, dökülmüş lavdanumun afyonlu tadını, uyuşturucu acılığını duyar gibi oluyordu. Bunların

verdiği dehşet hiç yakasını bırakmıyor, Fanny'nin gömüleceği yalnızlık da bunu hüsbütün ağırlaştırıyordu. Hettéma'lar da gittikten sonra, yeniden kendini öldürmeye kalkarsa kim tutacaktı ki onu?

Bir mektup aldı da biraz yatıştı. Bırakılmış, zavallı kadınla birazcık ilgilendiğine göre, görünmek istediği kadar sert olmadığı için Fanny ona teşekkür ediyordu: "Söylediler sana, değil mi? Ölmek istedim, öyle yalnız buluyordum ki kendimi! Denedim, olmadı, beni durdurdular, elim titriyordu da ondan belki: Acı çekmek, çirkinleşmek korkusu. Ah! Doré'cik nasıl göstermiş o cesareti? Başarısızlığa uğramanın ilk utancından sonra, sana yazabileceğimi düşünmek bana sevinç verdi; çünkü umudumu yitirmedim, bir kez olsun geleceksin, acılı bir dosta, yaşlı bir eve gelir gibi, acıdığın için yalnız, acıdığın için."

Bundan sonra her iki üç günde bir, birbirini tutmayan mektuplar gelmeye başladı, bazen kısa, bazen uzun bir acı günlüğüydü bu, bu günlüğü geri yollamaya güç bulamadı. Bu da sevecen yüreğinde aşksız bir acımanın, kendisi yüzünden acı çeken herhangi bir insana karşı duyulan acımanın yerini büyüttü.

Bir mektubunda komşularının, geçmiş mutluluğunun sayısız anılarını götüren bu tanıkların gidişini anlatıyordu. Şimdi Fanny'nin elinde onu anımsatmak için yalnızca eşyalar, minicik evlerinin duvarları kalıyordu kala kala, bir de hizmetçi kadın, zavallı yabanıl hayvan, hüznle kafesinin köşesine büzülüp soğuktan titreyen sarıasma kuşu kadar dünyadan uzak.

Başka bir gün solgun bir ışık çizgisi camı aydınlatınca, sevinçle, inançla uyanıyordu: Bugün gelecek! Neden mi? Hiç, öyle bir esinti işte. Evi güzelleştirmeye başlıyordu hemen, pazarlık giysisiyle, onun çok sevdiği saç biçimiyle yosma kadın oluyordu; sonra akşama kadar, son ışık damlası da silininceye kadar, salonun penceresinden trenleri sayıyor; Pavé des

Gardes'ın üzerindeki ayak seslerini dinliyordu. Deli olmak işten değildi!

Bazı bazı tek bir satır yazıyordu: “Yağmur yağıyor, hava karanlık, yalnızım, sana ağlıyorum.” Ya da zarfın içine iyice ıslak, kırağıdan katılaşmış bir çiçek koymakla yetiniyordu, bahçelerinin son çiçeğini. Karlar altından alınmış bu çiçek, kışı, yalnızlığı, bırakılmışlığı, tüm yakınmalardan daha iyi söylüyordu; Jean ince yolun ucundaki alanı görüyordu yeniden, yalnız başına gezinen bir kadının ıslanmış eteğini görüyordu.

İlişkilerini kesmişlerdi, ama yüreğini sıkıntıya boğan bu acıma onu yine Fanny'yle yaşıatıyordu. Her saat onu düşünüyor, gözlerinin önüne getiriyordu; ama ayrılışlarının üzerinden topu topu beş altı hafta geçmiş olmasına karşın, bir kır eğlencesinde kazanılmış tahta bir guguklu saatin karşısındaki sarıasma kuşu kafesinden, en ufak bir esintide tuvalet odalarının camını döven fındık dallarına varıncaya kadar, evlerinin tüm ayrıntısının belleğinde olduğu gibi durmasına karşın, aynı belleğin tuhaf bir zayıflığı sonucu, kadının kendisi artık açık seçik belirmiyordu. Ancak yüzünün biricik, keskin, dayanılmaz ayrıntısıyla, ağzının biçimi bozulmuş, gülümsemesi bir eksik dişle delinmiş bir durumda, uzak sisler içinde görüyordu onu.

Yanında yıllarca uyuduğu zavallı yaratık bu yaşlanmış durumuyla ne olacaktı? Kendisine bıraktığı para da tükendikten sonra nereye, hangi çukura gidecekti? Birden gözlerinin önünde, bir akşam bir İngiliz meyhanesinde rastladığı, bir dilim isli balığın önünde susuzluktan ölen, hüznü sokak kızı belirliyordu. Bakımını, tutkulu, sadık sevgisini bunca zaman benimsediği kadın da öyle olacaktı. Bu düşünce kedere gömüyordu onu. İyi ama ne yapmalıydı? Bu kadınla karşılaşmak, onunla bir zaman birlikte yaşamak talihsizliğine uğradı diye onu hep alıkoymak, onu için mutluluğundan el çekmek zorunda mıydı? Hangi adalet adına?

Görüşmeyi kendine yasak etmişti, ama mektup yazıyordu; olumlu amaçlar güden, kuru mektupları, bilgelik ve yatıştırma öğütlerinin altında heyecanını belli ediyordu. Joseph'i yatılı okuldan çıkarmasını, onunla uğraşarak sıkıntısını gidermesi için yeniden yanına almasını söylüyordu; ama Fanny istemiyordu. Jean'ın gittiği, bir daha da gelmeyeceği söyleneli beri, büyük bir mutsuzluğun evi kedere boğduğunu sezerek, "Jean babasından" haber sormayı göze alamadan iskemleden iskemleye, odadan odaya dolaşıp durduğu pazar günleri yetmiyor muydu? Jean'ın gittiğini öğrenince:

"Benim bütün babalarım hep böyle gidiyorlar!" demişti.

Küçük bırakılmışın acılı bir mektuptan dökülen bu sözleri Gaussin'in yüreğinde bir taş gibi duruyordu. Çok geçmeden, Fanny'nin Chaville'de olduğunu bilmek, onun için öylesine bir sıkıntı oldu ki Paris'e dönmesini, biraz insan yüzü görmesini öğütledi. Ama Fanny'nin erkekler ve ayrılışlar üzerinde acı deneyimleri vardı, bu düşüncede iğrenç bir bençillikten, çok iyi bildiği geçici aşklardan biri yardımıyla kendisinden tümüyle kurtulma isteğinden başka bir şey görmedi; içtenlikle açıkladı bunu:

"Eskiden ne söylemiştim, bilirsin. Her şeye karşın senin karın olarak kalacağım, seni seven, sana sadık karın. Küçük evimiz seninle sarıyor beni, onu dünyada hiçbir şey için bırakmam. Paris'te ne yapabilirim? Seni uzaklaştıran geçmişimden tiksiniyorum; sonra beni nelerle karşı karşıya getirebileceğini düşün. Bu kadar mı güçlü sanıyorsun kendini? Gel öyleyse, taş yürekli, bir kez olsun gel, yalnız bir kez."

Gitmedi, ama bir pazar günü, öğleden sonra, yalnız başına çalışırken, kapısının birkaç kez vurulduğunu duydu. Titredi, onun eski günlerdeki gibi hızlı kapı vuruşunu tanıdı. Aşağıda herhangi bir engellemeyle karşılaşmaktan korkarak bir solukta, hiçbir şey sormadan yukarıya çıkmıştı, Jean, halının üstünde usul usul yürüyerek yaklaştı, pervazın arasında soluğunu duyuyordu.

“Jean, içerde misin?”

Of! Bu alçakgönüllü, bu kırık ses! Bir kez daha, ama biraz zayıf: “Jean!” Sonra bir iç çekişte bir yakınma, bir mektup hışırtısı, yollanan bir öpücüğün okşayışı ve hoşça kalı.

O bir sesleniş beklercesine ağır ağır merdivenlerden indikten sonra, Jean mektubu alıp açtı. O sabah Çocuk Hastanesi’ndeki küçük Hochecorne’u gömmüşlerdi. Küçük kızın babası ve birkaç Chaville’liyle o da gelmişti, sonra onu görmek ya da şu önceden yazılmış satırları bırakmak için yukarı çıkmaktan kendini alamamıştı. “Ben sana söylememiş miydim! Paris’te otursaydım, hep beni görürdün merdiveninde. Hoşça kal caniko, evimize dönüyorum.”

Gözleri gözyaşlarıyla dumanlanmış bir durumda mektubu okurken, Jean Arcade sokağında geçen böyle bir sahneyi, kovulan sevgilinin acısını, kapı altından atılan mektubu, Fanny’nin o çılgın, acımasız kahkahasını anımsıyordu. Demek ki o kendisini, kendisinin Irène’i sevdiğinden daha fazla seviyordu! Yoksa erkek kadına göre iş ve yaşam kavgasına daha çok karışmıştı da bu yüzden mi kadının aşkın tekeliinden, tutkusundan, o sömüren, o biricik tutkusundan başka her şeyi unutma, her şeye ilgisiz kalma yeteneğinden yoksundu?

Bu işkence, acısını çektiği bu acıma hastalığı Irène’in yanında yatışıyordu ancak. Sıkıntısı yalnız burada gevşiyor, onun bakışlarının o tatlı, o mavi ışığı altında eriyordu. Yalnız büyük bir yorgunluk, başını onun omzu üzerine koymak, konuşmadan, kımıldamadan, her şeyden uzak olarak, öylece durmak isteği kalıyordu içinde.

“Neyin var,” diyordu Irène. “Mutlu değil misin?”

Hayır, çok mutluydu. Ama mutluluğu neden bunca kederden, bunca gözyaşından oluşmuştu? Bazı bazı, iyi yürekli, akli başında bir dost karşısındaymış gibi, her şeyi söylemek geliyordu içinden; zavallı deli, bu tür açılmaların körpe ruhlarda uyandırdığı kargaşayı, sevgiden kaynaklanan güven duygusunda açabileceği iyileşmez yaraları düşünmüyor-

du. Ah! Onu götürebilseydi, onunla kaçabilseydi! Böylece sıkıntılarının son bulacağını düşünüyordu; ama yaşlı Bouche-reau kararlaştırılmış zamanın dışında bir saat bile vermiyordu: “Ben yaşlıyım, hastayım. Bir daha görmeyeceğim çocuğumu, son günlerde beni ondan yoksun bırakmayın.”

Büyük adam sert görünüyordu, ama insanların en iyisiydi. İlerleyişini kendi izlediği kalp hastalığı yüzünden önlenmez biçimde ölüme yargılıydı, ama hayranlık verici bir soğukkanlılıkla söz ediyordu bundan, soluğu kesile kesile derslerini sürdürüyor, kendisi kadar ağır olmayan hastaların kalbini dinliyordu. Bu engin kafada bir tek zayıflık vardı, Tourangeau köylüsü özünü çok iyi belirten bir zayıflık: Unvanlara, soyluluğa saygısı. Castelet’nin ufak kulelerinin anısı, çok eski Armandy adı, Jean’ı yeğeninin kocalığına kabul etmesini kolaylaştırmıştı.

Düğün taşra konağında yapılacak, böylece zavallı annenin yolculuk etmesi önlenmiş olacaktı. Kadıncağız, her sekiz günde bir, Divonne’a ya da küçük kızlardan birine söylenip yazdırılmış tatlı bir mektup yolluyordu gelinine, Irène’le kendi insanlarından konuşmak, Vendôme alanında Castelet’yi bulmak, tüm sevgilerini sevgili nişanlısının çevresinde toplamış görmek de Jean için büyük bir haz oluyordu.

Ne var ki onun karşısında kendini böylesine yaşlı, böylesine yorgun buldukça, onun artık kendisini eğlendirmez olmuş şeylerden, kendisinin daha önce erittiği ortak yaşam hazlarından bir çocuk sevinci duyduğunu gördükçe ürperiyordu. Konsolos olup da gideceği zaman götürecekleri öteberilerin, seçilecek mobilyaların, perdelerin listesi de hiçbir tat bırakmıyordu ağzında, bir akşam bu liste hazırlanırken yarı yerde duruverdi, kalemi titredi, Amsterdam sokağına yerleşmesinin anısı, bir kadının yanında evlilik ve metres yaşamı arası bir yaşayışla geçmiş beş yılla yıpranıp bitmiş bir süre, hoş mutluluğun kaçınılmaz bir biçimde yeniden başlaması içini ürpertmişti.

XIV

“Evet dostum, Rosa’nın kollarında öldü bu gece. Doldurucuya götürdüm.”

Jean, Bac sokağında bir mağazadan çıkarken besteci de Potter’e rastlamıştı. Adam o duygusuz ve sert işadamlı hatlarına pek yaraşmayan bir iç dökme gereksinimiyle sarılıyordu ona, pamuk yataklara, erken doğmuş çocuklara yapıldığı gibi iki gündür küçücük yuvasının altında yakılan alkol fitiline karşın Paris kışında ölmüş, soğuktan kuruyakalmış zavallı Bichito’nun çektiklerini anlatıyordu. Bichito’nun soğuktan tır tır titremesini hiçbir şey önleyememişti, en sonunda önceki gece, herkesin çevresinde toplanmış olduğu bir sırada son bir titreyişle başından kuyruğuna kadar sarsılmış, yaşamın değişken aylar, prizma devinimleri biçiminde solduğu benekli derisinin üzerine Pilar ananın gözlerini göğe dikerek “Tanrı günahlarını bağışlasın!” deyip boşalttığı kutsanmış su dalgalarının yardımıyla, tam bir Hristiyan olarak ölmüştü.

“Gülüyorum ama içim kan ağlıyor; hele bir de gözyaşları içinde bıraktığı zavallı Rosa’cığımı düşündüm mü... Bereket versin ki, Fanny yanındaydı.”

“Fanny mi?”

“Evet, çoktandır görmemişlik onu. Acı olayın orta yerinde çıkageldi bu sabah, dostunu avutmak için yanında kaldı.” Sözlerinin etkisini fark etmeden şunları ekledi: “Bitti mi o iş?”

Artık bir arada değil misiniz? Enghien gölündeki konuşmamızı anımsıyor musunuz? Verilen derslerden yararlanmasını biliyorsunuz hiç değilse.” Jean’ın yaptığını beğenişinde bir kıskançlık izi seziliyordu.

Gaussin’in alnı kırıışmıştı, Fanny’nin Rosario’ya döndüğünü düşünmek huzurunu kaçıırıyordu; ama böyle zayıflık gösterdiği için kızırıyordu kendine, öyle ya, onun yaşamı üstünde ne bir hakkı, ne de bir sorumluluğu vardı artık.

Az önce saptıkları Beaune sokağının, eski aristokrat Paris’in çok eski sokaklarından birinin bir evi önünde, de Potter durdu. Burada oturuyordu, daha doğrusu dışarıya karşı burada oturur görünüyordu, tüm zamanını Villiers caddesinde ya da Enghien’de geçirmekteydi aslında, aile ocağında boy göstermesi, karısıyla çocuğunun fazla bırakılmış gibi görünmemeleri içindi.

Jean “hoşça kal” anlamında elini salladı, yoluna gidecekti, ama öbürü o uzun, sert elleriyle Jean’ın elini tuttu, suçundan hiçbir huzursuzluk duymayan bir adam gibi, hiç bozulmadan:

“Bana bir iyilikte bulunun,” dedi. “Benimle yukarı gelin. Bugün akşam yemeğini karımda yemem gerekiyordu, ama zavallı Rosa’cığımı derdiyle baş başa bırakamam ya. Çıkamam için bir bahane olur, beni can sıkıcı bir açıklamadan kurtarırsınız.”

İkinci kata geldiler, çok güzel ve soğuk bir burjuva dairesinde bestecinin çalışma odası, çalışılmayan odanın bırakılmışlığını duyuruyordu. Fazlasıyla düzenliydi her şey, nesnelere, mobilyalara işleyen karışıklıktan, canlı ateşten iz bile yoktu. Vitrinlerdeki gibi parlayan, kocaman, boş bir bronz hokkanın görkemli kıldığı masanın üstünde bir tek kitap bile görünmüyordu; ilk yapıtlarına esin getiren, klavsen biçimi emektar piyanonun üzerinde de tek bir parça göze çarpmıyordu. Ak mermerden bir büst, hatları incelikle, tatlılıkla dolu bir genç kadın büstü, günün son ışıkları içinde çok

solgundu, önu örtülü şömineyi daha bir soğuklaştırıyordu, yaldızlı, kurdelaı çelenklerle, madalyalarla, çok şeyler anımsatan çerçevelerle, kadının boşa gitmiş yaşamına karşılık olarak cömertçe bırakılmış olan ve onun mutluluğunun ölüm süsleri olarak tuttuğu tüm o şanlı ve mağrur terekeyle yüklü duvarlara hüzünle bakar gibiydi.

Onlar içeriye girer girmez, çalışma odasının kapısı açıldı, Bayan de Potter göründü:

“Sen misin, Gustave?”

Kocasını yalnız sanıyordu, yabancı yüzün önünde gözle görülür bir kaygıyla durdu. Zarif ve güzeldi, zekice bir incelik ve seçkinlikle giyinmişti, büstünden daha güzel görünüyordu, tatlı yüzü cesur ve sinirli bir boyun eğişe dönüşmüştü. Seçkin çevrede bu kadının özelliğı konusunda değişik görüşler vardı. Kimileri kocasının açık hor görüsüne, kentte herkesin bildiğı aşk yaşamına katlanmasını ayıplıyordu; kimileri de tersine, onun böyle sessizce boyun eğmesine hayran kalıyordu. Büyük çoğunluksa, onu her şeyden çok rahatını seven, dulluğına güzel bir çocuğun sevgisinde, büyük bir adamın adını taşımak sevincinde yeterli bir karşılık bulan dingin bir kadın sayıyordu.

Ama besteci arkadaşını tanıştıırken, aile yemeğinden kurtulmak için bir yalan kıvrırken, Jean, bu genç kadın yüzünün titreyişine, acıyla emilmişçesine artık görmeyen, dinlemeyen bakışının durmuşluğına bakarak, büyük bir acının kibar görüşler altına diri diri gömülmüş olduğunu sezebiliyordu. Kadın inanmadığı masalı kabul etmiş gibi göründü, usulca;

“Raymond ağlayacak, yemeğimizi yatağının yanında yiyeceğimize söz vermiştim,” demekle yetindi.

“Şimdi nasıl?” diye sordu da Potter, dalgın, sabırsızdı.

“Biraz iyi, ama hep öksürüyor. Bir bakmayacak mısın?”

De Potter bıyıklarının arasında bir şeyler mırıldandı, odanın çevresinde bir şeyler arar gibi yaptı, “Şimdi olmaz... çok

acele... saat altıda kulüpte randevum var.” Asıl kaçındığı şey karısıyla yalnız kalmaktı.

“Öyleyse güle güle,” dedi genç kadın, birden yatışmıştı, bir taşla dibine kadar bulanmış duru bir su gibi içine kapanmıştı, hatları yerli yerindeydi. Selam verip çekildi.

“Kaçalım!”

De Potter kurtulmuştu, Gaussin’i tutup çekti. Gaussin, İngiliz işi dar, uzun pardösüsünün içinde merdivenlerden dimdik inen, sevgilisinin bukaletunun derisine saman doldurtmaya giderken öylesine duygulanan, ama birden hasta çocuğunu bir kez olsun öpmeden ayrılan bu uğursuz vurulmuşun inişine bakıyordu. Besteci de dostunun düşüncelerine yanıt verircesine:

“Dostum, tüm bunlar beni evlendirenlerin suçu?” dedi. “Bana da, bu zavallı kadına da altından kalkılmaz bir iyilikte bulundular doğrusu. Beni bir koca, bir baba yapmaya kalkmak çılgınlıktı! Ben Rosa’nın âşığıydım, Rosa’nın âşığı olarak kaldım, ikimizden biri geberinceye kadar da böyle kalacağım. Tam zamanında yakalandığı, içine sindirdiği bir kusurdan nasıl kurtulur insan? Siz bile emin misiniz sanki, Fanny isteseydi...”

Boş bir araba geçiyordu, seslenip durdurdu, sonra arabaya binerken:

“Ha, Fanny’den söz açılmışken söyleyeyim,” dedi. “Haber duyduunuz mu? Flamant bağışlandı, Mazas’dan çıktı. Déchelette’nin dilekçesi. Zavallı Déchelette! Ölümünden sonra bile iyiliği dokunuyor insanlara.”

Gaussin kendini böylesine kederli buluşuna şaşıyor, kılmıdayamıyordu, ama lambaları yanan sokakta sarsıla sarsıla ilerleyen bu tekerleklerin arkasından yetişebilmek için çılgınca bir koşma isteğiyle doluydu içi. “Flamant bağışlanmış, Mazas’dan çıkmış!” Bu sözcükleri alçak sesle yineliyor, Fanny’nin birkaç gündür susmasının nedenini bu sözcüklerde görüyordu; kendini avutacak birini bulunca iniltileri bir-

den kesilivermişti demek; öyle ya, serseri serbest kalınca, ilk düşündüğü şey Fanny olmalıydı.

Hapishaneden gelmiş aşk mektuplarını, sevgilisinin ötekileri öylesine ucuz pahaya satarken, yalnız onu savunmakta direnmesini anımsıyordu; aklın gerektirdiği gibi, kendisini her türlü kaygıdan, pişmanlıktan kurtarması gereken bu serüvene sevinecek yerde, anlatılmaz bir sıkıntı duyuyordu, bu sıkıntı geç saatlere kadar uyanık tuttu onu, ateşler içinde kıvrandırdı. Neden? Onu sevmiyordu artık; bu kadının elinde kalan mektuplarını düşünüyordu yalnız, belki bir gün ötekine okurdu bu mektupları, belki de –kim bilir?– kötü bir etki altında kalır, bu mektuplarla rahatını, mutluluğunu bulandırır.

Doğru ya da yanlış, ya da kendisi bile farkında olmadan başka türden bir kaygı saklayan bu mektup düşüncesi yüzünden, düşüncesizce bir işe girişmeye karar verdi, Chaville'e gidecekti, oysa hiçbir zaman yanaşmamıştı buna. Ama böylesine ince ve gizli bir iş kime verilebilirdi ki? Bir şubat sabahı on trenine bindi, kafası da yüreği de çok sakindi, yalnız evi kapalı, kadını haydudunun ardına düşüp şimdiden kaybolmuş bulmaktan korkuyordu.

Yolu döner dönmez, evin açık pancurlarını, pencerelerdeki perdeleri görerek güvene geldi; karanlıkta titreyen ufacık ışığın uzaklaşmasını seyrettiği zamanki heyecanını anımsıyor, kendi kendisiyle, duygularının zayıflığıyla alay ediyordu. Şurada yürüyen adam aynı adam değildi artık, hiç kuşkusuz aynı kadını da bulamayacaktı. Oysa daha iki ay geçmişti aradan. Yolun kıyısında uzanan korular yeni yapraklara bürünmemişlerdi, ayrılış çığlıklarının koptuğu gündeki paslı lekeleri oldukları gibi duruyordu.

İçe işleyen soğuk siste yalnız indi istasyona, sertleşmiş karlar nedeniyle iyice kayganlaşmış küçük kır yoluna, demiryolu kemerine saptı, Pavé des Gardes'a varıncaya kadar hiç kimseye rastlamadı, buradan dönerken bir adamla bir

çocuk belirdi, arkalarından da bavullarla yüklü bir el arabasını iteleyen bir istasyon işçisi geliyordu.

Çocuğun boynu bir atkıyla sarılmış, kasketi kulaklarına kadar inmişti, yanından geçerken nerdeyse bir çığlık koparacaktı. “Ama Joseph bu!” dedi Jean içinden, biraz şaşırmış, küçüğün nankörlüğü yüzünden de kederlenmişti; geriye dönünce, çocuğun elinden tutan adamın bakışıyla karşılaştı. Bu zeki, ince, hep kapalı yerlerde kalmak yüzünden solgunlaşmış yüz, bu yeni alınmış, hazır giysiler, Mazas’dan bu yana büyümeye zaman bulamadığından çeneyi güç örten bu sarı sakal... Flamant işte, hey Tanrım! Joseph de onun oğlu...

Bir şimşek çakarcasına anlayıverdi her şeyi. Yakışıklı gravürcünün taşradaki çocuğunu sevgilisine bıraktığını bildiren mektubundan, çocuğun anlaşılmaz gelişine, evlat edinmekten söz ettiği sırada Hettéma’nın huzursuz tavrına, Fanny’nin Olympe’e bakışlarına kadar her şey yeniden geldi gözlerinin önüne, her şeyi anladı; kalpazanın oğlunu kendisine beslettirmek için elbirliği etmişlerdi. Ah budala çocuk!.. budala çocuk! Ne kadar gülmüşlerdi kim bilir! Tüm bu yüz kızartıcı geçmişinden tiksindi bu yüzden, çok uzaklara kaçmak istedi; ama aklını karıştıran, bilmek istediği şeyler vardı. Adamlar çocuk gitmişlerdi de o neden gitmemişti? Sonra mektupları, evet, mektuplarını alması gerekiyordu, o mutsuzluk dolu, kirli köşede kendinden hiçbir şey bırakmamalıydı.

“Efendim! Beyefendi geldi!”

Odanın dibinden bir ses saf saf:

“Hangi beyefendi?” diye sordu.

“Ben...”

Bir haykırış, hızlı bir atılış duyuldu, sonra: “Dur azıcık, kalkıyorum... geliyorum...” sözcükleri.

Vakit öğleyi geçmiş, o hâlâ yatakta! Nedenini kavırıyordu Jean bunun, bu bitkin düşmelerin nedenini bilirdi; en ufak eşyalarına varıncaya kadar her şeyiyle canciğer olduğu salonda onu beklerken, yükselen bir tren sesi, bir komşu bah-

çede bir keçinin titrek “me”si, masanın üstündeki dağınık çatal, kaşıklar, kaplar ona eski sabahları, gitmeden önce aceleyle yenilen kahvaltılarını anımsatıyordu.

Fanny girer girmez ona doğru koştu, ama onun şaşkınlığı karşısında duruverdi, şaşkınlılar, duralıyorlardı, bozulan aşklardan sonraki gibi, kırık bir köprünün iki yanında, aralarında yuvarlanıp giden, her şeyi yutan dalgaların uçsuz bucaksız uzaklığı, biri bir kıyıda, biri öteki kıyıda kalmışçasına.

“Hoş geldin,” dedi Fanny, alçak sesle, kımıldamadan.

Değişmiş, solgunlaşmış buluyordu Jean’ı. Jean da onu biraz şişmanlamış olsa bile böylesine genç, düşündüğünden daha küçük, üzerinde serin bir çimenlik hoşluğu bırakan zorlu sevişme gecelerinden sonraki özel parıltıyla, tenin ve gözlerin aydınlığıyla yunmuş buluşuna şaşıyordu. Anısı içini kemiren kadın koruda, ölü yapıklarla dolmuş çukurun dibinde kalmıştı demek.

“Kırda insan geç kalkıyor,” dedi, sesi alaylıydı.

Fanny özür diliyor, bir baş ağrısını bahane ediyor, kendisi de onun gibi ne “sen”, ne de “siz” diyebildiği için, kişisiz fiiller kullanıyordu; sonra yenilmiş yemeği gösteren, sessiz soruyu “Çocuk,” diye yanıtladı, “Bu sabah, gitmeden önce kahvaltı etti.”

“Ne gitmesi? Nereye gitti ki?”

Jean dudaklarının ucuyla, hiç ilgilenmiyormuş gibi konuşuyordu. Fanny yanıt verdi:

“Babası bulundu, gelip aldı.”

“Mazas’dan çıktıktan sonra, değil mi?”

Fanny titredi, ama yalan söylemeye de çalışmadı:

“Evet, öyle,” dedi, “Söz vermiştim, sözümde durdum.”

Kaç kez içimden her şeyi söylemek geldi sana, ama göze alamıyordum, zavallıyı kovarsın diye korkuyordum.” Sonra çekine çekine, “Öyle kıskançtın ki!” diye ekledi.

Küçümseyişle, tatlı tatlı güldü. O, Jean, bu mahkûmu mu kıskanacaktı. Hadi canım! Öfkesinin arttığını sezinleyerek

kısa kesti, geliş nedenini söyledi çabucak. “Mektupları!” Ne diye Césaire’e vermemişti bunları, verseydi, her ikisi için de çok güç olan bu görüşme önlenmiş olurdu.

“Evet, doğru,” dedi Fanny, hep öyle yumuşak çıkıyordu sesi, “ama vereceğim şimdi, hepsi burada.”

Fanny’nin arkasından yatak odasına girdi, çifte yastığının üstü aceleyle örtülmüş, bozuk yatağı gördü, kadının tuvalet kokularına karışmış, yanık sigara kokusunu duydu, masanın üstünde duran, sedef işlemeli kutu gibi bu kokuyu da çok iyi tanıyordu. İkisinin de aklına aynı düşünce geldi, Fanny kutuyu açarken “O kadar ağır değil,” dedi. “Yangın tehlikesi yok.”

Jean susuyordu, heyecanlıydı, ağzı kupkuruydu, altüst olmuş yatağa yaklaşıp yaklaşmamakta karar veremiyordu; Fanny yatağın önünde mektupları son bir kez daha karıştı- rıyordu, başı eğik, ak ve sert ensesi saçlarının kalkık topuzu altındaydı, beli yün giysisinin içinde kalınlaşmış, yumuşak ve her şeye hazır duruyordu.

“İşte! Hepsi burada.”

Jean paketi alıp hemen cebine soktu, çünkü akli başka şeylerdeydi şimdi.

“Çocuğunu götürüyor demek?” diye sordu “Nereye gi- diyorlar?”

“Morvan’a, memleketine, gizlenmek için, Paris’e sahte bir adla yollayacağı gravürlerini yapmak için.”

“Ya sen? Senin niyetin burada kalmak mı?”

Fanny o görmesin diye gözlerini başka yana çevirdi, ke- keleye kekeleye böyle bir şeyin çok acı olacağını söyledi. Düşünüyordu bu yüzden, belki yakında o da yola çıkacaktı, “ufak bir yolculuk...”

“Morvan’a, değil mi? Ailece!” Tüm kıskançlık öfkesini kapıp koyverdi: “Çekinme, çekinme, hemen söyle hırsızının yanına gideceğini, onunla yaşayacağını. Çoktandır arzulu- yorsun bunu... Hadi, hadi. Dön yine o pisliğin içine. Oros-

puyla kalpazan birbirine çok yaraşır, ne iyi insanmışım da seni o çamurdan çıkarmaya çalışmışım.”

Fanny hep öyle kalıyor, ne kımıldıyor, ne bir şey söylüyordu, bir utku parıltısı sızıyordu eğik kirpiklerinin arasından. Jean onu yabanıl, aşağılayıcı bir alayla kamçılادıkça, o da mağrurlaşıyor, dudaklarının ucundaki titreme daha çok belli oluyordu. Şimdi Jean kendi mutluluğundan, namuslu ve genç aşktan, biricik aşktan söz etmekteydi. Ah! Namuslu bir kadın kucağı uyumak için ne hoş bir yastıktı. Sonra birdenbire alçaldı sesi, utanıyormuş gibi:

“Az önce rastladım senin Flaman’a, geceyi burada mı geçirdi?” diye sordu.

“Evet, vakit çok geçmişti, kar yağıyordu. Sedirin üstünde bir yatak yaptık ona.”

“Yalan söylüyorsun, burada yattı. Yatağı görmek, sana bakmak yeterli.”

“Peki, ne yapalım yani?”

Fanny onun yüzüne yaklaştırıyordu yüzünü, kül rengi, iri gözleri çapkınca alevlerle aydınlanmıştı.

“Geleceğini biliyor muydum ki? Hem seni yitirdikten sonra gerisinin ne önemi vardı benim için? Dertliydim, yalnızdım, bıkkındım.”

“Sonra hapisten çıkmışın da hali başkadır! Namuslu bir erkekle yaşamaya başlayalı beri... sana çok iyi geldi, öyle değil mi? Ne sevişmişsinizdir, ne sevişmişsinizdir kim bilir! Ah! Çirkef kadın! Al bakalım...”

Fanny tokatın inişini gördü de hiç sakınmadı, yüzünün ortasına yedi tokatı, sonra da boğuk bir acı, sevinç, utku homurtusuyla üzerine atıldı Jean’ın, kucaklayıverdi onu: “Caniko, caniko hâlâ seviyorsun beni.” Birlikte yatağa yuvarlandılar.

Akşama doğru, bir ekspresin gürültüsüyle, sıçrayarak uyandı. Gözlerini açtı, bir zaman kendine gelememi, yatakta yalnızdı, çok uzun bir yürüyüş yapmışçasına bacakları birbirinin yanında, bitkin, güçsüz duruyordu. Öğleden sonra çok

kar yağmıştı. Bir çöl sessizliği içinde eridiği, duvarlar, camlar boyunca sızdığı, çatıdan damladığı, bazı bazı da şöminenin kömür ateşine düşüp patladığı duyuluyordu.

Neredeydi? Ne işi vardı burada? Yavaş yavaş, küçük bahçeden yansıyan ışık altında, aşağıdan aydınlanmış, apak odayı görüyordu, Fanny'nin kocaman portresi karşısına dikilmişti, düşüşünün anısı geliyordu aklına, en ufak bir şaşkınlık duymuyordu. İçeriye girip de bu yatağı görür görmez, yeniden kapana düştüğünü, işinin bittiğini sezmişti; bu çarşaf bir girdap gibi çekiyordu onu, "Düşersem düzelmez bir biçimde, bir daha kalkmamak üzere düşerim," diyordu kendi kendine. Olan olmuştu; bayağılığının acı tiksintisi içinde, bu çamurdan bir daha hiç çıkmayacağını düşünmekte rahatlamaya benzer bir şeyler vardı, kanını akıtıp yarasını sürükleye sürükleye, ölmek üzere bir gübre yığınının üzerine uzanmış, acı çekmekten, çarpışmaktan bıkmış, tüm damarları açılmış durumda, yumuşak, pis kokulu ılıkığa hızla sokulan bir yaralının yürekler acısı ferahlığını duyuyordu.

Şimdi yapacağı şey korkunç, ama çok basitti. Bu aldatıştan sonra Irène'e dönmek, de Potter işi bir aile kurmak, öyle mi? Ne kadar aşağılara düşmüş olursa olsun, o noktaya kadar inmemişti daha. Bouchereau'ya, istem hastalıklarını herkesten önce incelemiş, herkesten önce göstermiş olan büyük fizyolojiste bir mektup yazacak, korkunç durumunu, bu kadınla karşılaşp da elinin eline değdiği dakikadan, kurtulduğunu sandığı, mutluluk içinde, sarhoşluk içinde olduğu bir günde, geçmişin, aşkın çok az yer tuttuğu, ama bayağı bir alışkanlığın etkisiyle kemiklerine kadar işlemiş bir kusurun, bir günahın doldurduğu bu korkunç geçmişin büyüyle bu kadına yeniden yakalandığı dakikaya kadar yaşamını anlatacaktı ona.

Kapı açıldı. Fanny onu uyandırmamak için usulca yürüyordu odada. Jean kapalı gözkapaklarının arasından ona

bakıyordu: Canlıydı, güçlüydü, gençleşmişti, bahçenin karlarında ıslanmış ayaklarını ocakta ısıtıyor, sabahki kavgasırasındaki hafif gülümseyişiyle zaman zaman ondan yana dönüyordu. Sonra kalktı, tütün paketini her zamanki yerinden alıp bir sigara sardı, gidiyordu, ama Jean onu tuttu.

“Uyumuyor musun?”

“Hayır... otur şuraya... konuşalım.”

Fanny yatağın kenarına ilişti, biraz şaşmıştı bu ciddiliğe.

“Fanny, gideceğiz.”

Fanny, Jean kendisini deniyor, şaka ediyor sandı ilkin. Ama Jean’ın verdiği kesin ayrıntıları görünce çabuk anladı yanlış olduğunu. Boş bir yer vardı, Arica’daydı; orayı isteyecekti. On beş günlük bir işti bu, bavulları hazırlama zamanı.

“Ya senin evlenme işin?”

“Bu konuda tek sözcük istemiyorum artık. Düzeltilemez bir şey yaptım, iyiden iyiye anlıyorum, bu iş bitti, bir daha ayırlamam senden.”

“Zavallı bebek!” dedi Fanny, hüznü, biraz da küçümser bir tatlılık vardı sesinde. Sonra sigarasından birkaç nefes daha çekti.

“Uzak mı bu söylediğin memleket?”

“Arica mı? Çok uzak, Peru’da...” Sonra çok alçak bir sesle: “Flamant gelemes oralara,” diye ekledi.

Fanny sigara dumanları içinde düşünceli ve anlaşılmazdı. O hep onun elini tutuyor, kolunu okşuyor, küçük evin çevresindeki damla sesleriyle ığralanarak tatlı tatlı balçığa gömülüyordu.

XV

Gaussin iki gündür Marsilya'da sinirli, telaşlı; yolculuğa hazırlanan herkes gibi şimdiden yola çıkmış sanki. Fanny de gelecek, gemiye birlikte binecekler. Her şey hazır, yerler tutulmuş: Yengesiyle yola çıkan Arica konsolos yardımcısı için birinci mevkide iki kamara. Otel odasının kırmızılığı silinmiş döşeme taşlarını adımlayıp duruyor, çifte bekleyiş içinde heyecanlı, hem sevgilisini bekliyor, hem yola çıkışı.

Dışarı çıkmayı göze alamadığına göre, burada yürüyüp çırpınmak zorunda. Sokak, karmakarışık, uğultulu Marsilya sokağı bir canı, bir kaçakmış gibi huzurunu kaçırıyor, ona öyle geliyor ki her dönemeçte babası karşısına çıkacak, yaşlı Bouchereau karşısına çıkacak, omzundan tutuverecekler, yakalayıp götürmek isteyecekler.

Odasına kapanıyor, yemek salonuna bile inmiyor, burada yiyor yemeğini. Dalgın dalgın okuyor, kendini yatağa atıyor. Bulanık uykularını, duvarlara asılmış, sineklerle beneklemiş *La Pérouse Kazası* ile *Kaptan Cook'un Ölümü* ile dağıtıyor, sonra saatler boyunca, balıkçı yelkenleri kadar yamalı bir storla gölgelendirilen, tahtası kurtlanmış balkona dirseklerini dayıyor.

Oteli "*Hotel du Jeune Anacharsis*" eski bir han, hiç de lüks değil, o kadar temiz de değil, ama limana bakıyor, denizle, yolculukla dolu sanki. Fanny'yle buluşmayı kararlaştı-

rırken, Bottin üzerinde adını görmüş, adının çekiciliğine kapılmıştı. Pencerelelerinin altında, dudu kuşları, Hint papağanları, tatlı cıvıltılarının hiç sonu gelmeyen ada kuşları, bir kuşçunun açık hava sergisi, yığılmış kafesler, sabahı bir girilmemiş orman uğultusuyla karşılıyor, sonra gün ilerledikçe Notre-Dame de la Garde'ın vızıltısıyla düzenlenen, patırtılı liman işleri bu uğultuyu bastırmaya başlıyor.

Onarım havuzunun çekiç sesleri, maçunaların gıcirtısı, gemi çanlarının, düdüklerin sesi, pompaların, bocurgatların düzenli gürültüsü, gemi ambarından boşaltılan suların, sıvışan buharın gürültüsü arasında, tüm dillerde küfürler, sandalcıların, hamalların, deniz hayvanları satıcılarının bağırışları... Tüm bu gürültü denizde iki katına çıkıyor, yankılanıyor, denizin üstünde, uzaktan uzağa, engine açılan büyük bir transatlantiğin boğuk homurtusu, deniz devi soluğu yükseliyor.

Kokular da uzak ülkeleri, buradan daha sıcak, daha güneşli rıhtımları düşündürüyor; sandal, bakam ağaçları, limonlar, portakallar, fıstıklar, baklalar, yerfıstıkları boşaltılıyor, kekre kokuları dağılıyor, tuzlu suyla, yanmış otlarla *Cook-house*'ların isli yağlarıyla yoğunlaşmış bir hava içinde uzak yerlerin kasırgalarıyla yükseliyor.

Akşam oldu mu yatışıyor bu uğultular, havanın yoğunluğu azalıp eriyor; Jean da güvene geliyor karanlık basınca, perdesini açıyor, serenlerin, cıvadraların, resimlerdeki taramaları andıran bir biçimde kesişimi altında uyumuş kara limana bakıyor, yalnız bir küreğin şıptırısı, kıyıda bir köpeğin uzaktan uzağa havlayışı geçiyor sessizliğin içinden, açıkta, ta açıkta Planier feneri kırmızı ya da ak, uzun bir alev yansıtıyor dönerken, alev karanlığı yırtıveriyor, bir şimşek çakışı içinde adaların, kalelerin, kayalıkların karaltısını gösteriyor. Ufukta binlerce yaşama yol gösteren bu ışıklı bakış da bir yolculuktan başka bir şey değil, onu çağırıyor, ona el sallıyor, yelin sesiyle çağırıyor onu, denizin dalgaları, sonra hırılda-

yan, limanın bir köşesinde durmadan soluyan bir istimbotun boğuk haykırışı içinde.

Yirmi dört saat bekleyecek daha; Fanny ancak pazar günü gelecek. Buluşmalarından önceki bu üç günü ailesinin yanında geçirecekti, yıllar boyunca göremeyeceği, belki de bir daha hiç bulamayacağı çok sevgili insanlara verecekti bugünleri; ama daha Castelet'ye geldiği akşam babası nişanın bozulduğunu öğrenince, nedenlerini de anlayınca, sert ve korkunç bir konuşma geçti aralarında.

Biz neyiz ki, en içten sevgilerimiz, yüreğimize en yakın sevgilerimiz nedir ki, aynı etten, aynı kandan gelen iki insan arasında bir öfke, sevgilerini, çok derin, çok ince köklü duygularını, Çin denizlerinde karşılaşılan ve en gözü pek denizcilerin bile anımsamayı göze alamadıkları, sarararak “Bundan söz etmeyelim...” dedikleri tayfunların o kör, o karşı konulmaz şiddetiyle koparabiliyor, bükebiliyor, alıp götürebiliyor?

Jean da hiçbir zaman sözünü etmeyecek bunun, ama mutlu çocukluğunun geçtiği Castelet'nin taraçasında, o pırıl pırıl ve durgun ufkun, baba lanetinin çevresinde kımıltısız ve titrek bir durumda sıkışan çamların, mersin ağaçlarının, selvilerin karşısında geçen korkunç kavgayı ömrü oldukça anımsayacak. Titreyen, kımıldayan yanaklarıyla, kin dolu ağzıyla, kin dolu bakışıyla üzerine yürüyen, bağışlanmaz sözler söyleyerek onu evinden de, onurundan da kovan, “Defol, orospunla git, sen bizim için öldün!” diyen o iri ihtiyar hep gözlerinin önüne gelecek. Sonra o haykıran, kapının önündeki basamaklarda dizlerinin üzerinde sürüklenen, ağabeylerinin bağışlanması için yalvaran küçük ikizler, sonra Divonne'un solgun yüzü, bir kez olsun bakmayı, tek sözcük söylemeyişi, sonra yukarıda, camın ardında tüm bu gürültünün nedenini, Jean'ın neden böyle çabuk, neden böyle kendisini kucaklamadan gittiğini soran hastanın sıkıntılı ve tatlı yüzü.

Annesini kucaklamadığını düşününce, Avignon yolunu yarılamışken geri döndü; Césaire’i araba ile aşağıda bıraktı, kestirmeden yürüdü, yukarı bağdan, bir hırsız gibi Castelet’ye girdi. Gece karanlıktı; adımları ölü bağda köstekleniyordu; karanlığın içinde evini ararken yönünü bulamadığı bile oluyordu, şimdiden kendi evinin yabancı olmuştü.

En sonunda, sıvalı duvarların aklı, belirsiz bir aydınlıkla yol gösterdi ona; ama dış kapı kapalıydı, pencerelerde tüm ışıklar sönmüştü. Zili çalsa, seslense miydi? Babasından korkuyor, göze alamıyordu bunu. İyi kapanmamış bir pancurdan girecek bir yer bulmak umuduyla iki kez dolaştı evin çevresini. Ama Divonne’un feneri, her akşamki gibi yine dolaşmıştı her yanı. Annesinin odasına uzun uzun baktıktan, kendisini kusan eve tüm yüreğiyle “hoşça kal” dedikten sonra kaçtı, umutsuz, pişmanlık içinde. Hiç mi hiç bırakmıyor bu pişmanlık yakasını.

Çoğu zaman, aileler, dostlar, bu uzun süreli ayrılıklarda, denizin, yelin kötü oyunları ile dolu olan bu yolculuklarda, vedalaşmayı son kalkışa kadar uzatırlar; son gün birlikte geçirilir, yolcuyu yolunda daha iyi düşleyebilmek için gemisi, kamarası gezilir. Jean bu sevecen uğurlamaları her gün birçok kez görüyor; bazen çok kalabalık, çok gürültücü oluyorlar; ama hepsinden çok kendi katının altındaki katta kalan bir aile içlendiriyor onu. Bir yaşlı adamla bir yaşlı kadın, rahat tavırlı, çuha ceketli, sarı ketenli köylüler, çocuklarıyla gelmişler, geminin kalkışına kadar yanında kalıyorlar; üçü de görünüyor işte, bekleyişin boşluğu içinde pencereden eğilmişler, kol kola sıkışmışlar, tayfa ortada. Konuşmuyorlar, kucaklaşıyorlar.

Jean onlara bakarken düşlere dalıyor, kendisi de öyle bir gidebilirdi ki. Babası, küçücük kız kardeşleri, sonra yumuşak, titrek eliyle üzerine yaslanan, uyanık kafasını, serüvenci ruhunu cıvadraların enginlere götürdüğü genç kız. Kısır özelemler bunlar. Suç işlenmiş, yazgısı raylar üzerinde, gitmekten ve unutmaktan başka yapılacak hiçbir şey kalmamış.

Son gecenin saatleri nasıl da ağır, nasıl da amansızdı! Han yatağının içinde dönüp duruyor, camda kararan kül rengine, sonra tan ağartısına geçişini izleyerek sabahı bekliyordu dört gözle, tan ağartısında deniz fenerinin kırmızı kıvılcımı vardı, güneş doğunca silindi.

Ancak o zaman uyudu, odasına dolan ışıklarla, Marsilya'nın tüm makineleri dinlenen, bayrakları direklerde dalgalanan, genişlemiş rıhtımlara yayılan pazar çanlarıyla, kuşçunun kafeslerinin karışık çığlıklarıyla uyandı. Saat on olmuş şimdiden! Paris ekspresi öğleye gelecek, çabucak giyiniyor, sevgilisini karşılamaya gidecek; denize karşı yemek yiyecekler, sonra denkler gemiye götürülecek, saat beş deyince de düdükler ötecek.

Çok güzel bir gün doğrusu, derin göğün üzerinden martılar ak benekler gibi geçiyorlar, deniz daha koyu, bir maden maviliğinde, denizin üstünde, ufukta yelkenler, dumanlar, her şey, her şey açık açık görünüyor, her şey kalkıyor, her şey dans ediyor; sonra bu havası da, suyu da saydam, güneşli kıyıların doğal şarkısı gibi otelin pencereleri altında arplar çalınıyor, akıcı bir İtalyan havası, ama tellerde sürüklenen ezgi amansızca sinirlere işliyor. Müzikten fazla bir şey, bu onun öğle keyiflerinin, o göz yaşartacak kadar kabarmış yaşam ve aşk dolgunluklarının eşsiz çevirisi. Sonra Irène'in anısı geçiyor ezgiden, titrek, ağlamaklı. Ne kadar da uzak! Ne güzel bir yitirilmiş ülke bu böyle, kırılmış, düzelmez şeylerin sonsuz pişmanlığı ne kadar ağır!

Hadi bakalım!

Eşikte, tam çıkacağı sırada, Jean bir garsonla karşılaşiyor: "Sayın konsolosa bir mektup var. Bu sabah geldi, ama sayın konsolos öyle derin bir uykuya dalmışlardı ki!" *Jeune Anarcharsis* otelinde seçkin müşteriler ender; bu nedenle Marsilya'lılar müşterilerinin unvanını her fırsatta yineliyorlar. Kim mektup yazabilir ona? Kimsecikler bilmiyor adresini, yalnız Fanny. Zarfa iyice bakınca tüyleri ürperiyor, anladı.

“Hayır! Gelmiyorum, büyük bir çılgınlık bu, kendimde o gücü bulamıyorum. Böyle şeylere girişmek için genç olmak gerek, bense o gençliği çoktan yitirdim, zavallı dostum; ya da çılgın bir tutkunun körlüğü gerek, o da ne sende var, ne bende. Beş yıl önce güzel günlerde elini oynatsan, dünyanın öbür ucuna kadar arkandan gelirdim, çünkü seni tutkuyla sevdim, bunu yadsıyamazsın. Her şeyimi verdim sana; senden kopmam gerektiği zaman da çok acı çektim, hiçbir erkek için çekmemiştim öylesini. Ama böyle bir aşk yıpratır insanı, biliyor musun? Seni öylesine yakışıklı, öylesine genç bulmak, her zaman titremek, bir sürü şeyi korumak zorunda olmak! Gücüm kalmadı artık, çok yaşattın, çok acı çektirdin bana, artık bittim.

“Bu koşullar altında, bu büyük yolculuk, bu yaşam göçü tasarısı beni korkutuyor. Ben ki kımıltısızlığı çok severim, ben ki Saint-Germain'den öteye geçmemişim, bir düşünsene! Hem sonra kadınlar sıcakta daha çabuk yaşlanırlar, sen daha otuzuna bile gelmeden, ben Pilar ana gibi sararmış, buruşmuş olurum; sen de bu yüzden özverini başıma kakarsın, bana kızsarsın, herkesin günahını zavallı Fanny çeker böylece. Dinle, senin *Dünya Yolculuğu* ciltlerinden birinde okumuştum: bir Doğu kenti varmış, burada bir kadın kocasını aldatınca, bir kediyle birlikte canlı canlı, taptaze bir hayvan postunun içine koyup dikerlermiş, uluyan, sıçrayan çıkını alana, güneşin altına koyarlarmış. Kadın haykırır, kedi tırmalarmış, birbirlerini yerlermiş postun içinde, post da son hırıltıya, son kıpırtıya dek sertleşip daralarmış. İkimizi bekleyen işkence de aşağı yukarı buydu.”

Jean bir dakika durdu, ezilmiş, şaşkın. Denizin maviliği göz alabildiğine kıvılcımlanıyordu. *Addio...* Seslerine kendileri gibi sıcak ve tutkulu bir insan sesi karışan arplar böyle diyorlardı. *Addio*. Yıkılmış, parçalanmış, baştan aşağı yıkıntılarla, gözyaşlarıyla dolmuş yaşamının hiçliği belirdi gözle-

rinin önünde, ekinler biçilmiş, harmanları çoktan seller alıp götürmüş, hem de şimdi kaçırdığı şu kadın uğruna.

“Bunu sana önceden söylemeliydim, ama öyle ateşli, öyle kararlıydın ki göze alamıyordum; sonra kadın onuru, ayrılıştan sonra seni yeniden fethetmekten gelen doğal gurur. Ne var ki, benliğimin derinliklerinde işin artık eskisi gibi olmadığını, bitmiş, çatlamış bir şeyler bulunduğunu seziyordum. Ne yaparsın? Böyle sarsıntılardan sonra... Sonra bunun o zavallı Flamant yüzünden olduğunu da düşünme. Senin için, tüm ötekiler için olduğu gibi, onun için de bitti bu iş, kalbim öldü; ama vazgeçemeyecek kadar alıştığım çocuk kaldı geriye, o beni babasının, aşk yüzünden yaşamını yikan, Mazas’dan çıktıktan sonra da ilk karşılaşmamızdaki kadar ateşli ve sevecen bir durumda bana dönen zavallı adamın yanına çekiyor. Düşün bir kez, birbirimizi yeniden gördüğümüz zaman, bütün geceyi omzumda ağlamakla geçirdi; görüyorsun, kızman için pek bir neden yoktu.

“Dedim ya, yavrum, gereğinden fazla sevdim seni, artık bittim. Benim de seilmeye, el üstünde tutulmaya, hayran kalınmaya, okşanmaya gereksinimim var şimdi. Bu adam hep diz çökecek önümde, ne yüzümün kırışıklarını görecektir, ne saçımın aklarını; düşüncesini gerçekleştirip benimle evlenirse, bu da benim ona büyük bir iyiliğim olacak. Karşılaştırdıkları. Ama sakın delilik etme. Beni bulamaman için tüm önlemleri aldım. Sana bu mektubu yazdığım küçük istasyon kahvesinden, ağaçlar arasından, öyle katlanılmaz anlar yaşadığımız küçük evi, yeni sahiplerini beklerken kapıda sallanan levhayı görüyorum. Özgürsün artık, bir daha sözümü bile duymayacaksın. Hoşça kal, bir öpücük, son öpücük, boynuna... caniko...”

Alphonse Daudet (1840-1897): Roman ve hikâyelerinde yaşamın çelişik öğelerini bir araya getiren yazar, tutkunun da insanlar üzerinde yazgı gibi önüne geçilmez bir gücü olduğuna eserlerinde sıkça yer verir. İnsan davranışlarını dikkatle gözlemleyen ve özenle işleyen Alphonse Daudet, yaşamı ve insanları duygulu bir alaycılıkla anlatmıştır. Tutku dolu bir aşk öyküsünün konu edildiği Sapho, yazarın model Marie Rieu ile yaşadığı uzun ve fırtınalı ilişkiden izler taşır. Bu eserde gerçek ve düş, kabul ve reddediş, istek ve kaygı iç içe geçerek şiir yüklü bir üslupla metne yansımıştır.

Tahsin Yücel (1933); Dergilerde ilk ürünlerinin yayımlandığı 1950'den günümüze, edebiyatımızın son elli yılına damga vuran en önemli ustalarındandır. Gerek öykü ve roman, gerekse deneme ve eleştirel çalışmalarıyla ufuk açan bu önemli yazarın Balzac'tan Flaubert'e, Gide'den Camus'ye çeviri edebiyatımıza katkılarıysa, 80 kitabı aşmaktadır.

9 789944 889049

KDV dahil fiyatı
12 TL